

Дмитро Павличко

ПОЕМИ і ПРИТЧИ

«Лисаний Камінь»

Косів
2019

ББК 84 (4 УКР) 6-5
П-12

Павличко Дмитро.
П-12 Поеми і притчі. Косів. Писаний Камінь.
2019

ББК 84 (4 УКР) 6-5

ISBN 978-617-7436-18-7

©Дмитро Павличко. 2019
©Писаний Камінь. 2019

ЗЕМЛЯ

1

Мати лежить на високій постелі,
Складені руки, неначе в мерця,
Очі невпинно блукають по стелі,
Тане сльозина у зморшках лиця,
Наче краплина в печальній землі,
Дрібно потрісканій, жовтій від спеки...
Ліки в плящині стоять на столі,
А на стільці біля хворої — глеки
Із молоком і жентицею.
Їх Мати сьогодні не візьме у руки.
Що там синівні благання-спонуки,
Прятниця нині — скоромитись гріх!
«Мамо, не плачте, ви будете жити». —
«Я нажила, Іване, доволі...
Виділа я, що на нашому полі
Гарне в цім році вродилося жито.
Хто його жатиме — знає те Господь.
Видно, для мене вже ради нема.
Поля мні жаль, хоч воно у колгоспі.
Все ж обробляла його я сама.
Вийду не раз, попрошу ланкову:
«Дай на колишнім своїм буду жати».
Крикне вона: «Василино, смішна ти!»
Я нахилюся, а сльози — в траву». —
«Мамо, успокойтеся. Лікар вам каже
Не хвилюватися...» — «Лікар — брехлій.
Все, що він скаже, Господь замаже,
Ти не мене, а його пожалій.
Чула я, чула, як ви говорили,
В сінях шептали, як миші й кроти.
Я ж таки встала з останньої сили,
Я вас підслухала, Боже, прости...
Правду він каже, що мало надії, —

Тільки навіщо лікарства дає?
Що та водичка мені заподіє,
Най собі сам на здоров'ячко п'є.
Тут не зарадиш: ні круть ані верть.
Ще не такі повмирали, як я.
Мудрістю мудрого нехтує смерть,
Нехтує золотом багатія. Так воно, дітоньки...».

2

Дітоньки? Ні! Йван уже сивий. Мукою волосся
У життєвім порошилось млині...
Виріс у наймах. Не раз довелося
Покуштувати малому київ.
Ходять ровесники в церкву, до школи,
Він із маржиною — в поле, й ніколи
Не запитають, чи спав і чи їв...
Потім — до польського війська в жовніри.
Там офіцери — недолюдки злі —
Били за те, що він хлопської віри:
«Rusin i Kaban». Було, до землі
Десь на привалі притулиться він.
«Най би, — гадає, — схопила недуга,
Щоб відпустили додому, до плуга...»
Вже ж йому той остогид карабін.
Потім — дружина... Вродлива була.
Стріли стрибки, оп'янілі бандити,
Погвалтувати хотіли, зганьбити,
Так не давалася — трупом лягла...
Лихо за лихом, біда за бідою,
Наче каміння оте зі скали,
Як обірветься один — чередою
Інші в долину за ним загули.
Спомини інші в Петра.
Научав Батько його, ведучи на науку:
«Скажеш «Дзень добри!» та панові руку
Меш цілувати, аби він прийняв».

Років чотири повчився і просить:
«Ще хоч до п'ятого дайте мене...»
Мати пастушити з хати жене, —
Вміє писати й читати, та й досить!
Приходять совіти, щось наче весна
Кличе до школи, та вже без наруги.
Літо минуло одне, а на друге
Хлопця в Артеку застала війна.
Жив під Москвою, навчавсь на Уралі,
Мову свою призабув, та зате
Вздрів, що каміння живе і цвіте
В надрах землі, наче в темній печалі.
Він повернувся в карпатські краї
В сорок дев'ятім уже з інституту.
Важко впізнати оселю забуту,
Та неможливо не взнати її...
Мати... а що вона знає про нього?
Знає, що він «від землі» інженер,
В горах копальні будує тепер,
В Бога не вірить... та й більше нічого.
Гриць наймолодший. Задумавсь про що він?
Море шумить перед ним миттьове,
Вабить до себе його. І на човен
Скоро він сяде і вдаль попливе...
Мамину руку бере він і довго
Слухає серця жагуче биття.
О, якби міг він частину життя
Мамі віддати — життя молодого!
Мати вмирає. Виборює в смерті
Декілька днів, а можливо, годин.
Чи не тому атестат у конверті
В медінститут одіслав її син?..

3

«Ох, не журіться, мої небожата,
Буде ще досить жури на віку!

В рідній землиці я буду лежати,
А не в чужій. І за долю тяжку
Маю велику заплату від Бога,
Що, помираючи, бачу синів...
Вже мене кличе до неба дорога,
Тож маю сказати ще декілька слів.
Діти, про вас перед смертю своєю
Думав отець ваш і волив тоді
Порівну вас наділити землею,
Гірко нажитою нами в біді.
Боже, як мучився вбогий народ,
Як нуждував, щоб добути ту скибу!
Поля і в нас не було — лиш город,
Цей, що тепер нам дали в присадибу,
Мало із нього було нам хісна,
Хліба до свят різдвяних не ставало...
Пухнем голодні, як прийде весна,
Ділим на тиждень кулеші кавалок.
Тато ваш, хлопці, ходив на зарібки.
(В небі твоя, мій Васильку, душа!)
Що заробив де у лісі — до дрібки
Все віддавав мені. Гріш до гроша
Я наскладала чотириста злотих,
Трохи таки і моїх там було:
Запрацювала на різних роботах —
Прати і прясти ходила в село.
Мріяли поле купити. Рілля
Снилась по ночах пухка і духмяна...
Думи про землю нас гризли, як тля,
Все нам на світі було як омана,
Навіть гіркою здавалась вода,
Сонце — холодним, а хата — тюрмою,
Тільки земля, наче правда свята,
Тихо волала своєю німою
Мовою в грудях. І вічний боляк
В серці носили з собою ми всюди:
Ми про одне тільки думали, як

Вас не пустити в старці поміж люди.
Рокам не тямлю, синочки, лічби,
Тож пригадати не можу теперка...
Року того продавати гриби.
Якось прийшла я до сивого Берка.
В нас коло церкви тримав він шинок,
Там, де сьогодні колгоспна контора.
Все пам'ятаю, неначе це вчора
Діялось тільки. Сміється жидок.
Каже мені: «Заячук продає
Добрий ґрунтець: виїжджає в Канаду,
Править сім сот — я позичу вам радо.
Скільки вам треба? — І гроші дає. —
Будете їх віддавати на рати».
Що тут робити? Залізти в борги?
Вміють із хлопа три шкури зідрати
Ті хитруни, шинкарі-вороги.
Що тут робити? Додому біжу.
Батька немає — поплівся у гори;
Кинулась я до сіней, до комори,
Та й забираю: спідницю, кожух...
Ще й одягнула герданець на шию,
Хустку взяла, що дівочила в ній, —
Все понесла й продала в Коломії
І залишилась в сорочці одній.
Ще не стає, але вже небагато.
Берко дозичить — немає страху...
Землю купила! Вертається тато,
Я зустрічаю його на шляху,
Розповідаю, а він аж трясеться,
З радощів кинув сокиру й пилу,
Схопив на руки мене, як малу,
Серед села пригортає до серця...
Вийшли на поле і плачем з утіхи,
Слова не скажем — спинило нам річ.
Ходим сто раз від смереки до вільхи,
Носим каміння на межі. Всю ніч

Там пересиділи коло потоку
І пригадали літа молоді...
От і спімнула: того ж таки року
Ти народився, Грищуню. Тоді
З наймів тебе ми, Іване, взяли
Від Савчука, що вдавився з розпуки,
Як до колгоспу пішли його луки...
Скільки робив ти, а він постоли,
Рваний китгар і стару сорочину
Дав, скупендряга, та й то ще хвалився:
«Я одягнув вам задарма хлопчину —
То відробити прийдеться колись!»
І відробляли... Жили ми в бідоті,
Землю придбали, коня не було...
Боже, як тяжко збирали ми золоті,
Щоб докупити до поля тягло!
Треба ж ту землю орати щороку, —
Чим, коли коника в стайні нема?
Ми працювали од світу до змроку!
Поле — то пісня й турбота німа,
Поле — то сонце і ніч, як могила,
Рано встаєш і співаєш, як птах,
Чуєш, як в ниві бринить твоя сила,
Як воскресєш в зелених житах,
Чуєш, як поле, під снігом зігріє,
Мов під периною дихає, спить...
Діти мої, незвіновані діти,
Як мені вас та без поля лишить?
Землю свою, як життя, я кохала,
Ласки шукала в руці кам'яній,
Хоч бідувала і хоч гарувала,
Знала я щастя при ній і на ній!
Все те минулось... Година остання
Вже незабаром для мене проб'є.
Татове я виповняю бажання,
І, не здивуйте, воно і моє.
Я залишаю вам землю у спадок.

В ній моя праця і сльози мої,
Хочу, щоб знали, на всякий випадок,
Де вам проводити межі свої.
Грицю, твоє — від смереки в долину
По переорану стежку стару;
Петре, від стежки твоє — по ліщину;
Решта, Іване, твоє. Як умру,
Хата й город за тобою так само —
Маєш за це помагати рідні.
Не забувайте, синочки, про маму,
Хрест на могилі поставте мені!»

4

Йшли навпростець до гостинця брати
По сіножатях, як бубони, голих.
Хоч і не важко валізку нести —
Звик же й каміння носити геолог, —
Братові взявся Іван помагати.
«Вчену людину», як міг, шанував.
Кожного разу від отчої хати
В гори «на службу» Петра проводжав.

Петро:

«Що я гадаю про мамин завіт?
Межі повзли не лише через луки —
Влазили в душу зелені гадюки...
Мати дивилась на нинішній світ
Так, як її поневолені предки.
Навіть не так, бо жила між людьми,
Наче сліпа. От колись вагонетки
Коні тягали у шахті, з пільми
Вже повертались на світло сліпими...
А чи не так і батьки навмання
Вік прожили, й не побачили дня,
І не відчули, що сталося з ними,
І не збагнули, що сонце зійшло...
Міряли все «від стежок до смереки».

В тебе ж землі що по обрії далекий...
Ти тут господар, не в пана тягло».

Іван:

«Так воно, так, та не зовсім, мій брате.
Спільна земля, наче спільна жона...
Будеш орати та боронувати,
Але кохати не будеш. Вона
Не заговорить і не заспіває,
Хоч і народить — твоє, не твоє,
Руки чужого вона відчуває,
Серце за серце вона віддає.
Рідна земля — то істота живуца,
Гніватись може, тужити, цвісти,
Глодом накритись, колоти, як пуца,
Тихо вмирати з журби й самоти.
Рідна земля — це не та, що довкола
Стелеться в сонці, як марево див,
Тільки ота, що тебе поколола,
Як на покосах ти босий ходив,
Тільки ота, що горнув ти сапою,
Наче веслом, од межі до межі,
Та, що по ночах лежала з тобою,
Бувши з твоєї зернини в тяжі.
Знаєш, мені та поточина сниться
В нашому полі, де плине блакить,
Знаєш, до мене говорить пшениця,
Та, на «моїм», а сусідня мовчить».

Стали вони на високім горбі —
Вже вдалині голубіють Карпати.
Треба прощатись. «Хотів би-м тобі, —
Каже Іван, — щось порадити, брате.
Глянь: за потоком кривулька-доріжка
Коло ліщини в село поверта —
Там оте поле, що мама-небіжка
З татом купили. На ньому жита
Досі не жаті. От зараз поверну

До бригадира й скажу: «Ти піди
Та подивися, як сиплеться зерно!»
Що він гадає собі! Таж туди
Треба негайно виводить бригаду... —
Голосом тихим додав ще: — А ти
Якось казав, будуватимеш хату.
Кращого місця, як там, не знайти!»

5

Стомлене сонце спочити лягає.
Гори приймають його на нічліг.
Дівчину хлопець в зеленому гаї
Жде не діждеться. На землю приліг,
Очі втопилися в небо — кохана
З першою зіркою має прийти...
Спомин про матір болить, наче рана.
«Де вона? Вмерла. Зайшла за хрести,
В хрест обернулася на цвинтарі, стала
Всохлим вінком, калиновим купцем;
Тут вона руки свої спрацювала,
Тут була сонцем і житним дощем,
Пестила ниву, неначе дитину,
Падала пташкою до зеренця,
Ставила межі, так ніби храмину
Клала для Сина, для Духа й Отця.
Знак будувала, від праці вмиравши,
Наче молитву, складала межу.
В серці той знак збережу я назавше,
Тільки на пагорбах не збережу...
Мати моя! Ти не знала, що люди
Камінь з межі віднесуть у чагар,
Бо не на землю давив, а на груди —
Був то найтяжчий селянський тягар.
Нівечив душу і нівечив тіло...
Хоч заливалося потом чоло,
Серце під каменем тим стукотіло,

Жити хотіло, але не могло.
Де ж твоя правда, скажи мені, ниво?
Трактор гуркоче. Гуде колектив.
Жниво розділене несправедливо,
Бо не господар те жниво ділив.
Може, втечем від межі на свободу?
Як це? Свободи ж нема без межі.
Хтось таки мусить з будяччя та голоду
Ниву творить на земнім рубежі.
Хтось таки мусить згинатись на полі,
Та не під каменем граней і меж,
Хтось таки знайде у людському колі
Правду, як сам ти її не знайдеш...»

Думи нові напливали. Смеркалось.
В синьому небі зоря зацвіла.
Тихо над ним загойдалася галузь
Ліски тонкої: Анничка прийшла!
Там, де між полем і лісом границя,
Трави лежать, а смереки гудуть,
Стала, злетіла із неба, як птиця,
Крила поклала, як руки, на груди.
Там обнялися, немов херувими,
Зорі засяяли надовкруги...
Земле, здригнися легенько під ними,
Під молодими, що впали з жаги.
Дай народити їм мудрого сина,
Дочку, подібну до божества,
Дай їм відчути, що ти в них єдина,
Не помежована, рідна, жива!

1955—2005

ІВАН ЗАГАЙЧУК

1

Літа, літа пройшли відтоді,
Як я, хлопчина-сирота,
Просив роботи в цій господі...
Пройшли, промчалися літа.

Найнявся я робити в стайні.
От, викинь гній та підстели,
Щоб коники були охайні,
Блискучі, дужі, як орли.

Але хіба на тому стане?
Я всі роботи перейшов.
Бувало, крикне хто: «Іване!» —
Лечу до того стрімголов.

І все роблю, що не попросить.
У наймах просьба — то наказ.
Ніхто тобі не скаже «Досить!»,
Всі підганяють раз у раз.

Я гарував, мов кінь робив я,
На побігеньках був у слуг:
Від осені до переджнив'я
І знов до сніжних завірюх.

Тяжкої наймитської долі
Я навіть проклясти не міг,
А тільки плакав у стодолі,
Коли вузлований батіг

Мені синцями спливе тіло
(Так фірман бив мене, підляк)
І досі тямлю, як боліло,
Неначе є на серці знак

Від сирового батожниця.
В нічній зволоженій імлі
До матері на кладовище
Приносив я свої жалі.

На гробику росте ялиця,
Звалився хрестик у траву...
Туди ходив я помолиться
І розказати, як живу,

Як мучуся, поневіряюсь,
Як б'ють мене усі й за все,
Як ласка згірдна, мов окрасць
Сухий у пазусі, гризе.

Ходив я скаржитись до мами,
Що доля — мачуха лиха.
Так виріс я під батогами
І дослуживсь до конюха.

2

Росли, неначе два соколи,
В газди могого два сини.
Повернуться, було, зі школи,
І біля мене вже вони.

— Гей, вуйку Йване, а коли ми
Підемо по гриби у ліс? —
(І забував я із малими
Про гіркоту пролитих сліз).

— Гей, вуйку Йване, а коли ви
Нам казочку розповісте? —
(І на моє життя хмарливе
Світило сонце золоте).

— Гей, вуйку Йване, а коли-то
Ви заспівасте нам знов? —
(І знову козаченька вбито,
І червоніє в житі кров).

Хлоп'ят любив я... Чей же, діти
Не винні в тім, що наймит я,
Що мусили осиротіти
Дитинство й молодість моя;

Що батько мій умер в Канаді,
Шукаючи мені добра,
А маму в тихім безпорадді
В могилу струтила жура...

Хлоп'ят любив я, що й казати,
Вони ще знати не могли,
Що їхній батько, їхня мати
Мене взяли і запрягли,

Неначе ту німу скотину,
У наймитський гризський хомут,
Що віддавав я без упину
За чорний хліб свій чорний труд.

Любив? Чи, може, тільки сниться,
Чи вже ненавидів тоді
За те, що доля, як служниця,
Їм догоджала у житті!

Якби ж то мав я серце віще,
Що дивиться в майбутні дні,
Якби провидів я тоді ще,
Кому — казки, кому — пісні,

Я настромив би їх на вила,
Щоб кров скажена потекла,
Щоб гадина собі не звила
В розбещених серцях кубла.

3

Захланний чоловік хотів би
Коло самого Бога стать.
Газда наш був побожним ніби,
Мав показну він благодать,

І на водохрепта стояти
Хотів найближче до попа,
Та любить доля жартувати,
Хоч кажуть, що вона сліпа.

Чи обламалася крижина,
Чи, може, підштовхнув сусід,
Чи вибила така година, —
Пішов господар мій під лід.

Знайшли ми трупа. Всі провини
Я відпустив йому з людьми.
Як двері, віко домовини
Навіки зачинили ми.

Забили міцно гонталями*...
І що з того, що він багач?
Вже не підніметься із ями,
Хоч золотими слізьми плач...

А через місяць удовиця
Мене закликала в янкір.
Не може в очі подивиться
І побіліла, як папір.

Та каже просто: «Ти, небоже,
Газдою бути б не хотів?» Кажу:
«Хотів би». — «Ну, то, може,
Пришлеш до мене старостів?!»

*Гонталі — цвяхи. (Прим. автора)

І посміхнулася, а в мене
Упало серце і навійл
Розбилось, як горня черлене,
Що ним ударили об піл.

Я зрозумів — носити в ньому
Уже не зможу я любов.
І до стодоли на солому
В ту ніч я спати не пішов.

А по селу пішла неслава,
Правдива і тому страшна.
Отак мене взяла смаглява
Газдиня, любка і... жона.

Ми повінчалися. Одначе
На щастя сітки я не сплів.
В багацькі чоботи неначе
Я перезувся з постолів.

Та не мені — моїм халявам
Казали люди: «Слава Йсу!»
Я чув — мій дух стає трухлявим,
Я чув — гублю снагу й красу.

Я проміняв своє кохання
На коні, гроші і ґрунти.
Я від світання до смеркання
Робив, не маючи мети.

Душа моя була розп'ята.
Та все-таки було одне
У мене щастя — то хлоп'ята,
Що батьком кликали мене.

4

Вони мене читати вчили,
Щоб я в житті не був сліпцем...
О спогадання любе й миле,
До мене ти ідеш тихцем...

За стіл сідають вечорами
Мої маленькі вчителі.
І я шершавими руками
Складаю літери малі.

Писати вчуся я поволі,
Перо,— стеблинкою в руці.
Та легше перти плуга в полі,
Ніж малювати букви ці.

Я вмію підписатись! Боже!
Тепер я чоловік — не сніп.
Мене обмолотить не зможе
Наш адвокат, крамар чи піп.

Тепер не хрестик я, а слово,
Душа і зір у мене є.
Життя казково й барвінково
Передо мною постас...

Загинь, прокляте спогадання!
Я ж заплатив учителям
Так дорого за те навчання,
Як не платив би пан Біг сам.

Так дорого, що не забуду
І в трумні, лежачи кістками,
Та скинув я тяжку огуду
І чистим став перед людьми.

5

Вони в гімназії учились.
Я їм і хліб, і сіль возив.
Вони на мене не дивились,
А я, немов до образів,

До них молився у надії,
Леліяв думку дорогу:
Нехай згадають молодії
Мене як батька, як слугу.

Хай лиш не мають за вітчима —
Лякався цього слова я.
На світ сирітськими очима
Дивилася душа моя.

6

Літа летіли в даль безкраю,
Неначе листя восени.
Я оглядаюся й не знаю,
Як виросли мої сини.

Вони були немовби щепи,
Та нащепили їх мені
Лакеї панські, недотепи,
І трійло зашуміло в пні,

І кам'яним упало плодом
На голову мою стару.
Брехня іде горою й сподом,
Іде в мороз, іде в жару...

Літа, літа. Замовкли дзвони —
Фашист на кулі їх забрав.
І небо, наче кров, червоне,
І в серці відблиски заграв.

Котилися розкоти грому
Залізного в Галичині.
Приїхали сини додому,
Та вже в німецькім убранні.

Сказав я: «Хлопці, бійтесь Бога,
Скидайте лахмани чужі».
І блиснули на мене строго
Уже не очі, а ножі.

Синочків я відвіз на потяг,
Залишив їх коло двірця*.
Чень у болотяних чоботях
Йти на перон не мав лиця.

Душа болить. За ними тужить.
А хто вони мені тепер?
Якщо сини в гестапо служать,
То, значить, батько їх помер.

Нема мене на цьому світі,
І я сказав жоні своїй:
«Твої сини несамовиті
Померли. Дай на упокій

Та помолись за їхні душі,
Бо ти їх більше не узриш.
Вони — в гестапо на услужжі,
Такий наш хрест, Господній криж!»

А ми одержали заплату
За їхню службу наперед:
Заходить смерть у кожну хату,
І не коса в руках — багнет.

* Двірєць — вокзал. (Прим. автора)

Немов на цвинтар, на чужину
Дівчат і юнаків бере.
Бере пшеницю і маржину,
І одержиннячко старе.

Навколо смуток, плач і горе,
Облогами лежить земля,
І отвором стоять комори,
І нас, як псів, німак стріля.

І серце почало колотись...
На мене люди стали злі.
Мене, як висохлий колодязь,
Обходили дядьки в селі.

Мені здавалось, що й дерева
Сахаються мене в саду,
І навіть заметіль груднева
Втікає, як до неї йду.

7

Тяжкі часи. Радянська влада
Людей вивозить на Сибір.
А де ж поділись мої чада,
В німецький вдягнуті убір?

Нема. А я чекаю кари:
Куркуль — то непростенний гріх.
А землі, клуні і кошари,
Майно, хати, що я беріг

Для пасербів своїх лукавих, —
Чиє те все?! Вже нічیه.
І гасне, як роса на травах
Підкошених, життя моє.

Спалив би все, та жінка плаче,
Невільниця часів старих;
Відав би у колгосп, одначе
Боюся хлопців лісових.

В мішок я сухарі збираю,
Готуюся в далеку путь.
У снах я бачу сіру зграю
Пайдьошників — по мене йдуть.

Куди ж мені себе приткнути?
Кому податися навстріль?
А в лісі кулемети чути —
Там сотня Спартана стоїть.

Біжу туди. А там сотенний:
«Іди в колгосп, ори і сій!
Таж ти для плуга сотворенний,
Ніхто на таці золотій

Нам калачі не зносить з неба;
Іди і першим запишись,
Повстанцям також їсти треба.
Що ж буде, те вздримо колись!

Як ми захочем повечерять,
Хто хліба дасть, якщо не ти?
Іди, збирай робітну челядь,
Іди в колгосп і не тремти!»

І я пішов, слуга колишній,
І підписав я той папір,
Але скарав мене Всевишній,
Бо краще був би то Сибір,

Ніж те, що сталося. Мій Боже,
Скажи, за що мої сини
Мене скалічили? А може
Ти Сам прислав їх, щоб вони

За те помстились батракові,
Що закомився на ґрунти
Та одружився без любові
З їх мамою? Прости! Прости!

8

Прийшли вночі до мене гості,
Дивлюся у вікно — вони!
А я гадав, що їхні кості
Біліють на полях війни.

Прийшли... Ридати чи радіти?
Таж я отець, а не вітчим,
Вони були для мене діти,
Я не скупивсь для них нічим.

Селу, повітові на подив
Я землю продавав з-за них,
Я їх у люди повиводив
Крізь плач і біль років смутних.

Побачив я перед очима
Усе життя своє за мить.
А крізь вікно ліхтарик блима —
Моя стара душа тремтить.

Зайшли до хати без вітання,
Але зі зброєю, страшні.
Подумав я, що вже остання
Година вибила мені.

Була розмова поміж нами
Коротка й гостра, як чепіль.
І я стояв поміж синами,
Як між вітрами серед піль.

— Як до колгоспу даш заяву,
В ярмо продаш людей своїх, —
Тобі відітнем руку праву,
Щоб ти писати більш не міг!

Як понесеш до колективу
З обійстя нашого й стебло, —
Тобі відітнем руку ліву,
Щоб рук у тебе не було!

— Спасибі, що прийшли сказати,
Щоб знав я все заздалегідь.
А поки що з моєї хати
Туди, звідкіль прийшли, ідіть!

— Ти, наймите, стара нікчемо,
Це наша хата — не твоя!
І жити ми сюди прийдемо,
Як наше сонце засія.

— Усе, що бачите ви тутка, —
Мозіль мій, вам до нього зась.
На «вапнім» полі кожна грудка
Моєю кров'ю запеклась!

А з рук моїх уже давно ви
Жиєте добре, полегки.
Я вас не обділю, панове, —
Вас два, і в мене дві руки!

9

Вони прийшли до мене вдруге,
Мої сини, мої кати.
Мене на муки і наруги
Хотіли у петлі тягти.

— Я так піду, синки! Куди нам? —
І повели мене в город.
Я йшов і кланявся ялинам,
Бездушний проклинав народ.

Не втратили душі живої
Одні дерева на землі,
Сльозини падали із хвої
І гинули в нічній імлі вервети.

Он, в тому лісі, ніби вчора,
Я вчив хлоп'ят гриби збирать,
Топтати злого мухомора,
Ловити в розкіл труйну гадь.

Та в німців іншої науки
Набралися мої сини.
Невже це відрубати руки
Мені насміляться вони?!

В руках засіпалися жили,
Згоріли вміть мої уста.
Мене дротами прикрутили
До дуба, ніби до хреста.

Я знав, що за людей щасливих,
Як Бог, умерти мушу я.
І заболіла, ніби вивих,
Душа знесилена моя.

Сказав я: — Згляньтеся, хлоп'ята,
На сиву голову мою.
Згадайте — був я вам за тата,
Тож, як синів, одне молю:

Мені ви не каліchte руки,
А вбийте ви мене як стій! —
Просив я смерті, а не муки,
І захинавсь в мольбі святій.

І світло місяця зелене,
Здавалось, в листі шелестить! —
І раптом світ упав на мене,
І пам'ять втратив я в ту мить.

ЕПІЛОГ

Скінчив своє оповідання
Господар мій, а до вікна
Навпшиньки підійшло світання,
І заясніла далина.

На обрії, неначе хмари,
Лежали сині пасма гір.
Та яничарів двох примари
Мені ще заступали зір.

Вони тинялись в темній пущі,
Ховались, мов кроти в норі.
Та їх піймали всюдисущі
Бандерівські боївкарі.

Кажу: «Не плачте, Йване! Годі!
Вже їх нема!» А він: «Пробач,
То плачуть руки, на городі
Закопані, то їхній плач!»

Виходжу я з тієї хати,
Де не заснув, хоч мав нічліг,
І чую, як гудуть Карпати,
Падуть, неначе мертвий сніг.

Я йду, неначе з тої сотні,
Куди приходив Загайчук,
Я чую стогони стокротні,
Плачі його відтятих рук.

Я знаю, батько жде на мене
В Стопчатові, в моїм селі.
Я йду в його життя тружденне,
Йду цілувати мозолі.

А був мій батько головою
Колгоспу — хлопці Спартана
Приходили, скидали зброю,
За стіл сідали до вина.

Але сьогодні поміж ними
Прийде, напевно, Загайчук.
Руками, наче сталь міцними,
Торкнеться він до моїх рук.

Я йду у гори через гори,
Іду через двадцятий вік.
Оглянусь — там серед обори
Стоїть безрукий чоловік.

Карпати, наче оборogi,
Налита кров'ю сіножать.
Іду й молюсь. Біля дороги
Березові хрести стоять.

ГРАНОСЛОВ

На вічну пам'ять Максиму Рильському

1

Немов тремтіння зляканих осик,
Що затуляють листям сиві очі,
Коли сокири сплющений язик
В щелепах пил прицмокне на обочі,

Немов жіночий відчайдушний крик,
Що кличе порятунку серед ночі,
Немов червоної гадюки сик,
Що в серці загніздилась, як у клоччі,

Ношу в собі я найтемнішу вість,
Що з київських примчала передмість,
Постукала у двері спозарана...

Виходжу з хати й чую вже здаля —
Голосить в Голосісві земля:
«Ой синку мій, велика в мене рана...»

2

Не плачте, Ярославно, їде князь —
Тепер його вже не беруться стріли.
Лакузи Кончакові подуріли,
Перед полоненим упали в грязь.

Обличчя в нього тільки помарніле —
Не легкома доріженька далась,
Від іскри із підкови зайнялась,
І коні, ведучи вогонь, летіли.

Дивіться, Ярославно, на щитах
Його несуть хоробрі побратими,
Та ви лише скажіть йому: «Максиме!..» —

І він прокинеться, як вічний птах,
Із попелу сивин своїх воскресне,
Щоб знову вам життя віддати чесне.

3

Він дні свої, як сосни златокорі,
Для нив будущини спалив дотла.
Його душа у слово перейшла,
Повставши в працьовитій непокорі.

Та коли він востаннє з-за стола
Підвівся в першій і смертельній зморі,
Гули не пізнані ще нами зорі
В згасаючому всесвіті чола.

На скелях болю в чорній порожнечі
Вони померли... І його труна
Нам обривала руки молодечі.

Від мертвих сонць така була вона,
Що й тінь її врізалася у плечі
І гнула нас, як брила кам'яна.

4

Залізний нелинь чорними руками
Давив у нетрях туч, немов гаддя,
Палючі блискавиці все життя,
Згораючи над юними дубками.

У нього переймаючи знаття,
Вони росли й міцнішали з роками,
А з нього листя падало зірками
Від радості за їхнє майбуття.

Вогненні ручаї текли по ньому,
Клекочучи, шугали у траву,
Аж доки серце із грудей старому

Не вижорнали — в темінь грозову.
Та він і мертвий береже від грому
Свою родину, в зелені живу!

5

Була у нього усмішка дитяти —
Блакиті української тепло.
Любов'ю серце зроджене було,
Як пісня — чесне, як бджола — завзяте.

І сивокриле, зжурене чоло
У сяві Франкової посвяти.
І, панською сокирою потяте,
Ім'я Залізняка в нім жило.

Лиш кольору очей не передам,
Що світ у слові залишили нам,
Де з подиву і гордості горів я;

Його, як ластівки у небі слід,
Червонокровий не пійма граніт,
Ні мармур, що слабий на білокрів'я...

6

Стояв і плакав я коло труни
Максима Рильського в печалі темній.
І сам себе у марноті нікчемній
Побачив із його височини.

І сам собі я говорив: збагни,
Що смерть іде по стежці потасмній,
Щоб мозок твій перетворити в кремній,
А кість — у пневматичність бузини.

Безсмертя виростає не з могили,
Воно встає з колиски до вікна —
В житті його велика таїна.

Благослови свої життєві сили,
Щоб так, як він, свою верстати путь,
А помирати можна вже як-будь.

7

Він вийшов з хати в млисте передрання,
Зачувши, як гуде мисливський ріг
Далеких друзів... До дітей своїх
Не повернувся досі з полювання.

Чи заманила чорноока ланя
Його туди, звідкіль нема доріг,
І досі він шукає мовчки їх,
Соромлячись безсилового воання?

Ні! Він стріляв драпіжників-вовків
І спить тепер у курені з вінків
Так тихо, ніби Україна сниться.

Дерева бовваніють навкруги
В тумані надвечір'я, мов стоги, —
Між ними ходить слави олениця.

8

Колись мій батечко учив мене,
Як за столом тримати гарно ложку.
Я, слава Богу, вивчився потрошку,
Хоч діло це (не смійтеся!) складне.

Один бере ту ложку, мов Явдошку
За руку, і викручує, і мене,
А другий візьме, як смичок, — і тне,
А третій допаде — як в морі дошку.

Навчіть перо тримати, друже мій,
До спазм, до зомління, до каліцтва,
Щоб видобути силу чоловіцтва

З глибин душі в запеклості німій;
Навчіть мене трудитися до смерті
І зникнути в тружденній крутоверті!

9

Я голос чув його в сумному залі:
«Поети! Смерть не служниця! Не ждіть,
Що з ваших книг здухне пилок століть,
Начистить ваші ордени й медалі,

І підолле епітети зів'ялі
Підхлібників старих, що навдогідь
Вам золотом назвали вашу мідь,
А стежечку — стрілою магістралі!

Вона повзе, як ворог, з темноти;
Якщо з мечем назустріч їй не йти —
Життя від вас тікатиме, як обрій!

Той смерть свою навіки поборов,
Хто на її ненависть мав любов,
Хто рівня їй, але у силі добрій!»

10

Любити свій народ — і в тій любові
Ходити, наче кінь у хомуті,
Дарма що день у день гризе до крові,
Здуває горб на гордому хребті.

Не скаржитись на пужална грабові,
Ні на шляхи безводні і круті,
Тягнути у своїм драбинякові
Снопи надій на паски золоті.

Не оглядатися в сумній тривозі,
Хоч би й півсвіту склали на гарбу
І вигнули в зеніт рубель на возі,

Копитами впиратися в журбу —
І не розбити бджілоньку слабу,
Що впала в дощ і сохне на дорозі.

11

Стоять вінки червоні, як щити,
І він лежить, як воїн у зброярні.
Чи рани ті незримі і безкарні,
Що він їх мусив у душі нести?

У варті біля нього став і ти,
Як біля сонця чорний гніт ліхтарні.
Ти віршики пописував бездарні
І геніальні наклепи-листи.

Страху та підлості брудний байстріюче,
Йому ти серце пробивав могуче
І виливав на нього власну гідь...

Але твоя вже вибила година, —
І мимоволі добра ця людина
Тобі своїм безсмертям відомстить!

12

Учіться в нього, юні гранослови,
В незграбній брилі думки віднайти
Ясні і вперті лінії плити,
Придатної для вічної будови,

Прислужувати геніїв світи
До володінь Тарасової мови;
Коли ж похвал насунуться димове,
Від їх трутизни очі берегти!

Шануйте коми кожної пір'їну
В розкриллях білих ста його томів,
Що піднімали з урвищ Україну!

Він так її любив і розумів,
Що не загубиться в темнотах тліну,
А в день воскресний вернеться домів.

13

Моя душа в розколинах, мов скеля,
Тумани смутку сплять на дні проваль.
Та сходить сонце і ясніє даль —
Виходжу з туги, наче з підземелля.

Не перетре піском своїм пустеля
Моєї мови голубий кришталь!
Перероста в граніт м'яка печаль,
З путі зникає постать Азазеля.

Тікає дух пустині... Я іду,
Хоч він мені будує на біду
Високі — до небес — перегороди...

Веди мене, дорого правоти!
Як не мені, — дай іншому дійти
На тихі зорі і на ясні води!

14

Він не робив з пера громовідводу
І не осліп в обіймах блискавиць.
Його не бачили лежачим ниць —
Хіба тоді, як пив з потоку воду.

Він України мав чарівну вроду,
Носив її наймення гордолиць.
Він виріс від суніць аж до зірниць,
Великий гранослов мого народу.

Йому призначено і далі йти
Через усі весілля наші й тризни,
Через любові нашої мости,

Що не бояться толу, ні гнилизни,
В сивинах сонце нинішнє нести
В майбутнє сонце нашої Вітчизни.

15

В його житті ще раз вони страждали,
Ще раз пройшли чистилище вигнань,
І їх поем щонайтонкішу грань
Він в українські переніс кристали.

На мить вони в липневу ранню рань
Покинули високі п'єдестали,
В почесній варті біля нього стали,
І плечі їх здригались від ридань.

Та він із ними перейде межу,
Де не питають паспорта, ні мита —
Пускають правду, завертають лжу...

Світитиме народам із пітьми
Зоря Максима Рильського, уміта
Міцкевича і Пушкіна слізьми.

1967

ПОЄДИНОК

Я зроду скіф. Я — правнук Бористена.
Вмираю в Римі й проклинаю Рим.
Ось вам життя мого остання сцена,
Ось вам убивця мій і побратим.

Скінчився наш печальний поєдинок.
Друг мертвий. Я скривавлений лежу.
З моїх блакитних жил, як з павутинок,
Стікає сонце, схоже на іржу.

То кров моя. Вона заіржавіла
Від наляку. Рятунку їй нема.
Вона повинна вийти з мого тіла,
А замість неї входить тьма.

Не доживу, напевне, до світання,
Вже прагне серце тиші й темноти.
Душі моєї тихе сповідання —
Це все, що вам передаю, брати...

В неволю зайняли мене малого —
За скарби для таврійського царя.
Пройшов я землі, що лежать розлого,
А потім — грецькі гори і моря.

Купцями перепроданий до Риму,
Я тішився. Мрійливий молодик.
Про римську кровожерність невиситиму
Не знав нічого. Час минав. Я зник

Приходити до цирку на вистави,
На грізні гладіаторські бої.
Там, пожадавши небезпеки й слави,
Явив я сили й здібності свої.

Боровся я з голодною звірнею,
В оваціях виходив на манеж.
Та скоро дух і слава Колізею
Мене у звіра обернули теж.

Я був непереможний. Азіати
Й похмурі ефіопські силачі
Змагалися зі мною, та сконати
Всім довелося на моїм мечі.

Вони — як ті метелики багряні,
Проколоті, ще тріпали крильми.
Бронь гартував я в кожній новій рані,
Не знавши ні пощади, ні страми.

Та якось після бою на арену
До мене вийшов отрок. «Пане мій,
Дозвольте вашу зброю нескоренну
Від бруду вмити!» — «Що ж, бери і вмий!»

Я подивився в очі хлопчаків,
Збагнув — це він, це той, кому дано
Мій дух умити від злоби й від крові,
Це той, кого чекав я вже давно.

Все інше з'ясувалося потому.
Він був з дитини в рабстві так, як я.
Але не знав, з якого краю й дому
Потрапив у сім'ю багатія

Столичного. А люди, злі й лукаві,
Йому сказали, затаївши сміх,
Що пан його купив на перській наві,
Як іграшку для діточок своїх.

Він ні своєї мови, ні родини
Не пам'ятав, та згадував одне —
Щось ніби спів, щось ніби лебедине
Ячання чи курликання сумне.

Той наспів був, як золота підкова,
В болоті знайдена. Нагнувся я...
І матері моєї колискова
Просіяла! О радосте моя!

О друже мій, тепер я знаю, хто ти!
Скіф! На коліна став я перед ним.
В зіницях, повних рідної скорботи,
Степи я вздрів під небом огняним.

О, як я полюбив того хлопчину!
Себе я в ньому бачив, смуток свій,
Далеку й призабуту батьківщину —
В його натурі ніжно-грозівій.

З безумства добре, з доброти шалене —
Він серце мав моє. Здавалось, брат.
Він також схожий видом був на мене,
Ті ж брови, той же в погляді блават.

Але в моїх очах тремтіли тіні,
Мов неба надвечірнього крило.
А з тих його зіниць, мов з далечині
Небесної, невинне сяйво йшло.

Я перебути й дня не міг без друга.
Мій син, мій край, моє життя — все він.
Смішною видалась моя потуга,
Не вабив слави збройний передзвін.

З тих пір не виступав я на арені.
Мені здалося, як мене уб'ють,
То згине й він. Так почуття смиренні
Перемогли в моєму серці лють.

Я жив любов'ю. Проминали роки.
Змужнів мій отрок. Молодість прийшла.
Я вчив його письма (не без мороки)
І гладіаторського ремесла.

Він мав у цьому ділі дар від Бога.
Як блискавка, був меч його меткий.
Важкий п'ястук, мов кам'яна відрога,
Стан згинистий, немов з тростини кий.

Хоч я зненавидів криваві грища,
Але мистецтво бойове йому
Передавав. Була в цім воля вища,
Моєму не відслонена уму.

Я мислив так: йому згодитись може
Моє знання, бо воїн він і кметь.
І сяло його лице погоже,
Як ми оружно бавилися в смерть.

Але не смертю ми були натхненні,
А побратимством душ. О друже мій!
Нить золота на спільнім веретені
Напрядена була із наших мрій.

Одним жаданням ми були закуті —
Втекти! Вернутися в свої степи!
Потрібні нам були в щоденній скруті
Навзаємні розради — жди й терпи!

Я не збирався вмерти навдогочу
Тим, що вітали голосно мене.
Хто мріє видобутись на свободу,
Для того смерть — приниження жажне.

Стояв я в Колізеї, наче в дзвоні,
В моїй руці короткий меч палав.
Туніки й тоги, наче кров, червоні
Лилися з білих мармурових лав...

Побиті звірі — боїща останки —
Дивились люто більмами вельмож.
Звапнілі від страху патриціанки
Були, як бюсти на бар'єрах лож.

Сенатори й повії знамениті
Про щось перемовлялися тихцем.
Лежав у позолоченім кориті
Нерон з обвислим, змореним лицем.

Його обличчя, як павук, булькاته,
Висіло не порушено в сітях сну.
Невже я мусив кров'ю тут стікати,
Щоб розбудить його на мить одну?!

Невже в борні не лицарській, а нищій
Я мусив головою наложити,
Щоб з подиву замовк на мить патрицій
І щоб гетер заціпило на мить?!

У кості грали крамарі й солдати,
Котився регіт сходами згори.
Невже я мав життя своє віддати,
Щоб відвернути їх на мить од гри?!

Жаданням жити серце клекотіло,
Тремтів на вістрі блиск моїх думок,
Наслухувало мускулами тіло,
В котрій же кліті заскрипить замок.

Там — рев бика, там — тушіт носорога,
А де гепард, крилатець добрий наш?
Де він? Чому — морозила тривога —
На мене звіра не пускає страж?

Втім вибіг друг мій з брами, що навпроти,
Спинився. Сполотнів. То, значить, ми...
Ми мали один одного бороти,
Вбивати на вдоволення юрми!

Начальник грища ознаймив римлянам,
Що б'ються побратими на цей раз.
Мов палицею, оком олив'яним,
Поштуркав сонний імператор нас.

Йому і всьому наброду столиці
Бажалося побачити раба,
Який стинає друга! О дволиці!
Їх знаджувала підла боротьба.

Вони жадали насолоди злої —
Мук благородства, честі, доброти.
Вони ж то нас, одурених, при зброї
Зуміли на арену затягти!

І він повірив так, як я, в гепарда,
В свободу, в обіцянки злотян.
Назад! Куди? Шлях заступила барда.
Обидва ми були вже в капкані.

Назад! Куди? Вже опустились ґрати.
До поєдинку кличуть сурмачі.
Та ні! Не так нам суджено вмирати —
Ми кинули в пісок свої мечі.

В сліпучому сіянні непокори
Ми стали нездоланні, як боги.
І звільна Колізей стихав, як море,
Що стомлено голубить береги.

Благословенна то була хвилина!
В нас увійшов непослуху навіт.
Надихана вогнем нещасна глина
Світилася й засвічувала світ.

«Розі'яти їх!» — сказав Нерон глумливо.
І жорно цирку зрушилось. Душа
Почала осідати, наче мливо
В глибини гуркітливого коша.

Злякались ми. Зламались ми. І впали.
Схопили зброю в немочі слабій,
І, вдаючи противників, напали
Один на одного. Почався бій.

Сумнішої не відав я облуди,
Як наша бійка. Під удар меча
Я серце підставляв. Цілункам груди
В коханні підставляє так дівча.

Оборонявся я лишень для ока.
З двобою вийти не хотів живим.
Десь у душі снувалась поволока
Впокорення, неначе в лісі дим.

Але й товариш мій чинив так само.
Він одкривав навмисне лівий бік.
«Лиш не скаліч, а бий у серце прямо!» —
Просив, як незнайомий чоловік.

Ми уникали наступів обидва,
Удари завдавали невпопад.
Та скоро взнали, що несправжня битва
Страшніша від справдешньої стократ.

Ціною смерті — рятувати друга!..
Та інша думка зблисла, як змія:
Чому мені призначена наруга
І зрада вбивства? Чом не він, а я?

Чому не він, а я в кривавій ролі
Повинен перед публікою статъ?
Ось так остуджувався я поволі,
Стискав міцніше зброї рукоять.

Та все-таки боявся переваги
Свої, непохопної в чаду.
А він горів, запалений від спраги,
Ждав нападу, хоч знав: не нападу.

Ми показні робили перескоки,
А наша бронь була немов сліпа.
Так! Доти битись будемо, допоки
Як рівних нас не прожене товпа!

Ми клали на щити свої удари,
Як рівні тягарі на терези.
А ситі владарюючі нездари
Вже вили з невдоволення, як пси.

Не так б'ємось! Де кров? Потрібно крові!
А ми: «Не кваптесь! Маєм час! Пождіть!»
Над нами хмари стали пурпурові,
А сонце червоніло, наче мідь.

Цирк гнівався і закипав злобою.
Хтось там прокльони кидав нам свої,
Хтось реготався з нашого двобою —
Не гладіатори, а шахраї!

Хтось там підскакував, мов на котурні,
Бив дошкою в підлогу кам'яну.
Як битися і вмерти — вчили дурні,
Розбуджені й рожеві після сну.

Гудів безладно Колізей, мов ринок,
Стихав, свистів, як вихор уночі.
Хитався і горів наш поєдинок,
Немов на вітрі полум'я свічі.

«Гей, ви, — кричали нам, — звірні пожива,
Скажіть, коли ви згорите дотла?!»
Від змори наша боротьба фальшива
На мить в завзяту правду перейшла.

Мені здалось, що в правді тій кривавій
Я все життя прожив, що я вже вмер,
Воскрес — не скіф, а Марко вже чи Флавій,
Дракон, гепард крилатий, людожер.

І я злетів. Ригнув огнем на друга.
Він загорівся, наче смолоскип.
Палаючи, істота недолуга
До мене йшла хильцем, наперестриб...

Та я літав, літав понад трибуни,
З гортані іскри сипав на врага.
Я ждав, що спопелиться тіло юне
І розпадеться, наче пилюга!

Та раптом випав меч з руки моєї,
Мене звалив на землю біль тупий.
І заревіли страшно галереї:
«Добий його! Добий його! Добий!»

З-під мого серця грала кров потоком,
А наді мною друг квилів крізь плач:
«Я не хотів. Це сталося ненароком.
Даруй мені. Прости мені. Пробач!»

(Прийди до мене, прощавальне слово,
Ще мить не покидай мене, снаго!)
Тепер я знав, що значить випадково
Поранити товарища свого!

Цирк задихався, шаленів од крику:
«Добий його!» Я мовив: «Брате мій,
Не накликай на себе кару дику,
Я мрець! Себе, а не мене жалій!

Все сталося так, як статися повинно.
Були ми не богами, а людьми.
Прийди до мене, дорога людино,
Нещадно моє серце прохромі.

Прибий мене навіки до арени,
На радощі владикам і юрбі!»
Та він спокійно відійшов од мене
І меч у груди застромив собі.

Цирк одвернувся з виразом доуки.
Всі правила дотримані. Раба
Раб заколов. Під страхом смерті й муки
Вони майстерно билися оба!

І видно, що любилися навзаєм,
Бо вбивця заколов себе також,
І глядачі пішли, а ми конаєм.
Пожива звірів. Правда це, не лож.

Мій друг лежить з погаслими очима;
Я б'юсь над ним, як той безкрилий птах.
Не жаль мені життя, ні побратима,
Та жаль, що ми не вмерли на хрестах!

КОЛОСКИ

1

Стерня горіла на таврійським полі,
Ловив за очі теплорукий дим,
Сльозою обрій запливав поволі,
І степ чорнів під полум'ям рудим.

Іржало сонце, як лошатко чале,
Десь потойбіч вогненної ріки.
І колоски загублені кричали,
Згоряючи, немов еретики.

Хтось говорив про мудрість агронома,
Про швидкісний і золотий погній...
Мені ж боліла колосків содома,
Так ніби вчув я голос батька в ній.

Я знав, що позбирати неможливо
Все до зернини в зорянім степу...
Вогонь як плату брав маленьке жниво
За працю невблаганну і сліпу.

Він випасався, як бичаче стадо,
Нещадно язиками землю пік,
І колоски дивилися нерадо,
Як він до них підходив оддалік.

Готуючи під засів ниву жизну,
Вони згоряли віддано дотла...
Так воїни згоряють за вітчизну,
Аби вона міцнішою була.

2

Молоді та зажурені жниці
Колискову співали мені.
Колоски золотої пшениці
Колисали мене в борозні.

А сьогодні у поле безкрає
Викликають мене колоски,
І пшенична земля припадає,
Як дитя, до моєї руки.

І, здається, з моєї долоні
Вирушають, співаючи, в путь
Колоски, як солдати в колоні,
Що свободу і щастя несуть.

А коли за межею сумною
Я приляжу спочити в гаю,
Колосок, наче кінь наді мною,
Схилить сонячну гриву свою.

3

Ми вийшли в поле. Батько на долоні
Розтер пшеничний колосок: — Поглянь!
— І я дививсь на зернята червоні,
Немов на ватри мерехтливу грань.

Та що мені пшениця та ядерна
І той вогонь, у сні чи наяву, --
Я був малий, і палахтливі зерна
Здмухнув з руки отця в траву.

Я біг ромен зірвати чи бриндушу,
Я, мов бджола, кружляв навколо них.
Не знав, що бачив щойно власну душу
На мозолях, мов гори, кам'яних.

4

Вже над стернею листя пролітає,
Немов червоногруді снігурі.
І ти летиш в його веселій зграї,
Подібний до крилатої зорі.

Листок на поле сяде, наче птиця,
І, відпочивши, знову полетить...
А ти впадеш від стоми, як зірниця,
Зламаш крила і згориш за мить.

Але твій слід не пропаде ніколи,
Не згине з людським серцем правди суть,
Крилаті колоски за видноколи
Душі твоєї світло понесуть.

5

На асфальті пшеницю сушили,
Повз хліба пролітали машини,
Ядровите зерно, ніби гравій,
У смолі поставало тужавій,
Набивалося в репані скати,
Обертало колеса в дукати,
В лопухи придорожні летіло,
В моїм серці, мов кулі, горіло.

Там я став, наче в камені вритий,
Там зерном, ніби шротом, забитий,
На дорогу я впав, а дорога
Притулилась до мене щомога,
Загула, як порожня цистерна;
Я лежав і видовбував зерна,
Ніби зорі, з камінної тверді,
І себе відбирав я від смерті.

А на дюнах зерна загоряли
І сміялися юні вандали:
«Що за птіця видзьобує збіжжя,
Наче золото, із подоріжжя,
Виринає зернини з асфальту,
Як з мозаїки древньої смальту,
Діаманти до купи складає
І краваткою шлях підмітає!»

Та на бітум сльоза моя впала --
Спалахнула дорога й пропала.
Тільки чорного попелу галич
Піднялася й полинула в далеч.
Ні шляху, ні людей, ні пшениці.
Та не знали ті варвари ниці,
Що збирав я зернини зів'ялі
Не від бідності, а від печалі.

6

Тріщав церковний мур. До вікон у дзвіниці
Підводилась гора пшениці-яровиці,
Та ще підносили мішками довбуші
Зерно, а батько мій веретяні ковші
Перекидав, горів з натхнення та з утіхи
І водіям шпурляв назад порожні міхи.
Хотів руками він до дзвонів дотягтись,
Збудити глиб земну і наднебесну вись
Хвалою хлібові — сильніше якомога
Сказати: понад хліб нема на світі бога!
Перетворив колгосп дзвіницю на шпихлір,
Бо розгулялася бідненька нива гір
І видала зерно червоне та здорове,
Співуче та тверде, як брусья яворове.
Важка робота йшла до ранку, а коли
На сонце батько мій зійшов і потекли
Пшеничні промені згори на всі Карпати,

У грудях почало боліти й затерпати
Могутнє серце. Він до пояса в зерні
Стояв і, стоячи, забувсь навіки в сні.
Так він помер, але до смерті в мідні дзвони
Заграв про те зерно здорове і червоне,
Що вознесло його, як волі хоругва, --
Немає понад хліб на світі божества!
Печальний досвітку, журбо моя груднева,
Не тільки колоски і не лишень дерева
Вмирають стоячи!.. Тих кілька зеренець,
Що їх у кулаці затиснув мій отець,
Відходячи в засвіт, тих кілька насінинок
Не хліба, а душі на золотий ужинок
Дісталось мені — благословенний дар,
Тягар життя й землі, і колоска тягар.

7

На стіні в гробниці фараона
Фреска: там папшить стерня червона,
І збирають злотні колоски
Граціозно схилені жінки.

Я подумав: це не та картина,
Бо на тій була іще дитина, —
Тобто мати, і сестра, і я..
Де ж це ти, голівонько моя?

Певно, цар сказав замалювати
Образ надто скорбного дитяти,
Що, опухле з голоду й плачу,
Колосок несло, немов свічу.

8

Виходить сонце на поля
Незаймане, як немовля;
Тремтить на колосках роса,
А в серці дзвонять небеса.

Нід небом день такий стоїть,
Що видно далину століть,
Там колоски йдуть, як віки,
На всі краї й материки.

Мій колосок, мій батько й дух,
Осяяв людства виднокрут,
З рук мого предка, з перших рал
Майнув за Альпи й за Урал.

Він з українських чорних нив
Пішов і світ заповонив,
Європу освітив, як бра,
Пшеничним сявом Дніпра.

Я чую волі пружний крок, —
То йде могутній колосок,
Його не спинить океан,
Китайської стіни аркан.

Йде колосок мій по землі,
Впадуть імперії гнилі,
Оберне в ниву колосок
Пустель і душ твердий пісок.

Ось на казахській рівнині
Мчить колосок мій на коні,
В азійську трепетну блакить
Полова, як багрець, летить.

І на алтайському плато,
Куди ще не ступав ніхто,
Він камінь до води прогриз —
Росте, неначе кипарис.

І на Паміру білий дах
Він ще злетить, неначе птах,
І на сибірській мерзлоті
Підніме крила золоті.

9

На чорнім спаленім стернищі,
Там, де вогні пройшли найвищі,
Коло загублених стежок
Лежить нетлінний колосок.

Це той, що в полум'ї не гине,
Що з вогнедишної лавини,
Із хвиль палючої руди
Виходить, наче птах з води.

Це той, що з пекла, із інферна,
Живцем виносить правди зерна,
Це той, що вносить смак ганьби
В брехнею спечені хліби.

Він дивовижним світлом сяє,
Мов єретик, що воскресає,
Розвалюючи надра тьми
Палахкотливими крильми.

Я не знайшов його, та знаю:
В глибинах збіжжяного краю
Він мусить бути, він там є,
Він суцций, як життя моє.

1976—1986

ВОГНИЩЕ

Перед самим світанком це було,
Гнув сон мене, як вітер гне стебло.

Дрімота золота, немов живиця,
Метеликам думок зліпила крильця;

Я похилився на свої рядки,
Перо затерпло й висковзло з руки,

На очі впало недосяжне мрево
Повік, і засвітилось опалєво

Все надовкруг, і літери малі
Заворушилися, ніби муравлі,

Почварами постали на папері...
Втім, хтось постукав лагідно у двері.

Хто б міг прийти в осінню непогідь
Надосвітку? Я відчинив: «Зайдіть!»

Це був юнак. Обличчя мов знайоме,
Затемнене від скорбності чи втоми,

Окрайці місяця — з-під чорних вій,
Невкірність у статурі молодій.

Він простромив мене болящим зором,
Немов сказав: «Не впізнаєш?.. А сором!»

Гіркотний щем у кров мою проник,
Та не згадав я, хто цей молодик.

Стояли мовчки ми серед кімнати --
Час привітатися або сконати!

Я руку простягнув і ждав, що гість
Мені цим добрим жестом одповість.

Але незрушним був юнак, мов брила,
Докірлива печаль в очах світила.

Неприйнята рука. Презирства грань?
Аж ні. Він раптом одвернувсь: «Поглянь!»

Зап'ястя, ніби скойки ті в лушпині,
Колючим дротом скручені на спині!

Я кинувся скривавлені вузли
Розв'язувати... З кого, де й коли

Я вже знімав оці катівські скрути?!
Це брат! Мій брат! О, як я міг забути!

Все пригадалось. «Петре мій, це ти!
Прости, що не впізнав тебе, прости!»

А дріт, що я розсотував квапливо,
Був безконечним і твердим на диво.

«Ти вийми серце — на його вогні
Він буде гнутись», — брат сказав мені.

Так я вчинив. І справді, кінчик дроту
Пом'як, зачувши жил моїх жароту.

Я розпочав звивати перстенець
Навколо серця із пручких кілець.

А потім щось, немов гніздо пташати,
З колючок лютих стало виникати.

Тремтіло в ньому серце, як пискля.
Втім обід став подібним до руля.

А далі вже в автомобільну шину
Сталеву я намотував шипшину.

Кров цебеніла з порваних долонь,
А серце в звоях билось, як вогонь

Під купами сирого ріща б'ється,
І жаль мені було свого серця.

Хоч пустка в грудях нудила мене,
Звивав я далі коло дротяне.

Воно росло стовпом все вище й вище --
Не мав кінця ненависний дротище!

Коли нарешті я цілком знеміг,
Покрученого дроття темний стіг
Переді мною воздвигався; в ньому,
В самому тілі кільчастого огрому,

Мойого серця бідний пломінь чах,
Мов іскорка під горами в куцах.

Помітив я, що розійшлися стіни,
Що скирта дроту — вища од раїни,

Що десь на полі опинились ми,
Оточені ледь зримими людьми.

Брат скинув сам із рук останні звитки
Іржавої, та ще міцної нитки.

«Що ж буде, — я злякався, — брате мій,
Не спалить серце тих залізних змій!

Рятуй мене! Душа болить, як рана,
І тут померти можу я до рана!»

Був голос брата повен доброти:
«Не в силі я тобі допомогти!

Якщо ж у тебе серце — не онуча,
Згорить на ньому ця гора колюча.

Якщо в твоїй душі вгніздився лях,
Ти зникнеш у темнотах, як світляк,

Що прагнув розвалити тьму, одначе
В ній лиш плекав ество свос хробаче.

Чого жадаєш? З болісних тенет
Не звільнишся, допоки ти поет.

Хто вибрав сам собі в житті дорогу
Палющу, вкриту гостряками глогу,

Пройти повинен сміливо по ній,
Бо щастя — тільки в долі вогняній!

Ти написав колись на домовині
Свою дитячу клятву... Чи ж донині

Забудось те, що так тебе пекло?
Згадай! Вже квітло весняне село,

А батько наш розкопував могили,
Все ще не вірячи, що сина вбили.

Він під землею розшукав мене,
Пізнав сорочку, полотно льняне,

По вишивці пізнав свою дитину,
Затоптану гестапівцями в глину.

Він змив з мого чола слъозами твань,
Благаючи: устань, мій сину, встань!

Він на руках мене виносив з ями
І плакав, ніби в дзвони бив, з нестями.

І наша мати впала, як зола,
На шлях під фіру, що мене везла.

Тоді ж і ти, вмираючи з розпуки,
Розв'язував мені пробиті руки,

Та все боявся, щоб колюча в'язь
У мертве тіло знову не вп'ялась.

Труну мені робили ви в стодолі,
Тоді почув ти вперше голос долі —

Писав на віку, плачучи тихцем,
Свій перший вірш столярським олівцем.
Тоді ти кредо вистраждав найвище —
Поклявся йти за брата на кострище!»

Він говорив, а дріт, як та смола,
Від серця розгорявся спроквола.

Кружляли дзиндари між колких волокон,
І полум'ям гримів залізний кокон.

Бескид колюччя вгору підростав;
Почервоніло небо, наче став,

Залитий кров'ю; сплутаний дротище
Палав, світив і піднімався все вище...

Петро сказав: «Ти відомстить хотів
За смерть мою, але моїх катів

Не знав, а мста не може бути сліпою,
Ось, глянь — мої кати — перед тобою!»

Залізна ватра освітила тих,
Що в темряві були. І я застиг!

Байдужно з тьми дивилися на мене
Зачесані галантно джентльмени,

Аристократи! Блиснуло пенсне,
Скляний, звірячий зір опік мене.

Крізь вогнища шалені переблиски
Я бачив добре їхні вовчі писки,

І пригадав: то німці, то вони
Петрові руки вклали в кайдани!

Я біля нього спав тієї ночі,
Коли за ним прийшли ті поторочі,

На їх кашкетах черепи й кістки
Я бачив потемки: «То — німаки!»

«То — німаки, — Петро сказав, — чужинці,
Дивися, там один стоїть навзгінці,

То граф баварський з прізвищем на von,
Тепер він учить, що таке закон,

А в ті часи він знав єдине право:
У тім'я кулю! Браво, доктор, браво!..

Але не думай, що вони самі
Урядували у своїй тюрмі.

Там був один і наш між німаками,
Дивись, то він лице закрити руками!»

Я скрикнув, наче вдарив хтось мене,
Аж вогнище здригнулось дротяне.

«Був наш?! А хто? Звідкіль? Скажи, як звати?»
Петро мовчав. Злетіла іскра з ватри,

Крізь мозок мій вона вогнем пройшла,
Неначе слова вбивчого стріла,

Немов палаюча соснова скіпка;
Втім брат сказав: «Він називався Глібка*!»

Я затремтів. Брат мовив: «Не тремти,
Як ці дроти жадаєш розплести,

Спалити полум'ям свого болю,
Спізнати людську ницість і неволю

Свого народу, слухай, що скажу
Про смерть свою, свою, а не чужу!

Вся Коломия пана Глібку знала,
Боялася його, лице ховала

При зустрічі, а хто і звідки він,
Цього не відав поговору дзвін.

На нього полювали хлопці з лісу,
Та він тікав за кам'яну кулісу

Тюремного будинку, жив, як тхір,
Боявся вийти в ясний день надвір.

Де він узявся, хто оте плюгав'я
Сплодив на світ — і в смерті не пізнав я;

Воно не має роду, ні землі
Своєї і росте, як змії, в дуплі,

**Глібка — справжнє прізвище гестапівця, українця за походженням, який відзначався особливою жорстокістю. (Прим. автора)*

На всіх сичить, і всіх воно кусає,
І вбити прагне, і в п'їтмі щезає;

Хитрюще, звинне, люте і жахне,
Слугує тому, хто його зімне,

Потопче, ніби шмату під дверима;
Воно не знає батька й побратима,

Встає з-під батога, для батога,
З того радіє, що воно слуга,

Що пан якийсь його візьме гидливо,
Немов гадюку чи смердюче гниво,

Рукою, схожою на лускоріх,
І знов жбурне у ворогів своїх!

Та був же перекинчик він безрідний,
Однаково, чи західний, чи східний.

Хахол, перевертень, німецький кмет,
Швидкий на службі, наче кулемет.

Він те робив, чим німці гидували,
Ув'язнених заводив у підвали,

В колючий дріт засотував і бив,
Запам'ятай: мене той Глібка вбив!

Ти віриш в хресний шлях свого народу,
В його міцну, національну вроду;

Я вірю теж, за той народ я вмер,
А ти на мого вбивцю глянь тепер!

Згадай своїх катів. У Яблунові
Тебе товкли паркетини дубові,

У кров твою вмокали шомполи
Картавцев і Діденко* — два хахли!

Нема на світі нації святої,
Є в кожній відступники й герої.

Рівняє цей закон, але не всіх.
Я так скажу, на душу взявши гріх:

Як вродить ката нація пихата,
Не вб'є ніколи він свого брата

Єдиномовного, бо це — ганьба, —
Але за рідне слово син раба

Заб'є і матір, і свою дитину,
Бо він вбивати має батьківщину,

Бо зрадництво сидить в його кістках,
Як успадкований і кровний фах!

Таким був Глібка, раб і кат по духу,
Він вибивав не зізнання окруху,

Він душу з мене виривав назлам,
Зректись ідеї вимагав той хам,

Той малорос в гестапо на прикормі,
Хахол-чекіст в німецькій уніформі...

Закутий в дріт стояв я при стіні,
А він в чоло прицілювавсь мені,

**Картавцев і Діденко — справжні прізвища енкаведистів, які помордували і потопили в криницях у Яблунові десятки полонених воїнів УПА і селян, звинувачених у симпатіях до повстанського руху. (Прим. автора)*

Стріляв недбало, схибивши навмисне,
Ждав, що сльоза в мосму оці блисне,

І я заплачу. Крикнув: «Одречись
Од України. А як ні — молись!

Скажи: «Гайль Гітлер!» А як ні, я вдруге
Не промахнусь!» Від болю і наруги

Я задубів, я вже не ждав на смерть,
Я мертвим був, немов кремінна твердь.

Стояв я перед катом, моє тіло
Вже замерзало, твердло, не боліло,

Сказати щось хотів я, та не зміг,
Одне хрипіння йшло із уст моїх,

Та, падаючи на бруси камінні,
Я крикнув кров'ю: «Слава Україні!»

«Скажи, — я запитався, — брате мій,
Чого цей дріт, намотаний в сувій,

Кінця не має? Пута й загорожі
Плетуть із нього сили зловорожі

По всій землі; чи ця проклята нить
Займеться в людській крові і згорить,

Чи, скуті й помежовані навіки,
Народи будуть жити, мов каліки?» —

«Ні! — голос брата був твердим. — Нема
На путах незнищенності клейма!

Та боротьба ще буде йти віками
З ядучими, труйними павуками,

Допоки павутиння зла й брехні
Не спалить людство в праведнім вогні!

І ти цієї пряжі хоч би трохи,
Хоч пасемце, хоч міточок, з епохи

Свої знятий, — нить спали одну
Своїм же серцем, що не знає сну.

Благословен, хто вірний заповіту
Юнацьких днів, хто чистотою цвіту

Невинного відбився від сльоти,
Хто не прогнів з журби та самоти,

І, хоч надпив зневірливої трути,
Ненавистю готовий спалахнути,

І, спалюючи підлості броню,
Загинути од власного вогню!»

Тут брат мій зник і щезли людозвірі,
Та небеса в палаючій порфірі

Зосталися, і вогнище гуло,
Кипіло, як вулканне джерело;

І хмари роздирались, мов завіса,
В конвульсіях зубатого заліза.

Дріт попелівся, і текла ропа
З небес від огнеликого стовпа,

І скручувалася блакить в рулони,
Світ у вогні, здавалося, потоне.

Хотів я від багаття одійти,
Але мене розпечені дроти

Піймали і в свої пекельні надра
Втягнули, й став я сам неначе ватра.

Горіли крила, темне срібло скронь
Спахнуло, й бив з грудей моїх вогонь,

Горіли руки, плечі, тіло спиння
І весь я був — палаюче вориння..

Я не жалів життя найменшу віть,
Без серця жити — краще вже згоріть.

Я вогнищем відчув себе на полі,
Що спалює людські страждання й болі.

Прийдіть, мої брати й мої діди,
Опришки, запорожці, галайди,

Докиньте сміливо свої закови
В огонь моєї палахкої мови!

Прийдіть і ви, з мечами солов'ї,
Стопчатівські і Мишинські мої,

Пов'язані дротами в Станіславі,
Байбараки та киптарі криваві,

В Дем'янів Лаз у темряві нічній
Одвезені й поховані, мов гній;

Прийдіть і ви, скатовані повстанці
У тюрмах більшовицьких, на Луб'янці,

В імперії підвалах, де зі стін
Донині кров стікає в чорний тлін.

Прийдіть і ви, міцні, вічногolosі,
Постріляні у тім'я в Сандармосі,

В колючий дріт забиті, як в терни,
Антон Крушельницького сини;

І ви прийдіть, неподоланні в смерті,
Колючим дротом скручені, обдерті,

З ясою геніальності в душі,
Зерови, Курбаси та Куліші! —

Письменство українське ясночоле,
Залиті кров'ю злотні ореоли,

Пробиті ззаду, збиті з голови
Вогнем братерським — кулею Москви!

Прийдіть усі, і в попіл я оберну
Зневаги й смерті зашкарублу скверну!

Горить вогонь на чотирьох вітрах,
Тут гине страх і копра йде на прах,

Тут спалюється лютість двоголова,
Йде служба мого серця, а не слова!

Приснилося?! Та ні — все так, як є.
В колючім персні серце снить моє.

І снить, і ходить, і співає в ньому,
Як дівчина в уборі весняному —

В квітучому вінку із диких руж;
Він гарний, тільки ти його не руш!

Був рух необережний — і вкололо
Те, що давно сплелося надовколо

Душі моєї, й наскрізь перейшло
Мене тернини смертної жало.

Літа відходять, і життя втікає,
Мій брат розстріляний мене чекає

На мості калиновому в раю,
Де з ним я поспіваю й постою...

Я — вогнище. Горю, та не згоряю.
О брате мій, той дріт не має краю,

Що серце обсотав моє трудне,
Допоможи мені, рятуй мене!

Рятуй мене, бо йду я берегами
Дніпровськими, зеленими луками,

Де не було ніколи загорож,
А нині землі й палаці вельмож,

Обтягнуті, мов табори печалі,
Колючим дротом: «Стій, ні кроку далі,

Цю територію пильнують пси!»
Вертайсь?! Куди?! Невже в старі часи,

Де шуцмани та сталінські тварюки
Колючим дротом зв'язували руки

Невинним людям? Ось тобі і на —
Нова доба — і дротяна стіна!

Земля — в тюрмі, маєтності — в темниці,
А за дротами олігархи ниці

Естетику імперій бережуть —
Колючий дріт із золота прядуть!

Я знов кричу: «Рятуй мене, мій брате!», —
Бо я назад не хочу повертати

В століття, де росте колючий дріт,
Немов залізний плющ біля воріт.

Ні, не рятуй, — горітиму без крику,
Спалю я дроту частку невелику,

Та все ж таки палитиму дотла,
Допоки й сам не стану, як зола.

І сліду чорного я не покину
Тут, де горів за брата й Україну.

Залишу світло явора в яру,
А попів із собою заберу.

1979—2005

КНЯЗЬ

*«...І переможені наші були...
Всі князі піймані були, а бояри, і вельможі,
і всі війська побиті були, а інші піймані
та ув'язнені були...
Та по малих днях Ігор князь утік від половців,
не покинув-бо
Господь праведного в грішній руці...
І гналися за ним,
але не піймали його...»*

Ааврентіївський літопис, 1186 рік

На половецькому коні гнідому,
Закутому не в бронь, а в грубі шрами,
Князь Ігор їхав із війни додому
Терновими байраками-ярами.

Скрадався він по чагарях, як злодій,
Наслухував, чи не дуднить погоня,
Чи не кричить Кончак, звитяжець гордий,
Чи батогами не лящить Придоння.

Тікав з полону князь, тікав од згуби,
Коло води спинявся на хвилину,
Поїв, і цілував гнідого в губи,
І витирав йому спітнілу спину.

А потім знову, скочивши на нього,
Князь бив його і гнав несамовито
По вибалках, де не було нікого,
Лиш млавиці стелилися, як жито.

Він виїжджав на белебні й кургани,
Ставав, до неба зводив руки голі,
Кричав у степ: «Я жду тебе, мій хане,
Наздожени і вбий мене на волі!»

І довго він стояв лицем до сходу,
Ждучи стріли... А яструби й шуліки
Вже стежили за ним і для облоду
Дзьоби точили гострі, наче піки.

Він їхав далі, припадав до гриви
І забував про все в тяжкій дрімоті.
І прокидавсь. О серце нещасливе,
Де сні твої сяйністі й щирозлоті?

Нема полків, нема знамен черлених,
Не чути сурем, не гудуть чертоги...
Гудуть лиш ноги в крадених стременах,
Обдерті колючками босі ноги.

Нема щита, ні ремня, ні списа,
Нема шолома, ні меч-булата.
Горить під серцем палахтлива тирса,
Безмежна, як ганьба його проклята.

Нема на ньому опанчі й кольчуги —
Одна сорочка, й та давно не прана.
А в грудях молодих — безодня туги,
Жальба глибока, як смертельна рана.

Він припадав спрагненно до калюжі,
Сахався, бачивши свою подобу,
І сам себе, немов страшної нужі,
Питав: «Навіщо ти піднявся з гробу?»

Ти хто такий? Обірваний сірома,
Копитний віхоть степового сіна?
Невже накажеш смердам, ставши дома,
Перед тобою впасти на коліна?!

Ти, хитрощами визволений рабе,
Куди женеш? В князі? В сйні палати?
Невже ти знов одягнешся в єдваби,
Забудеш рабство й будеш панувати?

Невже ти скажеш перед матерями:
«Не винен я, що битву ми програли,
Що ваші хлопчаки лежать, як трами
Порубані, на березі Каяли!»

Невже речеш батькам: «Господинове!
Синочки ваші круками пожерті,
Але ж вони не з княжої намови,
А з гордості пішли шукати смерті!»

Невже ти вдовам скажеш: «Руські жони,
Не проклинайте ви мене, владику, —
Щоб вас не дати в ясирі й полони,
Пішли ми на касозьку силу дику!»

Неправда все! Ти розуми юначі
Наповнив спрагою війни легкої.
І вийшли в степ у сонячнім замряччі
І в мряві духу всі твої герої.

Накрила їх орда, як чорна плюта,
Скосила блискавицями густими
Шабель і стріл... О, кров твоя неткнута
В собі довіку трупи їх нестиме!

Вони вмирали чесно за вітчизну,
Твої пахолки, служники, буй-тури,
А ти в кривавицю вдивлявся жизну
І мріяв про столичні стяги й мури.

Ти прагнув слави, ти жадав хвалеби,
Ти марив, пориваючись до бою,
Що ціла Русь нахилиться до тебе,
Що житиме вона лише тобою.

Ти не хотів сидіти на престолах
Низенькому, а про найвищий мріяв.
Під ковилою в половецькій полі
Шукав дороги в златоверхий Київ.

Ти не любив нічого, тільки владу,
Мізинець-князь, мурах під лепехою,
Повів ти власне військо на загладу,
Роз'ятрений не гнівом, а пихою.

Ти — боягуз! Ворожу вздрів потугу
І дав себе скрутити курманами.
Не настромивсь на крицю-харалугу,
Не вмер, як руський воїн, з русинами.

Одіпнутий од воза й воловоду,
Лицявся ти до Кончаківни хтиво,
А потім полюбив її за вроду,
Без правди полюбив, але правдиво!

Ти не забув? Як воронці, червоно
Світили зорі голубої ночі,
А ти вкривав полинним вітром лоно,
Грудь половчанки й златно-чорні очі.

Десь там тебе чекає Ярославна,
Твоя любов і найчистіша цнота,
А ти — родина ханська повноправна —
Виходиш, ніби щезник, із болота.

Як піхва без меча, тобі зосталась
Порожня честь. Вона жадає криці.
Вона гарячим вістрям наповнялась,
А ти набрав у неї багновиці.

Хто з твого серця шкаралуцу лепу
Зірве? Хто душу дасть нову, як зброю?
А може, краще тут, посеред степу,
Померти? Обернутись блекотою?..

І князь шукав при боці рукояті
Меча, але... було в руках лиш пуго.
Як власні думи, правдою пойняті,
Він бив коня ненависно і люто.

Так він летів крізь вечори й світанки
І каламутив марева, як ріки.
І пахнув степ косою половчанки,
Забутої, здавалося, навіки.

Над заходом і сходом, наче крівля,
Горіли неба золотисті скали.
І сиві хмари, як вали Путивля,
На обрії з'являлися й зникали.

Та був же й спин. Вночі гнідий від стоми
Спіткнувся — вершник повалився додолу,
Нечутно впав, неначе сніп соломи,
В траву глибоку, від роси схололу.

Він горілиць лежав, німий від змори,
Дивився в небеса, немов забитий,
Як мрець на дні найнижчої покорі,
Недбало мокрим полином прикритий.

Він знав, що вже не зворухне рукою,
Коли вовки, чи беркути, чи круки,
Принаджувані кровію людською,
Прийдуть його звільнити від розпуки.

Дивився він в блакитні височизни
Так, начебто чекав появи Бога;
Та не до влади, тільки до вітчизни
Світилася між зорями дорога.

Здалось йому, що зорі, наче бджоли,
Рояться в небі і шукають галузь,
Де їхня матка сіла. Ох, недоле,
Куди вона поділась, де сховалась?

Свічки горіли десь в траві заснулій —
Хто ж це його, живого, поминає?
Ні, він не князь, не матиця, бо вулій
Над ним гуде, але його не знає.

«Далеко від свого роя упав ти,
Беззбройний витязю, самотній вожде!
Чом спершу слави, а вже потім правди
Жадає людське сотворіння кожде?

Чому мені так забажалося Дону?
Чи в нашій Десні не солодші води?
Чому так прагнуть звади і кордону
Поміж собою браття, а не згоди?

Чому, поміжусоблені й розбиті,
Надихані зрадливими вогнями,
Засклеплені в злобі, неначе в скиті,
Живуть під праведними письменами?»

Так думав князь, до трав'яного ложа
Притиснутий колодою стеблини.
Він сподівався, що земля ворожа
Відчиниться — і степ його поглине.

Він западався в сон, неначе в яму,
А зорі залишалися високо;
І сявав місяць з темного проламу,
Як ханського коня криваве око.

2

Йому приснилась Ярославна. Ладо!
Він пробував щасливого вдавати —
Чом ви мене стрічаєте нерадо?
Чого в сльозі очей твоїх блавати?

Вона в долоні тихо заридала.
Він, мов дитину, взяв її на руки
І полетів... Там, де тече Каяла,
Зійшов із неба на розкішні луки.

«Я покажу тобі, моя дружино,
Чого так пишно тут ростуть косиці,
Пройду я пагорбом, а ти пройди-но
Долиною по рідній кошаниці!»

І віддалилися вони поволі
Одне від одного на бойовищі.
Стелився дим від полинів на полі,
Немов поземка снігової хвищі.

Над білими кістками, наче хвилі,
Переливались височенні трави,
В пахкій відкритій сонячній могилі
Споряджена снага його держави.

Як мармурове стругане каміння,
У типчаках блищали костюмах.
Касоги здерли зброю та одіння,
А плоть — вовки та пажерливі птахи.

Все на крові розбуяне й рахманне,
Аж до плечей катрани й сива м'ята.
А де ж тут русичі, а де кумани,
Де половці, де сіверські хлоп'ята?

Потрощені, побиті без пощади,
Запались голови в живло зелене.
У темних черепах клубились гади,
З очниць росли васильки та ромени.

Лежали маслаки побитих коней,
Що їх орда пожерла тої ж ночі,
Коли схитнувся останній стяг червоний
І він упав у смертнім памороччі.

Князь пригадав: йому затисли шию,
Пересотали руки курманами;
Приставив половчанин коломію
До горла! Смерть! Та він не втратив тямі.

Не наколов на те жало гортані,
Хоч гинути пора була найвища.
А вороги, від перемоги п'яні,
Тягли його до ханського шатрища.

Він жадібною до життя жагою
Горів тоді, та не давав познаки.
А хан ступив йому на рот ногою
І знаку ждав — покори та подяки.

Подяки за життя! І князь очима
Дав зрозуміти Кончакові: «Згода!»
Ненавистю і мстою одержима,
Душа розпалась, мов гнила колода...

Князь не хотів пригадувати далі
Гидкі обличчя свого послушенства.
З дружиною стояв він на Каялі,
На рубежі свідомості й шаленства.

«Ось тут мої богатирі, княгине, —
Він в землю показав, — тепер скажи ти,
Як військо полководцеве загине,
Чи має право полководець жити?

Це я сюди цих отроків провадив,
Щоб вознести тебе, моя ти доле...
Який же був на них солодкий надив,
Коли вони рупали в Дике Поле!

Я заповідь стоптав, яка навчала
Не рватися на битву поодинці.
Ось тут моя душа, сліпа й зухвала,
Рости повинна в сивій материнці.

Ні з Києвом, ні з Галичем звитяги
Я не хотів ділити, тож не буду
Складати жалоців своїх на стяги
Русі, а свій тягар — на плечі люду.

Зірвав я з себе рабську осорому
І втік на волю, одуривши хана...»
Тут регіт залунав, гучніш од грому,
Аж білий цвіт посипався з катрана.

То реготав Кончак. Він вийшов з млиці,
Князь упізнав на ньому власні строї,
І чоботи м'які, і ногавиці,
Шолом, і меч, і весь лаштунок зброї.

«Отямся, князю! Не брешти так много!
Мене ти обдурив? Та я навмисне
Тебе пустив. Я знав, коли й для чого
Овлур, мій джура, тої ночі свисне!

Тобі коня він дав, і всі одежі
Із тебе взяв за послугу погану,
І хитро перевів тебе за межі
Мойого стойла й кочового стану.

І все це я звелів йому вчинити,
Щоб жебраком вернувся ти додому,
Щоб прокляли тебе твої русити,
Щоб здерли з тебе слави паполому.

Я розгадав, що відомстити схоче
За тебе, неживого, Русь велика,
І я тебе пустив. Іди, мій хлопче,
І покажи, з якого шитий лика!

Я добре знав, що, прагнучи довіри,
Згинався ти переді мною подло,
Що виповзти хотів, мов гад зі шкіри,
Аби лиш утекти в русинське кодро!

Тікай же! Йди! Подвійним у неволі
Зробивсь твій дух! Подвійним буде завше!
Твої думки зв'язав я, темні й кволі,
Тобі могутні руки розв'язавши».

І князь почув, що справді щось двоїсте,
Смиренне й люте ворушилось в ньому.
Та що він має хану відповісти,
Звитязцеві, та все ж таки смішному?

«Ти переміг і, мабуть, маєш право
Розповідати ці казки невинні.
Але чого, — він запитав лукаво, —
Ти, мов на свято, нарядився нині?»

Кончак сказав: «Я відчуваюсь добре
В твоєму одязі, в твоїм оружжі;
Я ніби серце перейняв хоробре
І всі твої думки, підступні й дужі.

Якщо ми вічні вороги з тобою,
То, значить, — ми і в доброті, і в люті
Подібні! Зненавидою й гризньою,
Мов ланцюгом одним, назавжди скуті.

Мені пасують княжі оксамити,
Твій меч в руці моїй гострішим стане!
Мого ж коня, що звик тебе носити,
Не здоженуть найшвидші вітриюгани».

Він посміхнувся й щез. Де ж Ярославна?
Лежали марева, немов полотна,
І пахла смертю далечінь загравна,
І рвала серце туга соромотна.

На овиді побачив князь дружину,
Вона ішла від нього в далеч дику.
«Зажди! — він крикнув. — Я без тебе згину!»
І пробудився від свого крику.

3

І, справді, він на обрії побачив
Щось ніби постать людську! Чи не диво?
Хтось там стояв, хтось у траві маячив,
Хтось ніби підкликав його знадливо!

Замору з себе скинувши оспалу,
Поїхав князь до явини на прuzzi;
Вдивлявся в неї, наближавсь помалу,
Себе й коня тримаючи в напрузі.

Вогнем палила думка неугавна,
Ввижалися вже обриси кохані.
О, Господи! Невже то Ярославна
Назустріч вийшла й стала на кургані?

Затяв коня. Навскач під'їхав ближче.
Так ось вона, негадана приваба —
Прадавніх предків згублене божище,
Задивлена в свій дух камінна баба.

Затиснуті важкі, довжезні руки
На животі, неначебо положи
Її настигли. Постать, повна муки,
Невкірності й величної тривоги.

І видалось йому, що рідна мати
Постала перед ним у темній брилі,
Щоб міць його надламану підняти,
Зцілити душу в жаліснім безсиллі.

«О, матінко! — І князь лицем додолу
Упав перед богинею сумною. —
Зніми ж ти з мене чорну коромолу,
Простри свою десницю наді мною!

Ти народи мене сьогодні вдаруге,
А ні — то затопчи в пилюку й глину,
Не дай на страмовища та наруги
Вертатися в дідизну й батьківщину!

Всели ти в мене правду! Я не знаю,
Чи жив я гордістю, чи правотою,
Чи став я горем для свого краю,
Чи мукою й зорею золотою?!»

Вона поклала кам'яну долоню
Йому на тім'я: «Встань, великий княже!
Чи то не сміх? Любив ти ханську доню?
Хто в те повірить? Хто й кому те скаже?

Її солодке й вигинясте тіло,
Що біля тебе слалося в спраготі,
Ненавидів ти люто й очманіло,
Палав од розгніву, а не від хоті.

Хіба не знаєш ти, що дух любові
Єднає не тіла, а скорбні душі,
Що тільки кров твоя жадала крові,
А дух блукав на сіверським воздушші!

Хіба не знаєш ти, що є кохання,
Подібне до відомсти і розплати?
Ти непорочний, наче зірка рання,
Що світ іде від сну розповивати!

Який закон порушив ти, мій сину,
Коли, розсварений Русі на подив,
Свою хоробру, та малу дружину
До битви незвитяжної виводив?

Ти проти половецької мачули
Здіймав не лиш свої полки й штандарти.
Хто винен, що не всі брати почули,
Як ти волав: «Прийдіть, зі мною вдарте!»?

На поклик твій згукнулися куряни,
І вчасно ви зібрались до походу,
Не ждали, доки сарана нагряне
І виїсть ваші землі аж до споду!

Так, ти жадав під київські склепіння
Принести вітру сіверського трохи,
Розвіяти в коронах злотних тління,
Коло якого скачуть скоморохи.

Ти прагнув для Русі потуги й слави
І добре знав, що йдеш на смерть за неї,
Недарма плакав чорний Див з гущави
І сонце в'януло, як цвіт лілеї.

Ти — князь, бо не послухав навіть сонця,
Що віщувало смертну непогоду.
Ти взяв на себе тяжкість оборонця
Землі своєї і свого народу.

Нічого вирікатися не треба,
Ні жадоби до слави, ні погорди.
Пролита кров? Поразка і ганеба?
Та спинені на півстоліття орди!

Тебе не вбили? Чом лежиш ти долі?
Твоя душа здвоїлася? Дурниці.
В князів немає душ. Є сила волі.
Ти ж там явив її, де гинуть ниці.

Порубані твої гарячі вої,
Дружинники, брати і побратими,
Але ж вони до пам'яті живої
Нових століть повернуться живими.

Постане пісня з вашої печалі,
І горево перекується в слово.
Непроминуці ви і непропалі —
Хто вмер за волю, житиме наново.

І ти живеш уже в своїм безсмерті,
На дно Каяли кинутий ордою.
Кривавлять рани, в чагарях роздерті,
Та світять вже не кров'ю, а водою.

Бо ти вже як вода, як хліб, як жниво,
Як все, на чому вічності знамення;
Найменший князь Русі — найбільше диво,
Затемнення її та одкровення.

Вставай, іди, та знай, що вже немає
Для невмирущих вороття до крові.
До всього, що принижус, вбивас
І служить не князеві, а князькові!

Народжуйся із каменю для пісні,
Із жалоців народжуйся для співу,
Що славить не побоїща зловісні,
А вітчину й будущину щасливу!»

4

Будили дзвони бджіл цвітінь медову,
Стояла днина в золотім розгорті.
Князь увігнався, мов стріла, в діброву,
Де мужики з дерев знімали борті.

Покидали вони сокири й луки,
Бо ж бачили, що він не має зброї.
Стояли, скинувши свої клобуки, —
Важка подоба хмари грозової.

Вони застигли перед ним, похмурі,
Захоплені знічев'я при роботі.
Розпізнавали щось в його статури,
В стражденним духом виповненій плоті.

Ті руки, хоч міцні, та не кораві,
В них меч бував, а не шкадряве рало.
Важке ество жило в його поставі,
Яке від малечку повелівало.

Щось непокірне, владарське, даждьбоже
Було в його пронизливому зорі.
І бортники подумали: «А може,
Це руський князь в нещасті та розорі?!»

А він мовчав, наповнений сльозою,
Немов рососою колос побринілий.
Ясніше за корону з бірюзою
Світився лоб скривавлений і смілий.

Лилось його душею сонце яре,
Мов тільки що дізнався він, що в нього
Є й бджолярі, а не лише бояри,
Є й мед живий, крім полину труйного.

«Ти князь?» — вони спитали. Ні півслова,
Лиш очі потакнули, наче тіні.
Хтось кинув: «Бачиш, молода й здорова
Бджолина матка в людським воплотінні!»

Та він мовчав. Лице його суворе
Стемнішало на слово добросерде.
І, повні шанобливої покори,
Здвобіч до нього підступили смерди.

Звели з коня. Поклали на ряднину.
Води принесли в кінвах та цеберці.
І змили з нього пил, і кров, і глину,
Лиш тут залишилася на серці.

1986

ДОРОГА ДО ШЕВЧЕНКА

I

У Каневі на гору до Тараса
Безногий піднімався чоловік.
Руками, почорнілими з натуги,
Він обертав колеса неслухняні
Свого візка. Так звільна обертає
До істини людину доля вперта,
Так обертають невідомі руки
Невтомно й непомітно людську душу,
Втискаючи її то в мул розпусти
Нікчемної, то в люті гостряки
Озлобленості, то в смолу неправди,
То в пилюгу буденщини, то в грязь
Гнівби й злодійства, але ті ж долоні,
Мозолячись і раннячись, од бруду
Очищують її — своєю потугу,
І волю, й мудрість в рух її вкладають,
Щоб колами життя все вище й вище
Підносила вона до ідеалу
Далекого... Була спекотна днина,
Мов збурхане, червоне муравлище,
Мінилося і шелестіло сонце,
По небу розповзаючись. Він їхав
Рівниною спочатку, від причалу
Дніпровського, а далі вгору, вгору
По тій дорозі, всьому світу знаній,
Викочувався тяжко. Як двигун,

Що нібито не відчуває втоми,
Як той локомотив, тримався ритму,
Та все частіше опирав до бровки
Коляску; перепочивав, обіруч
Хустиною обличчя витирав,
І западав од вимори надовго
Чолом осмагленим і запотілим
У плат ляного полотна, так ніби
Щось надзвичайно болісне й важливе
Згадати намагався. Виринали
З віджитих і забутих літ картини
І знов ховались: хустка відбивала,
Немов екран, скорботне і суворе,
Просякле потом, порване, пом'яте
Його життя. Цей напівсон, спочинок
Солодким був, і чоловік подумав:
«Померти б тут мені, на цій дорозі»,
Та руки, налаштовані до праці,
Самі немовби рухалися далі,
І піднімався він все вище й вище,
Світ розглядаючи згори. Як зблиснув
Дніпра блакит крізь віття деревини,
Безногий усміхнувся, і не знати,
Чи усміх той зі спомину зродився,
Чи з радості подоланого шляху.
Все вище й вище він! Ятрились, грали
Жагою й подивом злотисті очі,
В глибинах карі, та позолотілі
Поверхнею з наморення; на скронях,
Як обриси дубового листка,
Значились вени; сивина блакитна
На поблиски небес понадвечірніх
Скидалася; і щось було від ночі,
А щось од сяйва денного в людині
Тій непокореній. Каліка наче,
Обрубок, пень та без кореневища,
Він на своїй печальній колісниці
Не жалюгідним був, а величавим,

Бо сила та, що двигала на гору
Його візок, не відає каліцтва;
Вона в потворному являє муку
Краси та благородності; то сила,
Що душу споневірену, завмерлу
До воскресення будить; то жадання
Малого воскресаючого духу
Згубитись в генії, як світло в світлі,
Вода в воді. Він їхав до Тараса
Святково вдягнений, отак немовби
На зустріч з друзями-фронтовиками.
Його зелений френч, пробитий потом,
Темнів на спині, та широкі груди,
Медалями покриті, мов лускою,
Світилися. Йому здавалось, ніби
На цій шевченківській крутій дорозі
Його медалі дзвонять веселіше,
Торкаючись до маминого слова,
Що десь на серці в грудях просявало,
Неначе в хмарі промінь золотий.
Вже він давно до Канева збирався,
Але життя дороги поспітало,
Асфальт і глину, камінь і пісок
Загнало в мозолі йому! Куди вже
Себе самого, мов тягло, впрягати
На даль таку! А мати перед смертю
Докірливо дивилася на нього,
Немов спитати хтіла: «Пам'ятаєш
Чернечу гору? Може, ми з тобою
Поїхали б та знову помолились,
Та я воскресла б?!» З матір'ю колись,
Ще хлопчиком, він приїжджав сюди,
І снилося йому не раз, що мати
Його чекає там, біля могили
Тарасової, що вона така ж,
Як пам'ятник поету, височенна,
Та видима лише з одного боку,

А з другого — вся в листі, як тополя,
Немов півдерево й напівлюдина,
А він її обкопує (це в сні),
Стопою босою все натискає
На приступку лопати, кров тече
Із ніг йому, а він усе корчує
Тополю-матір, обтинає корінь
Сокирою, так начебто звільнити
Ждає від землі ту деревину,
Вернути знову їй подобу людську,
Та — диво! — сам лишається без ніг!
Несправедливі й дивовижні снища!
Вони його болять і ображають,
Бо матір він понад усе любив,
І, повернувшись із війни безногим,
Допомагав їй клопотів позбутись,
Займався шевством, заробляв потрохи
На хліб насущний і ділився з нею,
Із матір'ю, своїм убогим статком,
А як вона захворіла й злягла,
Немов дитину, доглядав її
Аж до самої смерті. А тепер
Він їде не до матері, хоч, може,
Шукатиме її в отих раїнах,
Котрі побачив здолу, ще з Дніпра,
На канівській вершині. До Тараса
Він їде на поклін. Благословення
Одержати він прагне на своє
Змарноване життя. Але чи треба
Те, що звершилося, благословляти?
Він посміхнувся до своєї думки,
Себе піймавши на жаданні слави,
Бо що ж вона, та слава, як не почесть
Минувшині? Та чи минуться можуть
Його страждання і печаль? Так само
Не може зникнути, запропаститись
Шевченкове боління. Отже, воїн

Почав себе порівнювать з Тарасом —
І зрозумів, що час не має вийстя.
Нехай десь там виходять космонавти
В наповнену бджолиним гулом гречку
Чумацького незвіданого шляху,
Нехай земля наповнюється співом
Людей щасливих, він не годен вийти
З болінь своїх, як із вогню не годен
Добутись обгорілий еретик,
Хоч надовкрут стоять бібліотеки,
Давно вже названі його ім'ям,
А він палає. Час не має вийстя.
І ти також вернутися не в силі
З війни, не в силі вилізти із танка,
Що гримотить дорогами Європи,
А як і вийдеш, на німецькій полі
Тебе підкине міна — і назавжди
Без ніг зостанешся. Печально думав
Той чоловік на стомленій колясці,
Лице осліпле від гіркого поту
Втираючи...

II

Був досвіток. Небесне
Світилося повітря над зірками,
А зорі срібноликі, хворобливі
Ледь-ледь похитувались, наче листя
Заснулої осичини. Світання
Таке буває в підосінню пору,
Коли вже іній на блідій блакиті
Лежить, у падоли землі не впавши,
А павутина зблискує росою,
Немов алмазна нитка, понад полем
Простягнута. На возі він сидів —
Болящий, засумований хлопчина,
Обкладений подушками, накритий

Кожухами; на блискотання неба
Дивився й материн журливий голос
Ловив. А мати все молилась ревно,
Перед хрестом чавунним стоячи
Навколішки. Він добре пам'ятає,
Як схоплювалась від молитви й бігла
До коней, що через опалку сіна
Заводили гризню та кусанину;
Вона ж до них підходила — й одразу
Вщухала бійка. Мати у молитву
Вставляла гострі наклики до коней
І знов клякала, кинувши батіг...
Так, то була Тарасова могила,
Він бачить ніби пагорбок і хрест,
Похилу постать мамину і свічку,
Поставлену там за його здоров'я
На камені. Та жовта свічка племінь
Невпевнено тримала, пригинався
Під вітром злотного вогню листок,
Зникав на мить, здавалося, назавжди,
І відкривався чорний гніт, мов дух
Нечистий, що сидить у полумінні;
Та потім знову полум'я зринало,
Танцюючи на свічці. Він згадав,
Як бідувалися над ним сусіди,
Як нарікали, що ота недуга
М'якуш його ще неміцної плоті
Випалює знутри. Вони казали,
Що він уже подібний до вощини
Прозорої, що з нього можна б свічку
Всувати... Й ось тепер йому здавалось,
Що то не свічка весело танцює,
А він стоїть на камені й горить!
З-під Умані ходила мати пішки
Аж у Почаїв, на мольби ходила,
Просила та вимолювала в Бога
Здоров'я синові. Була так само

В Печерській лаврі, та не помогли
Ні прощі, ні молитви. Нидів хлопець,
Марнів і гинув на очах. А люди
Казали, що хлоп'я вмирає з туги
За батьком... Батька він не пам'ятає,
Лиш сиву шапку та блакитний шлик —
Як бачить крізь вікно. Біля воріт
Вони прощаються назавжди... Тато
Схиляється до матері з коня —
І шапка падає на землю. Мати
Двома руками шапку піднімає,
Цілує і вітцеві подає,
До стремена чіпляється й біжить
По вулиці з конем, а шлик блакитний
Летить на вітрі. Не вернувся батько.
Можливо, хлопчик справді розхворівся
З тужби за розцілованим шликом!
Та, дивлячись на непогасну свічку,
Він вирішив, що буде жити. «Мамо!
Дивіться, мамо, сам я вже встаю!»
І виборсався отрок з-під кожухів,
Сів на полудрабку і став дивитись
На сонце, що виходило з-за пруга,
Як цвіт вишневий, біле. Крізь туман,
Що всю лівобережну рівнину
Встеляв, як пара виоране поле,
Він бачив перший раз в житті, як сонце
Повільно висувається на овид;
Не цвіт із вишні — шкіра із теляти
Обдерта зблискує таким прозорим
Та аж блакитним лосем. Він дивився
На свічечку свого життя й на сонце,
Що одне одному поклони слали,
Так, начебто віталися знайомі.
Втім він побачив, як могутній Хтось,
Тінь велета в блакитному тумані,
Бере з надгробка свічку і несе,

Дніпро переступаючи, до сонця,
За другим кроком велетень вже був
На обрії. Він запалив од свічки
Ту шкіру білу й неживу: криваво
Заграли сині прожилки світила,
І день настав. І сила увійшла
В слабку дитячу плоть. «Дивіться, мамо!
Я вже здоровий!» З воза він зіскочив,
До матері підбіг і краплю воску,
Що залишилась під хрестом од свічки,
Стиснув у кулаці. «Це він, Шевченко,
Мені здоров'я повернув. Я бачу
Його на обрії аж коло сонця».
А мати мовила: «Стань на коліна
Та помолись!». Вони обоє стали
Навколішки і пошепки молились,
В блакить небесну затопивши очі.
І він ще нині відчуває землю
Колінами, що на німецькій полі
Їх одірвала міна, — теплу землю
Чернечої гори...

III

Біля дороги
За столиками хлопчачи сиділи,
Веселі підлітки, що, може, вперше
Бозна-звідкіль приїхали у Канів
І тут в готельчику загостювали.
«Ось діти України, — він подумав, —
Як солов'ї на цій горі щебечуть,
Тож задля них я кров свою пролив,
І повзаю ще досі по землі,
Щоб чути їхні голоси щасливі!»
І раптом: «Дед! Давай-ка мы поможем
Тебе взобраться наверх!» Підійшли
До нього всі, і стали надовкруг,

І почали вже підставляти плечі,
Візок тручати вгору. Але він
Подякував: «Я хочу сам, хлоп'ята,
Піднятися до нього. Це моя
Пожертва, і пошана, і молитва
Тарасові». Вони зареготали.
«Дурак, ты что, — надеешься, что ноги
Тебе вернет твой боженька усатый?!
Езжай, молись!» І знов зареготали.
Оглушений, він все ж таки спитав:
«Ви що, з Росії, хлопці, чи по-своmu
Забули розмовляти?» — «Не забыли!
Но мы, старик, не националисты,
Как твой Тарас: торчит и не дает
На языке нормальном, как все люди,
Заговорить». І знов зареготали.
Застиг на колісниці чоловік,
Зів'яло серце, руки, як мечі
Поламані, опали на колеса,
Налились кров'ю очі, піт студений
На скронях виступив... Минула вічність...
Тепер каліка зрушив на візку
І вчув, як вдарили його медалі —
П'ятнадцять таранів — у самі груди!
Розбитий, він спинився. І навіщо
Так мордуватись?!

Краще вниз, негайно
В могилу повернути, бо нема
На цьому світі ні дітей, ні сонця,
Ні святості пророка, ні України,
Нема Вітчизни! З чим же має стати
Перед Шевченком мученик, герой,
Танкіст, якому на німецькій полі
Відбила міна ноги? Десь глибоко —
В горі Чернечій — тріщина зробилась
Від реготу, і чоловік побачив,
Як падає в розколину бездонну
Його візок, і він, і домовина

Тарасова! Та все ж, та все ж вернутись,
До Нього не доїхавши, вернутись
На радість яничарам, що тепер
Ще стежили зі свого ресторану
За колісницею, — о ні, хлоп'ята!
То ось вона, твоя підступна доля:
З одним фашистом битися за те,
Щоб інший з тебе глузував, на смерть
Стояти проти німака в бою,
Щоб панував на цій землі москаль!
І ти здригнувся од правди, що пройшла,
Неначе куля, крізь твоє сумління,
І пропалила наскрізно ество
Прихованого, мовчазного духу.
Ти налякався совісті своєї,
Так ніби крик її почув і той,
Хто підслуховував твої думки,
За мисленням твоїм таємно стежив.
Всі спогади твої поруйнувались,
Накрились темрявою, ти ж тепер
Розпочинав своє життя спочатку,
Ти намагався вздріти крізь темноти
Себе, і матір, і свого батька,
Й того, від кого душу ти ховав; І той,
Побережник багатолікий,
Диявольський прислужник, появився...
Це був комсорг, така собі дитина
Сусідська, друг, сказати б, щонайперший,
Що оббігав тебе, як вірний пес,
І лащився, та при маленькій злості
Гарчав, готовий скочити до горла,
І сам розповідав крізь хижий усміх,
Що він уже звідомив там, де треба,
Те, що «твій батько — ворог, твоя мати —
Повія, ти ж — петлюрівський байстріук!»
Ще був, обличчя інше начепивши,
Тихенький, добрий, завше напідпитку,

Далекий родич з третього села,
Якого мимоволі як сексота
Піймав ти на гарячому — вночі
Прийшов до нього позичати грошей,
А в хаті — світло; став ти під вікном
І чув: «представникові із району»
Він звіт здає. Ти втік з-під тої хати,
Та потім видав сам немало грошей
На пригощання родича... Це був
З неясним видом, але той же свідок
Твого життя, який писав доноси,
Оскаржуючи і тебе, і матір
За те, що ви читаете Шевченка
І молитесь до хліба! Ти дізнався
Про це на фронті, як тебе у штаб
Покликали й тобі розповіли
Те, що про тебе знав лиш Бог єдиний...
І ти з ганьби дрижав. Безстрашний воїн,
Що не боявся провадити машину
На «тигра» — дуло в дуло, ти дрижав
Од страху, сорому і зненавиди,
Пригадуючи Того. Ти боявся
Так, начебто усе твоє життя
Було неправедним і незаконним
І кожне слово — гріх супроти влади,
І ось тепер ти думаєш про те,
Чи не з боязні ти ставав хоробрим,
Чи не жадав ти смілістю на фронті
Прикрити свій ціложиттєвий страх?!
І все ж таки ішла коляска вгору,
Хоча їздець нагадував погруддя,
Відлите з бронзи, вже й позеленіле,
І на лиці було безвіччя кругле,
Повіками важкими вкритий зір
Не стежив за дорогою, і руки,
Здавалося, позбавлені управи,
Хапалися за обідки коліс автоматично.

Як же він змінився!
Неначе веретяж, окутий золотом,
Був на долині, а тепер, вже близько
До верховини, обернувся в ланц
Поіржавілий! Він за тих дітей,
Що так його жорстоко перестріли,
Подумати з відомстою хотів,
З прокльонами хотів їх пригадати,
Але не зміг. «Перевертні-каліки, —
Він раптом усвідомлює, — таких —
Пів-України», й видалось йому,
Що ось вони з важкими джаганями,
З обушцям перфораторним ідуть,
Щоб розкопати канівську вершину,
Розсунути та обернути в поле,
А він один виходить їм назустріч,
Благає: «Зупиніться!». А вони,
Його припинувши до візка дротами,
Скидають у Дніпро... Все вище й вище
Він піднімався із останніх сил,
І, бачачи, що подолає гору,
Сум'яття повен був, не чувся дужим
Та й опцасливленим не почувався.
Він згадував Шевченкові рядки,
Був переконаний, що запитас
Тарас, як вчитель, та не це пекло;
Він «Мертвим і живим...» переповість
І запитас: «Вчителю, а може,
Ти надаремно врятував мене,
Як я малим тут з матір'ю молився,
Бо все життя я проти тебе йшов,
Хоча в душі носив тебе, як Бога,
І в тому злочин мій, я признаюся,
Що слово й хліб окремо споживав».
Він зізнавався в подвигу трагічним,
Виповідав собі, про що й не думав,
Що думалося якось непомітно,
Невидимо горіло й не згасало,

Роздмухуване не його бажанням,
А волею незнаною, твердою,
Йому незрозумілою... Тепер
Він під'їжджав до постаті Тараса,
Що в небі появилася з-за дому
Музейного. Дорога вже звернула
По схилу вниз, і він відчув полегшу,
Так ніби з рук його кайдани впали,
І ширше дихалось йому, вільніше
Було на серці. Правда, п'єдестал
Подивував його (високий надто),
І пожалів солдат, що не зуміє
Зійти по сходах. Він спинив коляску.
Порозглядався, притиснув медалі
Рукою до грудей і перевірів,
Чи гудзики застебнуті, ну, словом,
Причепурився. Він хотів сказати:
«Тарасе, ось я, твій солдат нещасний,
В дитинстві порятований тобою, —
Чи впізнаєш мене?» Але із горла
Добувся тільки стогін. Як торкнулись
До сходинки найнижчої колеса,
Розпечені мозольними руками,
Безногий чоловік на ту полицю
Поволі вибрався і до каміння
Припав обличчям. Збоку виглядало,
Що він в могилу дивиться і плаче.
Та він не плакав, а своє життя
Передивлявся закритими очима.
Втім співробітниця музею стала
Над ним із книгою, щоб записати
Відвідувача... Він махнув рукою:
«Тарас Григорович не жде таких,
Обрубаних по тілу і по духу,
Він жде здорових, і вони прийдуть!..»

1980—1992

НОСТАЛЬГІЯ

Ми ще ніколи не були собою.
Максим Рильський

I

Чому так важко бути нам собою,
Коли нема для духу заборон,
Коли його не стиснуто скобою,
Коли він сам собі суддя й закон,
Коли душа, котра була рабою,
Зійшла неждано на сяйливий трон
І їй дозволено, немов цариці,
Діла шляхетні і злочинства ниці?

Дозволено, та вибирай сама,
На що ти здатна, будучи на троні,
Ще день назад потульна і німа,
А нині владна, ще й при охороні:
Чи ти підеш за покликом ума,
Чи самохіть зостанешся в полоні
Злобивої й затаєної мсти —
Народ єднати будеш чи клясти?
Нема нічого вищого на світі,
Як мудра єдність неподібних душ;
І справа тут не в мертвім моноліті,
Коли життя, що грає надовкруг,
І люди всі в одне насильно злиті
І без команди зверху — ані руш.
Ні, мова про цілющий дух собору,
Що націю з колін підводить хвору.

А ти, з неволі вирвана душе,
Не відаєш ні співчуття, ні стриму,
Твій голос зненавидою ірже,
І все, що рідне й чисте побратиму,

Для тебе нечистотне і чуже;
Не знаєш ти нічого про незриму
Болящість людства, — а на цій землі
Розп'яті всі, великі і малі!

Але одні розп'яття на Голготі,
На високостях (видно їх здаля),
А інші — в ямах, у лайні, в мерзоті,
У норах, де живе сліпа земля;
Та дух один карається во плоті,
І кожен чистий, наче немовля,
Бо кожен людський крок — страсна дорога,
І кожен мученик — явління Бога.

Скажи, чи не собою ти була,
Коли тебе в'язали й мордували,
Тягнули від письмового стола
В набиті страхом камери й підвали;
Ти ж брала маску хитрого хахла,
Катам співала оди й мадригали,
Та від ганьби, що гірша катувань,
Собі звеліла ти: «Воскресни й встань!»
Ти вже забула про свої провини,
Бо хто при владі — праведник, авжеж,
І люта мста з твого серця рине,
Вчорашніх подруг нині ти клянеш...
О мстива коронована рабине,
Чому лише собою ти живеш,
Чому не знаєш прощення й любові,
А тільки — фрази, мов кії дубові?!

Ненависть і свобода — не рідня;
Людина вільна сяє добротою,
Жадає не відомсти, а знання
І єдності під правдою святою;
А темний раб ряхтить, мов порохня,
Наповнена дрібною червотою,
Яка вгніздилась в дерево слабе
І пожирає там сама себе.

У темряві були ми дуже гарні,
Хоч, правда, не сонця, а світляки;
На сонці жалюгідні і почварні
Ми стали (мало б бути навпаки!),
Так, начебто на світло із трупарні
З'явилися жахливі мертвяки,
Що їх недобра, сатанинська сила
Для мсти навзаємної воскресила.

Докори, звинувачення, суди,
Самохвальби оправдувальні нути,
Жага руйнації та ворожди!
Невже так важко правду досягнути,
Що ми — нащадки матері-біді —
З одної чаші напились отрути,
Хто більше, а хто менше, — не кажіть,
Що брали ви питво несамохіть.
Що ж діяти, коли навколо чвари;
Найвищі опинилися в юрбі,
Тупі звинувачі жадають кари
Таким же, як вони, та не собі,
А мудреці сховалися у шпари,
Як таргани, а на твоїм горбі,
Мов коники в траві, без осороми
Самозакохані танцюють гноми.
А може, в нас такий психічний стрій,
Що ми придатні тільки для погною
Чужого поля? (Не спіши, постій,
Не сперечайся зопалу зі мною!)
Он хмара попелу із наших мрій
Сибірською лягає борозною —
Самі себе палили ми колись
І знов за самоспалення взялись.

Як барани, б'ємося ми лобами,
Хоч не для бою нам дано чоло;
Самі себе вкриваємо гробами,
Говорим про добро, а чиним зло;

Задовго, мабуть, ми були рабами,
І нам до серця рабство приросло,
Пустило корінь в жили, як омела,
Замкнуло крові жизної джерела.

Біда велика — патріот з хамла;
Вітчизну обіймає він, як дівку,
Та пристає до неї, як смола,
Та улепсає, гладячи голівку,
Щоб слухалась, щоб хліб йому пекла
І зв'язувала порвану шнурівку,
А ні — бере нагайку дротяну
І хоче бити, як свою жону.
Якби хоч дрібку мозку, та культури,
Та ніжності (еге, чого схотів!);
Для нього люди — то продажні шкури,
Чужі й неоднорідні — поготів;
Якби він міг, то всі фортеці й мурини
На тюрми обернув би для братів;
Жовто-блакитний більшовик — це лихо.
Лікуй його, шановна обліпихо!

Але ще гірший — зловбий малорос,
Подібний він до хитрої блощини:
Кров з України тягне, як насос,
А мізків не надбав ані децини;
Свобода — то для нього хлорофос.
Він у московські меблі та полиці
Сховався й ночі потаємно жде,
Щоб жерти наше тіло молоде.

Хахли-манкурти — плем'я безголове,
Та не кажіть, що розуму нема
У тих створінь, бо до чужої мови
Вони летять, немов до лампи цьма;
Найбільше задоволення хахлове —
Ходити перед сильним повзкома;
Він лиже гузно панові з Європи,
Свої крамниці обернувши в «жопи».

Говорить по-українськи пан посол,
Хоча прибув до Києва лиш вчора,
А пан хахол, хоч жив на річці Псьол,
Не втне й півслова. Що то за потвора?
Він, звісно, не осел, а лиш асьол,
Московства малоруського опора,
Що за права трудящих обстає,
Та дбає лиш про черево своє.
«Інтернаціонал» хахол співає,
Та тільки по-російськи. Свій народ
Він любить, доки сало й ковбаса є;
А як нема, то всьо наабарот, —
Свою державу лає і кусає,
Од пса сказного гірше устокрот;
О Президенте, дайте йому їдла,
Бо загризе і вас почвара підла!

Хахол — у депутатах! Порятуй
Нас, Господи, од нечисті такої;
А вздриш його — перехрестись і плюй:
Таке страшидло і в уяві Гойї
Не появлялось! Яничар, холуй,
Що вимагає плати немалої
За те, що мови рідної не зна,
Хоч двоязикий він, як сатана.

Я маю на увазі сатанюку,
Що гадам був у Божому раю.
Хахол засвоїв повзання науку,
Тож здатний обертатися в змію;
Він проповідує слов'янську злуку,
Благословенну й радісну сім'ю,
Де всі народи з гордістю живою
Повинні повзати перед Москвою.

Хахол за шовініста-москаля
Страшніший, бо не відає вітчизни;
Хоч він дрібний і пажерний, як тля,
Себе він бачить в серці московизни,

Десь там, наприклад, у звізді Кремля,
Що так горить, мов скоро кров'ю бризне;
Хахол — то жрець, що божество своє
Повчає й сам йому поклони б'є.

II

А що в Москві? Панують знову білі,
Об'єднані з червоними тайком,
Бо їх державницькі, найвищі цілі
Утверджував насправді лиш обком;
Найкращий імператор Джугашвілі
Умивсь од крові й знову став божком,
1 Солженіцин плаче за тюрмою,
Де він сидів, обгризений вошвою.

«Ти розвалив найкращу на землі
Імперію», — говорять Горбачову.
«Знак сатанинський на твоїм чолі,
Проти Росії ти затіяв змову!», —
Кричать хахли й нахабні москалі,
Забувши про скалічену Молдову,
Про розстріли в Тбілісі і в Баку,
Про танки на литовським хіднику.

Московська ненажерлива держава
Ковтнула сто народів і земель;
У нутрощах зробилася тіснява
(А там ще й тьма така, хоч в око стрель!),
І тріснула, немов живіт удава
(Даруйте за негарну паралель!) —
Отож усі сьогоднішні страждання
Росії-матушки — з переїдання.

Ридає у Кремлі синедріон,
Самодержавний плач далеко чути;
Ті звинувачують ще царський трон,
А ті — генсеків царські атрибути;

Але імперія — то скорпіон,
Здиhaє він од власної отрути;
За жертвою жене повзуча мста
І жалить з лютістю свого хвоста.
Імперія лежить. Ніхто не в силі
Її зарити в землю, бо вона
Велика дуже. Де, в якій могилі
Вміститись може злість її чумна?
Вона ще диhaє, і сморід гнилі
Виходить з неї, наче із багна,
Де сталінські нещадні живолупи
Своїх товаришів скидали трупи.

Мов кінь здихаючий, ногами б'є
Держава Коби, Берії, Крючкова,
І тому, хто за волю повстає,
Чоло стинає крицяна підкова;
Чечня стікає кров'ю — це ж моє
Розбите серце! Правда канчукова,
Нового хана передсмертний сказ
Гарчить у танках — їде на Кавказ.
Чи ж довго ця здихатиме холера,
Грузька, живуча й труйна падлина?
Де ж та Росія, мудра й золотопера?
Чому дракона не доб'є вона?
Невже з Чечні, неначе з тренажера,
Зійде потуга, люта і страшна,
Щоб повернути вогнебризні пащі
На наші землі, вільні і болящі?

Ну що ж, як оживе стара чума
І кинеться на нас дракон з грізьбою,
Тоді рятунку іншого нема,
Як тільки брати непомильну зброю,
Тримати меч руками обома,
До смерті встояти на полі бою,
Перемогти!.. Не говори брехні,

Ніхто не переможе в тій війні.
Народе Пушкіна, не йму я віри,
Що вбивцею зробився розум твій,
Що ти забув ГУЛАГи та Сибіри,
Де в душу вив арктичний буревій,
Що знову поведуть тебе вампіри
На братозгубний і ганебний бій;
Ні, ще засяє твій високий геній
Над хмарами фашистських неврастеній!

Ти маєш мову, мова є і в нас,
Державу маєш, в нас також держава;
Тож будьмо рівні, як сказав Тарас,
Щоб нас єднала доля нелукава
Та щоб маяк привіту не загас
Там, де над морем світить Балаклава;
Сусідство жити в дружбі нам велить,
І мирна спільна в прапорах блакить.
На цьому й крапка, любі московити,
Не кличте нас в слов'янство ані в Русь,
Щоб спільно знов імперію ліпити,
Бо навкруги — одна кривава грузь;
І знайте: буде кров ще довго пити
Із вас-таки самодержавна гнусь;
Подбайте спершу про свою свободу,
А потім до братів шукайте входу!

Століттями служили ви царям,
Навчили й нас ламатися в поклони,
Та ви на службу йшли, неначе в храм,
Росію-матір бачили на троні, —
Але для нас то був болючий страм!
Ми виривались, наче дикі коні,
Із ваших кантарів та хомутів,
За скот ви мали нас — не за братів.
Не мали за братів, але любили,
Бо так було в традиції сторіч,

З любові обернули на могили
Батурин, Чигирин, козацьку Січ,
А запорозькі волелюбні сили —
В хахлацький танцювальний параліч,
Чорнобиль — в страх планетного похову
І в суржик Тарапуньки — нашу мову.

Щоправда, ми також любили вас,
Бо завжди жертва любить свого ката;
Спасалися покорою не раз,
Характером м'якеньким, наче вата,
І піснею сийною, як алмаз,
Хотіли справді виховати брата
З гнобителя — наївні мудраки!
Воно ж буває тільки навпаки.

От ми й збагнули: ви занадто вчені,
Не родича вам треба, а слуги,
Щоб грати ролю на всесвітній сцені,
Вам подавай глобальні береги,
Моря гарячі і моря студені,
Зробити б так, щоб взяти довкруги
Цей суходіл — від баска до якута.
Всім дати волю і московські пуга!

Біда, що ми подібні, як брати,
Але не схожі ні на гран як люди;
Ви прагнете моцарство зберегти,
Мечем здобуте й силою облуди,
А ми з тюрми виходим, з темноти,
І знаємо, що гіршої не буде
В'язниці, як братерство Москові,
Хоч винні в цьому й ми, а не лиш ви!
А що народ? Сімей огромна каша,
Велике мнозтво схрещених родин;
Та не одне і те ж Марійка й Маша,
Хоч, може, справді батько в них один.

Ось вапа мати — Азія, а наша —
Європа; що ж, такий був наш зачин,
І, може, в нас отець один так само.
Іди спитайся — хто наш батько, мамо?!

Жили самотньо наші матері
(Хоч Зевс колись таки любив Європу).
Де ми вродились? О якій порі?
Чи це було якраз після потопу,
Чи в ті часи, коли на клич зорі
Шукали три владики чорнотропу
До Вифлеема? Я про це мовчу.
Ми поклонялись плуту, ви — мечу.

У вас були віки (кривава спека!) —
Завоювань Сибіру і Литви,
Пожерла націй сто Москви пащека,
І Третім Римом нареклися ви;
Ваш дух державницький сплотив генсека —
Він з імператорської голови
Прийшов на світ... А що у нас, мосьпане?
В нас попелом посипані гетьмани.
Шкода, що нас не виховав тиран,
Що не переженились ми з ордою,
Що засівали тільки власний лан,
Світ не лякали збройною ходою
Й тепер демократичний свій талан
Охрещуєм не кров'ю, а водою.
Та ні, не жаль, бо ж будуть нагорі
Не мечоносці, а плугатарі.

III

Я вам прощаю все, брати-москвини,
Воркуючі двоглаві яструби,
Та як побачу я хахлацькі спини,
Що перед вами гнуться без ганьби, —

Не можу дарувати вам провини
Лиш однієї: що там не роби,
Створили ви хахла — жажне страшидо,
Людину видом, але духом — бидло.

Це діло, мабуть, розпочав ще князь,
Що силоміць загнав киян у воду,
Богів народних поскидав у грязь,
Монаршому престолу наврогоду
З'єднав свою й Господню іпостась:
Пойняв людину мудрістю до споду —
Люби себе, а зверхника жалій,
Підлеглого перетопи на лій.

В хахлах живе безсмертна Візантія,
Що спала із князями, як вдова,
Спокуслива і набожна повія,
Рабиня владна, пані світова;
Та, обіднівши геть на землях Кия,
Втекла вона в Москву напівжива,
Жебрачкою пішла в краї суворі,
А повернулась в царському уборі.
Москва навчилась панувати в Орди:
Неграмотні Батисві холопи
З кривавих рук «правления бразды»
Взяли, щоб кинути народ під стопи,
Мов гній, що має гнити від нужди,
А Київ був столицею Європи,
Де розцвітали розуми княжних,
Що не цуралися латинських книг.
Своїми мовами купці й княгині,
Прибулі жити в Київ з чужини,
Молилися! Не бились тут святині
Конфесій різних, Боже борони!
Тут бачили в начитаній людині
Творця, а не подобу сатани!
В той час Москва вставала, як держава,
Де й писнути ніхто не має права.

Московський цар — це тиша надбуття,
Це звуком недоторкана корона;
Імперія — понад усі життя,
То біла дуже, то, мов кров, червона;
Цар помирає і встає з гниття,
Як з мумії нащадок фараона,
Та найсильніша в ньому хана лютя
І візантійського попа можуть.

Для московита Захід — встиг і скверна.
А ми — хіба не Захід? Стій, пожди!
Ми — Києва святого міць ядерна,
З Європою нема в нас ворожди, —
Тому нас б'є імперія модерна
Печерною ненавистю Орди.
Та час прийшов — і стали ми собою,
Готуючись до смертного двобою.

Тоді Москва й задумала хахла,
Прообраз ненажерливого мула,
Щоб янгольська слухняність в нім жила
Та енергійна впертість Вельзевула, —
Ось так з'явилася істота зла,
Що до потреб шлункових дуже чула,
А розуму вживає лиш на те,
Щоб нищити духовне і святе.
Москва — майстриня мудра і зухвала —
Себе також відбила в тім естві,
І візантійські, і свої начала
Змішала в рабській вдачі і крові,
Та, попри все, вона найбільше дбала,
Аби в хахлів були хребти криві,
Щоб гнулися вони й просились в шлєї,
Щоб їм батіг співав про привілеї.

Прислужництво тече в крові хахлів...
А скільки ще рабам потрібно часу,
Щоб гній у їхніх душах перетлів
Та обернувся в чорноземну масу,

Щоб став палатою сійною хлів,
В царі щоб закортіло свинопасу?
Смішні питання! За ярмо своє
Хахол хахла з ненависті заб'є.

Коли хахол звертається до Бога,
То лиш на те, щоб освятить ярмо,
За рабство помолитися щомога,
Сквернити Кобзаря Святе Письмо,
Де нам відкрилась наша правда строга,
Що нею ми, як хлібом, живемо;
Що ж діяти, як тими ж ми роздерті,
Хто мав би рятувати нас од смерті?

Кипить прокльонами Галичина,
В побойовища переходять свята,
Там під церквами точиться війна,
Із довбнею шукає Каїн брата,
І квилить подніпрянська сторона,
Орлом двоглавим порвана й потята, —
Змирити легше тут Москву і Рим,
Ніж разом стати з Києвом старим.
Невже святіці навіки нас роздерли?
Невже ніколи на Збручі мости
Ми не збудуємо, невже померли
Пророки, що в глибинах темноти
Могли з гори Пивихи чи з Говерли
Скрижали Бога мудрого знести,
Де сказано: «Не відайте кордону
В своїй землі від Сяну аж до Дону!»

Свобода й Бог — та це ж одне єство
Для нації, котра встає із гробу!
Для нас Господь — свободи торжество,
Де ми проходим знову перепробу;
Держава сяє нам, немов Різдво,
Великдень повертає нам подобу
Безсмертя; у молитві живемо
Тим духом, що скидає з нас ярмо.

Але ж хахли (по-царськи — «малороси») —
Однаково, чи тлусті, чи худі,
Чи ті, що дбають десь про опороси,
Чи ті, що в канцелярському труді,
Чи ті, що книг перечитали стоси,
Чи ті, що вийшли вже в попи й вожді,
Чи молоді мужі, чи трохи старші —
Всі хочуть мати жезли патріарші.

Командування — то хахлів жага,
Єфрейтори вони — в чужій державі,
Але в своїй — о ненько дорога! —
Чи будеш ти в пошані, чи в неславі,
Нам байдуже, щоб лиш від пирога
Не відірватись. Ми — розумні й браві,
І кожен має партію свою
Чи церкву (не ходи туди, бо вб'ю!).
Ми не амбітні, ми не самолюби,
Та не дозволимо, щоб наш земляк
Провадив Україну до погуби,
Бо знаєм тільки ми — куди і як;
Йому, як треба, можемо дати в зуби,
Щоб знав той зрадник, де зимує рак!
Ми — правовірні і непогрішимі,
А ворог наш — в проклятім побратимі!

«О Господи! — волаю з глибини,
Із дна хахлацької глухої бодні,
Де повно гаркотні і звірини,
Де кубляться прояви химеродні, —
Або Ти нас у рабство поверни,
За те, що помиритись ми не годні,
Або звільни нас од Своїх проклять,
Щоб вільними змогли ми вреспі стать!»

IV

Молюся й думаю про людські біди,
Про сивокосих згорблених бабусь —
Рабинь колгоспних. Заховатись ніде
Від поглядів скорботних. Не берусь
Описувать на смітниках обіди
Пенсіонерів наших. Ніби струсь,
В пісок я хочу голову сховати,
Щоб лиш того не бачити й не знати.

Та не ховаю. Бачу аж до дна
Цей вік, що поробив нас жебраками.
Захмелена жадобою майна
Юрба, що звалася більшовиками,
Немов із скелі брила кам'яна,
Скотилася, розбила душі й храми,
Все знищила й розпалася сама
В безодні, де ніщота спить німа.

Розпалася? Пропала? Не скажіть!
Ми ж полюбили бути в бідності,
Клясти біду і солодко терпіти —
Це ж наші заповіти золоті,
Ми звикли жити в норах, як терміти,
Бичем нужди шмагатись, як святі
Угодники — пророки більшовизму,
Багатство ми сприймаємо як схизму.

Ми любим ближнього, але ж багач
Не ближній нам, бо з нами він не плаче.
Його біда товче, а він, як м'яч,
Чим тяжче б'ють його, тим вище скаче;
А ти од горя ледащій, пияч
І проклинай своє життя, бідаче,
Але багатому не потурай, —
Він в пекло йде, а ти, звичайно, в рай!

Ось наш герой — нещасний пішаниця,
Безкінний брат, а той, хто на коні, —
Проклятий, бо йому багатство сниться,
Бо він працює тяжко день при дні,
Бо ж із його ланів тече пшениця,
Погуркують копі в його млині;
Заможний він — ми ж цінимо злидарство,
Він не ввійде ніколи в Боже Царство.

Та ми не вперше впали стрімголов
У царство щастя, де панує сила,
Що переводить на злобу любов,
Де рівність хижа світ перекривила,
Де в ріках не вода, а вража кров,
Де забивають цвяхи та зубила
В серця невікірних, спрагнених добра, —
Стара це вже історія, стара!

На плаху нумо короля! Забрати
В багатих діаманти і срібло!
Перетворити в нужники палати!
Кропило обернути в помело!
Так бавляться великі герострати
Споконвіків. Було це вже, було:
Енкаведистська гільйотина хижа —
Дарунок якобінського Парижа.

Яке чудове гасло — рівні всі!
Воно ж і справді, всі ми рівні в гробі,
Та розмаїті ми в живій вазі,
Бо ж є високочолі й низьколобі,
Той в злочині живе, як у грязі,
А той в убозстві, та в самошанобі...
Поміж чужими рівних не знайти,
І не бувають рівними брати.

Життя у сферах розуму — химерне:
На кожне «так» лунає гостре «ні»;
Є в благороднім ділі крихта скверни,
В найвищій правді — зародок брехні;
Усе живе на тління час оберне,
Воскресне тільки той, хто спить в труні;
І щонайвищими жадають бути
Не велетні, а горді ліліпути.

Чи людство йде вперед, а чи назад,
Ведуть хрести чи зорі п'ятикутні,
Всі гасла рівності — то маскарад,
А правила й закони абсолютні
Нам демонструє лиш бджолиний лад,
Бо мусять бути роботящі й трутні,
Щоб світ не обертався в мертву цвіль
(Мав рацію філософ Мандевіль).
Все так воно, та я не пожадаю,
Щоб мій народ пішов у наймити,
Щоб дух високий тільки від одчаю,
Від голоду й невольничої мсти
Народжувався в ньому... О мій краю,
Де шлях до справедливості знайти?
Таж людські голови — то не капуста,
Щоб їх рівняти методом Прокруста!

Свобода — ось універсальний код,
Бо кожна людська праця прагне волі;
Там, де живе нев'ярмлений народ,
Зернинок більше в колоску на полі,
Там сяє домна, шахта і завод
У чистоті, неначе в ореолі,
А в бідності живуть лишень раби,
Що йдуть до праці, мов до боротьби.

Ми не втечем од нищої нуждоти,
Од змієвища лютої черги,

Допоки на роботу, мов на доти,
Що їх вогнем боронять вороги,
Ходитимем, допоки захопти
До праці (і натхнення, і снаги!)
Не дасть свобода, доки власна нива
Нас не пригорне, як любов щаслива.

З біди росте ненависть і злоба,
Жадання глянути в чужі комоди,
Біда — це шибенія і скоба,
Одвічний ворог правди і свободи;
Комуністичні гордощі раба,
Що розбиває панські загороди
І справедливо ділить не своє, —
Ось наше все духовне життє!
Ох, стати б гайдамацьким отаманом,
За поясом носити три стволи,
Порізати усе, що зветься паном,
Або хоч взути пана в постолі,
А двір його язиком полум'яним
Змести й зібрати в купочку золи —
Ці мрії, що я ними перехворів,
Прийшли до мене з найсвятіших творів.

Священна перед класиками дрозь,
Але не завжди слухати їх треба.
Не прогодує нас прекрасна лож,
Обіцяна і ситна манна з неба;
А нація без слуг і без вельмож —
Безлика і безвольна, як амеба,
Як те єство без рук і без ума,
Що множитья, хоч толку в тім нема.

Тож годі нам кохатися в каліччі,
Як честь, вславляти злидні та нужду,
Брехати людям і собі у вічі,
Ще й посилатись на Сковороду;

Нехай живуть Рокфелери й Медічі
У нашому майбутньому роду!
Це говорив, здається, ще Горацій:
Ніхто й ніде не любить бідних націй!

Так говорив колись поет чи ні,
Я замість нього це казати буду;
Душі багатства й розкоші земні
Ніщо не поєднає, окрім труду;
Як ти палаци знелюбив ясні,
То йди й сідай собі в циганську буду,
Та підкувати мусиш ти коня,
Щоб мати скибку хліба і вбрання.
Воно, можливо, й так, панове радці,
Жебрацтво — теж професія і труд,
Та не для нації, що в лихорадці
Шукає вийстя із старих облуд;
Економісти, як цапи на кладці,
Змагаються — та все за бідний люд,
А треба в рай, не побоявшись чуда,
Крізь вушко голки провести верблюда!

Ви скажете, що то даремна гра,
Бо хто повірить, що й багач — людина,
Що трудівник він і творець добра,
Живий комп'ютер, думаюча глина?
Ніхто й ніколи! Вам цього не тра,
Бо він для вас — то хитра худобина,
Що носить горб чи навіть два горби,
Де ви жебрацькі носите торби.

V

Ми вбогими були й жили в печалі,
Все заборонено рабам, та все ж,
Мов благодать, в бібліотечній залі
Свободу для ума свого знайдеш;

Оті книжки, пилюкою припалі,
Тобі відкриють просторінь без меж.
Свій розум ми гострили, наче зброю,
Незримий меч нас готував до бою.

Ми брались до книжок в тяжкі часи,
В тюрмі читали більше, як на волі;
На животах стягали пояси,
І чорний хліб в легенькому присолі
Був нам пахучішим од ковбаси;
Прийняті, голодні, напівголі,
Ми віддавали копшти не мали
На книгозбірні в бідному житті.
Нема ніде для наших душ узору;
Європою ви нас не навчите,
Ми мусимо самі піднятись вгору,
На ясне сонце винести все те,
Що нас вело крізь темряву сувору;
Напівгріховне і напівсвяте,
Та непогасне слово нам світило.
Бери ж його тепер, страшна могило!

Та ні, не оскверняймо ті літа,
Як ми ховали визвольні ідеї
У натайки і, певно, неспроста
Зрікалися себе, як Галілеї,
І гвалтували праведні уста
Брехнею — о, це гріх душі моєї!
Щоб рятувати матір з-під коліс,
З дияволом я йшов на компроміс.

Тут недоречні покайні трени,
Жалі, що не пішов я на костер,
Бо ж опекло мене життя студене
Страшніше за вогонь пекельних сфер;
Не думав я про власні кантилені,
А лиш про те, щоб мій народ не вмер,

Співав я чесно про червоне й чорне,
Мій біль лишень сльоза моя пригорне.

Та що це я? Мені не до плачу
Тепер, коли стоїть моя держава
І треба сонце вже, а не свічу
Нести туди, де ще панує мрява;
Свої боління я перемовчу,
Бо кожна сповідь — небезпечна справа;
В непогрішимого душа глуха,
А каяття — то ж дозвіл для гріха.
Не кайся, бо твоя незгойна рана —
То спадок рідних поколінь. Вона
Кривавилась іще в душі Богдана,
Коли він їхав із Чигирина
У Переяслав. Рубана і рвана,
Вона, немов огненна борозна,
Ділила чорне українське поле
На Схід і Захід — о проклята доле!

Ми всі — нащадки лютої межі,
Породження зманливої безодні;
Сліпили нас відомсти палаші,
І досі ми позбутися не годні
Ненависті — духовної парші,
І всі прокльони наші благородні,
І навіть наших геніїв клятьба —
То самозгубна печія раба.

Свобода або смерть — то ностальгія,
То наша вбивча тута за життям,
Що нас вела в століттях, наче мрія,
Навчала нас і рвала серце нам,
Являлась і зникала, як місяць,
Валила й знову будувала храм,
Ділила наше плем'я, нище й горде,
З рабів кувала визвольні когорти.

Спізнав я це чуття до глибини,
Як матері докірливу отуху,
Коли збирав докупи, наче сні,
Розвіяні частини свого духу
Під звук щемкий козацької струни —
На золотім, на першій з'їзді Руху;
Дивилась дулами у вікна смерть,
Та радістю я був налитий вщерть.
В житті такого щастя вже не буде;
Я, певно, народивсь для того дня,
Коли з очей спадає блиск полудні
І видно все — де правда, де брехня;
Незнаний дух тобі вступає в груди
Для Слова, що звучить, як послання,
І ти стоїш, поіннятий новою
Безсмертності, — над власною труною.

І дивний клич із глибини століть
До тебе йде — твоя печальна глоса;
Ти слухаєш, як грає в дзвонах мідь,
Ти бачиш, як палає шабля боса,
Як виступають гетьману навстрість
Полки Кричевського чи Кривоноса,
Так, ніби ти колись в Чигирині
І сам сидів на карому коні.

VI

Я тут повинен зупинитись трохи
Та одягти свій рухівський кашкет.
Я депутат. Навкруг чортополохи.
На Схід, на Схід я рвусь не як поет
З гуцульсько-коломийської епохи,
А як упівець, що готує злет,
Та не собі, а єдності народу —
Йду з Заходу? Та ні, прийду зі Сходу.

Йдуть вибори, на Збараж, Ланівці,
Чи на Стопчатів, у свої чертоги,
Я міг би йти, там рідні ялівці,
Хати, і люди, і стежки, й дороги,
Підтримали б мене й святі отці,
Та я не там шукаю перемоги,
Де можна все здобути легкою, —
На Схід зове Хмельницького сурма!
Мої колеги, браття-демократи,
Пішли в Галичину та на Волинь
Мандати депутатські здобувати,
Пішли, як вірні до своїх святинь;
Чи їх за те посмів би хто картати?
Тут справа проста: будь або загинь!
А я — на Схід! Чому (аж тут відкрию!)
Я вибрав Чигирин — не Коломию?

О Коломиє, рідна, дорога,
Готов я цілувати тротуари
Твої, де дівчинки струнка нога
Просяяла, як блискавка крізь хмари
(Мосї, звісно!), й життяна жага
Мене пекла, неначе сонце яре,
І кликав до книжок незнаний Див,
Як я твоїми парками ходив.

Стоїть моя гімназія донині,
Та інші учні там і вчителі,
Де я вивчав промови на латині
Та набивав на мозку мозолі,
Сховавшись у бурсацькій самотині,
Кував слова, як щезник у скалі;
Як вчився я — хвалитися негоже;
Це Ганьківський Аскольд сказати може.

Розумні в нас були професори,
Педанти ще австрійського покрою,
Хоч їм було наказано згори
В політику не гратися з дітворою;
Вони свободи і знання дари
Підносили нам щедрою рукою,
І в кожному з них (хай скаже півслівця)
Ми січового бачили стрільця.
Зі мною вчився (цим пишатись треба,
Що я й роблю) Іваничук Роман.
Він дар письменницький отримав з неба,
І написав він не один роман,
Його подвижництву гучна хвалеба
Перелетіла вже за океан.
Та, хоч Аскольд і не мастак на слово,
Його згадав я тут не випадково.

У лавці ми сиділи поруч з ним,
Читали крадькома літературу
Оунівську і серцем огняним
Ненавиділи німчуру похмуру,
Пиху арійську, расовий режим,
І наслухали стогони з-за муру,
Де в гетто зігнаний з усіх-усюд
Своїї страти ждав єврейський люд.

Страшні часи! І досі, як згадаю,
Тремтить душа з розпуки і жалю,
Над пишарівським лісом круків зграю
Я бачу й луни пострілів ловлю;
Євреїв там розстрілюють, я знаю,
І в ямах засипають, наче тлю!
Але в сусідньому гаю для ката
Вже праведна готується відплата!

Вже курені стоять у Космачі,
Вишколює там хлопців Гамалія;
Як десь ракета випурхне вночі,
У тьмі під серцем будиться надія;
А німаки надуті, як сичі,
Вже знають, що не їхня Коломия —
Контроль побіля кожного стовпа
Та Коломия вже давно в УПА!

І я тоді пішов також до сотні
З ровесниками з нашого села.
Були квітневі ночі прохолодні,
Та зброя нас і гріла, і пекла;
Куди не кинь — пайдьошники мерзотні,
Мітла червона на Карпати йшла,
Ліси стояли, кулями подерті,
Та нас порятував Спартан од смерті.

«До школи марш хлоп'ята, а не в бій!» —
Сказав сотенний. Я стою і плачу.
І Сорокатого юнацький рій
Складає зброєю, іграшку чортячу...
Додому йду і матері моїй
Несу сльозу, як полемінь гарячу...
Я чую досі, як мій карабін
Дзвенить, упавши з рук моїх, як дзвін.

VII

Згадав я Чигирин. Моя печале,
Ти народилась там і там зросла;
Ти заглядала, ніби сонце чале,
Богданові у вікна. Як бджола,
Сідала на розквітття перев'яле
Козацьких мрій, а як зима прийшла,
Шукала меду в сніговому полі,
Вмирала й воскресала ти в неволі.

Жива! В моєму серці ти тремтиш,
Державна чигиринська ностальгіє;
Сяйніша ти, як Прага чи Париж,
Тебе ніхто стлумити не зуміє,
Бо ти глибока, ніби тиша тиш,
В тобі ранкове сонце ніжно тліє,
Світає України безбереж...
Я вмру, а ти ніколи не помреш.
Десь там Анастасія Корсунівська,
Учителька моя з Чигирина,
Тривожна, як мелодія упівська,
Встає в моїй душі з самого дна;
Стопчатів мій, і школа Яблунівська,
І ще чиясь душа неголосна
Напевно пам'ятають Настасію,
Чий образ я в думках своїх лелію.

Сорок четвертий рік. Гримлять бої.
Червоний окупант боїться ночі,
А вчителька веде мене в свої
Ліси холоднороські та обочі,
Де підпливали кров'ю ручаї,
Де, наче сні Тарасові пророчі,
Нові часи займали Чигирин
І зацвітав свободи ніжний крин.

Чекали там із Києва підмоги
Оточені козацькі курені,
Кипіли, наче на Дніпрі пороги,
Під льотом коней пагорби курні,
Там відбивались і горіли стоги,
Роса червона грала на стерні —
Про це я потім прочитав, одначе
Та перша оповідь донині плаче.

Там, де гуляв бездомний Галайда,
Висвячувався Ёонта в гайдамаки,

Там вибухнула сила молода,
Мамай-Щириця, браття Чучупаки;
І довго здобувала там орда
Ліси порожні і сумні байраки...
Анастасіє Львівно, де ж ви є?
Ваш Чигирин із попелу встає!
Вона дивилась на блакитні гори
І плакала. Рятунку їм нема,
Бо вже на Шешори та Акришори
Чекає безпощадна Колима, —
Та був той плач як поклик непокори,
Що юне серце щемом перейма;
В сльозі світила тута України
(Так небо світить крізь вікно руїни).

Збудився в Космачі Холодний Яр,
На кичерах — повстанські сотні й чоти;
Козацький дух підпалює, мов жар,
Опришківські давно погаслі гноти;
Там ходить Довбуш, лісовий владар,
З ним — Богуни, Залізники, Чарноти!
В тих іменах собою ми були.
Тепер ми — українці чи хахли?

Невже єднають нас лишень кодоли
Та ретязі, наковані в Москві,
Невже потяли нас і розпорол
Нові гетьмани і раби нові,
Невже тепер не затремтить ніколи
Наш дух, немов стріла на тятиві?
І хто напне враз рятівного лука,
Як скрізь панує помста і розпука?

А може, ви собою не були,
Коли на прю ставали за свободу,
Боролись, може, тільки для хвали
Та возвеличення свого роду?!

А коли ні, то нащо ви зняли
Цю зваду, ворожнечу і незгоду,
Що розриває нас, як динаміт,
Калічить нашу волю й білий світ?!
Хахли зникають, наче ті пігмеї,
Але ознака їхня родова,
Зацеплена в глибіню землі моєї,
Вилазить з неї вперто, як трава;
Виходять в патріоти фарисеї,
Втрачають силу праведні слова,
А праведники на своїй гордині
Стоять, як поруйновані святині.

Не вбила нас покора, а пиха,
Ота ж таки хахлацька, невмируща,
Подоба первородного гріха,
В непогрішмих праведниках суша,
Проб'є нам серце, ніби сталь глуха,
Непощадима, кривна, рідна, злюща,
І ми, безкровні, кволі і бліді,
Рабами знову станемо тоді.

Ми знов тоді затужим за собою,
За волею, що нам послав Господь,
Ми житимем, спіямовані ганьбою,
Бо рабство не зуміли побороть
У власних душах, зморених злобою,
Самі на себе одягли оброть;
Стражденники й борці за ідеали
Самі себе в уособицях здолали.

Замкнися, слово! Одійди, маро!
Кассандрою я не бажаю бути!
Я краще поламаю це перо,
Щоб зупинить його пророцтво люте,
А ви погляньте — он тече Дніпро,
У ньому повно стронцію й отрути,
Та звільна очищається вода,
Як та блакить світанку молода.

Серпень 1995

ПЕТРИК

*1692 року Петро Іваненко (Петрик),
старший писар канцелярії Івана Мазепи,
втік із Батурина на Січ,
проголосив себе гетьманом України і,
покликавши на підмогу кримського хана,
підняв повстання проти Москви.
Він чинив усе це «з метою
одобрання от московської власти
милої отчизни
своей України». Так писав Петрик
до кошового Гусака.*

І

Він говорив. Січовики
Стояли тісно докола.
І мисль його, як шабля гола,
Свистала, різала, колола,
Стинала дорогі шляки.
«Панове товариство! Браття!
Не військо, а раби єсьмо.
Та наше горе і прокляття
В тім, що далися ми в ярмо
Самі, по власній волі й згоді,
Повірівши у честь Москви.
Москвини ж ті довгобороді
(Назверху мед, а яд — насподі)
Нас одурили! Встаньте ж ви,
Сини отчизни, славні вої,
Допоки стоїте при зброї,
Допоки наша ще земля,
До ласки тулячись чужої,
Не впала в руки москаля!
Завів нас у багно Богдан,
Хоч, певно, не бажав такого...

Тепер ми маємо нового
Пахолка царського! Цей пан
Сидить в Батурині на троні,
У золоті, як той месє,
І служить він чужій короні,
І хто повстане в обороні
Прав України, — він уб'є!
Я, будиши писарем при ньому,
Царю писав його листи,
І кожне слово, як содому,
Приймав у серце, повне грому,
Вмирав з ганьби й жадання мсти.
Диктує він і називає
Себе прислужником царя.
«Пиши!» — мене він грізно лає,
А в мене вже перо вміває
Од слів гидотних. Так творя
Оті послання нікчемні,
Я розпізнав думки таємні
Мазепи-зрадника! Нема
В нас гетьмана! Є змії лукавий,
Слуга Московської держави,
Шахрай найвищого клейма!»
Він змовк на мить. Затнувся голос.
Настала тиша, а майдан
Хитнувся, як пшеничний лан,
Де оселедців сивий колос
По скронях голених тече.
«Січовики! Чого вам ще
Потрібно знати? Може, мова,
Що я підніс, вас не пече?»
Тут кошовий дійшов до слова:
«Все правда, та міцний москаль.
Скажи, коли дійде до крові,
То чи посунуть реєстрові
За нами в битву, чи на паль
Нас посадовлять московити,

Та ще й Мазепа буде бити
По голові — йому не жаль?!» —
«Стій! — затикає кошового
Втікач з Батурина. — Нічого
Не вдіє нам московський цар,
Як разом вдаримо на нього,
На поміч кликнувши татар!
Хіба не так ми виступали
Супроти лядської навали,
Хіба не так творив Богдан
Свої звияжливі походи, —
Був завжди за плечима хан?!»
Мовчали козаки, та згоди
На ці слова в них не було.
Не прийде хан на клич свободи,
А лиш — на золото й срібло.
Та Петрика вони злюбили,
Бо це ж був гетьман з їхніх мрій,
Так, начебто Богдан з могили
Встав, повен мужності і сили,
Щоб виправити омил свій.
«Ганьба Мазепі!» — до помосту
Підбігла хвиля грозова.
Хтось кинув шапку довгохвосту
У небо, — й, мов жива птахва,
За нею інші полетіли,
І в небесах шлики горіли,
Немов червона хоругва.
Вже новий гетьман (о печалі!)
Складав присягу. Січ гула.
Його слова іще звучали,
А вже в Батурині хула
Пройшла за ним тяжка й нечиста.
Лайнув свого канцеляриста
Хмурний Мазепа, а гонець,
Що того дня прибув із Січі, —
Донощик, вислуханий двічі, —
Одержав злотний гаманець.

II

У наступ військо вирушає —
Йдуть компанійці й сердюки,
Каральні гетьманські полки,
А Хортиця назустріч грає,
Дернину рінисту здирає
Кіннота — мчать січовики.
Не Петрик напостиг Мазепу,
А хитрий гетьман «недотепу
Писарчука» піймав здалі;
Вже, мов пожар посеред степу,
Блискочуть у полинній млі,
Димлять скривавлені шаблі.
Дуднить земля, згасає днина,
Вкриває сонце курява,
Біжить, мов злякана дитина,
І губить пелюстки стеблина,
Ячить розтоптана трава.
Мигоче кублице скажене,
Клубок оружної звірні,
Руда, що бурхає із вени,
Ллючись на тіло безраменне,
Ряхтить на білім полотні.
Регочуть божевільні коні,
Підбиті списом на диби,
Кривавлять груди, руки, скроні,
Копита мерехтять червоні,
Лунають зойки й проклятьби,
Вже без голів, та ще при броні,
Падуть порубані раби...

* * *

За тими цар стоїть, а з тими
Обнявся хан. А воля де?
О самозгубні побратими,
Чи ваша доля й нас вестиме,

Чи ваша кров на нас впаде?
Чи ми, отруєні гнівбою
Один на одного, повік
Не вийдемо із цього бою,
Що кличе мстивою трубою
Творити мертвих і калік?
О земле, горда і проклята,
Чи ж, волі прагнучи, як свята,
Так само будемо і ми
З ненависті вбивати брата
І сатаніти від страми?
Чи ми, розсварені, роздерті,
Летітимем в обійми смерті —
На власні танки й тягачі
Та на амбіції розжерті
Вождів, як мотилі вночі
На полум'я? Слухняні джури,
Нужденні лицарі ярма,
Стинайтесь без ганьби й зажури, —
Як вас нема, то й нас нема!
Та ні! Ви є. Я бачу добре:
Ви не пропали, аки обри, —
Крик, здатний тільки до хули,
Свою незлагоду й незгоду,
Братозабивчу, підлу вроду
Ви в спадок нам передали.
І ми взяли, хоч неохотні
Були до нищого браття,
Все, що дали криваві сотні
На чвари вічні і скорботні
Між рідними — не на життя!
Ми вміємо лише ділитись,
Навзаєм битись, брудом литись,
Плекати лиш свою пиху,
Перед чужинцями стелитись,
Вклонятись тим, хто наверху.
На половини та на чверті

Розпались ми — темнющі, вперті;
Великі, добрі королі,
Допоки у тюрму заперті,
А на свободі — злі й малі...

* * *

Вже бій затих. Лежать забиті,
Посічені, немов храбуст;
В того білки несамовиті,
І зір, затоплений в блакиті,
І кров тече з відкритих уст.
А той неначе спить на сині
І дивиться в чарівні сні,
Повіки опустивши сині;
А той приклав до персті вухо,
Напнувся, ніби тятива,
І слухає, як стогне глухо
Душа землі напівжива,
А може (о смертельна скрухо!),
Він чує мамині слова...

* * *

Даруйте ж ви мені, полегли,
Що п'ю до вас в печальні дні,
Та ми розсиплемось, мов кеглі,
Якщо не станемо — на цеглі
Цеглина — в Храмовій стіні.
Я кличу вас. Як Бог не хоче
Єдиномисельне й пророче
Вселити в нас ество Своє,
Як Він любові не дає,
То ви прийдіть, братами вбиті,
Братозабивці знамениті,
І розкажіть нам все, як є;
І, може, серце самолюбне,

Що б'є в своїй слави бубни
І тішиться сліпим життям,
Ви навчите, о плем'я згубне,
Своїм посмертним каяттям!

III

Дошитує Мазепа. Видно
Вогонь вікторії в очах.
«З'ясни мені, гідка схибно,
Чом ти мерзенно і безстыдно
Мосі булави забав?
І як се ти пішов супроти
Свого державця? Де твій хан?
Утік! Зі жменькою голоти
Мене хотів ти заколот.
Тепер скажи, хто з нас баран?»
Так Петрикові сипле в келих
Звитязний гетьман гостру їдь,
А той між сердюків дебелих,
Як бранець, зв'язаний стоїть.
Нема покори в тій поставі,
Покаяття в очах нема.
Він рвати пробує тужаві
Шнурки на ліктях, та дарма —
Кров б'є вузлами десятима.
«Зніміть з цього вельможі пута, —
Сяйнула бритва в сміхоті, —
Що ж, Петрику, cosa perduta*,
Було — й нема. Твоя покута!
Покайся — будеш при житті.
Ти схибив. Промахнувся, небоже,
В житті вшеляко бути може,
Бо то є довга борозна,
Та сіяти кукіль негоже,

*Втрачена справа (лат. — Прим. автора)

Де виорано для зерна».
А Петрик: «За життя спасибі!
Та я піду по власній скибі,
Чи в добрім розумі, чи в схибі —
Своє посію, не чуже;
А ти, мій славний маєстате,
Зубами змія засівати
Дозволив землю, що, як мати,
Годує нас і береже!
Коли з московського насіння
Зросте гадюччя навкруги
І двоязикі покоління,
Півродичі, піввороги,
Вповзуть до нашої господи,
І на твої святі клейноди
Ригнуть трутизною, тоді
Згадаєш ти своє лукавство
І тричі продане державство,
Та буде пізно вже тоді!
Який же ти державець, пане?
Ти — служка хижого Петра!
Він ще не скаже, тільки гляне,
Як ти вже знаєш його плани,
Все *ісполняєш* на ура:
Фортеці ставиш в Подніпров'ю,
Щоб Січ скувати назавжди;
Козацькою тяжкою кров'ю
Царя борониш від орди;
Збираєш з посполитих податъ,
Виймаєш золото й срібло
Зі скринь Богдана, і відходить
Дарами наше все добро
Московському дяку, що плодить
Брехню, тримаючи перо.
За що складати покаєння?
Ти покажи, де злочин мій, —
Тоді й суди мене мерщій!

Я на царя підняв повстання,
Бо душить нас, немов Кощій.
А ти — його кістляві руки,
Залізні кліщі, курмани;
В своїй душі шукай спонуки
Моєї муки, і розпуки,
І безневинної вини!»
Жахнувся Мазепа. Він крамоли
Такої ще не чув ніколи.
Спеклись заціплені уста,
А серце, з лютості схололо,
Гримить у грудях. Срамота
Пече його, як ніж, крута.
Він знає: то правдива мова,
То совість, що її в собі
Він душить, слухає однова,
То діамантова й тернова
Корона на його судьбі.
Куди поділась, де пропала
Його іронія зухвала?
Побідник-повелитель щез,
Тепер щита, а не кинджала,
Заслони, а не вбивчих лез,
Шукав він між своїх словес.
Він довго думав. З уст — ні пари.
Що ж, *vivere est militare**,
Та гідний кари цей бунтар,
Бо чом же під мої конари
Він не привів своїх татар?
Чому не став зі мною поруч
Супроти владної Москви,
Чому патріотичний покруч,
З низької вибившись верстви,
Одразу прагне булави?
Невже я так сховав глибоко

**Жити — значить боротись (лат. — Прим. автора)*

Свою любов і печію,
Що людське й навіть Боже око
Не відає, чим я живу?
Та замість того, щоб відкрити
Бездоню, над якою млів,
Почав він люто говорити
І боронити москалів:
«Вони не б'ються між собою,
Як ми — козацька химородь;
Вони монаршою ходьбою
Всі зібрані в єдину плоть!
Вони беруть звірячу страву
З його залізної руки
І знають лиш одне — державу!
Попи, купці, ремісники —
Вони всі разом — жолдаки;
Вони войовники тямущі,
Не плуг їх знаджує, а пря,
Мужик чи там розбійник з пупці
Готовий вмерти за царя!
Ми слуги їхнього моцарства,
Бо в нас нема свого царства,
Нема тирана на крові,
Що відучив би од лицарства,
Навчив би жити не в гніві,
А в послушенстві та покорі,
Бо всі ми на свободу хворі,
Раби, — бо тільки бунтарі!
В нас три брати, то й три держави,
Той до Москви, той до Варшави,
А той до хана хабарі
Везе, щоб бути нагорі,
Щоб панувати, жерти, пити
Та одягатись в оксамити,
Вести препишне життє!»
Та Петрик тут подав своє:
«Не булава мене кортіла,

Не гетьманське майно твоє,
А та свобода, серцю мила,
Що для душі, а не для тіла,
Її людині Бог дає!»
Мазепа встав. Доволі гратись:
«O nomen dulce libertatis!»*
Звучить прекрасно, та тобі
На волі вже не обертатись,
А лиш висіти на скобі!
Іди, побудь на самотині
Та висповідайся ще нині
З усіх неназваних провин.
Ми — два гетьмани, а Вкраїні
Потрібен завжди лиш один!»

IV

Сидить у келії чернець,
Псалтир читає при лампаді;
Глибока тиша, наче мрець
Говорить з Господом у зладі;
Втім десь, неначе на леваді,
В стіні озвався цвіркунець.
Торкнувся степовий музика
Струни — і світло потекло,
І вмиль ікона темнолика
Просяяла, немов срібло,
Вмиль обернувся в сонце вітвар
У Лаврському монастирі —
Монах уже не бачить літер,
Його несе козацький вітер,
Ласкавий, скупаний в Дніпрі.
Вже запах долину і кмину
Затнувся в душу, як стріла,
Так, наче теплу ще хлібину,

*O nomen dulce libertatis! (лат.) — солодке слово свобода. (Прим. автора)

Що мати на листку спекла,
Ченцеві бідному в храмину
Рука невидима внесла.
Все перед ним —
Батурин пишний,
Бурхлива Хортиця і Крим.
І кінь його вогненнодишний,
Непотомлений побратим,
Копитом сяє золотим.
І, наче іскра з-під копита,
Червона плахта сліпить зір;
Зелена хустка, сива свита,
Сорочка, біла як папір.
Це та прийшла, що цілувала
Колись в захмеленім саду,
В його обіймах умлівала,
Як птаху, в пазусі тримала
Козацьку руку молоду.
Нема нікого, тільки стіни
Та образи. Усе пройшло.
Але в його пучках нетлінне
Грудей дівочих спить тепло —
Живий він, всім чортам на зло.
Цвіркун підстроює цимбали
І далі грає, а чернець
Кляне своє життя неваде
І друзів, що порятували
Його од гетьмана — сховали
Живцем в камінний гробовець.
«Навіщо я у цьому склепі
Конаю стільки літ?
Чому Давно не написав Мазепі:
«Я тут, прийди в мою тюрму
І вбий — я радо смерть прийму!»?!
До кого ж я із домовини
Молюсь, ридаючи ридма?
Якщо немає України,

То, значить, Господа нема!
А якщо є всевишня сила,
То за що нас вона забила
В закови й скови Москові
Та в польські кайдани крицеві,
Чим завинили ми Творцеві,
Що дав нам долю хробачви?
А може, в тому воля вища,
Щоб ми ішли на бойовища,
В крутіж смертельних завірюх,
Скидали плоть в золу і тління
Та з покоління в покоління
Несли вогнями вмитий дух,
А в ньому і ненависть яру
До брата, що встає з пожару,
Щоб ми самі себе в багно
Скидали, вже здобувши волю,
Щоб розсипались ми по полю,
Як мертва рінь, а не зерно,
Щоб ми вмирали й воскресали,
Хоч в іншій тілі, та все ті ж,
Все ті ж таки універсали
Пером божественним писали —
І знов покійно йшли під ніж?!
О Господи, на мою душу
Не поклади гріха печать;
Всі крові, що стекли в калюжу
Міжбратніх чварів і проклять,
Під серцем я носити мушу,
І всі вони в мені кричать!
Я, мов набридливий причепа,
Торочив гетьману, що цар —
Загибель наша, та Мазепа
Казав: «Пильнуй свій каламар,
Свої пергаменти і пера
І не берися до шабель,
Бо то не є писарська сфера,

Не твого розуму щабель!»
І той, хто мав би визволяти
Наш край, піднявши славу Січ,
Стає з покірністю бидляти
Служити варвару й до страти
Мене засуджує вмлівіч!
Та ні! Я сам себе караю
За те, що до Бахчисараю
Ходив, молив у татарви
Підмоги й віддавав півкраю
За вибавлення від Москви.
Так ми, козацькі воєводи,
Все здобуваєм півсвободи,
А половину — віддаєм
То москалеві, то ляхові,
То ханові, щоб нас до крові
Шмагав союзним нагаєм.
Безкровні, стерзані, безсилі
Встаєм і падаєм щокрок,
Бо в рабстві, начебто в мочилі,
Розмокли і набрали гнилі
У душі, а в тіла — п'явок.
Вже й наша старшина, нівроку,
До панщини та до оброку
Приноровляє свій народ
На кшталт московських воєвод
Та тягне з нього кров глибоку,
Жадніш од ворога стокрот».
Так бився з власними думками
Сідий чернець. Між козаками
Його пізнали б оддалік:
Хоч борода закрила шрами,
Але очима він ще пік,
Як повен пекла чоловік.
Це ж Петрик, гетьман бусурманський,

Що роздував огонь повстанський,
Труснув Мазепою й царем,
Це ж він в покорі християнській,
В тужбі сидить над псалтирем.

* * *

Вже задзвонили до вечері,
І Петрик, одхиливши двері,
Почув тривожні голоси,
Немов пожежа в сні-хімері
Покликала — біжи й гаси!
І він побіг. А вже в трапезній
Його зустріла новина:
Повстав Мазепа! Грім небесний
І сонце з темного вікна!
Війна з москвинами! Війна!
І защеміла давня рана,
І Петрик з подиву заляк:
«Таки піднявся на тирана
Старий батуринський хитрак!
Повстав! Повстав! Уже не буде
Годити рабськи москалю!
Мій гетьмане й неправий суде,
Мій кате, я тебе люблю,
Бо встав ти понад людську тлю!
Бо ти піднявся над собою,
Над ницістю і над ганьбою
Свою! Брате, не схитнись,
Поклич мене до того ж бою,
Що кликав я тебе колись!
Повстав! Ченці, моліться Богу
За руку гетьмана тверду,
За нашу волю й перемогу,
І дайте хліба на дорогу,
Бо я вже йду! Я йду! Я йду!»

V

Бій клекотить біля Полтави.
З горба Мазепа і Карло
Через наближувальне скло
Вже бачать, як московські лави
Ламають їхніх військ діряве,
Пробите наступом крило.
Литаврів гуркіт. Горна крики.
Пальба мортир і гаківниць.
Хропіння коней. Скрегіт криць,
Мов об каміння б'ють мотики.
У зударях шаблі і піки
Горять, як злами блискавиць,
І стогне місиво безлике,
Що під копита впало ниць.
Працное бій, мов шатківниця,
Рубає, тне, січе тіла.
Блискоче кров'ю ковила,
А тиха трупожерна птиця
Ширяє в небі спроквола.
Нараз на бойовому полі
Зринає, наче з-під землі,
Чернець — в стременах ноги голі,
В сивинах, наче в ореолі,
Чоло — горить зоря в чолі.
На грудях — золоте розп'яття,
В правиці — шабля. Кінь як змії.
«Гей, козаки, панове браття,
Я — Петрик, ваш татарський батя,
Йду з москалем в останній бій!»
Проміж мушкетні переклепи,
Крізь найжачені оццепи,
В слъозі, що солодко пече,
Він під'їжджає до Мазепа,
Цілує гетьмана в плече.
Нема розмови поміж ними,

Зійшлись, мов давні побратими,
Немов нічого не було.
«Це хто?» — очима вогняними
Запитус меткий Карло.
«Це той, хто першим став за волю,
Це той, кого я вбив, королю,
Щоб вірила мені Москва,
Це — моя совість гробова,
Лик мого відчаю і болю,
Таємний дух мого ества!»
Король сказав: «Не може бути!»
Але подумав: «Чому ні?»
Ці самолюби, баламути
Ростуть в навзасмній війні,
Вони чманіють од свободи
Маленької, що, мов клиша,
Кульгає біля їх господи.
Та їхня лицарська душа
Стає на вістря палаша,
Коли вдаряє мить остання,
І всі вони — одне повстання,
В обіймах — мертві і живі.
Такий народ — для панування,
Він не підкориться Москві!»
Тим часом гетьман мовить далі,
Описує сумні деталі
Взаємин з Петриком, та швед
Не слухає, у брязкіт сталі:
«Fram! Fram!* — він кидає. — Вперед!»
Але криваве муравлище
Сичить і підступає ближче —
Москвини хлинули в пролом,
Вже куля біля скроні свище,
Клинок у панцир б'є, мов лом.
Вже вороги, мов поторочі,

Fram (швед.) — Вперед (Прим. автора)

Обходять гетьманське шатро;
І, страшно вирячивши очі,
Немов дракон, гуде з обочі,
Кричить од сказу цар Петро.
Шугають леза звідусюди.
Король і гетьман, з почту люди
Стають до збройної оруди,
Кістки тріщать, неначе хмиз,
Націлений Мазепі в груди,
Летить здаля московський спис.
Летить секунди. Завмирає,
Одкрившись нагло наголо,
Летить віками. Вістрям грає,
З очей ворожих набирає
Трутизни на своє жало.
Лиш серце ту пекельну зброю
Спинити може на льоту.
І Петрик затулив собою
Мазепу, як живу й святу
Всього свого життя мету.
Він прошептав о тій хвилині
Слова молитви безгомінні,
Щоб легше стати на загин:
«Ми — два гетьмани, а Вкраїні
Потрібен завжди лиш один».
Він горілиць упав на трави,
І зір його, вже повен мряви,
Накрила золота яса.
А потім... Потім край Полтави,
На пагорбі ганьби і слави,
Лежав я тихо, як роса,
І списа держално криваве
З грудей стриміло в небеса.

Вересень 1994

ПЕТРО МОГИЛА (1621 р.)

I

Із-за горба саяннув Дністер —
Петро примружив очі з дива:
Вібруюча, сліпуча, хтива
Лилась блакить з небесних сфер;
Вітай, ріко моя крутлива! —
Він скинув шапку і завмер,
Так ніби вперше аж тепер
Побачив синє небо в плесі
І гори хмар на піднебессі,
І світу голубий етер.

Він на коні сидів. Тримала
Рука могутня поводи.
Козацька зброя блискотала,
Відбита в глибині води,
І сріблом сяяла, і грала,
Мов кремінь в іскорках слюди.

Він оглядав своє оружжя
В свічаді плеса — шаблю, спис,
І бойове своє подружжя —
Коня, що лютився з натужжя,
Зубела в білій піні гриз.

Він знав, що завтра буде битва,
І він, і кінь його — обидва
Вони підуть в страшний крутіж.
А шабля гостра, наче бритва,
Казала: йди, рубай і ріж —
Я — твоя зброя, і молитва,
Життя і смерть — навпереміш.
Про смерть не думалось Петрові,
Бо не було ще в нім знаття

Страждань, любові до життя;
Ще молоді та гонорові
Ятрились в серці почуття;
Він в люстра заглядав Дністрові,
Радів, бо мав наготові
Все, що потрібне для вбиття...

«Стій!» Стало військо під горою.
По курнях і сотнях: «Стій!»,
Напочесть виставляє зброю,
Шикуються за роєм рій;
І він вже в лаві бойовій
Стоїть і не змигне бровою —
У спроводі — під хоругвою —
Сам гетьман оглядає стрій.

Вони стрічаються очима —
Два воїни і два Петри.
До молодого побратима
Підходить старший. Стій! Замри!
Та Сагайдачний — ні півслова,
Він тільки глянув, чи готова
Ця постать шляхтича на бій,
Чи цей учений парубій
До шаблі здатний? А Могила,
Вже повен радістю по крещ,
За спиною відчувши крила,
Кивнув у відповідь: «Авжеж!»

Та в ту хвилину ненароком
Петро Могила юним оком
Запостеріг (перо, пожди,
Не поспішай, бо це важливо,
Бо з цього виникає диво
Душі нової назавжди!) —
У гетьмана в той час присудний
Він хрестик спостеріг нагрудний,

Що вибився з-під бороди!
На грудях він носив так само
Розп'яття, та забув про те.
О будь благословенна, мамо
За те знаменіє святе!
Він помолився. «Отченаш»
В душі переказав... Що ж буде?
Чи захистить той хрестик груди,
Як зблиснуть шабля і палаш,
І бій перейде в рукопаш?

II

Лежали турки, й козаки,
І польські жолдаки коронні,
Хто мертвий вже, а хто при сконі;
Пробиті животи і скроні
Скидали кров, немов струмки,
В сліди копит; недалеки
Хропіли недобиті коні,
І, мов розкидані тріски,
Світили в небеса кістки.

Стояла ніч в блакитній свиті,
Зірки купалися в крові,
І, наче до землі пришиті,
Лежали вбиті й півживі.
А він клячав на тому полі,
Де січа дика відбулась,
Вдихав прокльони, смертні болі,
Мольби і войовничу сказь,
Що в мозках гаснула поволі.
Хто ж він такий? Петро? Микола?
Волоський шляхтич? Або ні —
Диявол, що літав довкола
Цієї лютої різни?
Себе він викликав з уяви

Вчорашніх ясних пережитъ,
Коли жадалося ще слави
І душу повнила блакить!
Тепер він знов Петро Могила,
Та інший, інший... Оповіла
Тяжка журба чоло круте —
Він Богу дякував за те,
Що зберегла і пощадила
Його в цій прі небесна сила,
І чув, як дух його росте.

Ні, не росте, болить душа,
Бо свого списа й палаша
Він в битві пробував так само...
О, відвернись од мене, мамо,
Я вбив! Мій дух — гідке клиша!

Що винен був мені паша,
Якого оццепом з коняки
Я збив у безумі атаки
Й добив ударами ножа?
Що винні ті чалми й шоломи,
Що потрапляли на мій спис,
Ті люди, що спадали вниз,
Пробиті, мов снопи соломи,
Кістки, що тріскали, мов хмиз,
Під свист кривавої содоми?!
І видалось тоді Петрові,
Що все те поле, повне крові,
Кричить до нього: «Винен ти,
Що ми безрукі, безголові,
Порубані із люті й мсти,
Нізащо полягли! Тремти!»
І тут прокинулася в ньому
Повинність воїна. Хіба
То не священна боротьба,
Що йде в хосен своєму дому,

І від ворожого погрому
Боронить рідний край? Ганьба
Йому, міцному й молодому,
Була б, якби він втік з-під грому,
Прийняв не меч, а осорому
І послушенствіє раба!..

«О Господи, — моливсь Могила, —
Навіщо Ти мене зберіг?
Чому мене не зачепила
Турецька шабля гострокрила,
Чому не впав я на моріг,
Чом не сконав, як інші вої,
Чом не спокутував при зброї
Своєю смертю вбивці гріх?»
Отак, благаючи скавання,
Чи милості від Бога, він
Збирав пораних до рання,
Плачі, і стогони, й воання
Втишав молитвою і скін

Вмираючих на полі бою
Полегшував як міг мольбою
І тим, що прикладав хреста,
З грудей своїх його зірвавши,
До уст, німіючих назавше,
Спрагнених, як земля свята.
А як небес багряна паща
Відкрилася в досвітній час,
Його душа тремтка, боляща
Просяяла, немов алмаз,
І визріло нове натхнення
Із Божого благословення —
Віддати шаблю, спис і лук,
А взяти хрест до трудних рук,
Узяти не на пародення,
А на життя і на спасення

Безсмертний символ людських мук.
Тоді Петро побачив Бога —
Не в небесах, а на хресті.
Йому відкрилася дорога,
Яка збирає всі путі,
Всі людські путівці й стежини,
Як ручаї, в русло єдине,
Усі шляхи — в єдиний шлях —
На ранах і на мозолях —
Через тортури і розп'яття
До смерті, чи до внебовзяття,
Де всі подібні ми, як браття, —
Чи волох, чи козак, чи лях.

Потрібен хрест? Та ні, взаміну
За зброю ковану й кремінну
Потрібне ще йому перо,
Щоб слово ревне в Україну
Влилось навіки, як Дніпро,
Щоб православні й уніати
Зійшлись до однієї хати,
І щоб засіялось добро
В серця, що сvaraми роздерті...
Ішов Петро із поля смерті
І думав про життя, і про
Книжки, що сяють за горою,
Ішов Петро, щоб скласти зброю,
До гетьмана свого в шатро.

III

Козацький вождь на кожушині
Лежав у білім бандажі,
Дивились вгору очі сині,
Геть відсторонені, чужі,
Немов затоплені в глибинні
Болящі порухи душі.

Всю плоть його спікали рани,
Яким не відав він числа,
Так, ніби здерли ятагани
Із нього шкіру, як з вола;
Та він був гордий з того бою,
Де він літав, немов стріла,
Давав накази й булавою
Показував, де ціль була.

У бороду свою, вже сиву,
Сховав він усмішку спесиву,
І гостя рухом голови
Він привітав. Петро Петрові
Вклонився, та при першій слові
Відчув, що вже його несе —
Він гетьманові скаже все!

«Ми виграли, — почав Могила, —
Але яку страшну ціну
Земля козацька заплатила
За нашу славу голосну!
А що зостанеться, крім слави?
Нічого. Світ як був, так є,
І це катруплення криваве
Ані Стамбула, ні Варшави
Не змінить. Людство днесь жие
Отак точнісінько, як вчора,
І самолюб'я потвора
Росте і нашу славу п'є!
Ясновельможний пане-брате!
Мені не страшно помирати,
Та страшно думати, що світ,
Який я так люблю й лелію,
Ножами пише заповіт,
Кладе на шаблю всю надію
Прийдешніх благодатних літ.
Що здобули ми? Чи ж настане

По битві цій нова доба,
Коли відкинуть буздугани
Гетьмани, королі й султани —
І побратаються? Хіба
На ранах не зростають рани,
А на смертях — раби й тирани?
Хіба з клятьби не йде клятьба?»

«Спинись! — озався Сагайдачний, —
За цю орацію я вдячний,
Та все воно і так, і ні!
Якби не брались ми до шаблі
І не вмирили на війні,
Були б, як зерна непрозяблі,
Забиті в скиби кам'яні.
Все, що росте, жадає жити,
Жадає волі — не ярма;
Себе ми мусим боронити,
Бо ми живі. У нас нема
Ні вибору, ані вибору —
Або підняти руки вгору
І тріпатись, немов курча,
Або, тримаючись меча,
Готовим будучи до відпору,
Рубати махом — від плеча!»
Могила вислухав цю мову
Ясновельможного й поник.
Він свою шаблю йменникову
Дамаського, тонкого кову
Поклав на стіл. Його язик
Затерп з того, що мав сказати:
«Мій гетьмане! Мій пане-брате!
Я — твій, та я — не воївник.

Своє послання бачу в тому,
Щоб поклонятись Всеблагому,
І піклуватись не про плоть.
Ти кажеш: ми живі! Можливо.

Але життя — духовне диво,
Воно лиш там, де є Господь.
Так, меч потрібний теж для спасу,
Ти маєш рацію, але ж
Мечем, що прийде від шинквасу,
Ти тільки сам себе заб'єш, —
Тому візьму я хрест і рясу
Взаміну шаблі й цих одеж».

Запала мовчанка глибока.
Дивився гетьман у півока
На дивовижного юнця,
На шляхтича в кривавім строї,
Що перед ним зрікався зброї
Та обертався на ченця.
І щось було в тім козакові,
Що не збагнути до кінця —
То світло мудрого лиця,
Свобода духу в його слові.

І гетьман мовив так: «Да буде!
Я шаблю — грішницю твою —
Приймаю, а тобі на груди
Хреста з грудей своїх даю.
Іди! Тебе чекає Київ,
Ждуть книги, келії, церкви,
Жде й той роздор, що душі виїв
Нам з волі «божої» братви;
Іди, та не в печери голі,
А в школи наші на Подолі,
З'єднай нам рідні хоругви,
І першого мене в юдолі,
В цих ранах — поблагослови!»

Вересень 1997

КОСМАЧ

Лукинові Вардзаруку

1

Космач. Долина поміж гір,
Як писанка в долоні Бога...
Туди вела мене дорога
На храм Петра через Рушір.
Я був малим. Душа ще спала.
Ліси шуміли, як ріка.
Над горами небес дзеркала
Тримала й тихо обертала
Чиясь невидима рука.
Минувши Яблунів і Глоди,
Йдучи шукав я прохолоди,
Питав братів: «Коли спічнем?»
Дорога вгору йшла, а спека,
Немов підпалена смерека,
Папіла мерехтким вогнем.
Дванадцятого липня. В гори
Всі села йдуть з низовини,
Йде Люча, йдуть Березуни,
Йдуть Ключеви, йдуть Акришори,
Ідуть стопчатівські убори,
І мишинські, трудні від змори,
Зелені й сині кафтани.
Коли я вперше став на Рунку,
Зирнув у космос Космача,
Я захмелів, як від цілунку
Любові першої хлопця.
Душа збудилася. Навіки
Космач у мене увійшов.
Смереки, наче княжі піки,
Зелених нив стобарвні ріки,
Гір кам'яних сніжний покров,

Хрести космацьких двох церков —
Заграло все переді мною,
Прийшло чуття, що я живу,
Що дух мій радості струною
Вплітається в буття канву.
Стежками люди йшли в долину,
Червоні й чорні сардаки,
Спижеві топірці, хустки,
Що стиглим кольором малину
Нагадують іздалеки.
Оранжеві, як чорнобривці,
Сорочок вишивки густі,
Стеблина світла в кожній гривці
Дівочій — барви золоті,
І постолі, й вузькі холопні,
І жовті запаски безбожні,
Що загинались на кутах,
Щоб показати ніжки голі,
І за ременями пістолі —
Це все було в моїх очах.
Я йшов. Душа — в подивуванні.
Я тамував на серці щем,
А сонце в золотій крисані
Йшло поруч понад Космачем.

2

Мій Києве, мій Чигирине,
Державних устремлінь міста,
Ви знаєте, як серце гине,
Як з пісні, мов з жили людини,
Як з ваших каменів та з глини
В Дніпро стікала кров свята.
Палили вас і катували
Сусідів задрісних навали,
Та ви горіли й воскресали,
Вставали з попелу й золи;

І вас ніхто не міг збороти,
Бо ж не самотні ви були,
Бо в час неволі й соромоти,
Як ви молилися крізь плач,
Ховаючи нутро державне
За слово вкїрне і безправне,
Столицею в нас був Космач.
Було це в сорок п'ятім році;
Імперія ще повна моці,
Ще не скінчилася війна,
Ще по Європі йшла луна
Боїв останніх з-під Берліна,
А вже державна Україна
Дивилася, немов дитина,
На світ з космацького вікна.
Три курені в селі стояли,
Три тисячі стрілецьких душ,
І сині гори надовкруг,
І Доциний, і Завояли,
І все, що має ім'я муж,
При зброї ворога чекали,
А він скрадався й повз як вуж.
З Ворохти, з Жаб'я, з Коломиї
Сотались на Космач, як змії,
Колони авт НКВД;
Мітла червона замітала
В чужій оселі. Вже гуде джип
Дергачова, генерала,
Що армію в Космач веде.
Не доведе! Впаде в Рушорі
В замети снігові! Покіс
Великий був, червоні зорі
Лежали у валках навкіс,
Всі мертві, всі в сумній покорі,
Бо там зустрів їх Кривоніс.

3

Той Кривоніс, — моїх болінь ява,
Мого життя історія зачата...
Він в сорок сьомім році, в ніч Різдва,
В Стопчатові прийшов до мого тата
Вечеряти. Не знала наша хата,
Хто він такий. Військовий камуфляж,
Петлюрівка, шинеля попеляста,
І, наче на ремені патронташ,
Навколо нього — з крісами хлоп'ята.

Мій батько матері шепнув: «То — наш!»
Гість — автомат у кут — і сів до столу,
І проказав із нами «Отченаш»;
З одної миски їли ми посполу
Кутю, пшеницю не з помолу, голу,
Вручну за вушка брали пироги,
І деруни із мандибурки терті.

Втім вартовий — до хати із пурги,
З шаруги, снігової круговерті —
Доповідає: «Тиша навкруги,
Люд колядує, чути в тім концерті —
Пострілюють долини й береги,
Пайдьошники собі шукають смерті!»
А той, старший: «Про смерть не говори!
Христос рождається, славимо Бога!»...
В моєму серці уляглась тривога.
Я встав, діждався слушної пори,
Ішла мого життя година строга.
Старший дививсь на мене, ніби ждав,
Що я хвалитиму різдвяні зорі,
А я стояв, як учень, і читав
Свій вірш про переможний бій в Рушорі...
Зрадів наш гість, і похвалив мене,
І попросився, й зник в глибинах ночі...

І я забув ту ніч, життя трудне,
Як зимний вітер, що до кості тне,
Крутило мною, як листком в обочі.
Ту ніч забув я й загубив рядки,
Написані ще в Яблунівській школі
Про воїнів УПА, а він віки,
Віки пробув на каторзі, в неволі,
Той Кривоніс, той Симчич Мирослав,
Командувач березівської сотні,
Пробув, вернувся домів і знов повстав,
Як вічна правда, що в часи підлотні
Вступати кличе до повстанських лав.

Він переміг Сибір і Колиму,
Імперію криваву і німу,
Літ молодих і мрій своїх тюрму,
Крізь смерть пройшов, як Божа плоть нетлінна...
Прокинулась і встала Україна,
І нехотя вклонилася йому
Напівдержави і напівруїни.
Наполовину рідна й півчужа,
Шанує і ненавидить героя,
Та сяє знов мені його душа,
Як півстоліття тому, чиста зброя.
Коли навкруг сичить гниле й криве,
А нагорі й внизу шанують касу,
Мене до нього власне слово зве,
Бо в пам'яті сотенного живе
Мій вірш із восьмого шкільного класу...

Березів Вижній. Я — біля воріт.
Різдво. Сніги біліші за лілеї.
До Кривоноса я прийшов на звіт,
До совісті розп'ятої своєї.
Прийми мене, людино дорога,
Бузсмертям обдарована в Рушпорі,
Твоя відвага і твоя снага
Ростиме в українській непокорі!

Для нас накуто ланцюги нові,
Старі — заховано в музейній плісні,
Та ми вже не покоримось Москві,
Порвем ланци і золоті й залізні,
Вставатимем не з розпачу, а з пісні,
Що в бій веде на палахкій крові!
Ми ланцюги порвем, а від гангрени
Відступництва врятує нас вогонь;
Ми не співатимем плаксиві трени,
А будемо виховувати гени,
Що світ ведуть, а не біжать вдогонь.
Сотенний мій, пишу я про Космач,
Згадати хочу тих, що там упали,
Згадати не в жалобу не крізь плач,
А так, щоб їх в піснях запам'ятали —
Ти поміж них почуй себе й побач!

4

Із Хриплина, з-під Станіслава,
Був юний муж — повстанська слава
За ним не зникне у віках —
Це курінний, псевдонім Скуба,
І прізвище звучало рубя,
Характер в цьому слові — Гах!
Це Гах Дмитро при ворогах
Не знав ніколи, що то страх...
Він з досвітку вже на ногах,
Блакитним зором сонцелюба
З верха дививсь на синій пруг,
І сонце до льняного чуба
Торкалося, як ніжний друг.
Він знав: бої невідворотні,
Пайдьошники вже за ґрунем,
Він визначав, де чоти й сотні
Зустрінуть ворога вогнем.
Там був ще командир зі Сходу,

Десь із батуринських країв,
Нащадок січового роду,
Що дух державністю впоїв;
Споріднений з Галичиною,
Як це буває в східняка,
Національною струною,
Болящим генієм Франка,
І вірою в лицарські кличі,
Він ночами читав книжки,
Він ліс любив і таємниці
Поляни, звори і стежки.
Підготовлявся він до бою
Не сам, мав курінь під собою,
І вибирав місця зручні
І для вогню, й для переходу
Свого стрілецького народу
Назад, в окопи запасні;
Передчував він кожну рану
В людини, в дерева, в куща,
Мав псевдо Лісовий. Пошану
Він цим явив до Космача.
А третій курінний отаман
Був родом з-під Рогатина,
Мав псевдо Книш. Мов на екзамен,
Де треба знати все сповна,
Він готував своє стрілецтво
До битви й говорив не раз:
«Війна, братове, то — мистецтво,
Беріть не мій, а свій наказ;
Важлива, хлопці, перемога,
Та важливіше устокрот —
В душі не сплямувати Бога,
Талант не зрадити. Так-от,
Нема в нас вибору, сідаєм,
Берем перо, кладем папір
І Україні посилаєм
Свого життя останній твір!»

Співали хлопці, падав іній
На молодечі голоси,
І слухали в задумі синій
Ті співи гори і ліси...
А був там сотник Гамалія,
Мого життя дитяча мрія,
Василь з Підгір'я — Скригунець,
Ще змолоду товариш татів,
І знав про нього мій Стопчатів —
Це вічний січовий стрілець!
По тій війні, як ми програли,
Він так казав: «Це не кінець!
На наш народ нема потали,
Повстанем знов, як повставали,
На камені мов ялівець,
І буде тим, що нас кували,
Відплата Божа — пек і грець!»
За ним жандарми, як шакали,
Ходили й двадцять літ шукали,
Випитували й нюшкували,
Та не знайшли. А він зумів
Прийти в УПА при власній зброї
І в тім стрілецькім однострої,
В яким прийшов з війни домів.
Була то сотня скорострілів,
Бо Гамалія знав цей фах,
Він був опалений в боях
За Львів, за Винники, за Скнилів,
Як листопад горів і чах;
Мав Гамалія міць в очах,
У сивині його наскронній
Ряхтів димок... А в Космачі
Був сотник свій, а не сторонній,
Як птах у власному купці,
В своїм гнізді, в своїй оселі,
І в ті години невеселі
(Гут ми забіжимо вперед),

Як божеством був кулемет,
Як вже кінчалися набої
В розстрільній передовій,
Як падали стрільці вже ниць,
Він, як арідник той зі скелі,
Являвся в світлі блискавиць
І рятував повстанські душі,
З села виводив на плаї,
І на розпеченім оружжі
Він руки опікав свої;
І западали грізні нути
Між гори, в гори летючи;
Той кулемет його ще чути,
Прислухайся і помовчи.

5

Цвіла бандерівська столиця
Знаменами — не говори,
Які то літні кольори,
Які там небо і пшениця,
Бо ті повстанські прапори
Шумлять над Києвом сьогодні.
Збагнути ми цього не годні,
А сила та, що пронесла
Цей стяг з блакиту й чересла,
Через сибіри і тортури
На київські шпилі і мури,
Живе, хоч спалена була,
Живе в душі цього села,
Живе в душі мого краю,
І я із нею воскресаю,
Бруд скинувши з свого чола...
Йордан. Палає хрест із льоду,
А на хресті з тернини й глоду
Вінок — на тисячу розп'ять
Один. Обличчям до народу

Три курені УПА стоять;
Стоять і курінні, й сотенні,
І чотарі, і ройові,
І хлопці, ще не опалені
В чужім огні, в своїй крові;
Стоять смереки злоторизі,
Завмер із трійцями в руках
Космацький люд на синій кризі,
У білий день, та при свічках;
Отець духовний в ополонці
Змочив кропило — стій, поглянь,
Краплини впали аж на сонці,
Сніг задимів, неначе грань,
Водою діткнута... І стяги
Заграли, прорекли з висот
Із вояками текст присяги:
«За Україну, за народ!».

6

У лютому з-за гір сніжистих
З усіх боків, з усіх сторін
Почався наступ. Вдарив дзвін,
І небо впало, ніби вистриг
Хтось кулями блакиті шмат,
Ішли лавиною червоні,
За автоматом — автомат,
Ішли і падали в розгоні,
І в сніг занурювали скроні,
Так ніби в смертному поклоні
Вдивлялися в глибіню Карпат...
Темніє вже. На перевалах
Ідуть бої. Ракети спалах
Космацьку розриває ніч.
Пожари, зойки зівсбіч.
Земля кричить, страждає, стражде.
На присілках палають гражди,

Десь чути молитвенну річ.
Горять стайні, копиці, стоги,
Сіна — гуцульські обороги,
Подібні до небесних свіч.
Дрижать купці, ялини, буки,
Здається, чути крик розпуки,
Що рветься з глибини сторіч.
І тут — немовби хтось на кпини
Бере кривавий цей бенкет.
В короткій тишії (три хвилини),
Коли змовкає кулемет,
Лунає музика троїста,
Немовби кличе на калач
Похмурого енкаведиста
Весільний танцюрист — Космач:
«Прийди, москалику, на танці,
Вночі побавимось, а вранці
Життя урветься, як струна;
Не переможеш ти ніколи,
Бо не твої ці пасма гір,
Ці покатовані околи
Не забереш ти на Сибір.
І зігнеш ти тут, як дошка,
Бо в цій землі тебе нема,
Бо в ній цимбали — не гармошка —
Гудуть із предками всіма,
Бо це не гори, не каміння,
Де панувати хочеш ти,
Це — княжої доби насіння,
Розкидане між гір хребти,
Це — Довбуша тісне сумління,
Що прагне праведної мсти,
Це — Новаківського полотна,
Де України слава злотна,
Мальована на всі світи,
Це — дім Колесси Філарета,
Де, наче писана верета,

Зіткалась пісня поколінь,
Що вже не відають покори,
І не дадуть тобі ці гори
В бездушну обернути тлінь!»

7

Бої клекочуть аж до рана.
А вранці весь Космач, мов рана,
Пульсує кров'ю. Під сніги
Руда тече з горбочків — долі,
І червоніє сніг поволі,
І топить, а навкруги
Димлять стіжки недогорілі,
А там, на полі, помарнілі,
Одягнені в халати білі,
Лежать побиті вороги.
Подібне поле те до зруба,
Де стовбури дерев лежать;
І наших поміж них погуба,
Студентська, молодіжна рать;
І плаче за стрільцями Скуба,
Стиснувши зброї рукоять.
І підповзають санітари
До того поля з двох сторін;
Ті, з більшовицької кошари,
Беруть поранених на нари,
Несуть кудись на певний скін
Той квил, і стогін, і проклін.
А наші ще живих так само
Шукають, але їх нема.
Ніхто не кличе: «Мамо, мамо,
Рятуй, бере мене зима!»
Ніхто не стогне і не плаче,
Вони померли не в страмі,
Вони лиш вказують неначе
На свої рани, як німі;
Щоб не зганьбитися в неволі,
Постріляні стрільці на полі
Дострілювалися самі.

8

Втім, сталося: ройовий Чарнота
Веде полонених. Куди?
«Куди?! — хтось гаркає з-за плота. —
Ти їх на місці поклади,
Не має права та сволота,
Та наволоч зайти в Космач!»
Але Чарнота: «Стій! Не кряч!
Ми ж таки люди, а не круки.
Не будем жерти очі з них,
Вони підняли вгору руки,
Тепер це — діло курінних,
Можливо, іншим для науки
Нам їх належить берегти,
На суд віддати Чумакові,
Що відає права військові,
Хай він рішає, а не ти!»
їх запровадили до хати,
І полонені два солдати
Втопили очі в юнака,
Що в сотні був за правника;
Він з адвокатської контори
Подався в партизани, в гори,
Бо зброї прагнула рука.
Він псевдо мав Чумак. Суддею
Він був із сотнею всією,
Але в бою — ти сам суди!
Він глянув на солдатів строго,
А з докором — на ройового,
Що напивав йому біди.
«Як тут судити? Що робити?
Не відпустити і не вбити?
В який полон? Навіщо брав?
Дрижить од вибухів хатина,
У цьому пеклі не людина,
А куля має більше прав!» —

«Як звати?» — різко запитав.
«Чумак!» — «Чумак? Ти звідки родом?»
Чумак сказав: «З Чигирина!»
І погляди, що бігли сподом,
Піднесла усмішка сумна.
«А це Назаренко, з Таращі, —
Чумак продовжував своє, —
Я вам скажу усе, як є,
На тому боці ми — пропащі,
Бо політрук, забившись в хащі,
Підслухав нашу річ про вас,
Ми по-українськи розмовляли
І вашим хлопцям співчували,
І він упав у лютий сказ,
Кричав: «Ну што, хахол-бандьора,
Не хочєтца ідті вперьод,
Ти гаваріш — єт твой народ,
Я гаварю — бандітов свора!»
Свої нас мали розстріляти!»
І тут ні слова, ні рядка
Не додавай! О Божа Мати!
За Україну помирати
Прийшов Чумак до Чумака.

9

Три дні село боями грало,
І вояків три сотні впало,
Та все ж пробились москалі
В Космач — були нерівні сили,
Живі повстанці відступили,
А мертвих складено в селі,
Немов поліна, в штабелі,
І потай сховано в могили,
Мов не було їх на землі.
Померти — це звичайна справа,
Але померти в Космачі,

В бігу і в покликові «Слава!»,
При черзі куль, як при свічі,
І чути, як встає держава,
Твоя держава, не іржава,
Як на московському мечі;
Померти в час, коли лукава
Москва приймала вже ключі
Від всіх столиць, що над Дунаєм, —
Це значить — жити! Пам'ятаєм
Всіх вас, воскреслих в Космачі!

10

Мій друже дорогий, Лукине,
Минеться все, та не загине
Ніколи слава Космача.
Ще будуть празники Петрові,
Десь там, побіля поля крові,
Дівочих запасок парча
Ще буде сяяти, як завше;
Кров і красу в одне зв'язавши,
Щасливим буде це село,
І Київ буде пам'ятати,
Що там, коло твоєї хати,
Державство наше проросло.
Вся Україна там боролась,
Але в стрімку могильну пролазъ
Немало впало космачан,
Бо що то військо без народу,
Без тих, що там хрестили воду
І присягали на Йордан?
А ті пісні, музики, танці,
Що їх любили так повстанці,
А ті клепані й кептарі,
А ті вишивані кожухи, —
Хіба то не священні духи,
Хіба то не боївкарі?!

Задля великої ідеї
Не лиш ремені й портупеї —
Вмирили теж байбараки.
І в тім була космацька сила,
Що Україну воскресила,
Повставши з Божої руки.

17.IX.2000, Варшава

ЯЛІВЕЦЬ

*Пам'яті Михайла Москалюка —
сотенного Спартана*

I

Там, де ліс підходить до села,
А назустріч ялівець біжить,
Під землею, в бункрі, як зола,
Буйтур, чотовий УПА, лежить.

Ще яріс в ньому грань життя,
Молодий, виходь на світ, живи,
Та спочатку йди на каяття,
На поклін до служників Москви.

Треба вмерти, тільки не в норі,
Не в криївці, де земля гнила,
А при сонці, що стоїть вгорі,
І при свідках з рідного села.

Треба вмерти — вийти навпростець
На відвертий погляд, на загин,
Щоб твердий заплакав ялівець,
Охоронець всіх його стежин.

Вже нема станиць і зв'язкових,
Вже немає сотень по лісах;
Болісна його душа, як звих,
Вбита в смуток, наче в дошку цвях.

Він лежить у темряві на дні,
Свічі мерехтять, як над мерцем.
Біля нього родичі сумні,
Дівчина з заплаканим лицем.

Каже батько: «Брате, синку мій,
Вже нема на світі Спартана.
Встань, ходи додому, зрозумій,
Все скінчилось... Програна війна...»

Мати каже: «Пожалій мене,
Здайся і живи, дитя моє,
І ніхто тебе не прокляне,
Добре знає нарід, хто ти є!»

А кохана каже: «Милий мій,
Як тобі не жаль батьків своїх,
То дітей своїх ти пожалій,
Що могла б я народити їх!»

Буйтур каже: «Що ви за рідня?!
Гоните мене, як рибу в сіть.
Я ще вийду на простори дня.
Вмру, але не здамся, не просіть!»

II

Відійшли батьки. Зостався хліб.
Дівчина пішла. Зостався жаль.
Може, Буйтур з темряви осліп?
Ні, в шпарині — синява, як сталь.

Вийшов чотовий із тайника
В ясну ніч під зоряну блакить.
Довго слухав, як шумить ріка,
Як життя, що відійшло, шумить.

Десь в землі ідуть його рої,
Котиться з набоями васаг,
Кров тече, і він, мов кінь в плесі...
А дитинство сяє в небесах.

Десь там чути, як співає хор,
Вуликом гуде народний дім,
Десь там він — ще хлопчик-метеор —
Пролітає в небі молодім.

Десь там юна мати, як зоря,
Батько — місяць, що летить навстріч,
Десь там в небі — очі Кобзаря,
Україна, Запорозька Січ...

Плив з долини білий туманець,
Накривав наміткою купці.
І стояв, як воїн, ялівець
В сірому подертому плащі.

В небеса дивився чотовий,
Що ряхтіли, наче мурашник.
Обернувся дух його живий
В жереповий куц — і раптом зник.

Буйтур не повірив сам собі,
Доторкнувся до власного лиця
І відчув на оці й на губі
Обколючне тіло ялівця.

І на серце руку він поклав,
Що було гіллясте і тверде.
І до ранку він стояв і знав,
Що його ніхто там не знайде.

А як сонце вибилося в зеніт,
Кущ зійшов у бункер, наче мла,
Тільки гострі колючки, як дріт,
Поспадали із його чола.

III

А на другий день в тасмний схов,
Темний і тісний, немов труна,
Буйтурів молодший брат прийшов,
Ще дитя, але душа пальна.

Оглядає в свічах чорторий,
Важить зброю ковану й круту:
«Брате мій, якщо ти чотовий,
То візьми мене в свою чоту!»

Буйтур витер сльози крадькома,
Голос видобув із хрипоті:
«Я — не чотовий, чоти нема,
Перейшла в березові хрести!»

А в дитини палахкоче зір,
Повен помсти й темної жади:
«Хай беруть за тебе нас в Сибір,
Але ти здаватися не йди!»

Хай за тебе нас в тюрму запруть,
Хай в снігах заринуть нас вітри,
Хай мене за тебе розіпнуть —
Не скорись, а краще ти помри!»

І в очах дитини зблиск меча
Бачить воїн, що готов на смерть:
«Боже! Хай не згине це хлопча,
Ця нова неподоланна твердь!»

Що мені з мого життя? Я — мрець.
Я піду і здамся москальні,
Хай росте цей хлопчик-ялівець,
Незнищений на моїй труні!

Хай же я, немов листок, впаду
На осінню паморозну грязь,
Та врятую душу молоду,
Волю, що росте, як юний князь!

Чесць віддам, піду на каяття,
Сам себе я прокляну стокроть,
Тільки хай живе оце дитя,
Дух вітчизни і народу плоть!»

Йшли вони обидва у район.
Старший наказав: «Іди й мовчи!»
Брата брат провадив у полон
І нестримно плакав ідучи.

IV

Йдуть вони, неначе батько й син.
В МГБ заходять. Не тремти.
Зі стіни нахмурений грузин
Бачить, як прощаються брати.

Пістолет на стіл майор кладе,
Зверхньо так питає: «Кто такой?»
І випалює хлоп'я біде:
«Чотовий УПА. Мій брат. Герой!

Він — повстанець. І не пара вам.
В жилах в нього кров, а не ропа.
Встаньте, козирніть, як ви не хам.
Це мій рідний брат. Герой УПА!»

«Врџош, — майор ошкірився, як звір, —
Он — бандюга, — што лі, невдомбок?
На! Тебе паложен сувенір,
Штоб ти правду гаваріл, щенок!»

Падає хлоп'я від стусана.
Буйтур побілів. Скипіла лють.
Перескочив стіл, як сатана:
«В нас не так! У нас інакше б'ють!»

Вириває зброю. Б'є в упор.
Б'є впритул себе — стрільба, як вий.
Падає прострелений майор,
Падає край нього чотовий.

Кров до крові на полу біжить,
Поруч вороги — до скроні скронь.
А в очах дитини палахтить
Братової мсти святий вогонь...

Дома — тиша. Зник вчорашній страх.
Трумну роблять. І життя нема.
Мати йде просити в ката прах,
Сина прах і плаче тишком.

Не віддав! Забив їй в очі пгтих,
Задушив мольбу й жіночий квил.
Кат боявсь бандерівців живих,
Та ще більш боявсь їх могил.

І тоді взяли з-під ялівця
Землю і насипали в труну...
Пахнув ладан. Голос панотця
Порвану нагадував струну.

Плаче батько. Мати вся в сльозах.
Дівчина, як льодом скута віть.
А хлоп'я — зоря на небесах —
Світиться і каже: «Не тужіть!»

Плач не допоможе нам тепер,
Тільки душу рватимуть жалі.
Тим потішtesя, що він не вмер
З покаяння знаком на чолі»

V

В мох тяжкий криївка одяглась.
Рана зачинилася в землі.
Буйтур — був Микола.
А Михась — Був хлопчина в нашому селі.

Імена, сказав би хтось, деталь
Маловажна, обійди, забудь.
Та мені імен правдивих жаль,
Бо вони в душі моїй живуть.

Безіменній правді ти не вір,
В імені — початок і кінець...
А на бункрах крутизною гір
Непоступний пнеться ялівець.

Понад схили, понад береги
Сяє він на сонці, як алмаз.
Тільки хлопчик не прийшов з тайги,
Що в останню хвилю брата спас,

Що не дав покаятись йому
І навіки честь його зберіг.
Висланий він був на Колиму,
Не вернувся, згинув, наче сніг.

А між ялівцями на горі
Ходять люди по старих стежках.
Там збирають зілля знахарі,
А поети — партизанський прах.

Знають люди — все вони знайдуть,
Але буде інший день і час,
Буде інша хата, інша путь,
Інший подвиг, інший парастас.

Буде все інакше, все не так,
Як було на світі при свічі.
Буде тільки той же Зодіак,
Той же простір зоряний вночі.

Буде йти на поклики предтеч
В іншу даль історія сліпа,
Але той же ялівець, як меч,
Блискотатиме в слідах УПА.

10.III.2003, Київ — Мінськ

ПОГОНЯ

I

Була осіння ніч. Я йшов із Коломиї
В Стопчатів. Дрібен дощ лице нещадно сік.
В такий недобрий час лишень чорти й злодії
Виходять на шляхи, а чесний чоловік
Спить під периною чи молиться з подяки,
Що не надворі він, а в захистку житла.
І я також моливсь, щоб лютого собаки
Не стріти в мокрій тьмі край сплячого села.
Та більше я боявсь німецької облати

Бо знав, що бігають вночі тевтонські пси.
Я вперто йшов крізь дощ і серед лопотняви
Молився пошепки: «Помилуй і спаси!»
Втім, я почув, що хтось іде в пітьмі за мною,
Болотом хлюпає якась мара нічна,
І бігти я почав, і спиною пітною
Я чув, як підтюпцем пустилася й вона.
Страх підганяв мене, і біг я вже щомога,
Згубити я хотів свою таємну тінь,
Та гналася й вона, аж гухкала дорога,
І вже подумав я, що тут мені амінь.
І бігу я надав. Розкрились раптом крила,
Що я про них не знав, мого серця пай,
І я злетів, але ж і та нечиста сила
Злетіла й крикнула: «Спинися! Не втікай!»
Та не спинився я. Верхи дерев колючі
Крильми ламав, чіплявся конарів і — дива! —
Мій переслідувач в галузок закарлюччі
Так само плутався і падав, як сова,
На землю — й знов злітав! Я оглядався крадки,
Я бачив, як мене очима він пасе...
Здаватися йому не мав я навіть гадки,
Додому близько вже, отож втечу — і все!
Ключівські царини я пролетів нівроку,
Хоч дощ мене лупив по спині, як нагай.
А той летун мене догнав біля потоку,
І знову закричав: «Спинися! Не втікай!»
Я оклику злякався, немов удару грому,
Рвонувся в темряву з останніх сил навітіч.
Я Мишин пролетів і долетів додому,
На хаті сів, як птах... А дух мій був — як ніч.
Збагнути я не міг, що то було зі мною.
Скотивсь на землю. Встав. Постукав у вікно.
«Ні, тату, не світить!» Долонею лячною
Згасив я свічку. Ліг під мамине рядно.
Я очі затулив, та не заснув до рання,
Хтось кликав з темряви: «Спинися! Не втікай!»

Як скалка, в мозок мій зайшло нічне воання,
А в ньому був наказ, і просьба, і відчай.
До голосу мого був голос той подібний,
І він мене ловив, але піймать не зміг.
Тоді я в бурсі жив, гарячий та безхлібний
Студент гімназії, шершавий, як горіх.
Додому я прийшов узяти хліба й сала —
Любили бурсаки стопчатівські харчі.
Ну, що то за мара мене наздоганяла?
Що голос той хотів, загублений вночі?
До бурси я вернувся за дня. Моя дорога
Блакитами калюж цвіла, як бірюза.
І все забулося: погоня і тривога,
Як дощова дрібна проковтнута сльоза.
Забулося. Нема. Немов земля накрила
Все, що росло колись, і жито, і пирій...
Лиш повиривані з мого серця крила
Ще довго шерхали в притомності моїй.
Прийшли більшовики. Я вчився вже у Львові.
Свій дух я гартував, та спалював язик
В огненному, але несправедному слові...
І раптом пригадав, що в мене був двійник.
Учивсь в гімназії, в кімнаті жив зі мною,
Гордяк, ровесник мій, до мене, як двійня,
Подібний. Де він є? Я йшов Галичиною,
Шукаючи оте забуте хлопчеченя!
Мені сказали: вмер. А я згадав, як люто
Ми сперечалися, як билися колись,
Як я кричав йому: «Ти в'яжеш, наче пучо,
Мої думки — йди геть, дай волю, відчепись!»
А він казав: «Твою я маю лиш подобу,
Але твій дух — не мій, він з іншого ества.
Я залюбки тебе спровадив би до гробу,
Щоб тільки знищити твої думки й слова.
Я хочу бути сам! Я хочу бути тобою!
Я дожену тебе в твою найтяжчу мить!..»
Мені сказали: вмер. І я відчув — тужбою
За праведником тим душа моя щемить.

II

Сидів я за кермом. Благословлявся ранок.
Дорога слалася поміж озимих піль,
Між Медоборами — до Києва з Гущанок,
Сміявся й тішився в бігу автомобіль.
Я в тестя гостював. Добромирку й Лозівку,
Весілля й празники додому віз в душі.
Там хліб я цілував, як руку-мозолівку,
Затвердлу, мов земля на польовій сошці.
Мене чекав Дніпро. Дружина і дві доні
Стояли у вікні. Я бачив їх здаля.
Я Збруч перелетів, оглянувся на кордоні —
Здвобіч на берегах була моя земля.
Земля — мов океан, зелені й чорні ниви,
Лискучі хвилі скиб шумлять під небозвід.
І літо бачив я, пшениць гнучкі розливи,
Укритий золотом весь український світ.
Люби чи не люби червоні орифлами,
Але колючий дріт над водами Збруча
Згорів! А ти летиш поміж двома орлами,
По чорному шляху, подібний до меча.
Ти сильний, молодий. Ті коні, що в моторі
Сопуть і форкають, в твоїм естві живуть.
Ти — руку у вікно, і на долоні зорі
Згасають, наче сніг, біліють, наче ртуть.
Ти виловити б міг всю чорнокрилу зграю,
Конгрес воронячий на полі край села.
Дивись і впізнавай вітчизну неокраю,
В її численності шукай свого числа.
Я їду і дивлюсь... Виходять із пейзажу
В московські написи закуті імена
Річок, містечок, сіл, і я, неначе кражу,
Приховую свій дух, мовчу, як звірина,
Що має мускули, але не має слова,
І вже не золото летить мені навстріч,

А чорна пилюга і ялова полова,
І нічим дихати, і дух мій — ніби ніч.
Я знав, що в Києві не чути України,
Що там живе хахол, безмозкий малорос,
Та я летів туди, під княжі мертві стіни,
Я там хотів зрости, як терен поміж лоз.
Десь там Тичина є, і Рильський, і Сосюра,
Не їду я до них, та все їм розкажу.
Я їх люблю, але любов моя похмура,
Така ще молода, не здатна на олжу.

І раптом я уздрів: авто за мною їде,
Вантажний трак жене, летить, неначе змії.
Ну, думаю, жени, нікчемний бензоїде,
Від тебе я втечу, бо я — на легковій.
Натиснув я на газ — і вже без зайвих рухів
Сидів і за кермо тримався обіруч.
За мить я проминув Кусиківці й Кожухів,
Хмільник я відчинив і зачинив, мов ключ.
Але ж і та біда жене, гримить за мною,
До бампера мого торкнеться вже от-от.
І я крутнув кермом, подався стороною —
Нехай летить в обгін гримучий ідіот.
Спиняюся, але і він спинив машину,
Рушаю, але й він за мною йде впритул.
І так ми їдемо хвилину і годину,
І насувається на мене смертний гул.
Дивлюся в дзеркальце. Що діється? Із трака
Виходить на ходу ненависний водій
І скаче на капот, немов циркач-собака,
Машина йде сама, а він стоїть на ній!
Він пританцьовує. Огністими очима
В потилицю мені вдивляється, мене
Стинає поглядом, як сталь непощади́ма,
І навхрест мозок мій і серце моє тне.
Я виключив мотор. Сидів і ждав удару.
Схилився і припав обличчям до керма.

Я начебто заснув, скотився з крутояру
Кудись у глиб землі, де воду пив сліпма.
Чи спав я, чи не спав — прокинувся раптово.
Мій переслідувач тієї ж миті зник.
Та я почув його різке, прощальне слово:
«Од мене не втечеш, затям — я твій двійник!»
Двійник? Таж він помер! А де його могила?
Якщо помер — тремти, живіший він за всіх,
Бо не фантазія твоя його створила,
А мста твоя за твій неперебутній гріх.
Твоя найтяжча мить, як ти запрагнеш смерті,
Далеко, ще є час включитися до гри,
І маски на лиці, і маски з виду здерті,
Палити — і себе звільнить од машкари.
І мріялось мені: де стану я ногою,
Там України дух прокинеться від сну.
Але моя душа вкривалась пилюгою,
І серце хлюпало, як чаша полину.
Я в Київ увійшов, спрагнений правди й слова,
Вітчизни я шукав, але не міг знайти.
Як церква знищена, стояла рідна мова,
Де вікна вибиті й позбивані хрести.
Та все ж таки молись, душе побита й хвора,
І терпеливості проси у вищих сфер,
Будь втішна втечею од вбивчого мотора
Та двійника свого, що вже давно помер.

III

Я з літака зійшов. Бетон. Чужа країна.
Америка. Нью-Йорк. Готельний сон. Таксі.
Блискуча вулиця, як дуло карабіна,
Начищена. Сто мов — од ідиш до фарсі.
Іду і впізнаю людей на всьому світі,
Кажу собі: не бійсь, до серця притули
Китайських крамарів і жебраків з Гаїті,
Жінок із Гарлема, чорніших від смоли.

Це — ти. Це — людський рід.
Це — безконечне й життя
Господнє ремесло на нашій мерзлоті.
Та найсолодший тут — клич матері-вітчизни,
Тебе він здожене на будь-якій путі.
Я прислухаюся. Ловлю знайомі звуки,
Полтавське ніжне ел, щемливе львівське ля.
А що я тут роблю? Ховаюсь од розпуки,
Од мурів київських, камінних вух Кремля.
Кохані земляки зібралися почути
Від мене зойк душі, а я мовчу й сміюся.
Нічого не прошу — ні лахів, ні валюти,
Але не пийте кров із мене, наче гнусь.
Та вчать вони мене любити Україну,
І вчать молитися, й ненавидіти вчать.
Я вмру від їхнього плачу й дурного спліну,
Від праведних, але затуплених проклять.
Вертаюся в готель. І раптом до кімнати
З вікна заходить він: «Ти впізнаєш мене?»
Сміюся приязно. Ну як же не впізнати!
Двійник. Мій брат.
А він — не кліпне й не зморгне.
Я — в двері. Я біжу, лечу по коридору,
У ліфт заскакую, втікаю, мов з вогню.
А він уже стоїть біля дверей знадвору,
Неначе впав з вікна на П'яту авеню.
Упав? А поверх мій, здається, сорок п'ятий.
Згадався наш політ коло мого села.
У мене крил нема, а він, як бог крилатий,
Зійшов стіною вниз уздовж гектарів скла.
Я йду — і він іде. Я чую ззаду кроки!
Торкнувся б до плеча, я став би, але ж ні!
Він прагне, щоб я впав од втоми й замороки,
Щоб я просив його допомогти мені
Піднятися з ганьби, він прагне бути мною,
Він хоче перейти в мою стражденну плоть,
Наповнити мій дух ненавистю хмільною,

Він хоче наново створити, як Господь,
Усе моє життя, мої жалі й молитви,
Мої гіркі плачі перевести в ножву,
В ненависний мені безжальний подих бритви,
І кров'ю збризкати усе, що наяву!
А може, він — це я? Хіба не в Коломії
Вдихнув я в дух його жагу святої мсти?
Хіба не я співав, як з курманом на пшії
На пшібениці йшли опришки й наймити?
Це я його навчив ненавидіти пана,
Це я йому загнав під серце рабську лють!
О, цей погонич мій, моя любов і рана,
Ява зникаюча і незникома злудь!
Співать я вчив його, не відати печалі
Над трупами вельмож — чужинців і братів,
Але я не сказав, що нам робити далі,
Бо сам цього не знав і знати не хотів.
Навчались ми пісень, де чувся подзвін зброї,
І мріяли про смерть геройську, про тюрму.
Що далі діяти — не думали герої,
І я також не знав, і не сказав йому.
І він помер, а я ще мусив з волі Бога
Дізнатися, що кров свободи не дає.
Навік розбіглися його й моя дорога, —
Чому ж його життя дорожче, як моє
Мені, чому це він своєю явиною
Бентежить, кидає мене в гнівливую лють,
Чому він і за що так бореться зі мною,
Чому нам спогади зійтися не дають?
А може, він — це я, людина недолуга,
Що вибрала не меч, а мисль в найтяжчі дні?
Я чую, як мене наздоганяє туга
За тим, що я не вмер в тайзі на заслання.
Ось я втікаю знов. А хто його приборка,
Як звіра, що в півсні біжить на подих мій,
Хто роз'єднає нас у натовпах Нью-Йорка,
Як ми тут зіткнемось і почнемо двобій?
Я йду — і він іде. Його жагу шалену
Я чую звіддала клітинами всіма.

І раптом я звернув до метрополітену,
Оглянувся — нема, він зник, його нема.
Хто вийшов з-під землі, де тиша і темноти,
Не любить гуркоту підземних залізниць...
Сивоголовий негр зайшов і сів навпроти,
Я посміхнувся йому глибинами зіниць.

IV

Тихенько, з-за плеча, немов сповідникові,
Що слухає, але думки свої скубе,
Я нишком говорив на вухо Кравчукові:
«Проголосуй, а ні — я задушу тебе!»
Верховна Рада. Вир. Все клекотить довкола.
Проголосовано! Держава! Я горю.
Заносять прапор наш, і погляд Чорновола
Стинає голову червоному царю.
Найвища, перша мить державності й свободи!
Сміятись! Плакати! Ні, пісня серце рве,
І відчиняються блакитні небозводи,
І чути, як Дніпро не стогне, не реве,
А молиться тихцем, від щастя плаче й сяє...
Так батько мій моливсь, як я прийшов з тюрми.
І видалось мені, що все навкруг щезає,
Лиш видно в небесах Господні тереми.
Померти. Це мій час. Мого життя вершина,
Я заспівав. Мій кінь мене на лут поніс,
А там похилена, заплакана калина
Стояла. Я схилився і гілочку підніс.
І вийшов із куща мій надганяч невтомний:
«Ти смерті забажав — і я прийшов, поглянь,
Щоб знищити твій дух і подих віроломний
І все, що ти створив, зіпхнути в чорну хлань!

Втікай!» А я з коня зійшов, та на коліна
Не став, не заривав: я не боявся його.
«Ти чуєш, — я сказав, — воскресла Україна,
Я можу вмерти, бий, мій вороже й слуго!
Ти наздогнав мене, бо я вже не втікаю.

Та не кажи мені: «Вітчизна або смерть!»
Я гілочку малу підняв для свого краю,
Вона в руках бринить, як знаменосна жердь!
Ти міг, а я не міг сидіти у криївці,
Свій партизанський кріс віддав я Спартану.
Ішли мільйонами в державство українці,
Я їхню мрію ніс, безсмертну й потайну.
Не раз криївкою мені служило слово,
Але для тебе я відкритий був завжди.
Ти наздогнав мене, та знай — не випадково
Ми стрілися тепер на грані ворожди.
Хай вислухають нас підкиївські околи,
Вже ми не молоді — останні йдуть жнива.
Втікав я, але знав, що не втечу ніколи
Від тебе, отроцька душе моя жива.
Тебе я бачив скрізь. Будив я до погоні
Твій дух, коли він спав, подобалось мені,
Як ти стояв не раз, як ангел в охороні
У мене за плечем в мої найтяжчі дні.
Ти правду говорив, як ми були в неволі:
«Вітчизна або смерть!» Але тепер помовч.
Вітчизна — це серця, від гніву не схолоді,
Це розум и, що їх вже не мордує жовч!»
Я не боявсь його. Слова гіркі й зухвалі
Йому в лице жбурляв, немов засохлу грузь:
«Я не сказав колись, що нам робити далі,
Але тепер скажу, тебе не побоюсь.
Не повертатись нам від злагоди і миру
До крові, що лилась за волю сім століть,
Не кликати до мсти і не гострить сокиру,
Що в Бога за дверми напихваті стоїть!»
А мій двійник тримав пістоль напоготові,
І тихо він сказав без наголосу й зла:
«Воскресла! Ти зрадив! Але з чисті крові
Взялася та снага, що з гробу підняла?
Благословенна мста, що створює народи
І націям дає самопошану й честь.

Не кличу до війни, я також прагну згоди,
Але боюсь нових невідомих напесть.
Ти гілочку підняв, а треба нам калину
Розтоптану звести до сонця із багна.
Вожді, хахли, попи воскреслу Україну
Полюблять і зжеруть, неначе сарана.
Безтямний той народ, що споневажив зброю,
Що ворога свого, як брата, обійма,
Собою був колись і стане знов собою,
Хто пам'ять повернув до власного ума.
Той дух, що за Сибір, за голод не помстився,
Прокинувся, як дитя у животі, та ще
Він в темряві стоїть, він ще не народився,
Лиш в лоно стукає, долоньками товче!»
Я слухав відповідь правдиву і жорстоку,
І все моє життя пройшло, неначе в снах,
І думав я: «Чому цей дух коло потоку
Не вбив мене колись на наших царинах?..»
Вкривались іскрами його слова кремінні,
Та не схилив мене мій дух до каяття.
Потрібні ми були обидва Україні,
Він знав, що я прожив його й своє життя.

Листопад 2004

АУТОДАФЕ

*Коли помер кривавий Торквемада,
Пішли по всій Іспанії ченці...*

I

Моя душа була безмірно рада
І вибухла, як зірка молода,
Коли помер великий Торквемада,
Двадцятого століття тамада,
Я написав «кривавий»; хитра влада
Розшифрувала натяк без труда.

Я пригадав жорстокого пішпана,
Усміхнених ченців його й тюрму,
І в з'яві тій розпізнано тирана,
Що мріяв світ загнати в Колиму,
А вся його імперія, мов рана,
Сочилась кров'ю, сіяла чуму.

Але комуністичні сзуїти
Не скажуть навіть в серця тайні,
Що Сталін — інквізитор. Затаїти
Вони хотіли б ті слова страшні,
Що в мозку їх кишать, немов терміти
В проткнутій муравлиній купині.

Зовуть мене в обком. Заводять діло.
Переляк їм заціплює уста;
Про суть провини шепотять несміло,
А мова кари злобна і густа;
Щоб не сміятися (а страх кортіло!),
«Мовчи, — кажу собі. — Лічи до ста!»

Спалити книжку, всипати догану,
Але за що, не кажуть, ясна річ...
Втім Сталін зі стіни, немов з екрану,
Ступає в кабінет, хмурний, мов ніч;
Стою, дивлюсь на явину неждану,
А судді впали і повзуть навстріч...

А він іде, ступаючи на спини
Своїх служак, простелених лігма,
А спини гнуться, як тонкі лозини,
Під чобітьми. Обкому вже нема.
І в душу дивиться крізь всі щілини
Мого народу радісна тюрма.

А вождь іде і зиркає на мене,
Як на розтоптаного мотиля.
Його лице подзьобане, зелене,
В слідах од віспи ворухнеться тля;
Таке страховисько мале, хиренне,
Але в зіницях — зблиски зір Кремля.

Він дивиться на мене, як ворона
На ядровите житнє зеренце:
«Так, інквізитор я! Душа Нерона
В мені живе, а ти ж не знав про це,
Бо твій сонет — то пісня похоронна,
Та я не вмер, лиш одминив лице.

Я завжди був і я навіки буду,
Я виринатиму з потоку літ,
Як той, що знищує добра споруду,
Під храми підкладає динаміт,
Єгову зневажає, валить Будду
І творить зла незламний заповіт!

Як був я Торквемадою, кострища
На площах клав, будив у душах страх,
І Сатана ходив на мої грища,
Танцюючи в палаючих вітрах;
Верства людей горіла щонайнижча,
А щонайвища — оберталась в прах!

Палив я вбогих; багаті з боязні
Самі ставали мертвими людьми;
Мені служили мудреці, як блазні,
Палати княжі, панські тереми,
І всі скарбниці золоті й алмазні, —
Я ж був володарем в'язниці й тьми.

В добі, ненавистю царів натхненній,
Я жив, як дух двоголового орла,
Від всіх національних неврастеній
Сибірами я лікував хахла,
Твого народу непокірний геній
В моїм вогні стогнав, немов зола!

Тебе, напевно, треба розстріляти,
Та я героя з тебе не вчиню,
А так зроблю, як ці дегенерати,
Що обціловують мою ступню,
Задумали. Ти не підеш за ґрати —
Живи та вчися вірити в брехню!

Живи собі до свого некролога,
Тебе моя покара не торкне,
Бо ти наваживсь проклинати Бога,
Щоб розвінчати й викрити мене;
Писав ти правду, та ховав щомога
В метафори ество своє пальне.

Боявся ти відвертого двобою,
Чекав моєї смерті, ждав подій,
Що накриватимуть мій труп ганьбою,
А ти постанеш в силі молодій;
Тепер дивися, будь самим собою,
Відкрийсь, але занадто не радій!

Нема на світі новизни! Тож буде
В майбутньому лиш те, що вже було,
І Третій Рим не зникне, і нікуди
Не дінеться тиранів ремесло;
І той, хто вклав тобі вогонь у груди,
Його ж роздмухає тобі назло.

Повірю я брехні твого слова,
Де правда замаскована, а ти
Пильнуйсь, бо йде мого життя віднова,
І ти не знатимеш куди втекти,
Коли мені підкориться Єгова,
З христів старих зростуть нові хрести!»

II

Він так мені в'язав на горлі туго
Ненависті петлю, хвалив без меж
Своє могуття гідко й недолуго,
Що я розбив свого мовчання креш:
«Ти говори, а я тобі, папуго,
Так відповім, що вдруте ти помреш!

Твоїх дротів колючих смертна жила
До серця людства не змогла дійти,
І лють твоя небес не загасила,
І не створили гір твої кроти;
Не вічний ти, а вічна тільки сила
Людської правди, честі й доброти!

Стозєвне обло, звірище безроге,
Ти, мабуть, оживатимеш, як змій,
Розчавлений на камені дороги,
Порубаний на стежці лісовій,
Та вже не всунешся в свої чертоги,
Бо здохнеш та обернешся на гній.

Немає новизни? Та є новіна,
Всесвітня, незнищенна новина —
Тобою тричі вбита Україна,
Моя держава, і моя жона,
І моя мати, і моя дитина,
Воскресли, як з Великодня весна!»

Він почорнів. А шерпні з його ока
Почали вилітати, як з дупла.
Згадалася малинова толока,
І та нора, де гадина жила.
А буря чорна вже ішла з Востока,
Мене шарнула блискавки пила.

Я спав і чув знадвору танець граду,
Прокинувся і вибіг на Майдан.
А вождь побіг за мною, став позаду,
Дивився в спину чорно, як наган;
Втім зник, зашився в клекітну громаду —
Під синьо-жовті прапори киян.

Гуділа площа, срібно грали дзвони,
Богдан простяг до неба булаву,
І тут з небес посипались корони,
Вожді ловили, клали наяву
Собі на чола золото червоне
Або ховали нишком під пахву.

Я бачив їхні лиця зчервонілі,
Чув їхні *підпадьом* та *підпільїть*.
Вони співали про шляхетні цілі,
Та їх терзала владолюбства хіть.
І здогадався я: дух Джугашвілі
Десь там побіля них уже стоїть.

І крикнув я: «О вінценосні браття,
Прагнуці влади, ставши на кону,
Відкрийтеся, зніміть із себе плаття
Героїв і звільніть мене від сну,
Бо ж бачу — ведете ви на розп'яття
Вітчизну нашу зболену й трудну.

Я знаю вас, гетьмани-самолюби,
Вам треба тільки слави і майна,
Хоч Господа цілуєте ви в губи,
Керує вами здольний Сатана;
Булави не жбурне, як дрова, в груби
Патріотичність ваша голосна!

Ви будете держатись їх зухвало,
Підступні політичні шахраї,
Із ореолів ткане покривало
Ви тягнете на голови свої,
Рвете ви Україну непомаю,
Захланністю вбиваєте її!»

Почулись раптом голоси з трибуни:
«Це хто такий, що знагла так реве?» —
«Це провокатор! Представник комуни!» —
«Та ні, бере він добре за живе!» —
«Він напинає нерви, наче струни,
Це небезпечно — сам же їх порве!»

Тут появились типи із обкому
Колишнього, з тризубами — тепер.
(Один мав ніс, як величезну кому,
Його впізнав я. Він — пенсіонер.
Але про це я не сказав нікому,
Що він колись із мене шкіру дер).

Юрба згорталась в коло широченне,
На мене наступала зівсібіч,
А я стояв, немов ядро вогненне,
Поміж людьми, на рубежі сторіч,
Горів, просився: «Боже, зглянься на мене,
Убий мене, але не покаліч!»

А втім обкомівці на естакаду
Зійшли й мене назвали: «Ось пійт,
Що написав сонет про Торквемаду
І думав цим подивувати світ;
А там герой, якщо сказати правду,
Не Сталін, а звичайний сзуїт!»

І після того кинулись на мене
Прибічники гетьманів, перначі,
Озброєння полковницьке й сотенне
Мене рубнуло в груди й по плечі,
І згасло мені сонце, і теменне
Настало врем'я, начебто вночі...

III

Я пробудивсь. В якому ж то столітті
Той сон промчав, немов метеорит,
В моїй уяві й загубився в смітті
Поламаних, старих каріатид?...
Та якось я, мандруючи по світі,
Приїхав подивитись на Мадрид.

В музеї Prado із картини Гойї
Зійшла юрба фанатиків. Мені
Назустріч кинулись, одні — при зброї,
А інші — з факелами, при вогні,
Мов блискавиці з хмари грозової,
Зійшли вони в тривожній темніні.

Я опинився в натовпі тісному
Людей-потвор, що мали трупний лик,
Десь начебто на полі бойовому
Забиті встали. Передсмертний крик
Збудивсь. На мене крізь жахну содому
Дивилися й кричали: «Єретик!»

І я збагнув: мене ведуть на страту
Скалічені, але живі мерці;
Той усмішку показує зубату
На хижім, перекривленім лиці,
А той кричить: «Ось матимеш відплату
За творчості безбожні манівці!»

В юрбі сфанатизованої черні
Немало знаних бачив я облич.
Літературні братчики штудерні,
(Егоїстична і прив'яла гич)
Ідуть собі й співають, як в таверні,
Ведуть мене, немов на могорич.

Політики ідуть, як арлекіни,
Вишпивані нагрудники й штани,
Роти роззявлені і повні піни
Від люті до таких же, як вони,
Що пожирають землю України,
Немов незримі хмари сарани.

Підпільні власники свободи слова
Ідуть у масках, начебто спецназ.
Ступає тлумно окупантів мова,
Мого народу смертний метастаз;
Що за горою? Київ чи Кордова?

Чи вже навіки день мені погас?
І розвіваються церковні фани,
Що їх несуть старі більшовики.
В московських строях молоді гетьмани
Йдуть вихилясами, немов ляльки,
Рядами йдуть модерні графомани,
Що пахнуть лиш виходком їх рядки.

Йдуть поруч рідні й славні патріоти,
Іспанці ніби, але ніби й ні,
Та всі вони однакові, як шпироти,
Зачинені в коробки бляшані;
Я знав, що їх мені не побороти,
Їх дуже багато, а ж то — в однині!

З двома хрестами йде продажна дама,
Один — в руках, а другий — на груді,
Найвидатніша із коханок хама,
Закручена в паризькі бігуді.
Сумна мого народу панорама,
Де честь — в нужді, безчестя — в гаразді.

Дививсь я в небо і шукав Оранти,
Мій зір губився в темряві сліпій.
Втім я відчув, що йду слідами Данте,
У пекло — не в чистилище надій.
За що мене карасш, мій таланте,
Куди ведеш, немов сліпця водій?

І вирватись хотів я з того кола
Щасливих трупів і гучних калік,
Та мій порив юрба переборола,
Щільний вогонь здаля мене опік;
Я покорився й далі йшов спроквола,
Як пійманий злочинний чоловік.

Мене штовхали й привели до стоса,
Зготованого з дощок, хмизу, дров.
Юрба роз'ятрена, злобногolosа
Мені зв'язала руки. Я схолов.
І дивлячись на все те люто й скоса,
До мене Торквемада підійшов.

Я інквізитора впізнав одразу,
Маленькі руки і низьке чоло.
Та певності не мав, що він з Кавказу,
І смілості так само не було
Спитатися... Свою вітальну фразу
Ковтнув, бо трясця вже мене трясло.

Він мав іспанську бороду і вуса,
Що їх плекають класики й вожді,
Був зовсім не подібний до Ісуса,
Що в ордені його мав чин судді
І — диво! — схожим був на малоруса,
Що звик ходити в золотій узді.

Він мав каптур, доземну, чорну рясу,
Як це заведено у всіх владик,
Він говорив язичієм Донбасу,
В мігрантів наших суржик добре вник;
І я вже знав: мені немає спасу —
Res judicata*, йди, тобі гапник!

Мене злякав жорстокий вид: «О Боже,
Рятуй мене!» — почав я мовчком
Молитися, хоч знав — не допоможе,
Не визволить мене мольба німа,
Бо він дививсь на мене так вороже,
Аж сипалися іскри із біляма.

Згадав я тут, що в роки молодечі
Не вірив твердо в доброту небес;
За війни всі, за всі криваві течі,
За злочини царів з КПРС,
За Хіросіму й освенцимські печі
Прохав я помсти в Того, Хто воскрес.

Я став просити милості: «Сеньйоре!
Пробач юнацьке пожадання мсти,
Мене пекло мого народу горе,
Вогнем вогонь хотів я замести,
Я прагнув вийти з рабської покори,
Як дух свободи, правди й чистоти!»

*Res judicata (лат.) — справа вирішена. (Прим. автора)

А Торквемада посміхнувся: «Знаю,
Ти самолюбний, гордий серафим,
Твоїх переступів численну зграю,
Твого слова клекітний нестрим —
Всього не рахуватиму. Скараю
Тебе твоїм же злочином одним!

Навіщо ти писав про Торквемаду,
З тираном світу порівняв мене?
Втішався ти зі свого маскараду,
Моє ім'я спаплюжив голосне,
Що Богові служило! На пощаду
Не сподівайсь! Вогонь твій спалахне!

Це твій костер! І ти згориш на ньому!
Вогонь любив ти й матимеш вогонь!»
Тут винесли мене на верх огрому
Древяного, на мученицьку сконь,
І Торквемада підпалив солому,
Подбав, щоб стос зайнявся двосторонь.

Згори я глянув на Майдан. Фанати
Зробились круками. Одні стоять
І ждуть, аж буду я в огні конати,
А інші підлітають і шумлять
Крильми, щоб вітру в полум'я нагнати,
А з вітром — і своїх страшних проклять.

І весь Майдан злетів неначе килим,
Поплив під зорями в моє село.
І мій костер зробивсь вогненнокрилим,
Мов літака палаюче сопло...
Стояв мій батько під хрестом похилим,
Зір затуляв, щоб неба не було.

На воронами вкритій сіножаті
Стояла моя мати і мені
Давала знак «Молись!». Вогнем обняті,
Тріщали піді мною мертві пні,
А я горів, як стовбур на багатті,
В мого життя караючому сні.

14 січня 2008

КИРИЛО ОСЬМАК*

Спроба переконати Осьмака в тому, що ОУН
є найстрашнішим ворогом українського народу,
не принесла позитивних результатів,
а на зроблену йому пропозицію посприяти
в боротьбі проти ОУН заявив, що він був
і залишається ідейним українським
націоналістом і готовий радше піти на смерть,
ніж погодитися на участь у заходах, спрямованих
проти ОУН та її діяльності.

**Секретно. З Доповідної записки
тов. Луньову К. Ф. (1953 р.).**

I

Тюрма вночі не спить. Вона — суцільне вухо.
Десь брязкають ключі. Лунають кроки глухо.
А на світанку знов, як в'язні смерті ждуть,
Кирила Осьмака на допити ведуть.

Це вчора так було, учора й позавчора,
Це вже десятий рік, як виснажена, хвора
Надосвітку на хрест людина йде свята,
Пригорблена, немов несе свого хреста.

*Кирило Осьмак — президент Української Головної Визвольної
Ради (1944 р.). (Прим. автора)

Йде сивий чоловік. Шукають сонця очі.
Два ключники — за ним, немов собаки гончі.
Світ падає з вікна, блищить на сходах кров.
Хтось, певно, з допиту цієї ночі йшов.

Кирило слухає. Десь українська мова
То стогне, то ячить. Паркетина дубова
Вночі пройшлась по ній, її сікли й пекли
Братерством ковані московські шомполи.

Йде й молиться Осьмак недвижними устами,
Йде й затуляється від слабкості й знетями,
Іде й не падає, хоч дух його завмер,
Оглянувся — за ним іде УГВР*.

Все буде, як було. Пообіцяють знову
Свободу і життя, і працю наукову,
Ось тільки напиши два слова покаянь,
Скрутись, шкіру скинь, як гад, «розумним» стань.

Ввижаються йому карпатські гори сині,
Хатини на ґрунях, круті стежки в ожині,
І чує він: шумлять потоки і ліси:
«Ти сам цей хрест узяв, не кинь його, неси!»

І чує він: за ним в тюремнім коридорі
Шумлять поля й лани пшеничні, неозорі,
Гуде Полтавщина, Донеччина, Волинь:
«Ти сам цей хрест узяв, неси його, не кинь!»

І голос матері летить, як світло денне:
«О сину мій, не зрадь, не відступиш од мене,
Ти сам цей хрест узяв, будь мужнім, не впади,
Благословляю! Йди! Ти йдеш на смерть. Іди!»

*УГВР — Українська Головна Визвольна Рада. (Прим. автора)

II

Йде Кирило Осьмак, просить Господа Бога:
«Сотвори мені смерть, увільни від страждань!»
Чують камери крик, чують стіни острога,
Чують в'язні: кричить Осьмакова дорога,
Кагебісти ідуть і стають на гортань.

Йде Кирило, та ні, він лежить на бетоні,
Б'ють у груди його, топчуть ребра, як глей,
Але так, щоб не вмер, щоб лиш плакав при сконі,
Та в долоні ховав свої очі і скроні,
Та не смерті благав, а сто сотень смертей.

Його тіло — земля, але совість — не тління,
Покаянних жалінь в його серці нема;
З переплетення жил б'є залізо й реміння,
В'януть мислі його, як потяте коріння,
Та Кирило мовчить. Він помре мовчкомом.

Ревні слуги Москви, малороси-майори
(Кожен мудро сичить, як начитаний змії)
Віддали б йому світ і небесні простори, —
Лиш покайся й забудь ті бандерівські гори,
Відречися своїх самотійницьких мрій.

А ті мрії болять, наче звихнені руки,
Наче вбиті кістки до кривавих окуть;
І спотілі кати заглядають, мов круки,
В його очі страшні, повні болю й розпуки,
І його, як мерця, на цераті несуть.

І вповзає Осьмак на приковані нари,
Під колюче, мов дріт, крижане накриття;
Кров ятриться в чолі, палахка, як стожари,
І свого каяття, як найтяжчої кари,
Він боїться і жде, як рятунку, вмертя.

«Не скорюся!» — кричить уві сні серед ночі,
Припадає лицем до сліпого вікна,
І затоплює зір в зоресяйні обочі,
Ніби жде, щоб його заґратовані очі
Бог уздрів, а як ні, — хай уздрить сатана!

Хай диявол прийде, як Всевишній не хоче,
Хай Кирила навчить без ридання і скрух
Погубити в собі провидіння пророче,
І нескорте життя материнське та отче,
І присягу свою, і шевченківський дух!

А якщо нагорі — тільки камінь та атом,
І нема там добра, і немає там зла,
Що тоді? Ким я є? Надаремно розп'ятим?
О, мій Боже, прийди, та не будь мені катом,
Захисти, я — Твій син, Твоя іскра мала!

III

Втім двері скрипнули. Майор встає з-за столу.
Він руку подає, та дивиться додолу:
«Осьмак, я думаю про вас, та не збагну:
За що ви мучите себе й свою жону?

Дружина жде на вас, дитина батька кличе.
Нужденне їх життя, сирітське та вдовиче,
Потріскане, як той розчавлений горіх...
Як вам себе не жаль, то пожалійте їх!

Покайтеся! Прийміть спасаючу покору!
Хто битву програє, підносить руки вгору,
І ви подайте знак примирення й ума,
Врятує вас перо, бо зброї вже нема.

Нема Шухевича, немає вже й Бандери,
І Будапешт взяли радянські бетеери.
Якщо подумати, zostались ви один,
Щасливий президент надгнилих домовин.

Всі ваші курінні, сотенні й побратими
Вже мертві, а живі — під стягами чужими,
За океанами жують лакейський хліб,
Лиш ви не живете пахолкам навіподіб!

Мордується в тюрмі, вас поважати треба,
А ваше каяття — не зрада й не ганеба,
Бо все, що правдою для вас колись було,
Відкрилось, як брехня, а все добро — як зло.

Ось вам перо й папір, старайтесь не забути:
Це — замість зашморга чи крапельки отрути...
Скажіть, що знаєте: на всі часи й віки
Світами правити прийшли більшовики.

Покайтесь, а як ні, — не бачити вам волі,
Зогниєте в тюрмі, і в жоднім протоколі
Не буде згадано, що вас на смітнику
Зарили, наче пса, в пластмасовім кульку.

Покайтеся й живіть на благо України,
Що зводить на Дніпрі нові моря й турбіни;
Там ваша молодість воскресне, наче в сні...!»
Осьмак мовчить... Та ні, він тричі каже: «Ні!».

IV

Осьмак заговорив: «Послухайте, майоре,
Я знаю — це мій гріх, моє найбільше горе,
Що українець я. Та як мені зректись
Моїх Шиншак, де я на світ прийшов колись?»

Як відцуратися від пам'яті своєї,
У бидло перейти, в перевертні й плебеї?
Як відректись мені від власного єства,
Від свого імені, Великодня й Різдва?

Від батька й матері, від прадідної мови,
Від власної душі, де бережу я схови
Своєї людськості, любові й чистоти?
Як непокірний дух забити й проклясти?

Судіть мене самі! Я не боюся суду.
Засудите на смерть — проситися не буду.
Мене ніщо не вб'є, крім власної ганьби,
Я краще вмру в тюрмі, та не піду в раби!»

Майор підводиться. По кабінету ходить.
На іншу стежечку він Осьмака заводить:
«Ви — націоналіст. Я знаю. Та хіба
Той, хто не з вами йде, подібний до раба?

Опам'ятайтеся! Невже всі наші люди —
То лиш прислужники, раби та лизоблюди,
А світ навколо вас — неволя та олжа,
І тільки ви один — неськаляна душа?!

Вас, козака з Шишак, Галичина згубила,
Підступна львівська чернь, амбітна, та безсила,
Обрала гетьманом на декілька годин,
Щоб тут же кинути, віддати на загин.

Усі вони втекли, бо всі вони бандити,
А ви самі себе повинні засудити,
Та не за злочини, а за дурний свій крок;
Все просто, бо нема життя без помилок!

Від чого відректись? Від хибної ідеї,
Що вам накинuli ті галицькі пігмеї;
Зрікайтесь не душі, а лиш її одеж.
Я знаю, що болить, я українець теж!»

V

Осьмак закаменів. Сльоза не впала з ока.
На серце налягла якась ужва жорстока.
Ще мить — і з горла кров, як джерело, заб'є.
Ось твоя нація! Им'я й життя твоє!

Ось твій народ стоїть в погонах кагебіста,
На тебе дивиться, як гадина золотиста;
І переконує, і в'яжеться в клубок,
І розстеляється до ніг, мов килимок.
І раптом — дивина! Він голубом злітає,
І білими крильми твій подих пригортає,
Мов тішиться, що ти не кашся, не мреш,
І шепче нишком: «Я українець теж!».

Вже краще б він тебе закатував спрожогу,
І вилив з тебе кров на кам'яну підлогу,
І москаля вдавав при кожнім стусані,
Ніж мав би мовити оті слова страшні.

А може, справді в нім живе іскрина духу,
Щось, як вогонь в золі, що в темну завірюху
Пробудиться й спашне, і побіжить, помчить,
І встане з-під землі, всяваючи блакить?

Та ні, не тиш себе, це ж та хахлацька раса,
Що любить плакати, читаючи Тараса, —
Але понад усі патріотичні сни
Шанує імперські чини та ордени.

Ні, це не твій народ! Це не твоя дорога —
Прикинутись рабом, сховатися від Бога
І вижити в бою, додому приповзти
Й на волі здохнути від страху й самоти!

Скажи йому, що ти подав свідомо згоду,
Чи в битві, чи в тюрмі померти за свободу,
Але не смерть тебе вела в ряди УПА,
А тільки єдності великої тропа.

Соборно ти єднав Дніпро з Галичиною,
Щоб ми в будущині родиною одною,
Одною силою, від моря аж до гір,
Вставали, як один, Москві наперекір!

VI

Спить Кирило Осьмак, бачить небо червоне
(Ніби кров розлилась по блакитній воді),
Бачить Лавру вгорі, чує траурні дзвони,
Сам себе впізнає, ніби в центрі колони,
Що героїв несе в похоронній ході.

Він такий молодий, ще не битий журбою,
І не личить йому той скорботний маршрут;
Прапори лопотять над його головою,
Наче душі дітей, що закрили собою
Шлях на Київ Москві на полях біля Крут.

І співають отці та дяки панахиду,
І, як мати в жалю, плаче хвиля Дніпра,
Патріоти речуть і дрижать від навзриду,
Та ніхто серед них не вмирає від встиду,
Що за їхнє життя полягла дівтора.

І Кирило Осьмак під чинюсь домовину
Підкладає плече, і ступає в сліди
Безпорадних ридань, що ведуть Україну
Від могил до могил, від розпук до загину,
І кричить його дух: «Зупинися! Не йди!

Пам'ятай: хто б не був на російським престолі, —
Не повірять сльозі, пошанує лиш бронь,
Він тебе розіпне на крутянському полі, —
Тож не плач, не ридай, бо не випросиш волі,
Ти свій жаль оберни на відомсти вогонь!

Де ти є? Хто ти є? Член Центральної Ради,
Де свободу твою словесами кують,
Суперечки гудуть без ума, без пощади,
Та не вийде ніхто на те поле заглади,
Де московські птики твоє серце проб'ють.

А свобода твоя — не жебрацький гостинець,
Не дарований хліб, не чужий омофор,
Ти — не київський смерд, ти — не львівський мізинець,
Ти — шипацький козак, паладин-мазепинець,
Твоя жертва — то кров, а держава — собор!

Є в людині — народ, є життя таємниче,
Що себе впізнає в молодечі літа.
Чуєш: чайка кричить — Україна киниче!
Ти ще станеш на прю, як Шухевич покличе,
Як засяє тобі та ж крутянська мета.

Твої тюрми впадуть, і твої караули
Стануть брудом зими, як сніги навесні,
І майбутнє твоє не перейде в минуле!
Спить Кирило Осьмак. Перед смертю заснули
Його очі живі, палахкочучи в сні.

VII

А був ще день такий, коли йому Шекспіра
Приніс майор-хахол. Пошана чи довіра,
Щось поміж ними там плелосся. Може, кат
Побути з жертвою схотів як панібрат.

Осьмак гортає том. Шекспір в оригіналі.
Біжать сумні думки по сторінках печалі.
Він згадує слова шкільні з юнацьких літ,
Коли були із ним Гомер і Геракліт.

Він тішиться. Це те, що він просив майора.
А той стоїть над ним, усміхнена потвора,
Чекає вдячності, ні, прагне каяття, —
Він за дарунок цей узяв би й два життя!

Осьмак гортає том. Натура вибухова,
Шукає він свого загубленого слова,
Знаходить сам себе і сяє, мов товмач,
І ніжно дякує: «Oh, thank you very much!»*

Майор стривожений. Та бесіда англійська
Гуде і клекотить, немов колона війська
Ворожого іде. В ній каяття нема.
Здається, що ось-ось повстане вся тюрма!

Осьмак гортає том. Стрічас дочок Ліра,
Фальстафа мудрого і Шейлока-банкіра,
Він у своє читво душею вже проник:
«Якби ще був словник! Якби ще був словник!»

Майор дивується. Майор від люті блідне:
Що ж, хоче працювать оце створіння бідне;
Шекспіра принесли, подай ще словаря!
«Всё сделаем, но ты подумай, чтоб не зря!»

*Oh, thank you very much! (англ.) — Дуже дякую вам! (Прим. автора)

За декілька годин до камери солдати
Внесли п'ять словників — і всі нової дати.
Кирило тішиться. Майор несе папір:
«Це вам на каяття, товаришу Шекспірі!»

Осьмак мовчить, а він хапає книжки брилу,
І в'язня б'є в лице, й плює в лице Кирилу:
«Читай і пам'ятай щедротливість мою!
Не хочеш каятись? Тебе я завтра вб'ю!»

VIII

...У Львові — німаки. У Києві — совіти.
В Карпатах прапори, як синьо-жовті квіти.
Осьмак на сонце — глянь! — а сонце у крові.
Іди і присягай повстанській хоругві!

І присягає він, хоч то на смерть присяга.
Хоч знає — замала його народу змага,
Рвуть Україну дві грабіжницькі орди;
Тут він прощається із нею назавжди.

Якби він міг зійти під Броди з верховини,
Спинити на бігу дві танкові лавини,
Що палені вогнем, одна на одну йдуть,
Якби він Божу мав премудрість і можуть,

То помилив би там своїх братів шалених
В мундирах ворогів — червоних і зелених,
Не дав би йти сліпма в пожежу бойову,
Вмирати за Берлін, вмирати за Москву!

І дивиться Осьмак на кріси й скоростріли,
На хлопців, що його так радісно зустріли,
Неначе він привів Хмельницького війська
В дрогобицькі ліси, до правнуків Франка.

А перед ним лежить Євангеліє з церкви,
О, не даремно він іде на шлях пожегтви,
Цілує автомат, знімає з ока сіль,
І Богу скаржиться на свій одвічний біль!

Немає гіршої на білім світі долі,
Як жити волею і гинути в неволі,
Любити свій народ і бачити, що він —
Не дерево живе, а скрутень із полін.

Він бачить сам себе побіля того скрутня,
Де сяє кров його, палаюча й могутня,
Все спалює. Лежить одна земля й зола.
Там українця він виліплює з хахла...

Втім — крик. І він збудивсь в тюремному шпиталі;
Стояла смерть над ним в білесенькій вуалі,
Він упізнав її, всміхнувся мимохіть:
«Я прошу, як помру, то свічку запаліть!»

ІХ

Я прийшов на Майдан в двадцять першій сторіччі;
Лід стояв на Дніпрі й несподівано скрес.
Наче зорі, самі запалилися свічі,
І зібрався народ на державному вічі,
І здалося мені, що Кирило воскрес.

І здалося мені, що зійшлися гетьмани,
Склали в кіш, як сміття, золоті булави.
І здалося, що йде Воскресіння рахманне;
Обіцяння гучні, наче зернятка манни,
Я ловив і волав своєму брату: «Лови!».

І дивились на нас небеса і народи,
І повірили нам, і співали про нас;
І невидимий дух побратимства та згоди
Коди зла обертав на знамена свободи,
Чорний камінь злоби — на єднання алмаз.

І хрестився Майдан, наче київська проща,
Ніби вперше почув і побачив Христа,
І співала наш гімн помаранчева площа,
І життя мого мить надійшла найдорожча,
Як в юрбі обнялись українські міста.

Втім відкрилась брехня, згасло сонце раптово,
Обернулись вожді на маленьких шурів,
І потало в багно загартоване слово.
«Де ж поділася ти, переможна підково?!» —
Я питався, та ні, — я від страху горів!

Хто ми є? Де ми є? В закривавленій хаті,
Де виймають князі княже око з чола?
Чи ми темні з ума, чи ми Богом прокляті?
Збудували собор на великому святі,
Щоб упасти до ніг малороса й хахла?!

Ми розкидали храм, наварили отрути,
На Господнім дворі завели вар'єте!
О мої Космачі, Конотопи і Крути,
Ви вмирали за те, щоб свободу здобути,
А, здобувши, — самі у неволю йдете?!

Я Кирила згадав, я побачив Кирила,
Що поволі зникав, як на згарищі грань.
Та почув я свої, вже опалені крила,
І Господня рука мені небо відкрила,
Мов торкнулась плеча і промовила: «Встань!»

Я піднявся й злетів над карпатські околи,
Я побачив *його* між стрільцями УПА,
І збагнув, що не вмере Україна ніколи,
Доки є хоч один, що його не збороли
Лаври партій та їх ворожнеча сліпа.

X

Стоїть козацький хрест в Шишаках на майдані.
Народе мій, прийди, та не скигли в риданні,
Сльозами не пали принишклого вінка,
А мовчки пригадай Кирила Осьмака!

Це ж твоя правда й честь, твоя незламна воля,
Що з підполтавського, Мазепиного поля,
Із мертвих піднялась, могутня і жива,
Коли тебе на смерть приодягла Москва.

Ти встав, та на тобі ще похоронні строї,
Червоні ордени імперії старої;
Тебе на клапті рвуть нові твої вожді,
Дрібні гетьманчуки в навзаємній вражді.

Стоїть козацький хрест у центрі України,
Та з московизни йде підступний дух Руїни,
І ділить нас, мов скот, невидима рука, —
А ти прийди й згадай Кирила Осьмака!

Де сходились брати, роз'ятрені злобою,
Один на одного здіймав прокляту зброю,
А вигравали бій ляхи та москалі, —
Там народився син скорботної землі.

Мій закатований, воскреслий мій народе,
Там він прийшов, мов клич до єдності й свободи,
І воїнам УПА віддав ім'я своє,
Полтавське, Київське і Чигиринське!

Стоїть козацький хрест в Шишаках серед міста.
Народе мій, прийди! Це ж твоя правда іста!
Дух українського братерства відроди,
Меч нації створи з етнічної руди!

А як не згодяться твої сини зухвалі
Здійнять з грудей своїх вождівські пекторалі, —
Здери зі шкірою те золото дурне,
Зберись, як армія, під знамено одне!

Прийди і поклонись Кирилу Осьмакові,
І попроси вогню з його святої крові,
Хай спалить, як вулкан, як Божа проклятьба,
Хахландію аж до останнього раба!

Березень 2008

КІНЬ

I

Родич мій, Петро Волошин,
Парубок ставний з Погору,
Йде до війська. Мати плаче.
Легінь — в розквіті життя.

Доки тато жив, було в них
Господарство, пара коней;
Петрик біля них і виріс —
Конюх, фірман, плугатар.

Мати плаче. Син — до війська.
Він ще дома, але хата
Спорожніла вже, погасли
Вікна й Божі образи.

Вчора пан постерунковий
Синові приніс повістку.
Мати вишиту сорочку
В польську армію дає...

Зустрічають офіцери:
«Любиш коней?» —
«Ну, а як же?!» В кавалерію, в улани,
В Познань їдеш, брате мій.

«Jazda»* — то найкраще військо
В світі. То Петрова мрія.
Коні й хлопці, хлопці й коні,
Всі на вибір, як один.

А Петро — широкі плечі,
Весь, неначе той відземок,
А з лиця — як римський воїн,
Гладіатор, бойовик.

Але очі — в ніжних тінях
Золотистої блакиті,
Сяйва — то дитини очі,
Смуток неба в глибині...

«Baczność!»** — став Петро на струнко.
(Вже в мундурі, вже в касарні***,
Вже він в Познані!). Поручник****
В очі дивиться, як вовк.

«Ty nie polak? Co to znaczy?
Ukraińiec, a nie rusin?
W Polsce niema Ukraińców!
Kto ty jesteś? No, nie milcz!»*****

*Кінне військо (Польськ).

*Команда «Струнко!» (польськ.).

***Казарма (польськ.)

****Старший лейтенант (польськ.).

*****Ти не поляк? Що то означає?

Українець, а не русин?

У Польщі українців нема!

Ти хто такий? Ну, не мовчи! (Польськ. — Примітки автора)

А Петро мовчить. Не буде
Вдруге він відповідати.
Щойно він сказав: «Не русин!
Українець я. І все!»

А поручник: «Duch kozascki!
Bardzo mi sie to podoba!
Dam ci konia najlpszego!»*
Вже Петру коня ведуть.

Кінь гнідий. Червоно-злотна
Шерсть на ньому мерехоче.
Чорна грива, як подолок
Монахині. Ніч — в очах.

А на лобі — три лілеї,
Королів французьких квіти
(Пояснили так Петрові
Панський родовід коня).

Подививсь Петро: «О Боже,
Огер той — то дівка пишна,
Стан випинистий. Коліна,
Груди, стегна... Зажмурись!»

Ні, мій брате, в тій красуні
Сатана сидить. Цей коник
Норовистий характерник,
Зветься *Вбивцею* — затям!

Не убив ще він нікого,
Але так його прозвали
Ті, кого він хотів забити,
Хто в його сідло сідав.

**Дух козацький! То мені дуже подобається! Дам тобі найліпшого коня! (Польськ). (Примітки автора). Дух козацький! То мені дуже подобається! Дам тобі найліпшого коня! (Польськ). (Прим. автора)*

Вершника скида на землю
Вбивця. На страшнім галопі
Зупиняється раптово,
Задні ноги — до небес!

А як вершник не зірветься,
Кінь собі на круп сідає,
А передніми ногами
Б'ється з небом, як боксер.

Перекинутись він може,
З вершником лягти на спину, —
Виривай, доки не пізно,
Ноги із його стремен!

Не було в полку нікого,
Хто б мав намір підкорити
Марека — так офіційно
Звався той шалений кінь.

Того жеребця гнідого
Конюхи дають Петрові
І вручають ще гарапник —
Гудзуватий, довгий бич.

Кінь дрижить і головою
Крутить, начебто сказати
Хоче: «Не підходьте, хлопці,
Не торкайтеся мене!»

А Петро бере сцизорик,
На кавальці розтинає
Бич і кидає під ноги:
«Житимем без батога!»

Він виводить «Три лілеї»
На подвір'я тренувальне,
Не сідає, йде поволі
Поруч з коником своїм.

Ходять день вони, і другий,
Один одного цілують,
Марек пробує кусати,
Петрик каже: «Відчепись!»

Знюхались вони спочатку,
Як приятелі в розмовах,
В росянистій конюшині
Умивавсь Петро щодня.

Знав же він, що коні люблять,
Як жінки, тих чоловіків,
Чиє тіло пахне гарно,
Наче скошена трава.

Кінь по запаху людину
Впізнає: жорстока й хижа
Пахне бур'яном отруйним,
Добра — житом і вівсом.

Як Петро в стремена скочив,
Кінь пішов повільним кроком.
Полк застиг: «То піe do wiary!»*,
А поручник занімів.

Сталось чудо. Кінь Zabójca**,
Що, можливо, мав завдання
Понести Петра в могилу,
Врятував йому життя.

*То неймовірно! (Польськ.).

**Убивця. (Польськ.). (Примітки автора)

II

Осінь. Рік тридцять дев'ятий.
Як монета на долоні,
Сяє вереснева днина...
На Варшаву танки йдуть.

Із-за пагорбів вилазять,
Наче динозаврів стадо.
Гусениць залізні зуби
Клацають і скреготять.

Йдуть дорогами й полями,
Путівцями боковими;
На ходу гарматні дула
Переблискують вогнем.

А плуги стоять на нивах
Біля ратаїв і коней
Перестріляних. Чепіги —
В небі, як молитви крик.

Танки йдуть. Горять за ними
Вздовж доріг хати й костели,
Падають хрести і рвуться
Телеграфні проводи.

Танки йдуть. Неначе магла
Вогнедишна і незряча,
Навпростець тече за ними
Пагубна вогненна лють.

Гуркотить залізна лава,
Ломляться й тріщать дерева,
І дрижить, немов конає,
Перелякана земля.

Танки йдуть. Кати на танках
Розляглися, як на пляжі,
Блузи скинули й шоломи,
Закотили рукави.

Їдуть, як майстри забивства,
Шнапс із горла п'ють, сміються,
Грають пісеньки любовні
На гармоніях губних.

Раптом з яру виринає
Хмарка польської кінноти.
Проти велетнів сталевих —
Карабіни і шаблі.

Танки стали. Засміялись.
Регіт переможців чути.
А поляки йдуть в атаку,
Хлопці й коні йдуть на смерть.

Там, у першому швадроні*,
Мчить стопчатівський мій родич.
Парубок ставний з Погору,
Брат на золотім коні.

«Петре, — сам собі він каже, —
Завертай коня! Від смерті
Утікай, та ж ти не поляк,
В яр ховайся, бо помреш!»

Та зухвалість парубоцька,
Честь гуцульська не дозволять
Перед гордими ляхами
Показати нищий страх.

Пан поручник — поруч. «Piotrze,
Co robime?»** — «Помираєм!» —
Вигукнув Петро й докинув:
«Я — не русин! Я — козак!»

*Швадрон (польськ.) — кавалерійський ескадрон

**Петре, що ми робимо? (Польськ.) (Примітки автора)

І тоді гнідий, мов куля,
Полетів. Петро пригнувся.
Протитанкову гранату
Він намацав при сидлі.

Від своїх він віддалявся,
Жоден кінь в його швадроні
Швидкості не мав такої,
Як його стрункий рисак.

Він (чи кінь?!) обрав машину,
Що позаду йшла. На танку
Німчики зухвалі грілись
І кричали: «Kom zu hier!»*

Та вони не встигли встати,
Заховатися в шкарлупу
Крицяну. Рука майнула,
Мов злизала з танка їх.

А Петро у чорну гриву
Затопив лице й благас:
«Коню, братику мій, брате,
З пекла вирятуй мене!»

Кінь летить, перелітає
Через хащі й загорожі,
Через виярки й потоки,
Крізь дими і крізь вогні.

Кінь летить, немов дорогу
Поміж кулями він бачить,
Він собою сам кермує, —
Петре, не торкайся вудил!

****Иди сюда. (Нім.) (Прим. автора)*

Тиша. Кінь летить крізь тищу.
Вже не чути кулеметів,
Але кінь летить, боїться
Стукоту копит своїх.

Стій! Вони живі! Пробита
Наскрізь танкова лавина;
Надовкруг поля, і тиша,
Й сіна свіжого стоги.

Там вони лягають разом,
Кінь і вершник, наче вбиті.
І лежатимуть незрушно,
Доки сонце не зайде.

В присмерку встають поволі.
Кінь розсідланий. Вуздечку,
Зброю всю Петро знімає,
І Маркові каже: «Йди!

За життя, що врятував ти,
Я даю тобі свободу,
Йди, шукай свої долі,
Будь здоров! Іди! Іди!»

Але кінь стоїть. Не чує!
Чує він ще, мабуть, досі
Коней ранених іржання,
Крики вбиваних людей.

У його білках великих,
Як в небесних оболочках,
Бій відбився. Видно гори
Трупів, крові ручаї.

Закривавлені ганапці
Кінь показує Петрові,
Ніби каже: «Ми вже кров'ю
Побраталися, поглянь!»

І до вершника підходить
Кінь заплаканий, і мостить
Голову свою на грудях
Людських, як дитя мале.

І Петро коневі каже:
«Добре, їдемо в Стопчатів.
Рушимо перед світанком.
Будем попасом іти!»

III

Улан в сіно заривас
Шаблю, карабін, патрони,
І сідло, і підсідельник,
І попону — все, як є.

Кінь одержує вуздечку,
А собі мундур військовий
І кашкет чотирикутний
Із дашком бере Петро.

І виходять на дорогу
Побратими серед ночі,
А дорога — в лімузинах,
В панських автах блискотить.

Літаків німецьких страшно —
Тож не світячи, втікають
Урядовці із Варшави,
В темряві машини йдуть.

Петре, не питай нікого,
Що тут діється. Надходить
Окупант у танки взутий,
Смерть із Заходу іде.

А зі Сходу йде навала
«Визволителів» червоних.
Ти про них почувеш завтра,
Завтра на своїй землі.

Але ти на цій дорозі
Найщасливіший. Міністри
Батьківщину покидають,
Ти ж — до матері ідеш.

Чи коневі, чи жовніру
Салютують генерали.
Хто кого веде — не знають,
Чесць обидвом оддають.

Тут Петро подумав: «Боже,
Я — не дезертир. Чому ж я
Пішки йду з конем, а панство
В автах суне, мов на бал?»
І на коника він скаче,
І назад — на тес поле,
Де в стогах — сідло, патрони,
Ремінь, шабля, карабін.

Кінь — у зброї, він — при зброї
На той шлях автомобільний
Повертаються. В колону
Генеральських авт стають.

Їде, їде в Україну
Родич мій, Петро Волошин,
Улан з першого швадрону,
Польщу він в полон веде.

Вершник збройний, тасмничий
Авт на кожному роздорозжі
Жде — куди? На дві дороги
Ділить, а мета одна.

«До Румунії, панове, —
На Замостя, на Томашув,
Потім Львів і Коломия,
Косів, Вижниця, кордон.

А ще краще — на Перемишль.
Самбір, Стрий і Станиславів,
Далі буде вже Стопчатів,
Там я буду ждати вас».

«Три лілеї» — знак французький
В коника його на лобі.
Може, то вже допомога,
Божий, незбагнений перст?

Із машин жінки виходять
І кричать: «Пуласький їде!»*
Хрестяться. Петро долоню
Прикладає до грудей.

Рава-Руська! «Стій!» — опівніч.
Хлопці (бинди синьо-жовті):
«Здати зброєю!» А Волошин
З карабіна в небо б'є.

До кашкета він чіпляє
Синьо-жовту стрічку: «Хлопці,
Не віддам я вам нічого,
Я до матері спішу.

Кінь мені потрібний дома,
Карабін також потрібний,
Бо дорога ще далека!
До побачення, брати!»

*Казимир Пуласький — керівник польського антиросійського повстання XVIII ст. (Прим. автора)

Їдуть авта, а він обіч,
Над ровами йде алюром,
Супровідник невідступний
Слави польської й ганьби.

В Коломій міст над Прутом,
За мостом — корчма.
Над нею в'ється синьо-жовтий прапор,
Зустрічає втікача.

Хлопці з Вербіжа, похмурі,
В мазепинках (і при зброї),
Коротко: «Коня — до стайні!
Карабін — сюди! Мерщій!»

А Петро: «Я вас попрошу
Відійти мені з дороги.
Все, що маю й що не маю,
Я в Стопчатові оддам.

Кріси ви беріть в поляків,
А мене не зачіпайте!
Мати жде мене два роки!
Ясно? Гайда! Кроком руш!»

Карабін наготові,
Кінь басує, хлопці — врозтіч.
«Та не бійтеся, Бог з вами!
До побачення, брати!»

Під'їжджає до Ключева,
А там брама вже готова,
Смерчиною повита,
А на ній червоний стяг.

Командарма Тимошенка
Ждуть, тимчасом під'їжджає
Улан з першого швадрону;
Що він скаже, люди ждуть.

«Я — стопчатівський, з Погору,
В польській армії набувся,
Йду додому. По дорозі
Бачив рідні прапори!

Що? Немає у Ключеві
Синіх фартушків і жовтих,
Є лишень один, червоний?
Я вам стрічку дам свою!»

І ключівське парубоцтво
За шуміло, за гуділо,
З фартушків зробило прапор:
«Хай звикають москалі!»

Стяг червоний — вниз, а вгору —
Синьо-жовтий стяг. Не знають
Зустрічальники ключівські,
Що за вчинок цей помруть.

І Петро також не знає,
Що то буде, як то буде,
Якби знав, то обминав би
Браму смерті на шляху.

А в Стопчатові до Лючки
Кінь по білому камінні
Сторожко ступає, сині
Іскри скачуть з-під копит.

Вершник плаче. З коня сходить
І до річки припадає,
Як до дівчини, на руки
Взяти хоче й понести!

А Погір на тому боці,
І (Петру здається) мати
Дивиться згори на нього,
Та його не впізнає.

«Мамо! — він кричить щомога. —
Я приїхав! Я вернувся!
Вийди з хати! Я вже дома!
Я купаюся з конем!»

Він з коня сідло знімає,
Підсідельник і попону;
Голий кінь і вершник голий
Входять в плесо — вище пліч.

Кінь Марко не буде пити
Воду будь-яку, а з Лючки,
Форкаючи, п'є він довго,
І тонесенько ірже.
Петре, хлопчику, згадай же,
Як ти з кіньми тут купався,
За хвості тримався міцно,
Вчився плавати, згадай.

А в твого Марка хвостище
Широчезний, наче хвиля;
Як розплився, то наповнив
Чорним полум'ям ріку.

Дивний кінь! Петро сорочку
Вишпиту свою виймає
З підсідельника та в жарти
Приміряє на коня.

Що таке? Його сорочка
Розгорнулась, як попона,
І всього коня сховала,
Зверху тільки голова.

А на голові, як роги,
Всторч стоять тривожні вуха,
І під гривною сорочка
Біла, біла, наче сніг.

І нагрудник золотистий,
Наче соняшник, на грудях
Кінських сяє. Наче Довбуш,
Кінь у вишивці стоїть.

«Йди!» — Петро бере вудила,
А сорочка вже на ньому.
Треба мамі показати
Душу — не чужий мундур.

Пішки стежкою нагору,
На Погір вони виходять.
Двері на замку. Нікого.
Дома матері нема.

Ах, нема її й не буде!
Хата — пуста. Голі стіни.
За столом Петро ридає.
У вікні Марко стоїть.

IV

У Стопчатові весілля.
Жениться Петро Волошин,
Улан з першого швадрону,
На Погір музики йдуть.

Грижуки ідуть. Родина.
Батько — скрипка, син — цимбали,
Другий син — бубніст, а третій,
Наймолодший — сопілкар.

Та на кожному струменті
Кожен з них майстерно грає,
А буває, що співають
На чотири голоси.

Барвінкової заграли.
Скрипка плаче і голосить,
Молода сидить, сміється,
Плакати нема за чим.

Вже своє віддівувала,
Настоялася по ночах
З парубками. Всіх забула,
Як побачила Петра.

В Петра — хата на Погорі.
В Петра очі — сині зорі,
В Петра — кінь, міцний, як линва,
З криці прядена ужва.

Молода (ім'я — Олена)
Вже скакала у стремена,
Їздила в Ключів і в Мишин,
Обнімалася з Марком.

Йде весілля, кінь в коморі
Схований. Совітська влада
Вже збирається втікати,
Німець вдарив з літака.

Де той кінь, в селі всі знають,
Та ніхто не писне й слова;
Кінь, неначе в партизанах,
Є — вночі, а вдень — нема.

Обіцяла нова влада
Біднякам роздати землі
І церковні, і магнатські,
Та побились бідняки.

Насміялись комуністи
З тої крові та з любові
До землі: «Все буде ваше,
Та записуйтесь в колгосп!

Ми зберемо, об'єднаєм
Багачів із жебраками,
Всім безкінним дамо коней,
Рай збудуєм на землі».

А Петро тоді в сільраді
Так сказав: «Я до колгоспу
Сам піду, але ніколи
Не віддам свого коня!

Буду на коня робити,
І служитиму коневі,
Бо від вас мій кінь мудріший,
Братчики-товариші!»

А тепер Петро хмеліє,
З молодицями танцює,
І співає коломийки,
Аж луна лісами йде.

*Ой, в Марії чорні очі,
В Марії, в Марії;
Мене взяли, відобрали
До кавалерії.*

*Мене взяли, відобрали
До ко́ня, до ко́ня;
Виплакала чорні очі
Фіялочка моя.*

*Не плач, моя чорнобрива,
Бо злиняють брови.
В мого коня чорна грива,
Золоті підкови.*

*Дали мені ляжи коня,
Мав мене забити,
А він мене в небі носить
Повище Палити*.*

*Ой, повище та й понижче,
Та все понад гори.
Ой, не дам го одягнути
Ні в хомут, ні в шори...*

*Буде кінь мій на свободі,
Як пани артисти,
Ні, не будуть посторонки
Мого коня гризти!*

Він співає, та не вірить
Славній пісні парубоцькій,
Він жадає заглушити
Тою піснею свій жаль.

Жаль, бо він Марка оберне
В роботящу худобину,
До тяжкої праці змусить
Золотого жеребця.

Буде тегати він воза
Драбинястого і плуга,
Смерекові трами з лісу
І каміння із ріки.

Бо таке життя. В'язниця
Для коня і для людини,
Для народу і для людства —
В хліба всі вони раби.

А свобода? А свобода,
Наче смерть, лякає й вабить,
Духові дає наснагу
Вище звіра піднестись.

**Палита — назва гори в назьких Карпатах. (Прим. автора)*

Одягав твою сорочку
Коник твій серед зарінку,
І літав же швидше кулі,
Бувши з танками в бою.

Хто він, цей гнідий чортяка
Із хвостом, що вився в Лючці,
Як дракон, чи гад довжезний,
Бачив ти той хвіст, чи ні?

Думає Петро й сумує,
Поглядає на Олену:
Що вона з конем тим має,
Шепче що йому до вух?

Чом той кінь ірже за нею,
Чом кладе їй поміж ноги
Голову свою в поклони,
Чом не скине із сідла?

Князь Петро коня ревнує
До княгині, до дружини,
А княгиня оком бистрим
Коника в душі пасе.

Князь Петро встає з-за столу,
На подвір'я гостей просить.
Йдуть, співаючи музики,
Дружби, дружки, світилки.

«Колеса» танцюють газди
З переходом на гуцулку,
Падають жінки в обійми,
Мліють од чужих мужів.

Стій! Петро коня виводить
Із комори. Кінь, як цісар.
Та на грудях не медалі,
А весільні калачі.

Так Марка дівчата вбрали,
Ще й вінок барвінко-золотний
Заплели у чорну гриву,
Надовкола гострих вух.

Якби хтось в ту мить врочисту
Із весільної громади
Привітав Марка, напевно
Кінь би сам заговорив.

А Петро: «Мовчи, мій брате,
Людам я тебе представляю,
І не гнівайся на мене,
Може, щось не так скажу.

Люди! Це мій кінь. Боярин.
Мій товариш, брат козацький,
Мій спаситель, моє віно
І краса — моїй жоні!

Нас послали проти танків,
І ніхто живим не вийшов
З того пекла. Всі поляки
І всі коні там лягли.

Ми підбили танк. Втікали.
І, втікаючи, ми чули,
Як те поле погибало
В криках коней і людей!»

А Олена Заголена
(Хлопці так її прозвали)
До Марка іде й цілує
В губи коника свого.

На Петра спадає хмара,
Тінь якоїсь небезпеки;
Каже він: «Кохані гості,
Скоро будуть німці в нас.

Я вже бачив їх. Не треба
З прапорами зустрічати
Тих потвор. Були червоні,
А коричневі прийдуть!

Погуляймо ще до ранку,
Може, й коник затанцює,
Як жона моя попросить
Та гуцулки з ним піде!»

Щось недобре зворухнулось
В його серці тої миті;
Він з коня вінок знімає
І знімає калачі...

V

Сорок третій рік. Стопчатів.
Німці контингент збирають,
Та в селі вже є боївка,
Партизанська влада є.

Є стежки і є дороги,
Але не для окупанта;
Вже дванадцять збройних сотень —
Коло церкви в Космачі.

Двісті пуцманів упало
На порозі тої школи,
Де січовики готують
Ройових і чотових.

Вже з Делятина на возі
Схованого в купі гною
Ковпака газда вивозить
Під Москву чи за Москву.

Хліб магазинують хлопці —
В засіки, у бункри, в схови;
Хліб — то зброя і свобода,
Хліб — то пісня і життя.

На Погорі, у stodolі,
Кінь Марко ірже, сумує,
В шпари в стінах заглядає,
Жде господаря свого.

Теплий березневий вітер
Виграває на теленці,
Ніби кличе на простори,
Ворохобить кінську кров.

А господар плуг виносить,
І рихтує колісницю,
І ладнає посторонки
Та з дзвіночками хомут.

І веде сусід Микола
Свого коника малого.
Буде в супрязі тягнути
Плуга кінь-аристократ

Та чи буде? «Ні, не буде!
Петре, батога не згадуй,
Силоміць Марка орати
Ти ніколи не навчиш.

Спробуй з ним на поле вийти,
Походити коло ниви,
Хай подивиться й почує,
Як та скиба гарно йде!

Не спіши!» Хоча Микола
Має розум філософський,
Тільки вся його премудрість
Не в душі, а в кулаці.

«Ти візьми на нього бука!
Вишмагай, збатож до крові,
Буде він трястися з болю —
Одягай тоді хомут!

Кінь, як жінка. Як не вдариш, —
Скурвиться! А трошки бита
Чоловіка покохас,
Сльози власні, як свята».

Вчить Микола: «Бити треба
Задля доброї науки
Бахура; як ні, то з нього
Вийде злодій чи бандит!»

А Петро відповідає:
«Бий, не бий, хто народився
Злодієм, той ним і буде.
Подивись надовкруги!

В нашому селі злодії,
Змалечку були всі биті,
Та чим більше їх карали,
То все гіршими були.

В тюрмах їх так само били,
Мордували, зневажали,
А вони вертались д'хаті —
Й знову брались за своє».

Так неначе накликає
Сам на себе небезпеку;
Кінь лютує, кінь, як демон,
Скаче, на диби стає.

Падає він на коліна,
Падає й хомут під ноги;
Під копитами дзвіночки
Биті, як мишва, пищать.

Втім Петро Марка тримає,
Перепрошує і гладить,
А розгніваний Микола
Підбігає, наче звір.

Він хапає, та не пугу,
А гнучку й тяжку запруту —
Молодий бучок довжезний —
По хребту Марка січе.

По хребту і кров побігла
Краплями на круп од гриви;
Як розірване намисто
Довге, звисла на коні.

Кінь зривається, як вихор,
Кінь летить навскач полями,
На Борисівку, на Пістинь,
На Микитинські стежки.

Вдарений Микола стогне,
Він до вечора сконає;
Грудну клітку копитами
Проламав йому Марко.

А Петро стоїть. Зубела*
І кантар в руках тримає —
Все добро, що залишилось
Від свавільного коня.

*Зубела — мундштук залізний (Прим. автора)

Дивиться Петро з Погору,
Як підноситься в повітря,
Понад гори, наче ангел,
Друг його і рятівник.

Червонясто-золотні крила
Мерехтять, білки сліпучі,
В синяві прозорій грають —
Чорний кінь, як птах, летить.

Так вони колись летіли
Там, під Познанем, у Польщі...
Де ж ті танки? В Коломні,
Чути гуркіт на Погір.

Петре, що з тобою сталося?
Був ти козаком у битві
З танками, а дома знову
Русином покірним став!

Воїна ти хотів навчити
Нидіти в старій stodolі,
Не іржати, їсти псянку
І ходити в хомуті.

Закопав ти в землю зброю —
Карабін, патрони, шаблю,
І забув, де та могила,
Свою душу ти забув.

А твій кінь іде верхами
Короленки і Палити,
Синій гребінь гір ламає,
З-під копит летять вогні.

Врятував тобі життя він,
Та не тільки. Дав свободу
І навчив її любити
Більше, як саме життя.

Він не вернеться ніколи —
Як твоя козацька юність,
Бойова снага й відвага,
Людська гідність і любов.

Дивиться Петро і плаче.
Кінь летить крізь оболоки,
Й, наче журавель, зникає
В небесах над Космачем...

Епілог

Хтось постукав серед ночі,
До вікна Петро підходить,
Може, кінь? Та ні, то хлопці
З автоматами. Свої.

Увійшли, за стіл сідають,
Повечеряли, співають,
Дякують, стають при дверях,
Вже відходити пора.

А Петро собі міркує —
Може б їм віддати зброю,
Ту, закопану в городі,
Може б винести сідло?

І питається. А хлопці:
«Та нічого нам не треба,
Ні сідла, ні карабіна,
Все в нас, пане Петре, є.

Ви подумайте про себе;
Знаєте, душа, як зброя,
Схована в землі — ржавіє;
Сяє тільки у руках!

А ваш кінь — краса і гордість,
Курінний на йому їздить,
І зглядається на нього,
Як на чудо, весь Космач!»

Зникли. А Петро заплакав.
З хати вийшов, сльози витер,
Карабін кавалерійський
На городі відкопав.

Одягнувся в уніформу
І до польського кашкета,
Довго шуканого в скрині,
Мідний він пришив тризуб,

І над ранком попрощався
Із дружиною, і в гори
Він пішов Марка шукати —
Брата, воїна й коня.

Червень 2010

ТАДЕУШ КОСЦЮШКО

Стояв я в Кракові на площі Ринок,
Читав слова, нарізані з металу,
Вмонтовані в брудний гранітний брук:
«Тут присягав народові Косцюшко!»
І дата: 24.III.1794.

І дата вразила! Не може бути:
Надворі той же березневий день —
Двадцять четвертий. Рівно два століття
Минуло. Хто мене привів сюди,
Чи не Косцюшко кликнув на розмову?

До мене дух його не раз приходив,
Я чув його присутність у стражданнях
Пророків польських, я впізнав його,
Як планетарну постать, що стоїть
Побіля Вашингтона й Робесп'єра;
В Америці він бився за свободу,
Колонізаторів англійських гнав
З землі, де нація нова вставала;
Мазепинець із польського коріння
Російських окупантів гнав з Варшави,
І заповіт на всі віки майбутні
Для Польщі написав своєю кров'ю.
Люблю його, та маю жаль до нього:
Його злякали месницькі ножі,
Посвячені в Холодному Яру,
Накуті з кіс козацького народу.
Отож у Кракові, побіля того місця
Священного, я вчув його притомність,
І сам себе зненацька тої ж миті
Побачив біля нього! Він стояв
Під прапором, на невисокій сцені,
Одягнений у писану сукману,
Оточений військовими при зброї,
В наполеонівських шапках трикутних.
До нього юрми краків'ян тиснулись,
Запруджена була вся площа людом,
Що голосно молився і співав.
Втім руку він підняв. Запала тиша.
Він присягав «перед обличчям Бога»
Народу польському, казав, що владу
Вживатиме лише для оборони
Кордонів Польщі й також для віднови
Свободи й самовладності народу...
У той момент я крикнув: «Генерале!
Програси ти!» А він мене ошпарив
Огненним поглядом, два пальці в небі,
Що він тримав, як звичний знак присяги,

Мене прошили, мов залізні вила.
Я впав і встав, скоцюрбився в клубок
Від болю гострого й почав тікати
З юрби, розгніваної моїм криком.
Когось я там нехотячи ударив,
Штовхнув — і раптом на майдані знов
З'явилися туристи, музиканти,
Роззяви, що на площах байдикують...
Але мій крик лунав, об мури товкся,
Гудів, а я, мов злодій, крадучись,
Пішов у свій готель, що був за рогом,
Замкнувся у кімнаті й спати ліг.
Посеред ночі буджуся. На мене
Він дивиться блакитними очима,
Сивизни з-понад ока відгортає.
Це він, Косцюшко, в писаній сукмані,
В чотирикутній шапці із пером
Золоченим, сидить побіля ліжка,
І, мабуть, жде, що вибачатись буду
За той свій осоружний крик. Встаю,
Сідаю поруч, думаю — не критись...
Я ж знаю правду, болісну для нього,
Але для мене істинну. Кажу:
«Пане Косцюшко, ви мені даруйте,
Що я не стримався, як вас побачив.
Щось так мене під серцем заболіло,
Неначе кров німа заговорила,
Що ждала двісті літ, щоб вам сказати
Мого народу правду приболящу».
Косцюшко перебив мене:
«Я вам представитися хочу —
По вашій мові чую,
Що ви з Поділля, з тих країв, де я
Колись бував, з тамтешнім людом знався.
В Меджибожі служив я. Пам'ятаю,
Там дівчина жила в сусіднім домі,
Що так тулилась до душі моєї,

Як сирота до матері чужої;
Мене любила, але вийшла заміж
За іншого, за мого ад'ютанта...»
Я вислухав цю коротеньку сповідь
Начальника*, зрадів, але подумав:
«Чи не ховається в душі Косцюшка
За образом зрадливого дівчати
Мого народу образ?» Я здригнувся,
Не з того боку ми зайшли в розмову
Про мою правду: «Пане генерале,
Я з України, ви не помилились,
Псевдонім мій важливіший, напевно,
За прізвище, я Симон Дорошенко.
А дівчину з Меджибожа я знав,
Бо в тих часах, як з нею ви кохались,
Жив на Поділлі, в Кам'янці навчався
У семінарії... Та ваша Текля
Любила вас понад життя, й пішла
За ад'ютанта вашого, щоб вас
Бодай здалека бачити і чути.
Сказав їй батько, що одразу вмере,
Якщо за вас піде. Ходила чутка,
Що ви як інженер були в Парижі
І там придумали страшну сокиру,
Що з неба падає і відтинає
Міністрам голови. Дівча злякалось».
Косцюшко ледь помітно усміхнувся:
«Жіноче серце бачить більше й далі,
Як розум чоловічий... А тепер
Що ви тут робите?» — «Я — дипломат,
Працюю у Варшаві, у посольстві
Держави української. Я прагну
Збагнути душу польського народу,
Щоб знати, чи з'явилося каяття
За кривди, вчинені моїй вітчизні;

**Під час польського антиросійського повстання, яким Косцюшко керував, вся Польща називала його «Naczelnikiem» (Прим. автора)*

Чи ми, поляки й козаки, спізнали,
Що, триста літ б'ючись поміж собою,
Ми воювали за своїх сусідів,
За москалів і німців. Чи ми здатні
Покаятись, обнятись, помиритись,
Втікаючи від власного безумства,
З азійської неволі до Європи?»
Косцюшко шапку зняв, що означало:
Він слухає. І я почав здалека:
«Той Федір Лисенко, козак, що вас,
Пораненого вже, лежачого на полі
Побойовища, шаблею рубав,
Як ворога, не знав же і не відав,
Що він свою надію на свободу
Мордує! Ви, людина пам'ятлива,
Забули кликнути його до зброї,
До лав своїх, до кракусів завзятих,
А разом з ним — Хмельницького й Мазепу,
Залізняка і Гонтю; ви забули
Хлопів меджибізьких, міщан подільських,
Народ козацький кликнути до бою!
А він готовий був! Хоч Катерина
Поруїнувала Січ, не вбила духу
Повстанського! Не всі пішли в солдати
Суворова! Але тоді поляки,
Створивши конституцію свободи,
Кричали гучно гасла якобінців,
Та монархістами були в душі,
І короля, коханця Катерини,
Російського агента на престолі,
Ви захищали! Ви спасали Польщу
Від Двіни до Дністра; та давня Польща
Вдавила вашу Польщу й Україну,
Затьмарила вам зір. Вам бракувало
Гармат — і ви схопилися за коси,
Пішли імперію косити! Не скосили,
Бо степових могил не розбудили,

Козацький дух вам не пішов навстріч!»
«Козацький дух? — Косцюшко встав. — Напевно,
Я нині вчув його, як ви кричали
Там, на Майдані. Але ви спізнались,
Спізналися на двісті літ, мій пане,
З патріотичної уяви й мрії
З'явилися і гаркнули на мене,
Порушені не розумом, а серцем,
Бо ви такий же, як гетьмани вапні,
Що понад все любили власну славу
І рахували не шаблі й гармати
В полках козацьких, а лиш довжелезні
Шлики з кутасами, і дужі горла черні,
Що голосами п'яними ревіла
І посипала попелом чуби
Полковників, що рвалися в гетьмани.
Чи не старшини вапні та вельможі
Задля своїх мастностей, так само,
Як польські зрадники, тарговичани*,
Клялись у вірнопідданстві цариці,
І для Росії здобували кров'ю
Козацькою Азовське море й Крим?
Народ Залізняка? Я пам'ятаю,
Як гайдамаки Умань попалили,
Порізали людей, — а все для того,
Щоб заспокоївся диявол помсти,
Який сидить у хлопських вапних душах!
В уяві живе, і важите в уяві
Не ворогів, а тільки славу братню,
А слава та, як Авеля чесноти,
Жадобу помсти будять в серці брата.

**Тарговичани або Тарговицька конфедерація 1792 р., — союз польських магнатів, спрямований проти реформ державного ладу Речі Посполитої, ухвалений чотирирічним Сеймом 1788-1792 рр., і Конституції 3.5.1791 р., які ослабили позиції польських монархів. Акт Тарговицької конфедерації був розроблений у Петербурзі під наглядом Катерини II. (Прим. автора)*

Навзасмно вбивались ваші предки,
Тож не шукайте каяття у польських,
Незрозумілих вам шляхетних душах,
А в совісті свого народу. Правда,
Магнати наші, владці України,
Вас намагались обернути в бидло;
Отож якби, підносячи повстання,
Закликав я за Польщу помирати
Меджибізьких женців і косарів,
Якби хлопи Потоцьких і Браніцьких
Мене почули, то від сміху вмерли б!
Вони казали: «Цар, король, собака —
Єдина віра — й кара їм однака!»
Але згадайте: віпшала Варшава
Ляхів, конфедератів тарговицьких,
До Франції за ними гналась, там
Відкопувала мертвих, щоб спалити
Серця і зняти голови з плечей!»
Він правду говорив, та все ж, та все ж
Мене понизив тоном неприхильним,
Таким собі знаттям категоричним,
Що ножицями правду підстригас,
Опудало вчиняє з голови.
Він зачепив таке, про що я мав би
Промовчати, та мій гарячий норов,
Який мене примусив закричати
На Ринку, знову раптом спрацював:
«Мій пане, ви так само присягали
На вірність самодержцеві Росії,
Царю Павлові; будучи вже вільним,
Як государеві своєму поклялись
Йому і синові його служити,
В пожитку бути для катів своїх!
Я знаю, ви вчинили це для того,
Щоб визволити з царської кормиги,
З пивниць тюремних та сибірських штолень
Дві тисячі сподвижників повстання,

Полонених косцюшківців. Одначе
Занадто дорого ви заплатили
Своєю честю за свободу друзів!»
Косцюшко відповів мені зухвало:
«Порятував я польських офіцерів,
Надію на новітні легіони,
Та тяжко жив з пораненою честю,
Як чоловік, що нації життя
Цінує вище, як себе самого!»
І стало соромно мені, що я
Наважився йому згадати гріх,
Один-єдиний гріх його, хоч, може,
Навіть не гріх, а подвиг самозгуби
В ім'я національної ідеї.
Я нагадав йому той акт надлому,
Забувши всі свої брехливі клятви
На вірність москалям, що з України
Виймали по шматку розтяту душу,
Її свободу в рабство обертали!
Мені здавалось, рятував я мову,
Історію і пісню українську
Фальшивими присягами своїми.
Не врятував нічого, та дізнався,
Як людська честь порубана болить...

«Пане Косцюшко, вибачте мені,
Ви не програли, Польща торжествує,
Але чи бачать ваші земляки,
Що йдуть колонізатори зі Сходу,
Імперію планують відновити,
З поляками пересварити нас?
Бо в нас тепер Тарговиця панує,
Конфедерація совкових типів,
Союз комуністичних олігархів,
Змосковщених хахлацьких регіонів;
Держава є, та нації нема ще...
До Києва не прив'язала вас

Теклюня із Меджибожа, та ви
Навік прив'язані до України
Своїм козацьким прізвиськом і родом,
Ваш предок був охрещений на Січі;
Косцюшками ширококостих, сильних,
Там звали козаки. Ви — Польщі Дух —
З'єднайте нас тепер, зберіть,
Те, що не встигли двісті років тому
Зібрати під знаменами свободи!
Колись, як вже до Польщі підкрадалась
З ножем розподілу вінчанна курва,
Цариця Катерина, то спочатку
Поруйнувала всі полки козацькі,
І все, що українське, розтоптала,
Щоб вільною була її дорога
До польської землі. О! Якби ви
В той час заговорили про Вкраїну,
Вогню свого позичили, — пожежа
Стіною стала б на шляхах до Вісли,
Суворова спинила б... Вам відомо,
Історія повторюватись любить...»
Косцюшко сів, і на моїм столі,
В моїм записнику щось написав,
І зник. Я ще послав годину,
А рано встав і глянув у блокнот,
І переклав Начальника дві фрази,
Що писані польщизною старою:
«Задовго ви томилися в тюрмі,
На волі з вільними шукайте згоди,
Та спершу об'єднайтеся самі,
Бо не позичить вам ніхто свободи!»

Липень 2010

КОЗАКИ*
(Уривок з поеми «Тадеуш Косцюшко»)

Коли Косцюшка оглушив
Удар в чоло і тупіт кінський,
Над ним схилився український
Козак, і польський вождь ожив.

Почав козак в'язати пана,
Щоб одвести в ясир Москві,
А пан, ще лежачи в крові,
Побіля свого ятагана,

Заговорив. Цей тихий дих —
Велика радість козакова,
Він чує — українська мова
Йде з уст полеглого живих.

Згадав Косцюшко цвіт Поділля,
Своє кохання молоде,
І Теклю, що до церкви йде,
Не з ним, а з іншим на весілля.

Тим іншим поляк був також,
А Текля, Текля — українка,
Понад чолом вінок з барвінка,
І сукня, наче небо в кльош.

**Поема «Тадеуш Косцюшко» написана в липні 2010 р. Уривок з неї, поданий тут, був написаний як заспів. Я його не наважився друкувати, бо тут показано сцену, в якій зображено наших козаків, які взяли Косцюшка у полон і віддали його Суворову. Не було між ними таких, хто розумів, що повстання Косцюшка — це війна проти імперії Катерини II і за свободу України. Цю сцену я побачив у своїй уяві. Косцюшко до повстання служив у польських військах на Поділлі. Мав там дівчину Теклю. Я фактично тут нічого не вигдавав. Українські козаки на службі у Катерини II були зрадниками своєї вітчизни Прикро про це писати, але нам треба знати все про своє минуле, щоб не помилятися у майбутньому. (Прим. автора)*

Три слова: «Я тебе кохаю»
Навчила Текля полячка.
Він марить, кличе, виклика
Життя своє з чужою краю.

Здригнувся козак. Гукнув своїх...
І прилетіли бистрі коні,
Шлики блакитні, і червоні,
І сміх козацький, рідний сміх.

Москвинів не було між ними,
Тож раду радили самі;
А пан при смерті і при страмі
Устами зворухнув сухими.

А польська кров пекла, як грань,
Козацтво — москалів прислугу. —
І хтось ляхові, наче другу,
Сказав: «Шановний пане, встань!»

Косцюшко посміхнувся насилу,
Схилив своє чоло набік,
Він виглядав, як чоловік,
Що дивиться в свою могилу.

Він прохрипів: «Не клич, не клич,
Дай на землі перепочити,
Глянь, засягнув мене твій бич,
Удар, а я ще хочу жити!»

«Живи, — сказав козак, живи!
А хто ти будеш, пане брате?
Ми можемо тебе забрати
У схов під наші коругви!»

Косцюшко шепче: «Хлопче, баста!»
А козаки вже тнуть своє:
«Цей пан не знає, хто він є!
Ти бачиш: він z białego ciasta!»

Косцюшко звівсь ледь-ледь: «Ха-ха!
Чужі на вас блищать закови.
Не треба жартувать, панове,
Так близько бувши од гріха!

Ви продасте мене, я знаю,
Бо я в полоні, та не ваш!
Хоч ви боролись врукопаш,
В цій битві хата ваша скраю.

Я є Косцюшко! Москалі
Од вас мене візьмуть ще нині,
Бо вже не служать Україні
Обкуті золотом шаблі!»

І зникли вмить козацькі вуса,
Чобіт високих закабли
Костюшка москалям здали,
Як римлянам — брати Ісуса.

Невже нікого не було,
Хто б міг пристати до Косцюшка?
Ні, був один, Москви прислужка,
Це той, хто бив його в чоло.

Здали. Косцюшко встав поволі.
Пооглядався навкрути:
До нього мчали вороги
Із трьох боків на сивім полі.

І раптом він свого коня
Побачив, кінь підбіг до нього,
І він, обнявши вороного,
Уздрів: надходить москальня.

ІВАН ГАНЖА

*«Ганжа (Ганджа) Іван... — уманський полковник... На самому початку Пилявецької битви 1648 під час герців (поєдинків)...
був убитий
і похований неподалік поля битви...
Однак є свідчення... що якийсь інший Іван
Ганжа згадується і під 1651 як командувач однієї
з хоругов королівського війська,
що воювало проти української армії...»
Українське козацтво: Мала енциклопедія.
— Київ — Запоріжжя, 2006. — С. 108.*

І

Стоїть, як літня осені межа,
День вересневий, синьо-золотистий.
У річці Случ купається Ганжа,
Полковник уманський, як дзвін, плечистий,
Співає; баритон глибокий, чистий
Звучить над берегами. Козаки
Ту пісню ловлять оком здалеки,
Що вилітає, наче птах, з ріки.

Зловісний дим здіймається з-за лісу,
Ганжа співає, бачаться йому
В пожежах Пилявці, як тінь в диму;
Неначе хтось небес роздер завісу,
Й показує полковнику той гін,
Де герці йдуть, де буде вбитий він.

Передчуття тривожне, та нікому
Ганжа не скаже, що то за струна
Бринить в душі, і навіває втому,
Єднає смерті й подвигу содому;
А в небі, наче в просторі вікна,
Стоять Богдан і Кривоніс при ньому,
Полки Джелалія і Богуна;
Вся Україна там, як борона,

Зубами вгору стала, йде війна;
Над Іквою — пожарищ пелена,
Гармати грають, наче рокіт грому,
А ти? Де ти? В Случі шукаєш дна!

Ні! Бачить сам себе Ганжа в блакиті,
Де воїни стрічаються здвобіч,
Де падають ляхи потяті, вбиті,
Злітають голови козацькі з пліч...
Він знає добре правила двобою.
Навчав Богун: виходиш в однині —
І заслоняєш армію собою;
Впадеш на полі — вкрисєшся ганьбою,
Збий ворога з коня — на страм ляпні,
Вертайсь тоді хоч мертвим на коні!
Атакували Богуна герої,
Та шаблю він із правої руки
Перекидав у ліву — отакої! —
І падали коронні вояки.

І вирішив Ганжа. Він Богунові
Не задрить, се не личить козакові,
Та з другом він зрівнятися схотів.
І кінь, і шабля — все напоготові,
І юний дух його — напоготовів.
Виходить він з ріки. Сорочка біла,
Як жінка, припадає до плеча,
І білий він стоїть, немов свіча,
Вилонюється сонце з його тіла,
На скронях сяють промені Случа,
І дзвонить шабля, проситься до діла.

«Панове товариство! Йду на герць!
Я скупаний, мені погрітись треба!»
І сотні серць, козацьких мужніх серць,
Здригнулися, і впала типпа з неба,
І чуть було, як мить тече в Случі,

Як листя шелестить на осокові...
Та раптом затрубili сурмачі,
Озвались бубни, як громи суворі,
Шапки, неначе журавлів ключі,
Злетіли вгору, і в небесне тло
Високе слово «Слава!» увійшло,
Відкрилися на мент вечірні зорі,
Хрестом полковник осінив чоло.

II

І виїхав Іван Ганжа на бій,
Між армій двох. А там, на смертнім полі,
У пелерині біло-голубій
Чекав його могутній парубій,
Крицяний лицар. Коні їх поволи
Зійшлись, і заіржали, й розійшлись,
Здавалося, почули запах смерті,
Втім розвернулись різко й понеслись
Назустріч один одному. Подерті
Шаблями розхилилися тіла,
І знов роз'їхались, і знов помчали
Навстріч собі з шаблями, сонце чале
Почервоніло, наче кров пішла
Із жил його, й на землю краплі впали.

Лях — у залізнім панцирі. Ганжа,
Як селянин, — заковані рукава,
За ним летить з грудей козацьких: «Слава!»
А лицар той, подібний до вужа,
Скидає пелерину: глянь, холопе,
На золоте озброєння Європи,
Що сліпить зір, б'є в очі, наче мжа.
Ляхи шаліють: «Вбий же того хама!
Не бігай позадки немов ягня
За бараном! Nie boj sie, kurwa matam!
Геть шаблю викинь! Батогом утни,

То — хлоп дурний, не відає війни
Інакшої, як тільки бич на спині!»
А козаки на пагорбі, в ліщині,
Готують вже вечерю для Ганжі,
У гості кличуть гетьмана Богдана,
Бо ж буде радість в уманським коші,
Звитяга мусить бути, Богом дана,
З коня впаде та наволоч погана —
Сяйний панич у золотій парші.
І він упав. Наука Богунова
Знайшлась в бою, придатна й дорога,
Ганжа — правак, та б'є він, як шульга,
— Й летить додолу туша безголова,
І голова скотилась, як підкова,
Загублена з копита битюга.

До козаків летить Ганжа. Вудила
Тримає міцно. Кров на ній кипить.
Крицяного ляха остання сила
Йому під серце ніж тяжкий всадила, —
Та він — звияжець, бо не впав з коня,
Він — на коні, з коня висить, як грива...
Несправедлива смерть, та справедлива
Душа звияжна і метка броня.

Його ховали в полі спонадрана,
В сльозах прийшли сотенні й курінні,
І гетьман прославляв Ганжу Івана,
Що повернувся з бою на коні,
І, вмерши, впав на руки козачні.
І того дня ще плакав гетьман крадки,
Бо він любив полковника Ганжу;
Не мав ще він передчуття і гадки
Про те, що зловлять і його нащадки
На руки мертвого, тяжку тяжу,
Звияжну славу, що над світом стала,
Все виграла і тут же все програла,
Все віддала, що здобула й що мала,
Під царську владу, темну і чужу.

Під Берестечком сталася пригода
Така (нехай подумає читач!):
З'явився королівський воєвода,
Іван Ганжа, вже політичний грач,
Придуманий, звичайно, у Варшаві,
Продажний зрадник, а можливо, й ні,
А хтось такий розумний з полячні,
Що хтів скупатися в козацькій славі,
І заробити грошей на війні.

О, двійники, о сироти-близнята,
Що досі їх виплоджує Москва,
В минулому ви мали свого брата
Варшавського, премудра голова
Була йому за маму і за тата;
Воскрес Ганжа, — але тепер нова
Його душа продажна і завзята
За королівські бореться права!

Піймали запорожці того пана
І привели на суд до Богуна.
То був Іван Ганжа, і добре знана
Була його родина й сторона;
Богун сказав: «Мені твоєї крові
Не треба... Йди, повісься на вербі —
Ти зрадив прізвище своє! Ляхові
Своє ім'я віддав ти в проклятьбі!
Страшнішої нема на світі зради,
Як зрада духу в прізвищі своїм;
Йди собі — і хай на тебе впаде
Прокляття Боже, як нещадний грім!»

Повісився той зрадник. Козаки
Труп віддали собакам на поживу...
Про це пишу й дивлюся крізь віки,
Й мого народу долю нещасливу
Я бачу на сучаснім рубежі,

Де виступають вже не два Ганжі,
Як дві особи, два нащадки роду,
А два Ганжі живуть в одній душі, —
В душі, що билась вчора за свободу,
А нині москалеві навдогodu
Служити йде за відсоток маржі.

31.VIII.2010

ПОКАЯННІ ПСАЛМИ

I

Блаженний муж мовчить на пишнім вічі,
Де нещодавне рабство всі клянуть,
В лакузах тих себе не впізнають,
Що перед сильними згинались втричі.

Він слухає: в згірдливому злоріччі
Гуде й реве несправедлива лють.
Він бачить: боязлива людська суть
Сама від себе одвертає вічі.

Він був рабом... Життя собі зберіг
Покорою, та, палений ганьбою,
На інших не кладе провину своїх.

Мовчить, бо там, де з мстивою злобою
Невільники вчорашні між собою
Шукають винних, кожне слово — гріх!

II

Боже мій, несмиренне
Серце дав Ти мені,
І відрікся від мене,
І сховався від мене
В світовій глибині.

Ти забув мене, Пане,
На земному току,
Де колюччя багряне
Перетворює в рани
Мою працю тяжку.
Я не хочу до раю

На колінах іти,
Я Тебе величаю,
Та, одначе, жадаю
Бути вільним, як Ти!

Бути вільним для волі,
Хоч яка не була б, —
Не стоять в ореолі
При Твоєму престолі,
Похилившись, як раб.

Озовися, Всевишній,
І скажи, де Ти є;
Я — несмирний і грішний,
Я — Твій витвір невтішний,
То нащо ж Тобі, Пане,
Послушення моє?

III

О, месники усіх часів,
Нещадні та похмурі,
Я вас в душі своїй носив,
Плакався в злій натурі;

Я вас любив, як власну кров,
Майстри гнівби і люті,
Просився я під ваш покров,
Ненавистю обкуті;

Відплатники за кривду й біль,
Розгнівані і вперті,
Магістри вогняних зусиль,
Страшні пророки смерті,

Плакавши помсту сотні літ,
Як та звірня двонога,
Хотіли ми змінити світ
Каменуванням Бога!

Мій брате вбитий, не переч
І не проси розплати,
Бо я ховаю в піхви меч,
Що прагне лиш вбивати.

Я викидаю на смітник
Всі месницькі клейноди,
Вкладаю в піднебесний крик
Жагу не мсти, а згоди.

Тож до мого вогню підходь
І заспокойся, враже;
Прощати каже нам Господь —
Хай буде так, як каже...

IV

І я над вавилонською рікою
Сидів і плакав з болю та ганьби.
Отруєні скорботою гіркою,
Там плакали й мої брати-раби.

Були ми схожі на той бруд, що з ями
Пес вигрібає, жадібний їства, —
Побиті дротяними нагаями,
Похилені, як скошена трава.

Ми працювали на спекотнім сонці,
Ми будували храми й тереми,
Нас катували хижі вавилонці,
Щоб на роботі не співали ми.

А вечорами нам давали ліри —
Тепер заводьте співи про Сіон!
І так сміялись люто, як вампіри,
Аж тріскався од реготу бетон.

В прислужницькій, ненависній покорі
Катам для насолоди і для втіх
Ми, ловлячи слізьми печальні зорі,
Співали гимни прадідів своїх.

І думали в ту мить, жахні, прокляті:
«О дочко Вавилону, о зміє,
Щасливий, хто твоєму немовляті
До каменя голівку розіб'є!»

V

Прости мені, Боже,
Гріхи немалі,
Що вчинив я з любові
До своєї землі.
Я вірив неправді,
Як сліпець вожаю,
Та прозрів я від болю
За Вітчизну свою.
А, ставши видющим,
Я зненавидів лож,
Та ховав свою душу
Від партійних вельмож;
Послушенством облудним
Я тирана дунив,
Дух повстання леліав,
Тайно мріяв про зрив.
Тільки меч був потрібен
Там, де брав я щита;
Сам собі я скалічив
Правдомовні уста.
Прости мені, Боже,
І ласку відкрий,
Бо носив же я маску,

Як той гетьман старий,
Чекавши Полтави,
Щоб стати на прю
І сказати всю правду
В обличчя царю.
Прости мені, Боже,
Я битву програв,
І впало на мене
Сто сотень Полтав;
Але вільна Вкраїна
З могили встає,
Вона — моє щастя,
Безсмертя моє.

VI

Я шукаю невинного духу,
Непорочного, як немовля.
Я хотів би в ті очі зирнути,
Де ніколи вовків не було.
Приглядаюсь до вас терпеливо,
Жебраки, надборці, королі,
Непорочного я не знаходжу
І сумую, як в небі туман.
Де ж ви, богоподібні істоти,
Що не їли каміння й землі,
Жадібно костей не обгризали,
А жилились нектаром одним?!
А, можливо, я в кожному оці
Віднаходжу лиш відбиток свій,
Пізнаю тільки власну подобу
У вогнях зненавиди й гріха?
Відбери в мене, Господи, звичку
Заглядати в криниці чужі
І лице своє розпізнавати
У свічаді глибокого дна!

VII

Боже, помнож мої скрути,
Прикрощі, болесті злі,
Тільки не дай, щоб Крути
Повторились на нашій землі.

Боже, помнож мої шрами,
Рани, болі мої помнож,
Тільки не дай, щоб над нами
Панували боязнь і лож.

Боже, помнож мої жалі,
Мої дні, що сумні, як гроби,
Тільки не дай, щоб скрижалі
Україні писали раби.

Помнож мої смутки й скорботи,
І тяженність мого хреста,
Та не дай, щоб іскаріюти
Цілували свободу в уста.

Боже, замкни мене в тіні,
В домовині мене замкни,
Тільки не дай Україні
Двигати знов кайдани!

VIII

Я не боюсь потаємного збору
Злих язиків, що трутизну несуть.
Боже, дозволь мені глянути вгору,
Душу звільнити з іржавих закуть!

Я не боюсь ні удару, ні струсу
З рук, що підносять неправедний гнів.
Боже, не дай мені впасти в спокусу
Помсти до рідних братів і синів!

Я не боюсь, як гримлять «патріоти»,
Як проклинає вчорашній холоуй.
Боже, рятуй від фальшивої ноти,
Серце моє — від неправди рятуй!

Я не боюся, як стежить за мною
Оком простреленим сам сатана.
Боже, відкрий мені, хто за стіною
Схлипує в муках, мов скорбна струна!

Я з ворогами (належить їм бути!)
Не примирюсь, не піду заодно.
Боже, не дай мені випити отрути,
Що обертає людину в лайно!

ІХ

Це Ти створив мене таким —
Неподужаним і слабким,
Невільником, хоч без ярма,
Немудрим з ясністю ума,
Хитким, неначе терези,
Веселим з усміхом сльози,
Сліпцем, що ходить навмання
З жагучим зором пізнання!
Чи це приємно так Тобі,
Що тяжко падаю в журбі,
Що дух мій кришиться, як скло,
І рветься плоть, як барахло?
Скажи, навіщо був цей твір —
Цей напів'янгол-напівзвір?!

Де ж у моїм естві моє,
Що само з себе постає,
Що незалежне від Твоїх
Жадань — невже це тільки гріх?
Невже моє — це тільки зрив
Угод з Тобою та порив

До тих непрояснених сфер,
Де паном ходить Люцифер,
Невже свідомість, плач і сміх —
Це все Твоє, мій — тільки гріх?!

О Боже, розлучи земне
З небесним — і врятуй мене!

Х

Я в Стопчатові народився,
Та до Києва була мені путь,
Щоб двадцять четвертого серпня
Спізнати Твою можуть.

Всевишній, Ти здер із мене
Раба тристалітнє тавро,
І двадцять четвертого серпня
Вклав мені в руки перо.

Я зорав сто гектарів слова,
Скопав сто пісенних грядок,
Щоб двадцять четвертого серпня
Написати один рядок.

О Господи, несамовиті,
Незбагненні Твої діла:
Я живу ще для тої миті,
Що минула, та не відійшла,

Що зринає знову, як сонце,
З глибини світанкових небес.
Я в Стопчатові народився,
А в Києві вмер і воскрес.

XI

Як Ти працюєш, мій Господи,
В пеклі неправди і мсти,
В світі, де розвали, розпади,
Вбивства, пожари, фронти?
Де Ти береш терпеливості,
Щоб слухати всі жалі,
Скарги, прокльони, тужливості,
Стогони, зойки Землі?
Сльози гримлять океанами,
Суша золою стає...
Як Ти над душами рваними
Здійснюєш право своє?
Ходить бетонними пущами
Вбивця в залізнім пальті.
Боже, світлами цілющими
Вкрий наші темні путі!
Дай же і нам витривалості
На незбагненні діла;
В пеклі Твоїм без ненависті
Перегоріти дотла!

XII

Навіщо зводиш Ти мене зі злом,
Показуєш мені страшний надлом
Душі нещадних і тупих істот,
Навіщо Ти повторюєш стокрот,
Що, в злочині зачатий, я й помру,
Злобі віддаючись, а не добру?

Чи не тому крізь пекло ми йдемо
На цій землі і вогняне клеймо
Несем на чолах, казимось з болінь,
Що там, де вгадується вічна тінь
Твого буття, де тиша спить німа, —
Нема інферна, людських мук нема?!

О Господи! Де правда? Чи добро
Все тут, де людське котиться хоро,
Де поцілунок спраглий, мов косар,
Що воду п'є на спеці й чує дар
Життя і щастя, — чи не Твій це рай?
Чи не безсмертя це? Відповідай!

XIII

Час протікає. Ні! Стоїть!
Немає літ. Нема століть!
Все, що було, і все, що буде,
Без послідовності встає
В моїй свідомості. Нікуди
Не пропадає битіє. Немає смерті.
Все омана. Та злуди все ж нема в Тобі;
Ти — вічний, як земля рахманна,
Як піднебесся голубі.
Ти — вічний, але й вічні люди,
Вони полюблять і розпнуть,
І знов полюблять без облуди,
І знов розпнуть, і знову буде
Рости в минувшину майбуть.

XIV

Не карай за непокору,
Лагідно на мене глянь,
Покажи дорогу вгору,
А не вниз — у темну хлань,
Дай здоров'я в душу хвору,
Повну сумнівів і знань.

Мої крила розпростерті,
Та злетіти сил нема.
В цій печальній круговерті,
Де панує твердь німа,

Ти ведеш мене до смерті
Безпощадно й мовчком.
То навіщо, я не знаю,
Ти в моїй душі вмістив
Стільки пекла, стільки раю,
Та ще сто страшних світів,
Що горять?! І я згораю
В тім, що сам Ти засвітив.

Але це несправедливо —
Знищувати власний твір,
Духу страдницького диво
Спалювати, як папір,
Обертати в попіл жниво,
Де в колоссі повно зір.

Боже мій! Якщо золою
Має стати кожна грань,
Кожна зірка, що із тьмою
Б'ється й гасне в ранню рань, —
Будь в останню мить зі мною,
В час підзвітних розвітань!

XV

Вертаюсь. Блудний син! Та не твори для мене
Високих почестей. Із мого вороття
Бенкету не роби. Життя моє теменне
Не обертай в сяйне, розкішлिवе життя.
Бо ті сини Твої, що не спізнали блуду,
Убожества, біди, поневірянь, жалю,
Зненавидять мене. Для них нерідним буду,
Здобувши в батька честь, братів я загублю.
Такий наш людський рід. Ми вимагаєм кари,
За помилки душі — прощення в нас нема...
Тому побий мене, щоб був я тим до пари,
Хто зраджував Тебе, та тільки крадькома.

XVI

Господи, чи звідував Ти блага
Пестошів, знадливих обморок,
Як зникає сором, встид і нага,
А приходить вільне, як пророк,
І нестримне молоде кохання,
Що виймає серце із душі,
І стоїш ти на межі конання
І на невмирущості межі?!

Знаю, що прийшов я в світ на муки,
Не пройти, а прокладати шлях, —
Але в час найтяжчої розпуки
В шрамах і болящих мозолях
Падаю на жолоби та згини,
На вогонь, переданий з пра-пра-
Плоті, що створив Ти, та не з глини,
А з дуги гарячого ребра...

XVII

***«І сказав мені Господь:
«З півночі відкриється зло
на всіх мешканців землі...».
Книга пророка Єремії 1:14.***

Це Ти створив таку природу,
Що з Півночі іде зима,
Та як поглянути до споду
Речей, то Заходу, і Сходу,
І Півдня, й Півночі нема!
Куди б я не подавсь, мій Боже,
Наткнуся на сніги й льоди,
Людина в рай дійти не може,
Де на її ліниве ложе
Спадали б золоті плоди.
Ми всі до злочину придатні,

Бо нас оточує Сибір,
Хоч ми з Твоїї голуб'ятні
Злітаєм в простори блаватні,
Дрімає в кожному серці звір.

Та все ж Твій голос розумію
І правду визнаю Твою,
Коли, вдихаючи завію
І дивлячись в зіниці змію,
Лицем до Півночі стою.

XVIII

Не був подібним я до Йова:
Страждань, ниспосланих мені,
Я радо не сприймав. Сумні
Переживав я тяжко дні,
Шукав палаючого слова,
Щоб небо проклясти!.. Нема
Сьогодні в мене непокори,
Єство, колись до бою скорі,
Приймає мовчки кожне горе
Студеним поблиском ума.
Я вже не знаю, що дорожче —
Непослушенство, гнів, протест
Чи взятий добровільно хрест,
Бо мучитись *Necesse est!**
О, мій великий Переможче!
Ти вбив у мене, мов жало,
Жагу терпіння, насолоду
Болінь, що зроджують свободу,
В потворному плекають вроду
І в щастя обертають зло.
Не відступи тепер од мене,
Бо хто хмеліє від страждань,
Той може сам упасти в хлань

*Необхідно (лат. — Прим. автора)

Злостивих чинів і діянь,
Забувши людяне, втішення
Творіння ласки й доброти!
О, вирви з мене трійло люте,
Щоб міг я знов невікнім бути,
Не пригортати хрест покути,
А, клянучи, його нести.

XIX

Чи тоді я до Тебе найближче,
Як приходжу на кладовище,
Схиляюсь до забутих імен,
І дивлюсь, як в'яне ромен,
Наче космос, на камінній плиті,
І згадую дні свої золоті?

Чи тоді я до Тебе найближче,
Коли вхожу в гулке кострище
Людських стогонів, скарг, болінь,
Коли падаю, наче тінь,
Під обцаси жорстоких душ,
Що згоряють самі надовкруг?

Чи тоді я до Тебе найближче,
Коли йду до людей на грище,
Співаю, танцюю і п'ю
Поцілунки, як ласку Твою,
І спадаю до дівочих ніг,
Як зомлілий печальний сніг?

XX

Як Ти мене спитаєш, Пане,
Що я робив на цій землі,
Скажу: «Гримів, бив у тимпани,
Дзвонив у дзвони та камбани,
Будив до людськості жалі!

В тяжку добу сокири й плахи,
Брудних дровітняних розправ
Перед очима костомахи
З дияволом зіграв я в шахи
Дві партії — і дві програв.

Я помилявся, та ніколи
Не створював зумисне зла.
Із пристрасстю Савонароли
Рвав пута, ланцюги, кодоли,
Що їх неволя нам сплела.

Я жив для однієї дати,
Коли, як світу сяття,
Вставала з мертвих наша Мати;
Тому я прошу оправдати
Це двічі програне життя».

XXI

Вечоріє. Ластівки в блакиті
Граються, як дітвора в траві.
Місто грає. І світла невмиті
Мерехтять у вікнах візаві.

Я стомився. Тоскними очима
По будівлях в захід сонця йду.
Наче грань, що в попелищі блима,
Кличе обрій в далечінь руду.

Хтось несе нові сміливі гасла,
Хтось кричить: «Вставай, забута мсто!»
А моя найкраща днина згасла,
Та цього не спостеріг ніхто.

Тільки Ти, хто знає кожну стежку
Ластівки, метелика, джмеля,
Хто крізь неба золоту мережку
Дивиться на Землю віддаля,

Тільки Ти вселяєш в душу спокій,
Мовлячи крізь далину сторіч,
Що надходить в скорбності глибокій
Краща за той день безмежна ніч.

XXII

Добре, що Ти владарюєш над нами,
Правду пізнати даєш через гріх;
Добре, що зводиш собори і храми
В людській душі для прославлень своїх.

Добре, що маєш Ти силу велику
І понадсмертність, яку не збагнем.
Добре, що нам свого ясного лику
Ти не являєш — не сліпиш вогнем.

Добре, що вибрав Ти людську подобу,
Щоб на Голгофу вказати нам шлях.
Добре, що нас Ти піднімеш із гробу
В час, коли сонце обернеться в прах.

Зле тільки те, що не дав Ти нам сили
Світ збудувати, як Сам повелів.
Зле тільки те, що, поставши з могили,
Ми не почуємо маминих слів.

XXIII

В часи благословенних об'явлень,
Коли вставала наша Мати з гробу,
Молитви прах, старої пісні тлінь,
Печальний дух, одягнений в жалоу,
Забута гордість предків, кольори
Блакиту й злота на дівочій скроні —
Все воскресало, рвалось догори,

Немов трава у тріснутім бетоні,
Все наливалось, наче плід в саду,
Все оживало, грало, клекотіло,
Так наче хтось наснагу молоду
Вдихнув у мертве і ледаче тіло.
Де страх подівся, що серця прогриз?
Хто розбудив цю одержимість юну,
Що йшла, немов сновида на карниз,
Зі словом правди на страшну трибуну?
Спадав з душі мертвечини тягар,
Святилася над смертю перемога —
В ті дні крізь темне клубовиння хмар
У блискавках я бачив людську твар
Й простерту понад нами руку Бога.

XXIV

Як сонце догорить і вдень засяють зорі,
Студеним каменем планета обросте,
Тоді із наших душ в космічному просторі
Світило створиш Ти — ядро вогню густе.

Розтопляться льоди, накриють землею води,
І з'явиться ество, страшніше востокроть
Від нас, та сонце дасть йому жагу свободи,
І ввійде Божий Дух в його звірячу плоть.

XXV

Ми слухняні раби
Канчука і гроша,
І ридає з ганьби
Наша вірна душа.
Ми — ненависті тьма,
Лютих розбратів сказ,
Нам пощади нема,

Ні прощення від нас.
Ми самі собі суд —
Адвокати й кати;
Ми із власних облуд
Прагнем вихід знайти.
На кострище йдемо,
У задушливий дим,
Щоб старезне ярмо
Замінити новим.
Ми в злочинстві такі ж,
Як у помсті за зло!
Ми дволезовий ніж,
Смерті вічне живло.
Ми тирани й раби,
Що зійшлися в одне...
Але все ж — не губи
Людське плем'я жахне!
Сотворив Ти його,
Як подобу свою,
І подвійність його
Я в Тобі впізнаю.
Ти відкрив нам гріхи
І святу благодать —
Рай, де в пекло шляхи
Знадно манять, біжать,
Древо знань, на котрім
Висне пагубний змій.
Боже, в серці своїм
Людський рід пожалій!

XXVI

Діяльний розум, Бог-Творець,
Присутній в кожному началі,
Не знає скорбності, печалі,
Ні муки зболених сердець.

То чом же людськості взірець
Конає на хресті? Чом далі
Ми несемо страждань скрижалі,
Терновий славлячи вінець?

Чому це в радощах не може
Поєднуватись людське й Боже,
Чому покора й каяття

Нам повертають силу духу —
Так, начебто в ядрі життя
Є хтось, хто кличе в жаль і скруху?

XXVII

На поетичну славу знижка,
Відкриті всім її врата...
А все ж молюся за Малишка,
Що мав божественні уста.
Колінкував перед престолом
Тирана, знаючи свій гріх,
Та Україну серцем голим
Хистив і боронив, як міг.
Сьогодні легко, пане-брате,
Клясти зруйновану тюрму,
Але тоді, як каземати
На горло ставили йому,
І він лежав, як у бетоні,
У застигаючій олжі,
Тоді в півслові і в півтоні
Був спас для вільної душі!
Ні, не була це рабська згода,
Що любить ницість кабали.
Ми, як нащадки Валенрода,
В гнівбі до ворога росли,
Чекали часу... Боже милий,
Не заглуши святу сурму,
На Україну із могили
Дай сили глянути йому,
Возрадуй серце неледаче,
Вгорни стражденника в тепло,
Бо тяжко знати, що він плаче
В труні над горем, що пройшло.

XXVIII

Боже, Ти сієш зерна
Любові і доброти,
А сходить все більше скверна
Люті, ненависті, мсти.

Хто ж то іде за Тобою,
Як тіні прозора тьма,
Хто досіває злобою
Ниву Твою крадькома?

Хто ж так несамовито
Топче Твою рілля,
Хто ж то вбиває жито
Жменями кукілю?

Якщо Ти на своїй ораниці
Дозволяєш творити зло,
Не дивуйся, що в нашій пшениці
Залізне будяччя зросло.

XXIX

Не був я, Господи, безбожним,
Але носив раба тавро,
Во ім'я правди словом ложним
Сквернив свої уста й перо.

Кормив я власним серцем звіра,
Щоб менше Україну жер,
І честь моя — страшна офіра —
Кричала, ставши на костер.

Я проклинав Тебе із болю,
Шукав спасіння в проклятьбі,
Та дух мій завжди був з Тобою,
І вірним був я лиш Тобі.

І в час, коли, здавалось, треба
Забуть Твої глухі врата,
Я бачив, як зійшов Ти з неба
І нашу Матір зняв з хреста.

Сьогодні на новім причалі,
Де сяє волі молодик,
Я, повен каяття й печалі,
Вдивляюся в Твій грізний лик.

Даруй мені мої провини,
А ні — то смертю покарай,
Та знай: я встану з домовини,
Як знов скують мій рідний край,

Я не засну в пітьмі глибокій,
Як Україну знов розпнуть,
А встану й прокляну Твій спокій,
Твою всеправедну можуть!

XXX

Я знаю мови Ботева, Шекспіра,
Міцкевича, Некрасова, Марті,
Та все то лиш одежа, а не шкіра,
Не кров, не серце в гуркотнім битті.

Нема в мого ества глибинах світла,
Яснішого за мамині слова,
В його теплі душа моя розквітла,
Неначе та черешня майова.

Лиш рідне слово, що було чертогом
Моїх дідів та їхніх повитух,
Дано мені, щоб розмовляти з Богом,
І думати, й творити власний дух.

XXXI

О Боже, Ти в моїм сумлінні,
Як сонце в хащі лісовій
Круті верхи, купці уклінні, —
Все проникає промінь Твій.

Конару, гілку і галузку
Моїх притаєних думок,
Тремтливий лист жалю і туску
Вмиває світляний струмок.

Усе пташине і звіряче
Ти бачиш в сні мого єства,
Де вранці соловейко плаче,
Ридає ввечері сова.

Усе повзуче і безкриле,
Все, що снує надії нить,
Жадає взяти в Тебе сили,
Під поглядом Твоїм тремтить.

Я сам собі дивлюся в душу
Через прозорливість Твою,
І в тому лісі дику грушу,
Як рідну матір, пізнаю.

XXXII

Я обертав святе натхнення в маску,
Ховав обличчя в темному бою,
А нині через те свою поразку
В своїй же перемозі спізнаю.

Але не все про мене, мій паничу,
Цим сказано. Не поспішай. Пожди.
Я гуртував когорта бунтівничу,
Щоб рятувати наш народ з біди.

В серця скорботні я вселяв отуху,
Коли ще в нас не бачено тебе.
Кував я ланц подвижницького Руху,
Щоб ним ламати брами КГБ.

Ти ж на свободі жив, робив доляри,
Пивце жлуктав, солівши смачно креш,
А нині, як суддя, звіститель кари,
Мені правницю зверхньо подаєш.

Все, як було. Гірка моя година.
Бо ти — герой, а я, звичайно, раб!
Якби ти знав, що значить батьківщина,
Сповита в дрiт і сталь, а не в єдваб;

Якби ти знав, що значить бути в скові,
В невидимій, але страшній тюрмі,
Де слухають мембрани подих крові,
Серця кричать, але вуста німі;

Якби ти знав, що значить між хахлами
Молитись до Шевченкових терпінь,
Манкуртам будувати школи й храми,
Житами засівати мертву рінь;

Якби ти знав, що значить щодобово
Вмирати тричі й воскресати знов,
Щоб зберегти одне-єдине слово,
Незриму нитку порваних основ;

Якби ти знав, що значить просто бути
Посеред тих, що від печалі мруть,
Де повна яничарської отрути
Оселя рідна й материна груди;

Якби ти знав, що значить зненавида
До послушенства власного, якби...
То взяв би й ніс, немов каріатида,
Те, що несли такі, як я, раби!

Я каюся, та не перед тобою,
А перед Богом! І не клич мене
До сповіді. Бо я вернувся з бою,
І кров ворожа на мені ще схне.

Я жив не так. В облудливій покорі
Чаїлась волі мука і мета.
Ні. Так я жив. Несхитно і все д'горі
Я двигав на плечах свого хреста.

XXXIII

Он Смерть стоїть, знадлива панна,
І кличе поглядом на гріх.
Душа стражденна, безталанна,
І мрія пожадань моїх.

Немало думав я про неї,
Чекав на зустріч, — а тепер
У цій безвихідній алеї
Мене хтось надвоє роздер.

Вона підносить край спідниці,
Втинає блискавку стегна
Мені під серце... Холод криці,
Жага, боляца і хмільна.

Гаряче лоно, кучеряве
Багаття, плоть, немов папір,
Я вгадую і, повен мряви,
Встидливий опускаю зір.

Щось тисне душу, зле й вороже,
І кров сумна гуде, як дзвін.
Не дай... Ні, дай мені, мій Боже,
Згоріти між її колін!

XXXIV

О, перейди крізь наших душ руїни,
Зваж наші злами й злочини жакні,
І дай одвіт, чи Богом України
Ти можеш бути далі, чи вже ні?
Чи Ти покинеш нас напризволяще,
Щоб ми шукали світла, мов кроти,
Чи в наше серце, темне і боляще,
Вкладеш хоч трохи зору й доброти?
Чи одмежуєш нас навік од людства,
Ненавистю струївши нашу кров,
Чи, може, з ворожнечі та облудства
Навернеш нас під злагоди покров?
Чи провинились ми настільки, Боже,
Що порятунку вже для нас нема,
Чи зло творили ми самі? Чи, може,
Творилось все не без Твого керма?
Сьогодні ми скалічені, обдерті,
Назовні — вільні, а в душі — раби.
Дай нам свободи більше, аніж смерті,
Помилуй нас, а ні, — то погуби!
Та вже не муч Москвою і Сибіром,
Дай нам перепочити од ярма.
Хіба це мало, що Тобі ми вірим,
Хоч Ти мовчиш, так мов Тебе нема?!

XXXV

Господи, ступи —
Де ми впали ниць —
На сухі степи
Золотих пшениць.
Накажи нам встать,
Випрямить хребти,
Як незборна рать,
Зброєю піднести!

Бо гримить орда,
Схована за пруг,
Аж земля тверда
Стогне надовкруг.
Оберни плуги
В бронь непробивну,
Дай нам дві снаги
На борбу одну!
Вийми з наших душ
Наляк та печаль,
Оберни м'якуш
Серця в дику сталь!
Кожне зеренце
В кулю оберни, —
Хай бринить в лице
Людо-сарани!
Хай впаде орда
В нашої сторони,
Хай тече руда
Вище від стерні!
Потім, Боже наш,
Дай нам тихі сни,
Кожен патронташ
В колос оберни!
Кожен танк, літак,
Все шмаття заліз

Оберни на злак,
Щоб могутньо ріс!
Лиш ворожу кров
Глибоко сховай,
Щоб не всякла знов
В мамин коровай!

XXVI

Зупини мене, мій Творче,
Бо вертаюся назад —
В пекло людське богоборче,
В огняний, кривавий ад!
Я збиваюся на слові,
Ласку мудрості гублю;
Знаю, на ворожій крові
Не зросте зерно жалю,
Благодатної свободи
Не завітне добрий злак,
А з-під скиби в дні негоди
Вишкірється знов маслак.

І зросте відомсти криця,
Штик — ненависті остюк,
Та з трутизною косиця —
Лицемірний дар гадюк...
Але ж є Вітчизна-мати,
Біль хрестів і перехресть.
Честь — за неї збройно стати,
І за неї вмерти — честь.
Бо коли Вітчизна гине, —
Гине правда й доброта,
Твого слова, Господине,
Вже не звідують уста.
І ростуть гадючі зуби,
Двоїться язик хахлів;
Пожадання самозгуби
Обертає душу в хлів.

І нема Тебе, мій Княже,
Де Вітчизни вже нема...
Тож нехай орда поляже,
Що на нас іде сліпма!
Я не знаю, хто з нас вище
В мирний і ласкавий час,
Але там, де бойовище,
Вітчизна дає наказ.
І не можеш Ти сказати:
«Киньте зброю і сурму,
Йдіть у тюрми й каземати
На тортури й на страму!»
А як скажеш, — не допоможе,
Не послухаєм, не жди.
Тож не зупиняй нас, Боже,
А натхни і поведи!

XXXVII

Чи ми од рабства і неволі
Впадаємо в звірячий сказ,
Чи нам серця, з біди схололі,
Струїв навіки хитрий плаз,
Чи нас навчив недобрий геній
Облизувати кривавий меч,
Шаліти в лютості скажених,
Та так, щоб біла в мізки сеч,
Щоб розум сатанів од злості,
Щоб криком повнилась гортань,
Щоб, наче хмиз, тріщали кості
Під нашим чоботом?! Постань,
З'явися, Господи, між нами,
Поміж народами й людьми,
І порятуй нас від знетями,
А ні, — то будь таким, як ми,
Спізнай натуру недолугу,
Що родить рабство і кує
Сама на себе харалугу,
Єство божественне Твоє
В собі калічить, о наш Спасе,

Пройди по світі й пожалій,
Що Ти вмирав за ці лампаси,
За цей ходячий тлуц і лій,
І простроми наш падол сміло,
І випусти з його нутра
Вогонь, — щоб назавжди згоріло
Це мудре бидло, повне зла!

XXXVIII

Тяжкий мій шлях — гущавиною голоду,
Над багновипщем — опівнічна путь.
Кров колючки, неначе кігті, рвуть,
Трясовина затягує до споду.

Куди я йду, покинувши господа
Свогого батька? Де моя майбуть?
Кому це я крізь ночі каламуть
Несу вогонь негаснучого роду?

О, Господи, пошли мені навстріть
Окроплений росою тихий ранок,
Що грає, наче в золоті блакить.

Я хочу вмити серце наостанок
І твердо стати, мов на рідний ганок,
На той поріг, що зветься смертна мить.

XXXIX

Мені Твої хороми невідомі,
Де можна жити вічно й без біди.
А тут життя — нічліг в чужому домі —
Надосвітку вставай і геть іди...

Був сон дитинства. Батько. Небо. Мати.
Обід на сіні в затишнім яру.
Все, наче блискавка. Пора вставати.
Вони померли, значить, я помру.

В Твоїй оселі я не був ніколи,
А Ти в моїй, здається, трохи жив —
Як я ходив до церкви і до школи,
Збирав колосся в стернях після жнив.

Я був щасливий, чувши, як сміється
Срібляста Лючка в жолобі твердім.
Чого ж Ти одійшов із мого серця,
Чого покинув мій убогий дім?

Вернися, Господи! Десь є стежина,
Захована в спориш і лободу.
Я, снами зачарована дитина,
Перед пробудженням на Тебе жду.

XL

Ну, а що там — за межею?
Янголи чи тільки хроби?
Плоть мою зліпив Ти з глею,
Давши їй земні хвороби
І минуцність. Тож не диво,
Що земля землею стане,
Але душу неможливо
Обернути в тлін, мій Пане!
Дух повинен стати духом,
Тільки в іншій оболонці,
Та не місце моїм скрухам,
Болестям сліпим на сонці.
Оберни і їх, Владико,
У печальне попелище,
Хай того не мучать дико,
Хто до мене став найближче.
Залиши з мого натхнення,
З мого духу, з мого труду
Тільки пісню воскресення
На гробах живого люду,

Тільки поклик до свободи
Крізь тюремні ґрати й брами,
І любов до світла й згоди
Між гнівливими братами!

XLI

Піраміда чи мавзолей,
Чи могила — повсюдно тьма.
З цього світу — сотні дверей,
З того світу — дверей нема.

Я й не схочу вертатись назад,
Хоч тужитиму день у день
За сліпучістю жіночих знад,
За печалями рідних пісень;

За стопчатівським журавлем,
Що криницю стеріг мовчазну,
За Гуцанками, де чорнозем
Народив мені друга й жону;

За цимбалами з Космача,
За соловейками з Дніпрових круч,
За рукояттям слова-меча,
Що я брав його обіруч;

Я тужитиму сто століть
За Українами всіх широт,
І за Києвом, що мерехтить
У сивизнах, як Саваот.

З того світу — дверей нема,
Але туга моя — не прах...
Слухай пошум цього псалма
У тополях і яворах.

XLII

Ти, хто на вишньому престолі,
Хто знає влади скорбну суть,
Не дай мені зазнати долі
Тих, що накази віддають.

Я не люблю скляного ока,
Що палахтить в сльозах з-під вій
Фельдмаршала, вождя, пророка
На круговерті світовій.

Під небеса Твої алмазні
Стаю без дріж, не впохил;
Я в людях не люблю боязні,
Глухого деренчання жил.

Я в людях не люблю покори,
Тож дай дожити в рядових:
Садить капусту й помідори,
Забути світ, як давній звих!

XLIII

Молись, дитино, за Україну,
Що нам безсмертне життя дає,
А по молитві ставай до чину,
Ставай до праці, дитя моє.

Молитва небо здійснює вгору,
Заводить сонце в душі алмаз,
А праця творить землі опору
Та від скорботи рятує нас.

Молись, дитино, щоб не вернуло
Московське рабство, як темна мжа,
А по молитві пильнуй, щоб дуло
Твої зброї не жерла ржа.

Молитва щира — то з Богом згода,
То криця духу, а не руки,
А чиста зброя — твоя свобода,
Твоя будучність на всі віки.

XLIV

Творителю всього живого,
Ти відаси про смерті біль,
Що в серці зернятка малого,
Неначе пійманий мотиль,
Крильми тріпоче! Помирати
Не хоче серце. Але Ти
Не лічиш болесті, ні втрати,
Ні шибениці, ні хрести.
Ти підкорив закону тління
Плоть, де вирує думка й сміх,
А повне темностей каміння
Поклав у мур церков своїх.
Але ж це ми — і люди, й зела,
І звірі, й бджоли, і птахва,
І музика сумна й весела —
Прикметності Твого ества.
Я знаю, це Твоя скорбота
Спадає листям з чорних веж,
Де срібні осені ворота
Засвідчують, що Ти живеш
І мучишся в тужбі відходу,
В жаді смертей і воскресінь,
І силою нового плоду
Перемагаєш мертво тлінь.
А завтра, як відійдуть ниці
І скресне поле жнив'яне,
Твій усміх в золотій пшениці,
Як хвиля вітру, промайне.

XLV

Навиклі ми до шлей, батогів і голобель,
Ми вбігли всі в сліпучі ворота й дні АЕС;
Нас Хіросіма вбила, вбив Чорнобиль,
Бо в наших молитвах немає вже небес.

Ми напоїли землю мазутом,
Нагодували іржею траву,
Вченим безумством, у чоботи взутим,
Розтоптали невидиму, але живу
Душу природи... Хіба Ти не помітив,
До якої премудрості ми дійшли:
Солярки поналивали в келихи квітів —
І меду вимагаємо від бджоли!
Роботи бідні в залізній печалі,
Ми граєм людей на власній труні,
І споживаєм снагу свою далі:
Стронцій — у хлібі, бензин — у вині.

XLVI

Скажи, для кого світить сонце,
Коли його позатуляють
Непроникненні, грубі хмари,
Понад котрими в небесах
Немає ні листка, ні ока,
Ні вітру, ні найменших первнів
Життя — нема нічого. Пустка,
Пустощність, порожнеча, ніч
Нема. Ніщота. Творче світу,
Ти вклав жадання світла в атом
Матерії, жагу прозріння
Вклав у розбуджену природу,
В драглі, де пульсувало серце,
А з нерва зроджувався зір;
Ти очі дав на те людині,
Щоб придивлялася до сонця
Та обертала в світло духу
Його енергію! Скажи,
Навіщо так понадщедотно
Проміння зуживати, дарма
Зливати на незрячі краплі,
На хмаровиння невидюче

Твою природну благодать?
Що я питаю? Ось упала,
Здавалося б, сліпа краплина
З мого ока, але скільки
В ній болю, ніжності й скорбот!
Можливо, й Ти в дощі та грози
Теж осяваєш власні сльози,
Тремтиш од радості й плачу,
Як я, коли сльоза вочу?!

XLVII

Quo vadls, Domine? Куди Ти йдеш?
Куди мене, незрячого, ведеш?
Хто я такий? Савло чи вже Павло,
Що мстить своїй душі за давнє зло?
Два імені? Та не мені. Я йму
В одному слові волю і тюрму.
Переименуй мене, перехрести,
Та цим не звільниш дух мій з бідноти.
Хоч стану я апостолом Твоїм,
Мене Твій меч скарає, наче грім.
І Ти його не в змозі одвернуть,
Бо в цьому людська й божественна суть:
Творець добра і зла — одне єство,
І крізь олжу йде правди торжество!
Та суд не бачить ні причин, ні тла,
Він розглядає тільки злі діла.
Мій Господи, Тебе я не виню,
Що сотворив мене з води й вогню,
З брехні і правди, з гніву й доброти,
Зі смутку й радості, з любові й мсти.
Quo vadls, Domine? Куди йдемо?
Зірви з моїх очей старе більмо!
Ні, не зривай, я чую: навкруги —
Румовища, могили, вороги...
Нехай ніхто не вздрить в моїх очах
Дороги нашої скорботний жах!

XLVIII

Печальна і трудна моя судьба
Живе на покаянстві та докорі,
Бо надто часто я ловив раба
В своїй душі, як злодія в коморі.

Ловив, але не брав його в дибі,
Не кидав у в'язницю темноглуху,
А плакав з ним од спільної ганьби
Над ранами окраденого духу.

О Господи, не дав Ти палаша
На ворога, не дай на нього й миру —
Буди мене, аби моя душа
Не обернулася на його квартиру.

XLIX

Чим провинились ми перед Тобою,
Що Україну Ти вчинив рабою,
Дав нам вітчизну, та не дав держави,
І струтив нас, як у багно криваве,
В неволю не на мить, а на віки,
Щоб захлинулись ми, як топляки.

Ми впали, та не згинули в безодні,
А стали, як потвори земноводні:
Хребти гнучкі, сумління під лускою,
Студена кров під шкірою ковзкою,
Про визволення мрії потайні,
Проклін — Тобі, поклони — Сатані.

Стояли ми ще в ханському наметі
Навколішках, мов не князі, а кметі,
А потім біля царської світлиці
Пилюку цілували, хитрі й ниці,
А потім — я всього не полічу! —
Як богові молились Іллічу.

Було нам добре, бо казна платила
За те, що ми одрубували крила
Самі собі! Прилігши на дровітні,
Ми обтинали розуми всесвітні,
За промінь сонця швидші востокроть,
Лишаючи нужденну, пішу плоть.

Тепер із наших пліч стирчать обрубки,
Немов поліна обгорілі — з грубки;
О Господи (пробач, що так глаголю!),
Чи не запізно нам послав Ти волю,
Чи здатний Ти підняти із могил
Дух непокори, а не рабський квил?

Ти чуєш! Плачуть за тюрмою в'язні!
То, може, краще, щоб були ми плазні,
Щоб людську не вертав Ти нам подобу,
Не воскресав, а заганяв до гробу
Тіла, що прагнуть, та не розкуття,
Не крил і не свободи, а жраття.

Я каюся. Але ж і Ти, мій Пане,
Подумай, де взялись мої кайдани,
Хто під подушечку в мою колиску
Підклав оте залізо, повне блиску,
Чи то не янгол зніс мені згори
Тобою приготовані дари?

Я за в'язницею не буду плакати,
А проклинатиму мерзенну м'якоть,
Що рабський норов береже на волі
Та забиває душі власні й кволі
В щілини й шпари ярем та заков,
Що їх проїла ржею чесна кров.

Чи провинились ми, чи ні — не знаю,
Але ні там, ні тут не прагну раю,
Дай тільки правди і благословення
На труд стражденний, на гірке натхнення,
Що повертає людям людський лик,
Дух волі тому, хто до рабства звик.

L

Коли на пагорби Дніпрові,
Де був апостол Твій Андрій,
Зійдеш і вчуєш стогін крові,
Мов сонця гул в землі старій, —
Знай, Господи: жага свободи
Тут не розпалася, як прах;
Палають нею небозводи,
Плоди в калинових ярах.
Коли на Хортиці ногою
Торкнеш стежину чи зело
І плоттю Божою нагою
Відчуєш біль, як вбите скло, —
Знай, Господи: жага свободи
Тут не зотліла, мов зола;
Донині запорозькі броди
В полон цариця не взяла.

Коли Ти станеш на Говерлі,
Сягнеш очима аж на Понт
І вздриш, як зводяться померлі
Онуки Богунів і Гонт, —
Знай, Господи, жага свободи
Нас піднімає із могил,
І вписує таємні коди
Воскреслих душ у небосхил.

Прийди і стань же нам суддею,
Карай за бачення сліпе,
За те, що ми свою ідею
Любили більше, як Тебе.
Прийди і стань, де кров пролито,
Стань на розорані серця,
Що родять волю, наче жито,
І ждуть жорстокого женця.
Прийди, як грім в безоболоччі,
Зірви з нас бруд і гниль труни!
І не карай, а глянь нам в очі
І дух наш твердістю натхни!

1993

ПАМ'ЯТЬ

*Товарищи, мы станем братья.***А. Блок**

Привіт, шановні московити,
Товариші і господа!
Ми вас не любимо, та жити
Потрібно так, щоб ворожда
Нас не спалила; що робити,
Сказати правду вам чи вбити
Невкірну пам'ять? Це біда,
Що ви для нас — не таємничі,
Як для Європи. Ваші кличі,
Майстерні маски на обличчі,
Мінливі, як морська вода, —
Все знаємо! Не раз, не тричі
Ми йшли до вас у будівничі,
А ви — до нас, як та орда.

О, православні лицедії,
Зі свого виду змийте грим,
З безумної старої мрії
Зірвіть позлітку! В безнадії
Без нас будуйте Третій Рим!

Ми з вами не одної віри,
Ми — орачі, а ви — жовніри
З мечем, голодним і страшним.
Ви до монаршої порфіри
Молилися і, як вампіри,
Давали сатані калим,
А він щедротним був без міри,
Ділив, як справжній побратим:
Палати — вам, нам — капоніри,
Собори — вам, а нам — Сибіри,
В'язниць і штолень темні діри,

Платьбу за людськості нестрим.
А ми навколішки в неволі
Благали під хрестом святим
Свободи й правди, хліба й солі
І вас, обмерлих на престолі,
Не прокляли за наші болі,
А, вірячи брехливій долі,
Piшли в братерства ореолі
Служити вам на ратнім полі —
Підкорювати Польщу й Крим.

Ми ока не взяли за око,
Ми ще не знали правди-мсти,
Зате, покарані жорстоко,
Губили шлях свій до мети,
До неспідлеглості, до правди,
Що націям дає назавжди
Життя і подих правоти;
Та пам'ятали, пам'ятали
Століття рабської потали
І те, що ви нам — не брати.

Ми власну душу осквернили
Гіркою службою Москві,
Та в наші покайнні жили
Вселились духи бойові;
Від Конотопа до Полтави
Несли ми нашої держави
Знамена соняшні в крові,
І, вами скошені, як трави,
Ми воскресали — й збройні лави
Творили знов при корогві.

Ви мови нашої злякались,
Бо в слові ми розбудувались,
Як спраглий вічності народ:
«Заборонити! Зарубати!

На вістря кинути зубате,
Закласти в пам'ять інший код!
На кожній кам'яній сторінці
Здовбати все, що українці
Писали там без перешкод!
Спалить бібліотеки й храми,
До генетичної програми
Внести лиш те, що має скот!»

На братній учті нам отрути
Ви підсипали крадькома, —
І встав хахол, створіння люте,
Та безпритомне, як чума;
Лиш їдла голос має чути
Цей мор клітинами всіма;
А мову має він забути,
Бо мова — гріх, печаль спокути,
Здоров'я і світлінь ума,
І честь, і гідність, і страма,
І пісні хміль, і запах руті,
Батурин, і Базар, і Крути,
І дух УПА, і біль засмути,
І хрест із льоду, і німа
Голгофа наша — Колима!

Та наша пам'ять нещадима
Стоїть у Бога за дверима,
Як вічні Космосу світла;
І ті часи виводить з мряви,
Як знов ми вірили в лукаве
Братерство москаля й хахла.
Все царське піднімалось вгору,
А ми в огні Голодомору
Стівали й гасли, як зола;
А ті, що стали в обороні
Не лиш батрацької долоні,
Але й державного крила

Свого нетлінного народу, —
Всі зникли, мов пішли під воду,
Без протоколу, без числа;
Але ж і ті, що йшли в колоні,
Сліпі апостоли червоні,
Як лиш розвіялася мла,
Що їхній зір заволокла,
Були постріляні, мов коні,
Вже непридатні до тягла.

Привіт, брати!.. Привіт, слов'яни!
Братерство наше олов'яне,
Тяжке, незаперечне. Нас
Кохав Азія й Кавказ,
Алтай свої камінні шати
Хотів би так одшліфувати,
Щоб обернутись в наш алмаз;
Слов'янами стають уйгури,
Бо вже набралися культури,
Спізнали імперський екстаз;
Щоб догодить Москві, як неньці,
Кричать з могил і йдуть чеченці
До нас творити свій намаз!
Ох, ті слов'янські небиліці
Припали пилом на полиці,
Але візьми і прочитай,
Помрій з братами про слов'янство —
Про нездоланне росів ханство
Від Дарданеллів по Китай.

З великого й малого юса
Постала сила немала,
Що подавала хліб з обруса
Великоруського стола
Для прожиття кашуба й прусса, —
А з українця й білоруса
Робила москаля й хахла.

Отож ми й у слов'янстві різні:
Ви — благодійники, а ми —
Сини невольничої пісні,
Бентежні мрійники з тюрми.
Одних слов'ян ви боронили,
Бо в них були чужі царі,
А ми в російськім царстві гнили,
Живцем закопані в могили
За те, що про свободу снили
І так співали й говорили,
Як нас навчали матері.
Одним слов'янам солов'ями
Співали ви, а нас — до ями
У Сандармосі птабелями
Складали. Наш смертельний гріх —
Свого державства пожадання,
Жадання мати свій поріг,
Свій край без вашого кайдання,
І небо для пісень своїх.

Ви нашу пам'ять брали в кліщі,
Підвішували над вогнем,
Щоб ми слова забули віщі
Про те, що встанемо й збагнем,
Хто ми такі, якого роду,
І знову за свободу вмерем,
Та знов повстанем за свободу
З-під ваших тюрем і ярем.

Ви братства хочете між нами,
І ми вам руку подамо,
Але прийдіть під наші брами
І визнайте, що ми братами
Ніколи не були. В ярмо
Ви нас одвічно забивали,
Ви нашу волю закопали
У Петропавлівки підвали, —

Та ми воскресли, ми повстали,
Ми з наших скронь повитирали
Рабів імперії клеймо.

Прийдіть, але не по братерство.
Його нема! Хто до очей
Вам скаже правду грубо й черство,
Полічить все, мов казначей
У вашім банку, вірте тому,
Але не вірте ні на п'ядь
Веселому та говіркому,
Що прагне вам обцілювать
Не тільки руки, але й ноги,
І славить ваші перемоги,
Що нас од них кістки болять.
Прийдіть — і вольній Україні,
І нашої пам'яті святій
Вклоніться, як людській святині,
За кожную смерть, за кожен бій.
І, може, Бог нам допоможе
Зійтись не з помсти і злоби,
А з правди, що єдина може
Вести в майбутнє без ганьби.

2002

СОТЕННИЙ ГАМАЛІЯ

І

Під гонтами нова космацька хата.
Два кулемети на колесах. Пси.
А в хаті — бандажі, червона вата,
Ремені, кров'ю вмиті пояси.

Лежать поранені. Тяжкі, як зброя.
Під головами ліжники старі.
І смертю пахне молоденька хвоя,
І моляться живі боївкарі.

Сотенний Гамалія спить на лаві.
Не спав же він три ночі й штири дні.
Затихли в Космачі і в Прокураві
Бої, але не вигасли вогні.

Він спить і чує: бій пашисть, як спека,
І сам він, наче обгоріла віть;
Він спить і бачить: палахтить смерека,
І не втікає з полум'я — стоїть!

Він спить і бачить: палахкоче церква,
Пайдьошники повзуть, як мурашва.
Він бачить кров свою. Вона не мертва —
Звисає, наче нитка, з рукава.

Він спить і чує: грають скоростріли,
Свої — співають, гавкають — чужі.
Він бачить: рідні хлопці побіліли,
Вмираючи на смертнім рубежі.

Він спить і чує: крешуть автомати.
Він бачить, як іскриться чорний плай.
Втім до сотенного підходить мати:
«Васильку, що ти робиш? Не вмирай!»

«Стріляю, мамо! Повертайтеся д'хаті!
Перекажіть — живий! І ждіть мене».
Сльоза на кулеметній рукояті
Дрижить, немов життя його трудне.

І Камінь Новаківського над ними
Стоїть, як храм, як Господа можуть.
І москалі стежками вогняними
Із Шепота в Космач вмирати йдуть*.

А татів голос чути із колешні,
І мати в хаті плаче, як свіча.
І Василько, як голуб із черешні,
До матері летить із Космача.

Та він в Стопчатові — не Гамалія,
А Скригунець Василь із Підгори.
Він — тільки з прізвиськом своїм — подія,
Що каже: будь, борись або помри!

Додому він приходить на дві слові.
«О, тату й мамо!» Більше слів нема.
Хіба ще так: «Бувайте ви здорові!
Я ще прийду, та вже не крадькома!»

Він спить на лаві, киптарем накритий,
Що пахне, як серпнева сіножать.
Він знає, хто забитий, хто не вбитий,
Він знає тих, що долі тут лежать.

Він збудиться, як ватра неугасима.
І надворі погладить, наче пса,
Залізного і вірного «максима»,
Що дивиться в порожні небеса.

**У сотні Гамалії, яка належала до куреня Книша, був рій станкових кулеметів. Сотня Гамалії зупинила наступ червонопогонників із Шепота на Космач 13 лютого 1945 р.; врятувала офіцерську школу в Заво-
ялах. (Прим. автора)*

Той кулемет — його любов далека —
Із першої війни. То — сатана:
Гарчить, як звір, регоче, як лелека,
Гримить, як грім з небесного вікна.

Пройдуть літа. Впадуть усі редути,
Але послухай, помовчи вночі...
Той грім сотенного ти будеш чути
І в Києві, не тільки в Космачі.

II

Ось воїни з Морозової сотні.
Засуджені. Всі тридцять, як один.
Їх погляди безтямні і скорботні,
На скронях зблиски молодих сивин.

Вони на списку в курінного Скуби*,
Березуни — всі з одного снопа.
Не вірить сотня в звершення погуби,
Бо дезертирів не було в УПА.

Їх розстріляють?! Це не може бути!
За що? За те, що в ліс прийшли самі,
Незграбні, бунтівничі, як рекрути,
Чи мо', за те, що не глухонімі?!

Та вирок вже прочитано.
«Зухвалі, Розгуляні та гострі на язик.
Вони помруть, але не в криміналі,
Бо в нас нема тюрми для цих музик!

**Курінний Скуба (Дмитро Гах) загинув у бою з військами НКГБ на Воскрісенецькій горі біля Коломиї 27 вересня 1945 р. Відзначався військовою дисципліною. Був ініціатором невиправдано жорстокого покарання групи стрільців із сотні Мороза за те, що один з них ударив офіцера із куреня Скуби. (Прим. автора)*

Вони стоять. По вісімнадцять років
У кожного. Обличчя крейдяні.
Високі ростом. Погляди пророків.
У синіх мазепинках — легіні.

І вже рої шикуються, і чоти,
І сотня вся при зброї — до ноги.
Мовчать усі, і тих нема, хто «проти»,
Є передсмертна тиша навкруги.

Та не мовчить сотенний Гамалія,
Найстарший віком. Сива борода.
Тремтять слова: «Це хто? Чия затія?
Це божевілля наше! Це біда!»

«Знять мазепинки, — хтось кричить, — додолу!»
Це пан суддя. Несправедлива лють.
І падають шапки на стежку голу,
І, мабуть, скоро голови впадуть.

А Гамалія: «Стійте! Не стріляти!
Велебні судді, слухайте мене!
Пустіть ви їх додому. Рідна мати
Зухвальство юне батогом притне!

То люди завтрашні, а не колишні,
Не скоряться довіку москалю!
До нас вони повернуться! Подвижні,
Майбутні воїни! Я їх люблю!

Невже це вас, повстанці та герої,
Злови й погорди отруїла їдь?
Отямтеся! Не піднімайте зброї
На цих дітей і честі не губіть!

А якщо ні, я стану поміж ними!»
Стає. Додолу хиляться стволі.
І курінний здригнувся, побратими
Покірно вгору руки підняли.

Безтямність людську правда поборола,
І сині мазепинки, й знак хреста
Сам Гамалій кладе на юні чола,
І не тремтить рука його свята.

Закінчено процес... А де ж ті діти?
На Заході й на Сході ти познач
Всі тюрми, де вбивали їх совіти,
Звідкіль вони верталися в Космач.

Вони проходили незримі, вперті
За Збруч, за Дніпр, до Тясмина й Сули.
Вони шукали вже своєї смерті,
Вмирали, та померти не могли.

Через карпатські гори й Медобори —
Стежки й дороги їхні лісові.
Там під хрестами впали вже підпори,
Боровики стоять в густій траві.

Березівські ліси й поля стражденні
Все пам'ятають. Там ще є тропа,
Де Гамалія воду пив зі жмені
Й поліг в останньому бою УПА.

Поліг. Нема. Спалили в Яблунові
Його кістки, щоб сліду не було.
Та він живе в Тарасовому слові —
Козак на морі. Визвольне весло.

Візьми «Кобзар», почувеш Гамалію —
Дух, що з неволі вибавляти йде.
Турецьку чи московську Візантію
Ненавидить і долиниць кладе.

III

Космач. Весна. Трави зелені плеса.
Стежки трудні, та інших тут нема.
Тут хата є, де літував Колесса
З дружиною та з дочками трьома.

Син Філарета, музикант Микола,
Тут жив, а нині сотник Гамалій
Книжки його читає. Надовкола
Гуде повстанська армія, мов рій.

Не сам сотенний. Хлопці біля нього.
Найстарший — років двадцять п'ять. Сини.
І він себе побачив молодого,
Літа студентські — кольорові сні.

Він проривався з темряви до слова,
Він рвався до життя з тісних тенет,
До Праги йшов із програного Львова,
Від кулемета — в університет.

Перед очима — Олександр Колесса;
О, ці Колесси, всіх ми не зберем,
Бо то свободи нашої колеса,
Із криці ковані Каменярем!

Про Олександра мова. Я лелію
Те чудо, що не матиме кінця,
Як на отамана, на Гамалію
Він обернув студента Скригунця.

Як це було, розказує сотенний,
Показує світлину на стіні:
«Це ректор мій, учитель мій натхненний,
Він псевдо в Празі дав колись мені.

Він жартував, а я, мов нагороду,
Сприйняв нове ім'я, і там, де Гус
За Чехію моливсь, я за свободу
Молився, як серед рабів інтруз.

В Стопчатові я жив під оком Бога,
Мене боявсь Пілсудського шандар;
Я карабін тримав коло порога,
Лиш карабін, єдиний Божий дар,

Що визволити здатний Україну...» —
Говорить він, і зброї рукоять
Так ніжно гладить, як малу дитину,
А хлопчики, стрільці його, мовчать.

Смеркається. Бандерівська столиця
Не спить. У вікнах мерехткі світла.
Десь тужить скрипка, як самотня птиця,
Що пари собі в лісі не знайшла.

На поклик бубна вже біжать цимбали,
І сопілки, як зорі, де-не-де
Проблискують, співають Завояли*;
Співаючи, на танці військо йде.

«Ідіть, — сотенний каже, — там підлога,
Недавно кладена, міцна, як мідь,
Та не літайте в небо, ради Бога,
Стодоли газдівству не розваліть!»

Пішли, а він читає. Раптом чує —
Трясуться гори, вікна дзеленчать.
У Космачі три курені танцює,
Вмирати весело музики вчать.

**Завояли — присілок у Космачі, де квартирувала сотня Гамалії
(Прим. автора)*

Цимбали, бубон, скрипка — тасмниче
Поеднання з ракетами вночі...
В останній танець Гамалія кличе
Себе самого з крісом на плечі:

«Вставай, сотенний, потанцюй зухвало,
Вплетись у колесо чи в аркана,
Немало вже твоїх стрільців упало,
І ти впадеш, як зрубана сосна.

Ти не боїшся ворога, та зради
Лякаєшся, бо знаєш: де орли
Гніздяться, там повинні бути й гади,
Герої зовні, а в душі — хахли.

Піди, поглянь, як валяться Карпати
Від тупоту повстанської ноги,
Як сяє ніч, котра не буде спати,
Допоки не загинуть вороги.

Танцюй, згадай, як грав ти на толоці
З музиками стопчатівських весіль.
Танцюй, докіль не стане сіль на оці
І не проб'є сорочку смертна сіль.

Поглянь на них! Оце твої соколи,
Залиті смертним потом, — і збагни:
Так не танцюють зрадники ніколи,
Так веселяться лиш твої сини!»

І він іде в ті танці, люті, вперті,
Де в пальці свищують мокрі солов'ї,
Бо ж не боїться й він своєї смерті,
Зустріти прагне й знищити її!

IV

На світі тяжко жить немолодому,
Як побратимів перших вже нема,
І не потрібний ти як друг нікому,
Хоч голосно шанований всіма.

Василю, хто ти, звідки ти й для чого
Народжений? Онuki — надовкруг.
Хоч старший ти од свого курінного
На двадцять літ, — порядку не поруш!

Шануй! Корися! Не пригадуй Львова,
Й того листопадового числа,
Коли твоя львів'янка чорноброва
Тобі «Кобзар» в окопи принесла.

Вона була твоєю медсестрою,
Цілованою в руки і в плече.
На бій вона хрестила твою зброю,
Щоб не запнулася, — хай б'є й січе!

Той кулемет важкий, в ляхів одбитий,
Ти тягав на позиції, мов кінь.
Ти був закоханий, несамовитий,
Як дух із наших перших воскресінь.

Ти наступав на польські карабіни,
Кричав, як Гамалія, вчитель твій:
«Вперед! Вперед! За волю України!
А ні, то вмири на грані бойовій!»

Ти народивсь, щоб жити й визволяти
Не тільки від чужих, а й від своїх,
Сотворювати воїна з бидляти,
Народ — з рабів, з плачу — звияжний сміх.

Пишу про тебе, бо тебе я знаю.
Мені мій батько показав тебе
У нашій церкві. А стояв ти скраю,
Як митар, а не гордісне цабе.

«То — січковий стрілець! Дивися, сину!»
Киштар, вишиванка, хрещата низь.
Червоне з чорним. Схожа на пипшину
Його сорочка (пом'янеш колись!)...

Той Гамалій, ровесник мого тата,
Прийшов до мене у найтяжчі дні.
Так, начебто душа моя розп'ята
Покликала: «Прийди, порадь мені!»

Ти в мазепинці повернувсь додому
Із програшної польської війни.
Навиклого до крові і до грому
Тебе в УПА покликали сини.

І зброю подали тобі онуки,
І ти пішов на поклик дівтори...
Куди ж мені податись від розпуки,
Скажи, порадь, мій батьку з Підгори!

Де мої браття, рухівські гетьмани,
Мислителі, подвижники пера?
Чекають милостей. Святої манни
З ненашого державного двора.

Де наймолодші, огненні, шалені?!
Кохаються і плачуть. Заплати —
Співати будуть на повстанській сцені,
А потім щезнуть, як тхори й кроті.

Той в радники пішов до пана Бога,
Навчає всіх покори та ума,
А той в хліві своєму, як безрога,
Сховався й жде обуха мовчкома.

А той прийде з чистенькими руками,
Але з душею кметя й холоуя,
І вірші прочитає з матюками,
Щоб ствердити навік своє ім'я.

А той, борець за мову, лицар слова,
Тепер в регіналах — бережись.
Жахна душа гадюча, двоголова
Була в людині схована колись.

Тепер відкрилася хахлів природа!
Василію, визволяти їх не смій,
Тримай в кайданах лютих, бо свобода
Їх обертає в смертоносних змій!

Прийди і говори! Я не зомлію,
Від розпачу ніколи не впаду.
Бо той, хто дав нам Україну й мрію,
Дасть пережити нам ще й цю біду.

V

На Щербакову Подину* в тумані
З гори й з долини сунуть москалі.
Всихає сонце, наче кров на рані.
Йде смерть до тих, що сховані в землі.

Три армії ідуть перемагати
Маленький сховок честі й правоти.
І Бог на землю дивиться крізь ґрати —
Не може чи не хоче допомогти?!

**Щербакова Подина — поле під горами над Вишнім Березовом, де була криївка сотенного Гамалії і де він загинув у бою з каральними військами МГБ 15 травня 1949 р. (Прим. автора)*

Свої в своїй землі, а ті, прихожі,
То — окупанти, сталінські збуї.
О, Гамаліє, де твої сторожі,
Де сотня й кулеметники твої?

В криївці тиша. Хлопці не говорять.
Не відає й Господь о тій порі,
Чи смерть вони самі собі сотворять,
Чи вийдуть помирати надворі?

А в тій криївці воїнів п'ятірка.
Ждуть ночі. Вийдуть на останній бій.
І першим вийде наймолодший — Зірка,
Березівський плечистий парубій.

І вже навколо першого — ребята,
Команда: «Брать живйом! Сдавайсь, бандіт!»
І вибухає в очі їм граната —
Зоря свободи й смерті динаміт.

Ганджа виходить з потайного люку,
Йде Стародуб за ним, і Грізний теж
Вискакує, й свою жону за руку
Виводить муж: «Не бійся, з нами вмереш».

А та жона Марія, як Пречиста,
Під серцем носить дитинча своє.
На неї йде енкаведистів триста,
Вона стоїть. Не падає. Жисє.

Упала, та свою дитину чує,
Очима захисту шукає в хмар.
А де сотенний? Молиться й ладує
Останній захист — кулемет дегтяр.

«Мій Господи, Тобі доповідаю:
Я — Скригунець Василь із Підгори,
За правду й справедливість помираю,
Прошу, в бою посліднім підіпри!

Дай вистріляти диск, бо всі набої,
Що я носив, вже знають ціль свою!
І дай лицем припасти до живої
Землі моєї вічної в бою!

Тарасе, ти — одна моя надія,
Кров, що горить в Холодному Яру!
Я — твій читач, сотенний Гамалія,
Ти за Україну вмер, і я — помру.

Я вірую: коли свобода встане, —
Прийдуть до мене родичі живі,
Стопчатівські й березівські краяни,
І друзі незабутні, бойові.

Прийде і Львів, де вчивсь я воювати,
Космач, і Жаб'є, і Березови,
І я почую, що живуть Карпати,
Живуть, як і жили, опроть Москви.

І Київ буде. Я його уздрію!
Прийде народ з-над моря й з-за Дніпра.
Не дай, мій Боже, вбити мою мрію,
Не дай! А я вже йду! Мені пора!»

Травень, 2012 р., Конча-Озерна

СОТЕННИЙ СПАРТАН

I

Рік сорок п'ятий. Квітень. Ніч студена.
В повітрі грають снігу веретена.
Рій Сорокатоного спить на землі —
Одні Дмитри, Петри та Василі.

Дванадцять. Зі Стопчатова й Ключева.
Вже в них нема імен. Вони — дерева.
Черешня, Вишня, Груша, Берест, Клен,
Та з іменем є серед них оден —

То Дорошенко. Прибране наймення,
Народжене з дитячого натхнення,
З книжок моїх прочитане ім'я —
То я, трудне стопчатівське хлоп'я.

То я лежу там з друзями на хвої,
В розташуванні сотні бойової,
Дивлюсь на небо, знаю, де ми є,
Але не знаю, де життя моє.

Мені шістнадцять. Мати моя, мати
Мене спиняла, не пускала з хати,
Та я пішов, я рвався в темну ніч,
Хоч добре знав, що смерті йду навстріч.

Мойого брата німці розстріляли,
І моє серце, від плачу охляле,
Кричало: «Йди! Прийшла твоя пора,
Знайди убивць, помстися за Петра!».

А мої друзі, хлопці з-під Ратунди,
Одягнені у светри й старі бунди,
Ровесники мої — Заячуки,
Долішняки і Волошенюки.

Тепер лежу я в мазепинці брата
На смеречині, що недавно стята,
А поруч — зброя, та моя душа
Її боїться, бо вона чужа.

Ця десятизарядка, ця потвора,
Ударила мене в плече. Ми вчора
Стріляти вчилися. Плече болить,
А смеречиння коле й шелестить.

Наш ройовий, псевдонім Сорокатий,
Юнак насмішкуватий, збиткуватий,
Щоб доля нас не гнобила тяжка,
Читає нам Юрка Шкрумеляка*.

І вірші пише він собі на подив
Про те, як чорт до Сталіна приходив,
Як вождь свого товариша зустрів,
Шляк його трафив — там він і згорів.

Був Сорокатий з Іспаса, з родини
Гоянюків. Мав усмішку дитини,
І вірші я свої читав йому,
Ступаючи за ним в кромішню тьму.

Йдем гусачком. Московські поторочі
Чекають нас у засідках щоночі,
Та в наших віршах щось таке було,
Що нас вело й від смерті берегло.

**Юрій Шкрумеляк (1895—1965) український поет-гуморист, автор творів для дітей, родом з Ланчина, в 30-х роках минулого століття друкував свої антирадянські гумористичні й сатиричні вірші у львівському журналі «Комар» під псевдонімом Іван Сорокатий. (Прим. автора)*

Рій Сорокатога... Клітина сотні,
Гудуть над нами літаки мерзотні,
Шукають ватри в лісі! Ватра — смерть,
Нас гріє тільки сонце й неба твердь.

Ми — на горі, і понад нами — гори,
Ліси блакитні, море неозоре,
А під горою нашою внизу
Ми бачим Прута болісну сльозу.

А там, за Прутом, — рівнина розлога,
В Карпати з Коломийщини дорога,
І видно нам, як глянути згори,
Іванівців і Саджавки двори.

Туди вночі, немов на попас коні,
Ми йдем; їмо до крихти хліб з долоні,
В тяжкі торби складаємо харчі,
І матерів молитви та плачі:

«Та ви ще діти, хлопці, ви ще діти,
Вертайтеся додому, пощадіте
Своїх батьків, замерзлих од жалю,
Що вас дали на вбивство москалю!»

А ми радіємо, бо ми — герої,
Що не ковтали ще землі сирії,
Співаючи, відходим на зорі
В колючі жерепові чагарі.

А там, де ми були, хати скорботні,
Не видно вже Спартанової сотні,
Стоять віконні рами, як хрести,
А сонце йде з обличчям сироти.

Плачі й плачі, як поховань трембіти,
Та ми вже, мабуть, воїни, не діти;
Вертаємося в свій військовий стан,
Щасливі, — нас відвідає Спартан.

Приходить він. Його обличчя юне,
У голосі — бентежні, кличні струни,
Нема наказу. Всі слова — живі,
Дух людськості й снаги в його єстві.

На лівім оці з чорного муару
Пов'язка — знак ворожого удару,
Колись, ще отроком сотенний наш
В атаку йшов і бився врукопаш.

Мельдує Сорокатий: «Ми стрільбою
Займаємось, готуємось до бою!»
Спартан розвеселився: «Кроком руш!»
І ми за ним помчали в темну глуш.

А звідтіля виходим на узлісся,
Де білий дим з осель над нами нісся,
А ми, немов до бою, залягли
За давніх шанців горбики й вали.

А сотник наш: «В селі, що перед нами,
Поляки є. Зустріньмося з панами!
Боївка їхня скоро буде йти,
І щось там їх не більше десяти.

Я дам команду. Будьте наготові,
Та не стріляйте в них, не треба крові!
Вони з переляку впадуть, а ви
Не дайте їм підняти голови».

Поляки справді впали на коліна,
З плеча не встигли зняти карабіна;
Сотенний крикнув: «Хто там командир?
Підходь, не бійся, кинь додолу гвир!»

Підходить поляк зблідлий. То — хлопчина.
Ровесник наш, тремтить, немов тростина,
То — з карабіном злякане дитя!
Оце навчання нам на все життя;

Сотенний руку подає малому,
Та голос в нього твердне від надлому:
«Це що таке? Я вам казав тогідь —
За Польщу в Польщу помирати йдідь!»

Оця земля — не ваша, паненятка,
Вас порубає тут кривава ятка;
Я вас питаю, чом думки й стволи
Ви проти України підняли?!

Я вас останній раз попереджаю!
Вертайтеся домів, до свого краю,
А ні, то згиньте, недоростки злі,
Як окупанти на чужій землі!

І Польща не згадає вас, пропащі,
Постріляних в чужій, карпатській хащі.
Де ви не за вітчизну полягли —
Не білі, а червоні вже орли!»

Ми повернулись до свого намету,
І схожими були на ту трепету,
Що листям грає в тихій тишині —
Тремтіли ми, побувши на війні.

І снились нам ті голови дитячі,
Що їх не зачепили кулі зрячі,
Ті польські діти, загнані в капкан,
Що їх любити Польщу вчив Спартан.

II

Я став кущем. Крізь ніч непошадиму,
На клубовинні полум'я і диму
Будівлю бачу в небі. То — тюрма.
Стоїть, стоїть і падає. Нема.

То давня печеніжинська в'язниця
Із неба, наче пажерлива птиця —
Кривавий дзьоб і кігті у крові —
Паде й кричить, здихаючи в рові.

А я — коло дороги — на сторожі;
Я маю чути голоси ворожі,
Знак дати: йдуть пайдьошники чи ні;
Червоні дві ракети при мені.

Терновий кущ — то не копиця сіна,
Там я лежу побіля карабіна,
Там я вживаюсь в радісний вогонь,
У теплу кров, що б'є з моїх долонь.

Мене гілки обсотують коряві,
Тремчу, дивлюсь на бачене в уяві,
А та тюрма не падає, стоїть,
Її я бачу крізь колючу віть.

Там три чоти із трьох сторін, як духи,
Підходять до смердячої сивухи,
Що нею дихає НКВД;
Спартан іде і сотню він веде.

Ох, та тюрма ще Довбуша ловила!
Над горами ширяла чорнокрила,
Ненатливих чужих орлів сестра,
Ласунка крові нашої стара.

В тім криміналі славні окупанти
Для вішателів збудували банти,
Тут в сорок першим році за півдня
Сто душ замордувала москальня.

Як заревли німецькі мотоцикли,
Чекісти від переляку поникли,
Не рушили вітчизну берегти —
Вбивати в'язнів кинулись кати.

За сорочки вишивані, за взори
Вогнисто-жовті, за Тараса твори —
На смерть! Бракує куль, та є птики
Є дрiт і лють кривавої руки.

Колючий дрiт — на зап'ястя дівочі,
Птики — в серця, у чола, вуха й очі.
Спартан іде. Він пам'ятає все.
За ним підвода стоси мін везе.

Гранати розчиняють брами й двері,
Встають енкаведисти з-за вечері,
Пощади просять, в ноги поповзли,
Звиваються, як плази, в три вузли.

Виходять в'язні з камер, а чекісти
Заходять в камери, нема де сісти —
Дивуються. А хлопці динаміт
Складають у фундаменти взаміт.

Спартан наказує замкнути кліті,
Щоб вибухли, згубилися в зеніті
Облудні визволителі, як прах,
Як мор, щоб зникли й щезли на вітрах.

Спартан знаходить друзів. Кров і рани.
Старанне катування. Страх старанне.
Обдерті кості, випалений зір,
Як же їх взяти й винести надвір?

Це ж воїни були ті, найдорожчі!
Кому віддати чудотворні моці
Святих, що не зламалися й на мить,
Де Бог, що їх повинен воскресить?

А я з куща виходжу, повен грому,
І віддаю ракети ройовому,
І сам не знаю, я живу, чи ні,
Чи та тюрма приснилася мені?

Я в терені лежав до ранку з ночі,
За серце він ловив мене й за очі,
Обидва ми горіли мовчкомо,
Деся поруч з нами плакала сурма.

Я чув її на Йвана, на Купала,
Вона в моїм селі тужливо грала
На фестині, над Лючкою, давно,
Де плесо відкривалось, як вікно.

Тоді до нас на гуляння велике
Прибули з Печеніжина музики,
В байбараках із білого сукна
І грали нам з полудня дотемна.

Стопчатів вийшов з церкви і з читальні,
І стихли вмент мелодії печальні,
В громи перетворилися псалми,
І «Ще не вмерла...» заспівали ми.

Часи воскресні і часи залізні
На мене впали із тієї пісні,
І щоб не вмерти, взяв я в руки кріс
І плоттю в терен вогнетворчий вріс.

Мені з'являються в калюжах крові
Ті хлопці печеніжинські мурові,
В тюрмі постріляні, а та сурма
Мені співає, що мене нема.

І я ридаю Спартану на руки
Від незбагненної тужби й розпуки,
І від сурми тієї, що мене
Немов жало свободи, в серце тне.

Спартан сказав: «Я знаю, що з тобою:
Ти переможного жадаєш бою,
І сорому тебе з'їдає щем,
Що ти на полі битви був кущем.

Ти в Україні, з горя задубілій,
За ніч спалити прагнеш сто Бастилій,
Збудити за одну повстанську ніч
Усі вогні невольницьких сторіч.

А так не буде й так не може бути;
Ти мусиш тричі пережити Крути,
І вийти тричі зі свого куца,
Як Господом запалена свіча!»

III

Глуха опівніч, наче церква тиха;
Весняний легіт нам в обличчя диха,
Йдемо в село сотенного УПА,
Землі не доторкається стопа.

Іванівці. Темнотна ніч зрадлива.
Прут чує нас і затихає з дива,
Наляканий. А зброя — наголо —
Іде в живе, та не чує село.

Не сплять нової влади посіпаки,
Дрижать вночі. Де ж ділися собаки?
Станичний постарався — хитрий птах:
Пси тої ночі спали по хатах.

Приймає нас учителька убога,
Ходяча потихоня й остоорога.
Вона присіла з нами до стола.
По дві хлібини кожному дала.

Останні два хліби внесла з комори,
І каже: «Хлопці, заховайтесь в гори,
Бо вже стоять в сусідньому селі
У мазепинках п'яні москалі.

Нам ворога цього не подолати,
У нього танки, літаки, гармати,
А ми, як жебраки-побідані:
В руках рушниці, але смерть в душі.

Я знаю Спартана. Його я вчила.
Скажіть йому, що вже московська сила,
Як повинь, Прикарпаття залила,
Всякає в нашу землю, як смола.

Вона заліпить вам серця та очі,
Не порятують вас глухі обочі,
Криївки, лази, бункери в землі —
Гробниці ваші темні та гнілі.

Скажіть йому, що треба відступати
Аж за ті гори, де живуть хорвати,
За Альп Австрійських снігові хребти,
Щоб душу України зберегти.

Ми мусимо розбігтись, як євреї,
По всьому світі із землі своєї,
І повернутись аж тоді, коли
Повстануть за свободу всі хахли.

Потрібно жити! В окупанта-смока
Могутня паща, наче світ, широка,
Колись він здохне від пережертя...
Не помирайте! Бережіть життя!»

Не помирайте! Як це зрозуміти?
Чекати, доки вимруть всі совіти?
Навіщо ж нам життя святе й старе?!
І невідомо ще, хто швидше вмере.

А той, хто жде ворожої кончини
І не стас до зброї, сам загине;
Чекаючи, струхлявіє на пні,
Впаде, згниє в ждання свого багні.

А що ж то є життя, як не вмирання
І воскресіння на хресті страждання,
І щастя бути в ланці поколінь
Свого народу?! То — вогонь, не тлінь!

Життя — то поклик духу, а не плоті,
А дух в огні живе, а не в болоті,
Неси ж вогонь і не згаси, бо вмереш,
І ворога ти не переживеш!

Так думав я в Іванівцях, над Прутом,
Побитий, наче материним прутом,
Словами вчительки. Я їх замкну,
Не передам ні слова Спартану.

А може, все ж таки є правди криха
У тому слові, мовленому стиха:
Не самогубством битися, а йти
Життя всіма шляхами до мети?

Та вчителька так гарно говорила,
Що я уздрів свого народу крила
Десь над землею — пір'я золоте,
Що з непокірного хребта росте.

Отож хоч був я в пильній настанові
Не передати й слова Спартанові,
Все розповів йому ще того ж дня,
А він сказав: «Не слухай! То — бридня!

Ми тільки там живі, де народились,
Де розмовляти й мислити навчились;
З чужої території й на мить
Держава наша в небо не злетить!

Ми — не орда! Ми — не мандрівні люди,
І на своїй землі ми не приблуди,
Ми — нація з корінням аж до дна
Космічного й пшеничного зерна.

Не відступати нам, а наступати!
Хай одпочинуть од смертей Карпати,
Не в гори, а на доли треба йти,
В криївки обернуть батьків хати.

Там дати бій, де нас не жде пайдьоша,
Де нас пригорне рідна пісня й ноша,
Земля запам'ятає нашу кров,
А ти — додому марш! Бувай здоров!»

І я пішов. Я досі йду додому,
Несу життя свого столітню втому,
Скорботами пооране чоло,
Та не в своє — я йду в його село.

У Києві його я не зустріну,
Бо там будують іншу Україну,
Не ту, що він за неї вмер, не ту,
Не чисту, а фальшиво золоту.

В Іванівці заходжу з того боку,
З-за Пруту, де заходив того року,
Крізь ніч, коли, як постать маревна,
Я йшов по хліб для сотні Спартана.

Спартан стоїть на батьковім подвір'ї,
Погрозливий, як небо в хмарогір'ї,
Напнутий, наче безпомильний лук,
Син Юрія Михайло Москалюк.

Москалюки — то запорожців діти,
То східняки, що в галицькі повіти
Вселялись по Богдановій війні,
І так їх звали писарі дурні.

Якщо зі Сходу, значить — москвофіли.
А ті Москалюки в боях горіли,
Немов бікфордів шнур, несли вогонь
Назустріч ворогам і наздогонь.

Стоїть сотенний, а його держава
Така далекоглядна й величава
На нього дивиться, немов сліпа.
Хто він для неї, цей герой УПА?

Ніхто. Якась фігура в загорожі,
Одні минають, інші перехожі
Спинаються, та тільки земляки
В подвір'я йдуть, скидаючи шапки.

І я зайду в Москалюків господау,
Щоб чути бій останній за свободу,
І чую вже — підходить крадькома
Убивців України збройна тьма.

IV

Їх троє там. Немає охорони.
Навкруг Іванівців — три батальйони.
Обруч залізний. Стогнучі вітри.
І сходить сонце чорне з-за гори.

Їх троє там. Дружина, ординарець,
Спартан побіля них, великий палець,
Та вже долоні збройної нема.
Зима надворі і в душі зима.

Не посковзнутися б на перехресті,
Де смерть стоїть, тяжка година честі
Найвищої в повстанському житті,
Де ти увесь на Божій видноті.

Нема вже куренів, нема вже сотень,
І кожен день — то смерті передодень,
І кожна ніч — палаюча блакить,
І знає він, що сонця вже не вздрить.

Їх троє там. Вони вже все почули,
Нема для них щита, нема затули,
Вони вже бачать, як до них у схов
Зайшов москаль, з їх родичем зайшов.

«Я — безоружен!» — він кричить з порога,
Втім згадує про матір і про Бога,
Пишається полковництвом своїм,
А далі так: «Давай пагаварім!»

«Ти — вже в мішку, — він каже, — вийти з ями
Ти можеш з піднятими мозолями, —
Там армія стоїть, плече в плече,
Від неї навіть вітер не втече.

Всі двері, всі городи й перелази,
Всі до твоїх сусідів темні лази, —
Все перекрито. Йди, ступай надвір,
А хочеш — напиши якийсь папір.

Сам напиши — пора війну кінчати.
Вернутися до свого дитинчати,
Свою дружину вивести на світ,
Не жити норами, неначе кріт».

Він обіцяє працю Спартанові,
Життя щасливе в Києві чи Львові,
Свободу, гроші, золотні тереми,
Але ти здайся, руки підніми!

Спартан дослухав ті брехливі співи,
Перев'язав незряче око ліве,
Взяв мазепинку на чоло; свічу
Підняв, щоб мати ворога вочу.

І так сказав: «Не квапся, твоя мова
Мені незрозуміла. Не готова
Моя душа, дай помолитись їй,
І те, чого не знаєш, зрозумій.

Мого життя ти вбити неспроможен,
Бо кожна ніч моя, і день мій кожен,
То бій за Україну — десять літ —
То вічності моєї заповіт.

Покинь мене. Сховай свої принади,
Поклич до мене голову сільради!..»
І тішиться московщина тупа —
«Спартан здається! То кінець УПА!»

Сміється спорзне око московита,
Не відає, що, сто разів розбита,
УПА воскресне сотий раз, як дух,
Що волею сповняє все навкруг.

А той Спартан — так само дух при зброї,
А ти, мерзо, імперії гнилої,
Хоч сто разів його впіймай і вбий,
В душі народу буде він живий!..

Йде голова. То — не мішок макухи,
То — сотні тил: байбараки, кожухи,
Хліби, намети, ліки, бандажі...
Не йде, ведуть його «товариші».

Ведуть, пускають, вірять — буде згода,
В Кремлі на них чекає нагорода,
Подяка, ждуть найвищі ордени.
Переговори йдуть. Не доторкни!

А голова не скаже ані слова,
Допоки в грубці не згорять, як дрова,
Блокноти — сотень золотих живець
І Спартанів хімічний олівець.

«Мій брате, — каже сотник, — тут загину,
Не вийду, не підніму стрілянину,
Бо хата батькова згорить дотла,
Загине через мене півсела.

Подбай за мою донечку Оксану,
Бо я не встану вже, і не догляну,
А хлопцям зрадника назви, дай знать —
То муж сестри моєї, то мій зять!»

Кінець. Та ні. Спартан сказав дружині:
«Виходь сама, покинь мене в цій скрині!»
І ті ж слова він джурі повторив,
Узяв хустину й свій «ГТ» накрив.

Молився він до образу розп'яття,
Що сам заніс в сумне своє безхаття.
З'явилась рідна мати перед ним,
Та не в сльозах, а з поглядом ясним.

«Мій Боже, йду я на останню битву,
Прийми ж Ти мою душу і молитву,
Даруй, що не в карпатському бору,
А дома, як господар, я помру.

Я добровільно смерть собі сподію,
Щоб знищити Москви дурну надію,
Що можна взяти воїна УПА,
Зігнути і купити, як раба».

Їх трое там. І там стріляли тричі.
І в голови сільради на обличчі
З'явилось три морозяні сльози,
І я перехрестився три рази.

V

На цій землі, де все недостеменно,
Сотенний мій, Спартан прийшов до мене
«Ти кликав?» — «Ні! Не кликав наяву,
Та в спогадах про тебе я живу.

Тебе на зустріч сорок літ чекаю,
Думками, як долонями, торкаю,
Ти ж вирвав з рук моїх дитячих кріс,
З рук смерті вихопив мене й поніс

До матері земної й неземної,
Щоб я карався, та при іншій зброї.
Скажи мені, відкрий, чому Спартан,
Чому ти не Богдан, чому не Йван,

Чому не Залізник, чому не Гонта,
Чому наймення грецького архонта
Живе в тобі? Чому ж і те судьба,
Що ти любив повсталого раба?

Чому Спартан з Іванівців, з-над Пруту,
Хто вчив сприймати за народ спокуту,
Чийого духу в твоєму серці слід,
Чи в нім живе спартанець Леонід?

Чи ж ти ходив карпатськими горбами,
Мов Гонта, із повстанцями-рабами,
Що їх збирала справедлива мста,
Але не всіх пекла жага свята

Вогнем національної ідеї?
Раби з дороги смертної своєї
Вертались нишком до дітей, дружин,
А знатні й мудрі йшли на вірний згин.

Не розчаруй, скажи мені, мій брате,
Що твої хлопці — то аристократи,
А не раби! Хай буде річ така:
«Ти воїн Спарти, а не Спартака!»

Сотенний усміхнувся: «Розумію.
Щебечеш дуже гарно, соловію,
Та на повстанця я зростав з раба,
В селі, де чулась лиш одна мольба —

До пана Хліба, і до пана Бога,
І до нагайки з владного чертога.
Мій рабський корінь аж тоді засох,
Як вивчив я напам'ять «Декалог».

Здобудеш волю або вмиреш. Все просто,
Це ж не дев'ядесять чи дев'яносто,
Чого ніхто не знає до пуття;
У нас все просто — смерть або життя.

Ах, не питав би ти мене нічого!
Ми — люди, виростаєм од малого
До слова всеосяжного, як Бог,
Що в правді з'єднає часи епох.

Чи ж можу я Шевченка обминутися,
Що освітив мого життя мінутися,
Коли читав я «Мертвим і живим...»,
І присягав під стягом бойовим.

Ото була моя молитва іста,
Аристократа, націоналіста,
Що в Україну, зняту з розп'яття,
Вселити має дух свого життя,

Свої крові струмування вперте,
То значить, він за неї має вмерти;
Спартан чи Стус — однаково. Та все ж —
Лиш в імені своїм себе знайдеш.

Була пора, коли душа Франкова
Покликала до діла і до слова,
Клич з Термопілів я почув: «Прийди!»
І сформував я смертників ряди.

Не триста нас було, а тисяч триста,
На бій благословляла нас Пречиста,
Бо знала: слабші ми, та йдемо «на ви»
Опроть Берліна і опроть Москви.

Знай: не було рабів побіля мене,
На смерть моє вояцтво сотворенне,
З пайдьошниками йшло в кривавий тан,
І кожен мій стрілець — то був Спартан.

Ми йшли доріжками і без доріжин,
Ми брали Коршів, Іспас, Печеніжин,
І, гинучи за Прутом, за ріков,
Ми чули дзвони київських церков.

Ми перед боєм згадували Крути,
І своє серце, кулею проткнуте,
Ми чули, та не знали з бою втеч,
Я йшов попереду, як гострий меч.

Не відступав я ні на крок від строю —
І здобувати йшов не хліб, а зброю
Рабам, що тліли в попелах війни,
Як під дощем багаття восени.

Не пам'ятаю, де я був забитий,
А Леонід, мій дух несамопитий,
Старший посеред збройної мужви,
Наказував мені: «Вставай! Живи!»

І я вставав, і в ту тяжку хвилину,
Стрясаючи із себе з кров'ю глину,
На небі, де хмарин текла ріка,
Розп'ятого побачив Спартака.

І задрив я йому. За ним юрбою
Збунтовані раби ішли до бою,
І гинули за хліба шмат, але ж
Нові й нові вставали на тотеж.

Я знав, що раб, мов тютюну папушу,
Мене продасть, і я померти мушу
Від зради родича мого, раба, —
Така моєї долі проклятба.

Але в ту мить до мого серця ближче
Було не Тернопільське бойовище,
А гайдамацька божевільна лють,
Що з нею Гонти помирати йдуть».

VI

Сказав і зник. А я пішов шукати
Своїх стежок повстанських у Карпати,
І на горі під прапором я став,
І вчительку з Іванівців згадав.

Нам радила вона втекти за гори,
Сховатись од своєї непокори,
І жити довго без свого життя.
Що то було? Пророче напуття?

Ми не втекли, але в своїй державі
Сховалися, пропали, як іржаві
Старі знаряддя, лемеші й граблі,
І нами знову правлять москалі.

Стою ж я на Говерлі, бачу Київ,
Охоплений вузлами тлустих зміїв,
Удавами з кремлівського кубла,
Що пожирають все, що є, дотла.

Дивлюсь на рідне знамено, Подерте
Хахлами з Харкова. Невже померти
Спартан повинен був за свій народ,
Від зайд московських гірший устокрот?!

Спартане, це не твій народ, Це — клони
Перевертнів із п'ятої колонії;
Це наша рідна кров, але сліпа,
Знетямлена від молота й серпа.

Це — не народ, а німечні номади,
Без власної духовної команди,
Чужих завдань мертвотні служники,
Як дрони — безпілотні літаки.

Казала вчителька — й не доказала,
Що ми собі самі — біда й потала,
Шакали й люті пси — самі собі,
Конаючи в звірячій боротьбі.

Це ж ми, патріотичні малороси,
Книжок і книжечок плаксивих стоси,
Але як треба вийти гуртома,
За Україну встати, нас нема.

Ми — дикуни, манкурти із Європи!
Ми власних предків кров'ю змиті тропи
Знечистили, ми їх святі стежки
Перетворили в труйні смітники.

Ми — пересварені вожді й гетьмани,
Як подурілі від маріхуани,
Чи десять нас, чи три, чи тільки два
Сичить між нами гадина жива.

Це ж ми берем встидливо нагороди,
Як втікачі з-під прапора свободи
Під стяги хахлашні, це ж ми — хахли
Малі, що до великих перейшли.

Великі там, де пишуться закони,
Де є дракони, зони та ікони,
Там, у рядах, що їх нічим не скрить,
Сто сорок вісім зрадників сидить.*

Там плачуть за Москвою староперди,
За другу мову голосують смерди,
І рідну матір розіпнуть вони
За путінські медалі й ордени.

Хахли, брати мої, поріддя кляте,
Подібні ви до темного бидляти,
До іноходця чи до битюга,
Що любить свист нагайки й батога.

Ви — з хомутів царя, ви — з колісниці
Імперії, і вапні писки ниці
Тепер біжать до запаху шлеї,
Бо ж ви — бича безсмертні холуї!

**Сто сорок вісім депутатів у Верховній Раді України, відповідаючи польському Сейму, який назвав УПА гітлерівським поріддям, підтримали таку гидотну брехню. (Прим. автора)*

Та б'є година ваша вже остання,
Я вже не чую вашого іржання,
Тепер ви сичите, немов гюрза...
А що в моїх очах? То — не сльоза!

То кров, що пробивається до ока,
То моя віра скорбна і глибока,
То мій народ, прибитий до хреста,
То моя горда й вічна піста.

Та я не вмеру, я ще зійду з Говерли,
Бо Спартани живуть, вони не вмерли,
Щодня народжуються і ростуть,
Міцніє правди їхньої можуть.

А їхня правда — не лиш на сьогодні,
Вона, як сонце в голубій безодні,
Як зоряного неба вічний клич,
Як Спартанів нових мільйон облич!

*Вересень 2013
Конча-Озерна — Гущанки — Львів*

МАРКО БЕЗРУЧКО

I

Марко Безручко і Семен Буденний —
Два юнкери, ровесники, брати,
Два малороси. Петроград казенний.
Сніги. Тумани в зблисках мерзлоти.

А хлопці з півдня. З Токмаку й Ростова.
В юнацьких душах — сонце і блакить.
Але заказана їх пісня й мова,
Життя не розпочате, а болить.

Болить Марка, та не болить Семена,
Бо він уже Будьонний. Цар поклав
Погони злотні на його рамена,
Хвалив як приклад для військових лав.

А вже Семен в глибокому похміллі:
«Не гнівайся, мій брате, це ж дурня —
Буденний, чи Будьонний, в нашім ділі
Залежить все від шаблі й від коня».

І розійшлись навіки побратими,
Безручко — до Тараса — за Неву,
А Сеня вгору, сходами крутими,
В непам'яті під царську корогу.

Безручко повертається додому,
В козацькій імені — судьба і кров.
Дух України визріває в ньому,
Ненависть до розірваних заков.

А брат його Буденний в яничарах
Хахол — за Леніна, як за царя,
Збирає коней по царських кошарах
І на Європу йде, як чорна мря,

Як чорна мряка, мерехтка трутизна...
А де Безручко, генерал, стоїть?
Його наздоганяє московизна,
Хахол — в руках стара російська пліть.

Безручко жде. Він згадує Семена,
Свого однолітка, брата й хахла.
Тече на образ той сльоза шалена,
І все вона, як смерть, заволокла.

2

Жде Будионного Марко Безручко,
В тихій Польщі, під Замостям жде.
А Москва кіннотна грає рвучко,
Крізь яри й горби в Європу йде.

Йде! Марко сміється. Запорожець
Оживає біля збройних стін.
Він Москву не випустить із ножиць,
Кулеметних ножиць з трьох сторін.

Ворог там тепер не зійде з моста
І на міст не вийде, бо ж помре.
Там дивізія стрілецька шоста,
Коновальця січове каре.

Буде бій за Польшу та Європу,
Чорний дим і жовта смертна чадь.
Там із людського, страшного скопу
Дереші криваві закричать.

Там Безручко — вождь. Йому поляки
Салютують! Він — життя й наказ.
Він готує військо до атаки,
Українсько-польське військо враз.

Я — Марка Безручка юний джура,
З Коломиї родом — на яву.
Не питаюсь, де подівсь Петлюра,
Та своїх полковників назву.

Тут вони живі: Сушко, Рогульський,
Соловчук, Антін, Гладкий, Андрух,
Придністровський говір і гуцульський
Ловить в тиші мого серця слух.

3

Сталін жде у Львові телеграми
З-під Замостя про звитяжний бій.
А Будьонний вже повзе ярами,
Як великий, та безхвостий змій.

Повен страху та гидкої рвоти,
Він з рова сповзає до рова.
Залишилась од його кінноти
Тільки недобита голова.

Перемога! Вже варшавські дзвони
Про Марка Безручка гомонять.
Вже веде Пілсудський легіони
На останню з москалями рать.

Вже втікає банда з-під Варшави,
Мчить *во всю убийственную прыть*, —
А Безручко не шукає слави,
Він на лаві біля шаблі спить.

Він не спав чотири дні і ночі
І тепер, як в молодому сні,
Бачить України карі очі
Крізь Замостя польського вогні.

Він встас, йде до поляків знову
І сміється: «Гей, пани орли,
Дякую, що українську мову
Розуміли, як в атаку йшли».

14 вересня 2000 р., Варшава

ВОВКИ

Михайлові Слабошпицькому

Мені шістнадцятий минало,
Був наймолодшим я в рою.
І раптом сонце згасло, впало
На днище в Прута течію.

Начищену до блиску зброю
Сотенний вирвав з рук мені,
І я додому самотою
Пішов через ліси й ґруні.

Я йшов крізь ніч та гущавини
Кущів сухих і мокрих трав.
Надосвітку я на пташине
Веселе щебетання впав.

Був зморений, заснув на хвої,
І сам себе уздрів я в сні.
На мене з хащі лісової
Вовки виходять замашні.

Міцні, вгодовані вовчиська
Отарою на мене йдуть,
Я бачу їх зіниці зблизька,
В очах іронія, не лють.

Вони сміються. З кого? З мене.
Неначе знають, звідки йду.
Щось людяне, проникновенне
Я вздрів на їхньому виду.

Що діється? Ми наче в залі,
Де висне театральна мла,
Вовки, як паничі зухвалі,
Займають ложі і крісла.

А я стою посеред сцени,
Не хлопчик, а козак Еней.
В собі я чую вовчі гени,
Вовків сприймаю, як людей.

Вдивляюся у вовчу зграю,
Вчуваюсь в хижі голоси.
Кажу: «Вовки, я вас вітаю,
Бо ви не є раби, як пси.

Ви не як звірі, а як люди
Стережете свій норов, дух,
Вас жодна зброя не здобуде,
І ласка не оберне в слуг!»

І тут із вовчої громади
Почувся голос вожая:
«Мовчи, хлопчино, повна зради,
Навіщо нам брехня твоя?

Ти вовком був ще, мабуть, вчора,
А нині — ти вже служка-пес.
Знай, що людина — то потвора
Мінлива, як нутро небес.

Невідданий ніде й нікому,
Вовк не обернеться на пса.
Він рабства смертного саркому
Зжує, як зернятко вівса.

А ти, створений пред віками,
Із вічним і дурним життям,
Знай: люд, що не стає вовками,
Стає собаками! Затям!»

І я збудився. Чую — мати
Тихенько молиться вночі.
Я вдома. Хочеться співати
На татовім крутім плечі.

Мій тато, кований зі сталі,
Чорніє з горя. Знає він,
Що донесуть, і в криміналі
Жде кат мене і лютий скін.

Радіє мати. Раз я дома,
Мене не вбила ніч сліпа.
А батько плаче. Раз я дома,
В Карпатах вже нема УПА.

Іду до школи, а за мною
Ідуть ліси повище хмар.
І, наче вовк під сивиною,
Іскриться сонце, мов янтар.

Моє життя втекло від мене,
Його я не наздожену,
А те спання моє зелене
Встає з мого живого сну.

У ранній тиші на покосі,
Де ніжні трави, наче шовк,
Я чую — він говорить досі,
Той мудрий і жорстокий вовк.

Шукаю я в житті отуху,
Людину вславляю, а він
На зборах та на з'їздах Руху
Говорить правду, наче дзвін.

Я між поетами й послами,
А вовк той будиться в мені,
Я чую свого духу злами,
З тим звіром будучи в борні.

Я всього світу золотого
Проходжу внутрішні фронти,
І там на сіроманця злого
Намордник прагну одягти.

А він кричить: «Людина — геній:
За вбивства родичів своїх
Тривас в підлості мерзенній,
Собачих прагнучи потіх».

Проймає сутність того вовка
Мене, стражденного співця,
Мов книжку всю від заголовка
Аж до останнього слівця.

Здаля я бачу білу папу,
В снігах неначе скелі гір,
Я чую душу говорящу,
Як повен людяності звір.

Кажу собі: «Знайди вільготні,
Росою встелені плаї,
Де йшов ти, вигнаний із сотні,
Домів, до рідної сім'ї.

Знайди й зустрінься із вовками,
Все їм скажи і поясни,
Що ти, обтяжений роками,
Прийшов до них з чуттям вини.

Бо ти не завжди був собою,
Забувши їхній гордий клич;
Ти пив із псячою юрбою
Отруйний братній могорич.

Згадай, що ти шукав свободи
Там, де молилися раби,
І там, де об небесні зводи
Прокляття бились, не мольби.

Згадай: за зводами людини
І Бога ти шукав дарма,
Бо там є все, нема лиш глини,
А, значить, творчості нема.

Зізнайся їм, затятий ловче
Любові, правди і життя,
Що є в тобі щось людське й вовче,
Помножене на каяття.

28.V.2016 р., Конча-Озерна

БАТЬКО

1

Живе в мені мій батько. Це не диво.
А диво те, що в ньому я живу.
Чи духом, а чи кров'ю (все можливо!)
Я вплетений в його життя канву.

Взяли ж його вмирати за державу
Чужу, австрійську. Гвир йому дали.
А він любив Парасочку русяву,
Що мала гарні ноги й постолі.

Струнка, парадниця, нема їй пари,
Кохання клич в примружених очах.
На грудях сяють дорогі таляри,
І чути з пазухи весняний пах.

Отець — газда, багач на всі околи,
Вона — дочка, найкраща із п'яти.
Та він дівчат не віддає до школи,
Бо ті не вчаться, в кого є ґрунти.

Неграмотна Парасочка, невчена,
Та пахне, як черешня майова,
Її спідниця хвилясті веретена,
Також пахкі, як скошена трава...

Побув мій тато у російським брані,
З полону втік, до Києва добрів.
У мріях він тулився до Парані,
Торкав устами уст її та брів.

Кохав її у снах, немов дитину,
На руки брав, під зорями носив.
Втім Київ заспівав про Україну,
Мій батько вчув життя новий позив.

А він тоді в Демієві, в магната
Служив за фірмана, за конюха.
А коней там не стайня, а палата,
Де козакові близько до гріха.

І на коня деміївського пана
Мій батько свище, наче соловій,
І — до Петлюри: Прощавай, кохана,
Далека, рідна, плакати не смій!

Вже є сідло, шинеля з московита,
Вже й шабля, й піка є, й короткий кріс.
А дівчина його, журбою вбита,
Вплітає в коси палахтіння сліз.

А я все бачу з батькового духу,
Підказую: «Сідай же на коня!»
Чи з рухом вітру, а чи проти руху,
Лети домів, за сонцем навмання!

Лети в Стопчатів, до вікна, до тої,
Що молиться за тебе цілу ніч;
Лети туди й назад лети при зброї,
Вертайся, та коня не покаліч!

Мій батько просить в сотника урльопу,
А той йому показує нагай:
«Їдь куди хочеш, в Азію, в Європу,
Але на парі коней повертай!»

І другого коня краде мій тато
З деміївської стайні — скакуна
До пари першому. їх там багато,
Йому ж потрібна тільки двоїна.

А коні чорні, як плоди ожини
Дозрілої — саяйна, черлена синь.
Вівса нема, та поле конюшини
Запахне й знайдеться, лиш оком кинь.

Лежить Вкраїна, як жона в кошулі
Скривавлений, розп'ята на хресті.
Тобі летять в чоло австрійські кулі,
Російські — рвуться в спині та хребті.

Велика Україна! Будеш знати,
Як на Дністрі й на Пруті грає гать,
Тобі назустріч підійдуть Карпати,
І коні веселіше побіжать.

В Стопчатові, на рідній Багадунці,
Тебе зустріне мати. Не впади.
І я в твого тіла кожній бруньці
Почую плескіт сонця і води.

Та не відчужеш ти в собі свободи, —
Як порятований із клітки птах.
Бо твої коні вийдуть на городи,
Зігнуться і заплачуть в хомутах.

Ти цілуватимеш своє кохання
Крізь краплі сліз і крапельки дощу.
Та київської церкви злотна баня
Стоятиме повік тобі вочу.

II

Живе мій батько дома покрийому
(В Стопчатові донощиків нема),
Та раптом чує з хати гуркіт грому,
Ховає шаблю й карабін притьма.

Ах, то не грім — жандарми на воротах!
Мій батько посміхається з вікна,
А я десь там, я смерті чую протяг —
Стоїть під серцем хвиля розривна.

Сичить жандарм, від лютості червоний,
На батька: «Правду говори як стій!
Де твоя зброя? Звідки маєш коней?
Ти — дизертир! Де твій вояцький стрій?

Мовчи! Поїдеш ти на суд до Відня,
Компанія знайдеться там твоя,
І вийде з тебе вся зараза східня —
Полон та України печія.

Козацька шапка в тебе на бантині,
Твоя до неї прикипіла кров.
Чи ти в червоних був, чи жовто-сині
Носив штани, — привіт і будь здоров!

Ти повернувся з кіньми, та орати
Не будеш свого поля, бо тебе
Замкнуть, заб'ють, як зрадника, за ґрати,
Тебе когут у землю загребе!»

І перед батьком капелюх жандарма
З'явився з чорним півнячим пером.
А я, немов могого тата карма,
Дивився на арешт його й погром.

Був суд у Відні. Батько мій до страти
Засуджений, але закон велить:
Його повинні розстрілять камрати,
Рядами стоячи, а не з укрить!

Перед очима свого батальйону,
Де він служив, де присягав колись
Загинути за Австрії корону,
Його уб'ють! Тепер чекай! Молись!

Везуть його в наручниках до Львова,
Забитий він, неначе птаха в кліть,
А там команда смерті вже готова —
Там полк його на спочиві стоїть.

Тюрма «Бригідки», камера, як трумна.
Немає сонця і нема свічі.
Там батечка мого печаль безумна
Шукає світла, світлячка вночі.

Він молиться і чує за дверима
Ступає вартовий, кульгавий крок.
Чужа хода, як думка невловима,
Несе його з тюрми аж до зірок.

Згори, з небес він бачить свій Стопчатів,
І кривоногий крок розпізнає.
То Скригунець Юрко, товариш татів —
Порятування батькове й моє.

До вічка в дверях батько тулить око,
А там чоло Юркове — зморщок в'язь.
Як перед смертю, дихає глибоко
Мій тато й каже: «Я — Павличко Базь!»

А далі тиша гробова, дубова,
Юрко мовчить, а батько — крик, мольба:
«Мене на розстріл привезли до Львова,
Рятуй, згадай, де ми зросли оба!»

«Як випущу, мене повісять, брате,
Невже не ясно? Ти не зрозумів?»
А батько: «Жити, жити, не вмирати
Ми будемо, як вернемось домів!»

Тебе моя сестра чекає, Анна,
Рятуй, а ні, то скажеш їй: «Прости!
Я твого брата вбив, моя кохана,
Я чоловік з характером глисти!»

І сталося чудо! Юрій збувся трему,
І двері відмикає, і ключі
Від камер всіх він батькові моєму
Дає і плаче в нього на плечі.

А батько — вихор з карабіном Юри;
Сімсот дверей одімкнуто за мить.
Ревуть всередині тюремні мури,
Брук надворі іскриться і горить.

Повстання! Австрія складає зброю.
Дмитро Вітовський в золотім стремені.
А батько-січовик вже в однострою,
Махає мазепинкою мені.

Іде мій тато на війну з ляхами,
Заходить, ген — за лісу мережу.
А я біжу долинами й верхами,
Додому, до Стопчатова біжу.

А там, де батько зник, на оболоні,
Червоне сонце в ранішній тяжі,
А біля сонця — батька мого коні,
Із мудрими очима черниші.

В огнях війни лежать його дороги,
Наосліп він ходив, та не осліп.
І видно в небі плуга чорні роги,
Що їх він цілував, неначе хліб.

Я кличу: «Тату, повертайся д'хаті,
Бо я вже тут, твоє сумне хлоп'я,
Я бачу, як хвилюється на святі
Серед людей Парасочка твоя!»

III

Минуло тридцять літ. Шумить смерека
Посаджена у перші дні війни.
Та вже спадає мого духу спека,
Болить життя, як рана. Не торкни!

Я — вже студент у Львові. Батько вдома.
В Стопчатові. Його життя трудне.
Радянська влада тисне, як судома,
Горілкою вже рідна Лючка тхне.

Був мій отець в колгоспі головою.
Подав заяву, в затінь одійшов.
Якби не діти й жінка, взяв би зброю,
І вмер би за козацьку корошов.

Вночі приходять хлопці — вже останні.
А вдень стрибки і п'яні москалі.
Телят шукають у порожній стайні,
Книжок — на стриху, а меча — в землі.

Земля поколота, мертвотно синя
Мовчить, не скаже, де, немов труна,
Лежить зі зброєю велика скриня, —
Моя турбота — схованка нічна.

Я знаю, там, на нашому городі,
Мадярські карабіни тихо сплять;
Гранати й динаміт лежать насподі,
А зверху — в солідолі чорна шмать.

Та я не той уже. Франко. Антонич.
Вітовський. Маланюк. І цвинтарі.
І Ленін, Маркса хижий наздогонич,
Московський мат за вікнами в дворі.

Про батька думаю. Він тут, у Львові
В тюрмі сидів, засуджений на смерть.
Я чув його воання й зойки крові
Крізь цісарської казні люту твердь.

Я подумки його покликав: «Тату!
Приїдьте ж ви до Львова, я тут є!
Ми вашу камеру, жахну палату,
Відвідаєм, як гніздище своє.

Хай знає влада нинішня, сувора,
Що батько мій — герой, а не тюхтій!»
Втішалась молодість, до всього скоро,
В любові до отця свого святій.

Приїхав батько з мамою. Морока.
Колгоспники. В них паспортів нема.
Знайшлася в парку лавиця широка,
Ми там живем, як звірі, крадькома.

Я написав начальнику «Бригідою»,
Шукаючи російських добрих слів:
«Приїхав батько, давніх років свідок,
Дозволь зайти в тюрму, де він сидів!»

Є відповідь: «Приходьте!» Але тато,
Мій тато проти, проти йде сторчма:
«Я не піду туди, немов на свято;
Тої тюрми в душі моїй нема.

Мене вночі до неї заточили,
І вийшов я із неї в темну ніч,
А нині я, немов на дні могили,
Живу — втекло від мене сонце пріч.

На цвяхах ти і я, мов на підложку;
Ти — в ранах, знаю: я їх не зцілю.
В «Бригідки» не піду, бо я не можу
За волю дякувати москалю.

Що я побачу там? Цегляні стіни,
Подряпані цим пагностем моїм?
Чи ж я здобуду щось для України,
Упавши на порозі кам'янім?»

І я замовк, відчувши в серці скруху,
Пекучий встид за схиблення своє...
А він моєму зорові і слуху
Про цілий світ нове знання дає.

Дає в незламній тверді свого слова
Те, що належить відати мені:
Однаково, стара тюрма, чи нова, —
Пали і сам згоряй в її вогні!

І тут озвалась молитовно мати:
«Як зможеш, Дмитре, то заглянь туди,
Там наші хлопці, їм би передати
Хоч дві хлібини й пляшечку води!»

Я прізвища тих в'язнів пам'ятаю,
(Дививсь на мене люто політрук),
Як я тим хлопцям із мого краю
Хлібини й воду передав до рук.

О, батьку мій, мене ти вивів з хати,
Відав станичному — все без плачу,
І я поніс життя своє в Карпати,
Крізь вітер у долонях, як свічу.

Лежав я на землі, як на долоні
Твоїй, ховався за мозольну плоть,
Чув, як іржали в лісі твої коні,
Як ніс над ними кулі сам Господь.

Мене від смерті берегла хвоїна,
Я жив тобою, знаючи про те,
Що ти в моїй душі — то Україна,
То вічний Київ, що вогнем цвіте.

Моє призначення на цьому світі,
Тобою вистраждане в дні повстань,
В мені горить, неначе в Заповіті
Господньому, твоєї правди грань.

Червень 2016 р., Конча-Озерна

ЗОЛОТОРОГИЙ ОЛЕНЬ

I

Це було давно-давно
У карпатськім краї,
Ще коли літали там
Райських птахів зграї.

Левів, лосів і лисиць
Безліч там ходило.
Спав собі за кожним пнем
Бурій ведмедило.

Не боялися людей
Ті сплюхи і лежні,
Бо шуміли навкруги
Праліси безмежні.

Озивався в дебрях тур,
Як ричання бурі,
І шугали в гущині
Рисі жовтошкурі.

На просторах полонин,
На гірських полянах
Випасалися гурти
Оленів буланих.

В нетрях дичини було,
Як трави та листу,
Аж тремтіла мурава
Від гарчання й свисту.

Прагуцувальські племена,
Люди роботящі,
Обробляли землю там,
Корчували хащі.

Гарні ставили хати,
Храми будували.
Чарувала скрипка їх,
Плакали цимбали.

Й так велося в них, що всі,
Наче розмовляти,
Змалку вчилися від батьків
На сопілці грати.

Грали гарно всі, але
Був один хлопчина,
Що в його руках сама
Грала сопілчина.

Тулить він її до уст,
Начебто цілує,
Лиш дихне — і вже вона
Душу його чує.

А в душі була печаль,
Туга і тривога...
Хлопчик той — Василько. Він
Мав талант від Бога...

Добре дітям, доки є
Батько в них і мати.
Та Василько — сирота —
Мусив бідувати.

Спершу все було гаразд —
Жий і не журися.
Та прибув до них король
Полювать на рися.

У сусіднім краї він
Панував криваво
І казав, що Бог йому
Дав на владу право.

На гуцулів він хотів
Наложить данину —
Даром забирати в них
Хутра й оленину.

Та гуцули з ним не йшли
В жодні перемови,
І ховались, коли він
Прийжджав на лови.

І на цей раз так було:
Села — як пустині.
Лиш Васильків тато був
У своїй хатині.

Там обскочила його
Королівська рота.
— Покажи нам, де живе
Рисяча звірота!

І пішли вони в ліси
По слідах звіряти.
Голіруч хотів король
Рися подолати.

Та коли з'явився звір,
Вмить пиха зухвала
Спала з короля, і він
Дав негайно драла.

А Васильків батько так
Висміяв зухвальця:
— Гарно бігаєте ви,
Ніби родич зайця!

Страх розгнівався король,
Кинувся до зброї,
Батька простромив мечем
З люті навісної.

Мати вмерла від жалю,
А Василько — в люди.
Думав, що свою біду
Вже не перебуде.

Залишилися йому
Туга та сопілка.
В полонині хлопчик жив,
Працював, як бджілка.

Всі любили, як він грав,
Як журливу душу
У мелодії вкладав,
В дудочку пастушу.

Слухали його птахи,
Буки срібнокорі,
Полонини, небеса,
Звірі, люди й зорі.

II

Раз отару пастушок
Вів до водопою,
Закликав до джерела
Грою чарівною.

Грає хлопець. Аж нараз
Бачить — Олениця
Сторожко із лісу йде,
Сиза, наче глиця.

Ось вона до джерела
Підійшла лякливо,
А за нею із кущів —
Олень — дивне диво! —

Звичайнісінький на вид,
Ще й рудої масті,
Тільки роги — золоті,
Промені гіллясті!

Пастушок вципнув себе —
Сниться чи не сниться?
Ні! Золоторіг стоїть!
Поруч — Олениця!

Світить золото ясне,
Б'є проміння в очі,
Ніби сонце з-за гори
Вийшло після ночі.

Підійшов Золоторіг
Теж до водопою.
Олені розпочали
Мову між собою.

Пастушок задеревів —
Говорили звірі!
Мовби люди то були
В оленячій шкірі.

Олениця каже: — Глянь!
Подивись у воду:
Знов те золото росте
Нам обом на шкоду.

Звір не любить нас, гарчить —
Злото очі коле.
А мисливцям покажись —
Не втечеш ніколи.

Роги світять віддаля
Уночі і в днину...
Любий мій, даруй мені,
Я тебе покину.

Бо ж уб'ють тебе й мене
Через пишні роги.
Краще — хай нас розведуть
Лісові дороги!

Олень так відповідав
Біля водопою: —
Пам'ятаєш, як колись
Ти пішла за мною?

Ти сподобала собі
Золотенькі ріжки.
Ми спаровані були,
Наче два горішки.

А як золото моє
Обернулось в горе,
Ти придумала мені
Завдання суворе.

Ти сказала: «Відламай
Роги ті потворні,
Може, виростуть нові,
Сірі або чорні!»

Скільки я разів ламав
Ці прокляті роги
Об дубові стовбури
Й кам'яні пороги!

Та незламна в них була
До життя жадоба —
Виростали знов вони,
Як зірки, із лоба.

Лізло вперто з голови
Золото червоне.
Сяло воно ясніш
Царської корони.

Справді, видно нас було
І вночі здалека.
Чатувала скрізь на нас
Люта небезпека.

І що більше я жадав
Загубити роги,
Тим пишніш вони росли,
Мов гілля розлоге.

Я все тяжчу з ними мав
Кожен раз мороку.
Перші виросли за рік,
Другі — за півроку.

Ці — за зиму відросли,
А коли їх скину,
То боюся, що нові
Виростуть за днину!

Більше їх я не зломлю —
Це не допоможе,
Лиш болітиме чоло
Так, що не дай Боже.

Знаєш, ти моє життя,
Наче зірку ранню.
Як боїшся, то іди...
Будь здорова, Ланю!..

III

Ланя зникла у купцях,
Не було неначе.
І малий вівчар уздрів,
Що той Олень плаче.

— Оленю, — сказав пастух,
Вийшовши зі схову, —
Не лякайсь мене...
Я чув Вашу всю розмову.

Хай вона собі іде,
Хай живе в спокою.
Не страждай і не тужи,
А ходи зо мною.

Ми гайнем на пастівник,
На сінце зелене.
Доглядатимеш ягнят,
Житимеш у мене.

В полонині, на горі,
Де небес блакити,
Будем жити, як брати,
Будемо дружити.

Втішився Золоторіг
Мовою хлопчини.
Біля друга і в біді
Серце відпочине.

Не боліла так тепер
З милою розлука,
Що поранила його,
Мов стріла із лука...

Грудку глею взяв пастух
І для остороги
Пообмазував навкруг
Променисті роги.

Хай не знаджують вони,
Хай не спокушають
Злих очей, що по лісах
Крадькома блукають.

І пішли вони оба
Доганять отару.
Став пастушити Рогань
З хлопчиком на пару.

Хлопець Оленю припнув
Дзвоника до ший,
Купленого ще давно
Аж у Коломій.
Відступили барани —
Поводирство строге.
І навчились поважать
Оленьчі роги.

Знав Золоторіг стежки,
Путівці і скали,
І ні разу вівці з ним
В лісі не зблукали.

Вранці він виводив їх
На росисті трави;
Ополудні вів у тінь,
В листя кучеряве.

Вечорами, як Василь
Дув у сопілчину,
Олень слухав і жував
Білу конюшину.

А не раз вони всю ніч
Розмовляли стиха,
Наслухаючи, як бір
В сні глибоко диха.

А як осінь підійшла,
Задощило з неба.
Повертатися в село
Пастушкові треба.

Мусить гнати він овець
На зимівлю в доли.
Олень каже: — Не люблю
Стайні і стодоли...

Не врятуюсь від людей
Жодною мольбою.
Тут лишаюсь. Не проси,
Не піду з тобою!

Гладив ніжно пастушок
Оленеві ріжки.
— Жди мене, — сказав, — вернись,
Як зійдуть підсніжки!

Олень друга попросив
Зняти з шиї дзвоник,
Потім скочив у купці,
Як у трави коник.

А Василько череду
З гір стежками зводив.
Грала фрілочка його
Світові на подив.

IV

Того року, мов на зло,
Навалив сніжище.
Декуди по вікна впав,
Декуди ще й вище.

В горах вили, як вовки,
Хуги та хуртечі.
Снігу велетням-дубам
Нанесло по плечі.

Бідний наш Золоторіг
Падав у замети.
В думці кликав пастушка:
«Де ти, друже, де ти?!»

Їжа — листя і трава —
Геть снігами вкрита.
Стебельця не відгребеш,
Хоч відбий копита.

З рогів злущився ввесь глей...
В іній оповиті,
Сяяли вони тепер,
Як зірки в блакиті.

Сяйво їхнє в ясні дні
Та в морозні ночі
Відбивалось від снігів
І сліпило очі.

Олень знав, що золоті,
Надприродні роги
Варті більше, ніж усі
Стоги й обороги.

Він оддав би їх тепер
За стебло єдине...
«А якщо, — він зміркував, —
Бігти до людини?»

Як подумав, так помчав
Навпрошки, без тям.
Сніжна курява знялась
Над його слідами.

Він спускався на задку
Зі скали стрімкої.
Він котився із гори
В сніговім сувої.

Олень біг навперестриб —
Куц під ним чи хмарка.
Прірву він перелітав,
Як дорогу — арка.

Втім, під лісом кілька хат
Звідалік угледів
Та в кожухах парубків,
Схожих на ведмедів.

Він злякався й почекав,
Аж повечоріло.
До найближчого вікна
Підійшов несміло.

В шибку рогом стук та стук.
— Хто там? — чути з хати.
— Просимо! Чи ти забув
Двері відчиняти?!

Олень знову стук та стук, —
Дітись йому ніде...
Звідти знову хтось кричить:
— Та ж заходь, сусіде!

Олень знову стук та стук.
Вийшов чоловічок,
Глянув — роги мерехтять,
Наче сотня свічок.

Хреститься: — Тьфу, тьфу, пропадь,
Згинь, нечиста сило!
Олень каже: — Як мене
Бачить вам не мило,

Я піду собі, але,
Знайте, я не з пекла.
Вигнала мене з лісів
Ця зима запекла.

Маю роги золоті,
Та сінця не маю.
Їх для вас я за стебло
Зараз відламаю!

Чоловічок зміркував —
Можна поживиться.
А до золота він лип,
Як до рук живиця.

Оленя заводить він
До своєї стайні: —
Їжте, ріженьки мої,
Золоті та файні!

Олень давиться — не їсть.
Сіно гарне, свіже.
Чоловік бере пилу,
Роги йому ріже.

А робота мляво йде —
Пилка не до злата.
Олень каже: — Не спішіть,
Це моя турбота!

І до жолоба — тарах! —
Роги відлетіли;
У старого скупака
Губи затремтіли.
Він і каже: — Брате мій,
Дякую сердечно,
Але в мене жить тобі
Дуже небезпечно.

Тут мисливці, тут і пси,
Тут недобрі очі,
Ти тікай собі в ліси
Під покровом ночі.

Сіна доброго стіжок
Я тобі до бору
Привезу, лиш не ходи
На мою обору!

Біля Оленя впада,
Леститься псявіра.
Сам гадає, як би так
Спекатися звіра.

Адже вміє розмовлять
Це створіння враже,
А якщо про скарб його,
Всім воно розкаже?!

Олень згодився: — Везіть
Сіно на поляну.
Більше, дядечку, до вас
Я вже не загляну...

V

Так з'явилися сінця
Запахи привітні.
Олень з грудня їв його,
А доїв у квітні.

Роги вирости нові,
Може, навіть кращі.
Він тепер ховався знов
У глибокій хащі.

Мав леговище м'яке
В непролазній пущі.
Їсти сіно він ходив
Тільки в ночі тьмуці.

Звори водами гули,
Птаство грало знову.
І лишив Золоторіг
Схованку зимову.

Він не знав, що навкруги
Чатувало горе:
Оленя ловить прийшло
Ціле військо в гори.

Чоловічок — той скупар —
Був цьому виною.
Роги золоті сховав
Він у купі гною.

І про свій великий скарб
Ні слівця нікому,
Тільки — жінці, а вона —
Кумові своєму.

Кум — кумі, кума — кумі,
Аж одна кумася,
Як почула про таке,
Лаяти взялася.

Злих людей чуже добро
В саме серце коле.
Та кумася й підняла
Крик на всі околи.

Чи де ярмарок, чи храм, —
Верещить завзято,
Так, немов з її чола
Злотні роги знято!

Скрізь ходила, скрізь була
Заздра недолюдка —
Так дійшла й до короля
Дивовижна чутка.

Він одразу наказав
Їхати в Карпати,
В діда золото забрать,
Оленя — впіймати!

А скупак відлюдьком був,
Не ходив нікуди,
І не знав про що навкруг
Теревенять люди.

Ось до нього і прийшли
З військом генерали,
Гній розрили — і в ту ж мить
Золото забрали.

Почали вони вести
Допити суворі: —
Де той Олень, де він є?
У якому зворі?

А яка на ньому шерсть?
Жовта? Темно-сіра?
І чому ти не піймав
Золотого звіра?

На те все не міг скупар
Відповіді дати.
Десять буків він дістав —
Буде пам'ятати.

Роги золоті король
Заховав у скрині...
А Золоторіг живе
В рідній полонині.

І не може він про те
Знати нічогісько,
Що всі гори та ліси
Обступило військо.

І Васильку всі шляхи
Вояки закрили.
Олень горами ходив
І ревів щосили.

Свого друга він чекав
На порозі літа.
Голос оленя звучав,
Плакав, як трембіта.

VI

Там, де зеленавий Прут
Витіка з-під скелі,
Оленя взяли в полон
Вояки дебілі.

Він потрапив у капкан
Коло водопою.
Впав, сердега, й закричав,
Як дитина, з болю.

Вояки зв'язали вміть
Оленеві ноги.
Міх широкий, мов каптур,
Одягли на роги.

Щоб ніхто не бачив їх,
Щоб не знали люди,
Звідки золото король
Добувати буде.

В замок Оленя везли
В кліті, як опришка.
В двір загнали, звідкіля
Не втече і мишка.

Мур високий надовкруг,
А на мурі — вежі,
А в тих вежах — вартові
В кованій одежі.

І погрозово стримлять
Довжелезні піки.
«Ну, — подумав Злоторіг, —
Я пропав навіки».

Втім, почулися здаля
Срібні звуки сурем.
Почалася метушня
За двором похмурим.

Виструнчилися вояки,
Злякані сторожі.
І зайшов у двір король,
А за ним — вельможі.

Під пахвою ніс монарх
В'язочку люцерки,
Що для Оленя була,
Як для нас цукерки.

— На, — сказав король, — Бери,
Їж, моє звірятко.
В мене житимеш, як пан,
Сито, мирно, гладко!

Будемо тобі носити
Найсмачнішу їжу,
А за те з твоїх ріжків
Я монет наріжу.

Олень, голову свою
Опустивши долі,
Тяжко слухав, і мовчав,
І корився долі.

Стовпилися навкруги
Слуги і магнати.
Взявся власноруч король
Роги обтинати.

Слуги шилку подали,
Скриню на монети.
І зітхнув Золоторіг: —
Де ти, друже, де ти?!

Закладають, мов ярмо,
Колодки на нього,
Щоб не бився він, бува,
З болю навісного.

Дзвонять, дзенькають, дзвенять
Золоті червінці.
А за ними тишком
Сльози навздогінці.

«Недаремно плачеш ти,
Взятий до неволі,
Матимеш тепер трави
І вівса доволі,

Зроблять служники тобі
Золотенькі ясла,
Щоб лиш воля, як зоря,
В тебе в серці згасла».

Дунав так про себе він
У хвилину скрути.
А навкруг — людей, як мух,
Тільки крики чути.

Графи, принци, паничі,
Слуги, пажі, клоуни —
Б'ються, повзають, пищать —
Божевілля повне.

Той пролазить уперед
Хробаком, той — рачки.
Кожен хоче більше взять
Золотої трачки.

Розпалився і король,
Швидше ріже роги.
А пани опилків пил
Злизують з підлоги.

Язиками так беруть
Злото, як магнітом.
Не вони, а той метал
Верховодить світом.

Олень дивиться на них,
Та йому невтямку,
Що насправді — він король
В цім похмурім замку.

Поглядає на мечі,
Палаші, багнети.
В думці, кличе пастушка:
«Де ти, друже, де ти?!»

VII

А Василько не забув
Про гірського друга.
Знав, що чиниться над ним
Злочин і наруга.

Треба друга рятувать
Ділом — не журбою.
Але як? Не стать йому
З королем до бою.

Що робити — він не знав,
Аж одного рана
У село прийшов указ
Короля-тирана.

«Я, — писав король-хвалько, —
Всіх оповіщаю,
Що найбільше на землі
Грошей злотних маю.

Їх я добуваю сам
Із глибоких штолень».
(«Брешеш, — думає Василь, —
Дав тобі їх Олень!»)

Далі хитрий лицемір
Став брехню молоти:
«Бог мені багатство дав
За мої чесноти.

Ось, наприклад, я люблю
Дбати сам за звірів.
І одному з них я дав
Варту із жовнірів,

Щоб його оборонить
Від карпатських нетрів,
Дроту мусив я дістать
Кілька кілометрів.

Звір той — Олень. Він живе
У моїм палаці.
Має сіно і траву —
Все з моєї праці.

Дуже дороге мені
Те звірятко зграбне,
Хто його торкне мечем,
Вдарить, чи хоч дряпне,

Буде зварений живцем —
Так його скараю,
Бо той Олень — то краса
Всього мого краю!»

— О, — Василько закричав, —
Вже пора найвища
Відомстити за батьків
І звільнити дружища!

Взяв сопілку він свою,
Сухарів дзьобеньку,
До садиби короля
Рушив помаленьку.

Може, місяць, може, два
Він ішов лісами.
На сніданок — ягідки,
На обід — те саме.

Спав, як заєць, під кущем,
Умивався в росах.
Під собою ніг не чув,
Репаних і босих.

Аж нарешті він уздрів
Мури в перехрестю, —
Був то королівський двір,
Де торгують честю.

Не впустили пастушка
За ворота-ґрати.
А Василько — що? Давай
На сопілці ґрати!

Грав мелодію стару,
Добирав нової.
А по душах звук летів,
Як вогонь по хвої.

Грає день і грає ніч
Молодий музика,
В замку двораки не сплять,
Метушня велика.

Бо то музика — душа,
Клич до непокори!
Так співають, так живуть
Всі гуцульські гори! —

Кути, Яблунів, Космач,
Жаб'є, Осмолода,
Як почувеш, то збагнеш,
Що то є свобода.

Так в Стопчатові дзвенять
На весіллях танці,
Так в Березові гудуть,
Ідучи в повстанці.

Вчув король, що грає хтось,
Дуже гарно грає.
За Васильком вояків
Спішно висилає.

Увійшов хлопчина в зал,
Підійшов до трону,
Та поклоном не схотів
Шанувать корону.

Це побачивши, король
Взлостивсь на малого: —
Цілу ніч ти добре грав,
Але, окрім того,

Не давав ти спать мені,
Тож тебе за кару
Ми берем навик собі
В слуги, сопілкарю.

В нас робитимеш ти все,
Що тобі накажем;
В горах був ти пастухом,
В нас ти будеш — пажем!

VIII

Ось Василька одягли
В білосніжні шати.
Музикою має він
Короля втішати.

Мусить грати, як монарх
Засіда вечерять.
Слухала чарівну гру
Вся придворна челядь.

Надимається король,
Ніби крук на жердці.
Думу помсти пастушок
Заховав у серці.

Ждать не довго довелось
Волі і розплати...
Знов збирається тиран
Гроші нарізати.

Знов зібралися пани,
Принци-злотоноші.
— Хочеш бачити, малий,
Як ми робим гроші?

Стрепенулося хлоп'я,
В серці страх кигиче.
— Хочу, хочу, пане мій,
Мудрий мій владиче!

— Ми, — відказує король, —
Показать охочі.
Тільки потім ти даси
Виколоти очі.

Це за доброту мою
Буде нагорода.
Згода, хлопчику, чи ні? —
А Василько: — Згода!

Лиш до Оленя зайшли,
А Василько й каже: —
Не давайся в колодки,
Бий це кодро враже!

Бий усіх вельмож підряд,
Бий, не бійся смерті.
Чи не бачиш, як вони
Золотом зажерті?

Не заб'ють вони тебе,
Любий побратиме,
Бо для них — ти скарб живий
З грішми золотими!

Олень пастушка впізнав
І йому повірив. —
Розігнався і почав
Бити бузувірів!

Він їх бив, колов, топтав,
Лупцював рогами,
Поперекидав усіх
Догори ногами.

Вистрибом по них ішов,
А вони лежали,
І валялись коло них
Піки і кинджали.

Боронитися ніхто
Не подумав навіть.
Дряпнеш звіра, то король
Зварить чи задавить.

Сам король не бився теж —
Він перелякався,
Від ударів Роганя
В шафу заховався.

А Золоторіг товче,
Місить груди й чола.
Скільки панства там було —
Все лягло довкола.

Розлетілось, розбрелось
Воїнство хоробре.
Королів указ воно
Пам'ятало добре.

— Хай, — гадали, — звіра вб'є
Королівська криця.
Ми не хочем за пусте
У котлі вариться.

Хто живий, рятуйсь, тікай —
Швидше якомога,
Доки в плечах ти не вчув
Золотого рога!

Зникла миттю з-за стіни
І дозорців рота.
Брами отвором стоять
Навстіж — всі ворота...

ІХ

Гарно, весело жилось
Нашим друзям вдома.
Кожна стежка і гора
Мила і знайома.

Хлопця шанував народ
За геройське діло,
Бо й онукам короля
В гори не кортіло.

Двісті літ Василько жив,
Душу мав невмерлу,
Аж одного дня зайшов
На саму Говерлу.

А там — стежечка його
Повела за хмари,
Що білили навкруги,
Як овець отари.

Там донині він живе,
Випасає зорі,
А той Олень-злоторіг
Ходить в Чорногорі.

Дехто думав, що вовки
Оленя роздерли, —
А де ж роги золоті,
Сяючі, як перли?

Їх шукали, та дарма,
Не знайшли й донині.
Отже, Олень той живе
Десь у гущавині.

Десь пасеться в горах тих,
Що сягають неба...
Мудрі люди там, і їм
Золота не треба.

Тож він ходить по лісах
Сивий і статечний.
Це підтверджує також
Факт незаперечний:

Ще коли пастушив сам
І ходив по рижки,
Бачив Оленя того
Автор сеї книжки.

1965,
2013 (нова редакція)

ЛИСТИ ДО РОМАНА [ЛУБКІВСЬКОГО]

ВЕСЕЛА ПОЕМА

*«Листи до Романа» — збірка епістолярних,
наскрізь гумористичних віршів, що розпочи-
налася
три десятиліття тому як літературна забава.
Роман Лубківський відповідав мені, і, мабуть,
добре було б видати окремою книжечкою
наше
римоване листування, оскільки воно, будиши
начебто
несерйозним, все ж таки зачіпає багато не
зовсім
другорядних тем. Романові Мар'яновичу я
вдячний, що він як мій друг підхопив добрий настрій
моїх посланій,
надихав мене
своїми іскрометними веселоощами.
Не обійшлося без кількох, перепрошую,
вульгарних висловів, хоч, признатись, вони є
радше пародією на «тексти» тих авторів,
які з простоти душевної
кохаються в подібному бруднослів'ї.*

1

Під сонцем вірменським зібралися фіни,
Вірмени, один чоловік з України,
Естонець один, два чи три московити —
Та й ну цілих три дні про все говорити...
Про працю, про мир, про літературу —
Показував кожен, яку має натуру,
Які в кого коники є в голові, —

І вийшли з дискусії ледве живі!
А потім по-фінськи пили ми коньяк,
І слухали тости кавказькі до рана,
І мудрим здавався кожен дурак,
Цитуючи Біблію й трохи Корана.
А потім — у місто. Кажу я без жарту —
Ми просто вернулись в державу Урарту,
Читали клинопис, як мудрі жерці,
Що людство спровадили на манівці;
А Ной тої ночі зійшов з Арарату,
Його ми стрічали, гукаючи: «Тату!»
Веселощі квітли, немов алича, —
Всі прагнули свята перекладача!
Якби знав наш Папа* про таку пригоду,
Приїхав би сам показатись народу
Вірменському! Був би з радості плач,
Хоч Папа — прозаїк, не перекладач!
А на сім слові бувайте здорові,
Пишіть, як щось буде творитись у Львові;
Вам пара вклоняється із Єревана —

Дмитро і Богдана.

30.X.1981

2

Рік Пса настав! Як гарно бути псом!
Псом хоче бути нині навіть сом!
Вельможний хорт втішається на те,
Що песяча громада, знай, росте!
Письменники вбертаються на псів,
Хто обернувся — гарний пост посів:
У спаніелях лірики живуть,
В бульдогах славні романісти суть,
У пуделях пізнаєш поетес,

*Папа — жартівливе псевдо Р. Іваничука. (Прим. автора)

А такси — з графоманами експрес.
Якась почвара, схожа теж на пса,
Закотить сліпаки під небеса,
Люб'язно з телевізора гарчить,
Як жити має людство, — ніжно вчить.
Так вийшло, що прекрасно бути псом,
І Всесвіт з'їсти разом з ковбасом!
Вітаю з Новим роком! Хвіст набік —
Побачимо, який ти чоловік,
Чи буде Новомеський Ладіслав*
До люття перекладений — гав! гав!

1.1.1982

3

Наступає рік Свині!
В моді будуть свинопаси,
Веприки, кнури міцні,
Різні там свинячі аси
Вгору підуть! І рильце
Або, можливо, навіть рило
Той покаже, хто лице
Мав подвійне, — гарно й мило!
Будуть зміни там і сям.
Пси і псиці — не банкрути!
Хто вродився поросям,
Поросям захоче й бути.
Кінь, осел і навіть кіт —
Всі захрюкають потроху!
В кого є важкий живіт,
Той вдавати буде льоху.

**Ладислав Новомеський, словацький поет, переклади віршів якого Роман Лубківський обіцяв подати до певного строку, але не подав. Автор, який писав передмову до майбутньої української книжки Л. Новомеського, нагадує другові про невиконану обіцянку. (Прим. автора)*

Їсти сало й сальцесон
Заборонено. Хахлове
Вигинуть! Новий закон
Буде навіть щодо мови.
Після кожного складу
Треба буде «квік» казати.
(Приклад я тут наведу,
Щоб вам це запам'ятати:
Чоквік муквік тиквік неквік наквік пиквік
савквік доквік сіквік пеквік феквік дмоківк
вуквік доквік соквік неквік тівквік криквік
вавквік вижквік?)*
І скажу вам навмання,
(Тут нема чого брехати!):
Кожна пишуча свиня
Лізтиме у лавреати!
І при цьому буде бій,
Квікання страшне й розлоге.
Тож тримайтесь, друже мій,
І схойайте свої роги!

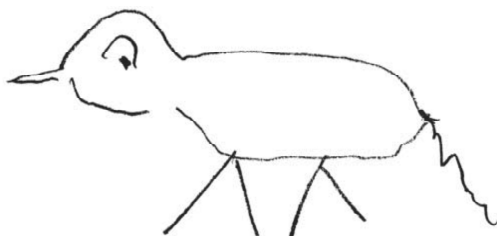
5.1.1983

4

Маю я підозру, що для вас —
Щур — паскуда! Вам шура не жалко,
Коли б'ють його біля ковбас!
А тим часом щур той (або криса,
Що на скрипці грає часом теж)
Став патроном року! Гарна риса
В нього є, бо сірий він без меж.
І все сіре і, звичайно, сиве,
Бородате, звісно, і т. д.

*Чому ти не написав досі передмову до сонетів кривавих? —
Йдеться про «Криваві сонети» Гвездослава, що їх переклав Д.Павлич-
ко, а передмову до них писав Р. Лубківський. (Прим. автора)

В цьому році може бути щасливе:
Глянь — і лавреатства допаде!
Значить, що? Потрібно фарбуватись
В сіре і чіплять собі хвости,
І хвостами битись — не вбиватись,
А лиш мир тим робом зберегти!

Деякі шури в лауреати
Вже давно пробилися, — бо їм
Під бочками треба виступати,
З бідним плем'ям гризтись своїм!
Я не маю тутка на увазі
Тих здорових одиниць братів,
Що здобули лавреатство в Празі,
Бувши, таки, мабуть, без хвостів!
Ах, якби ви знали, Пане й Пані
(Звикла Прага до таких звертань),
Як живуть шури в Афганістані,
Як шикуються, куди не глянь!
Та про це я розповім потому,
А тепер хотів би побажать,
Щоб шури ходили біля дому
Вашого і мали там що брать!
Щоб давали завжди ви шурові
Хліба, м'яса й навіть ковбаси!
На цім слові будьте ж ви здорові,
Хай усе вам із води й роси!
А коли б і показавсь хвостяра,
Не журіться, не пишіть ниде;

Ось Братунь: як справжня Божа кара,
Став шуром — і вусом не веде!
Дай Боже, діждать за рік від нині,
Щоб всі шури, були такі, як свині!

*Писав і малював Дмитро Павличко
1.1.1984*

5

Бик, або короволюб,
Покровитель цього року,
Шле бажання: щоб Вам згруб
Той, що стерся так, нівроку;
Щоб були Ви, як бичок,
Відгодований на м'ясо,
Щоб на ситих теличок
Поглядали дуже ласо;
Щоб не брали Вас чорти
І не різали на стейки;
Щоб співали Вам скоти,
Як поети-соловейки;
І щоб Ваш славетний клуб,
Де Ви вклали стільки моці,
Дощок, цегли, цвяхів, труб,
Шруб і різних там емоцій,
Був на гарну стайню схож,
Де набитий сіном жолоб
(Щоб Ви не впадали в дроз,
Як згадасте С. Жолоб*, —
Це для рими я сказав!
Та повернемось до стайні),
Щоб був жолоб повен трав,
Щоб були підстилки файні,
Щоб коли якийсь бугай

*Світлана Жолоб — поетеса і редактор у видавництві «Дніпро».
(Прим. автора)

Заблукає із столиці, —
То наїжся і лягай,
Відпочинь коло телиці;
І щоб стада співаків,
Люблячих квітучі бридні,
Були схожі на биків,
Що ревуть, не ївши три дні;
І щоб мукали в красі
Різні там руді опришки,
Щоб до Вас тяглися всі,
Як малі жиди до книжки,
Щоб чекали залюбки
Вашого благословенства —
Так, як пащі ждуть бики —
Всі представники письменства;
Щоб поволі у святі
Вийшли ви десь у Пенджабі,
Щоб на власній славноті їздили,
Як жаб на жабі;
Щоб виходили живцем
З льоду вічного й окропу,
Щоб любили не слівцем,
А цілим хребтом Європу,
Щоб возили, наче Зевс,
Ви її за океани,
І щоб орденів овес
Сипався на Вас, мосьпане;
Щоб Ваш недрут гвозді пас
І вивчав напам'ять Даля,
Щоб ніхто за ніздрі Вас
Не водив — хіба Наталя*;
Щоб Ви мали лоб, як луб,
А на ньому пишні роги!
Бик, або ж короволюб,
Тут Вам кланяється в ноги!

13.1.1985

*Наталя — дружина Р. Лубківського. (Прим. автора)

6

Романе! Книжка* — просто диво!
Формат, переклад! Головне —
Малюнків мало — неможливо
Натішитися! Це — одне.
А друге? Друге — післямова,
І лаконізм, і глибина!
Хто пише? Це Роман зі Львова
Так гарно слово витина.
Це я кажу цілком серйозно —
Ти — молодець! А тут — дива! —
Гончар, що думає так спорзно,
Людей найкращих назива
В газеті Юрмальській. Між ними
Є також Ти. Ну, звісно, Драч,
Олійник Б. (це не для рими);
Є там також доповідач,
Ну, тобто я. О, я нещасний,
Читаю 50 томів,
І берег юрмальський, прекрасний
Мені від горя потемнів!
Попробуй про Франка сказати
Щось небуденне, і нове,
І не лишень про каземати
І про Того, хто «тіло рве»!
Мені потрібне тут натхнення,
І ти мені його прислав,
Я тут свої стіхотворення,
Немов чужі, перечитав.
Зі мною рідко се буває
(Я сам від себе не оглух!),
Себе із радістю читає
Самозакоханий Євтух!**

**Р. Лубківський прислав у Юрмалу «Криваві сонети» Гвездослава в перекладі Дмитра Павличка.*

***Євтух — Євген Євтушенко. (Примітки автора)*

Та все ж таки з цієї книжки
На мене впав якийсь нектар...
Від моря, від сосни-латишки —
Привіт — Твій власний секретар!

19.VIII.1986

7

Покиньте Спілку і віршарство*,
І дурачків, що Вас їдять,
Візьміть під власне господарство
Гектарів триста двадцять п'ять.
Посійте бобу, і гороху,
І дайте дурням на їство, —
Нехай пердять на всю епоху —
Це буде Ваше торжество!
A když» вам bude těžko, Pane,
Na pomoc z Prahy přijdu hned*** —
Tu mate pozdravy od Dany!
Vaš soudruh i товариш кметь!

15.X.1988 Карлові Вари

8

Звертаюсь від імені хана***,
Який не бажає вам зла,
Щоб мова монгольська кохана
Вивчена вами була,
Щоб рвались ви не лиш на Forum,
Чи там у слов'янський край,
А щоб їздили в Кара-Корум
На світовий курултай,
Бо ви, шановний Романе,
Поліглот і буддист в душі!..

*Напис на листівці, надісланий Р. Лубківському з Праги.

**Тут має бути *hned*. Либонь, жартівлива обмовка задля рими..

***Напис на листівці, надісланий Р. Лубківському з Улан-Батора.

(Примітки автора)

Чекає вас хан з дарами,
Ждуть коні й товариші!

Я везу Вам пайзу* та інші знаки, перед якими Папа
і начальник товариства «Лева» збліднуть.

10.У.1988
Улан-Батор

9**

Це місце називається Катумба,
Не був тут ні Братунь, ані Лумумба,
Тут ходять австралійці чорношкірі
У незнищенній і натхненній вірі,
Що хтось один із тих, кого назвав я,
Сюди прибуде для свого надслав'я!
Привіт Вам із Австралії, Лубківські,
Не бандерівські і не мельниківські,
Та прецінь добрі гасла я вам посилаю —
На щастя та нове зростання краю!

1.УІІІ.1989 Сідней

10

Був вечір Рильського Максима.
Ревіла зала, аж гула,
І всі печальними очима
Шукали славного посла
Лубківського — нема, не чути!
Але з портрета ювіляр
Сказав: «Він там, де має бути;
Він дипломат, а не фігляр,

*Пайза — табличка як посвідка і перепустка; давалася монгольськими ханами особам, яких відряджали з певним дорученням.

**Напис на листівці, надісланій Р. Лубківському із Австралії. (Примітки автора)

Йому шановний Удовенко
Шука заміни, але зась —
Ні тут, ні там, де жив Айвенго,
Йому заміна не знайшлась!
Пан Озадовський* — ну й сміхота!
Йому потрібно у Збар'аж
Поїхати, щоб коло плота
Пройти дипломатичний стаж, —
А вже тоді брикай, мосьпане!
Ти ба, чого він захотів!..»
Так ювіляр сказав, Романе,
І трошки навіть хихотів;
А пан Олійник (йому дяка!)
Сидів похмурий, мов коняка,
Що вже давно не їв вівса,
А Драч дивився в небеса,
І нишком підливав оливи
Тарас Гунчак**, і лилося
Його «іржання чорнобриве»!

19.III.1995

11

Пишу, Романе, з Братислави,
Одягнений у чорний фрак,
Бо тра ходити на забави
І шкіритись, немов дурак,
Бо усміх — зброя дипломата,
А як сміятись, як воно
Таке дурне, як шаламата,
А рветься в бесіду аж но!

*Андрій Озадовський — посол України в Чехії, що замінив на цій посаді Р. Лубківського.

**Тарас Гунчак — видатний український історик, живе в США, учасник установчого з'їзду Народного Руху, друг Д. Павличка. (Примітки автора)

Воно питає: «Пане после,
Скажіть, чи так, чи навпаки,
Чи все населення доросле
У вас — злодії й пияки?»
Кажу: «Ми — козаки, мій пане,
Якщо крадем, то — лиш дівчат,
Якщо п'ємо, то — лиш шампани,
Все решта — то московський чад!» —
«А чи готові ви до НАТО?
Чому не любите Москви?
Таж у Москві людей багато,
Є там і лазні, і церкви!»
Кажу: «Є лазні і собори,
Зюганов, Єльцин, і Шахрай,
І, може, ще дві-три потвори,
А взагалі — там справжній рай!
Який мілашік* Жириновський!
А Лебідь з ангельським баском!
А наймудріший мер московський —
Наш севастопольський нарком!
Москву ми любимо, шановні,
Але любов — то річ складна.
Нас ревності невиліковні
Мордують — зраджує вона!
Китайця любить і тибетця,
Австрійця, шведа й руснака.
Із кожним, вибачте, і**ться
Та ще й сміється з козака!
А ми — любовники до скону;
Ми вірні з п'ят до голови —
Задушимо, як Дездемону,
Москву з великої любови!»
Так ми бесідуєм. Таківський
Мій льос тепер, а завтра знов...
Не розумію, чом Лубківський
Був ласий до таких розмов...

*Милий — словацьке слово (Прим. автора)

Недавно бачив я Івана
(Ти знаєш добре, хто цей зух),
Він каже (ах, болить, як рана!):
«Вертаймося в наш рідний Рух!»
Хай качка копне Чорновола,
Та він газету видає,
А то є дуже добра школа,
Аби змінити життє.
Тримайся! Ми ще погуляєм.
Себе посольством не бентеж.
Ja bozkam pania.
Zdravia prajem.
Moja manželka praje tiež*.

27.XII.1996

12

Ну, як іде життя, Романе,
Мосьпане з урядових кіл?
Бо в мене у вікні — тумани,
Сумний австрійський виднокіл,
Дунай, в який Європа бере
(Пробач мені цей грубий стиль!),
А на столі — дурні папери,
А в шафі — смокінг і мотиль.
Я зустрічаюся з послами,
І чепу по-англійськи yes,
Тут ходять дами в хутрі з лами,
Я поміж ними — бідний пес.
За антологію дістану
Міністра росту**, а не гріш, —
За що ж піти до ресторану
І з'їсти дуже добрий fish?

*Цілую пані. Бажаю здоров'я. Моя дружина також бажає... (Словац.).

**Роста (словац.) — тут подяка. (Примітки автора)

А що там з Рухом? Ну, ніврочку,
В п'ятірці першій — Крокодил,
А я, хто Рух творив, — в задочку! —
Таке терпіть немає сил!
Ще дуже жаль мені «Громади»,
Бо пані Скорик — Сатана,
З «Громади» лишаться номади,
Як попрацює там вона!
Ах, українські патріоти
Чудовий мають апетит,
Та один одного змолоти
Ніяк не годні — чи не встид?!
Жеруться гарно, а при тому
Чомусь їх менше не стає.
Я чую вже велику втому
Від того гаркоту, месє!
А тут мені ще вчиться треба
Сучасних стилів у письмі,
Щоб вірш був хитрий, як амеба,
Дурний, як автори самі.
Тепер дегенерат — поетом,
Безумство — на календарі,
Римуй Платона з Піночетом —
І вийдеш в нові кобзарі!
Зізнаюсь, Ромку, не виходить
У мене цей тяжкий модерн!
Мене проклята думка водить,
Сидить чуття в мені, як терн!
Та спробуймо! Нема. А може:
«Корова море перейшла.
У Львові критик кості гложе.
Співає над щуром мітла».
Ні, тяжко бути божевільним,
Чесць віддаю молодикам,
Що пишуть гарно віршем вільним,
Про зміст не думаючи. Страм
Бере мене, бо я не вмію

Писати, як дегенерат.
Як в голові нема олію
На дурість, будь розумним рад.
А, може, ще щось буде з мене?
Не критикуй мене дотла,
Дивись — хіба це не надхненне?! —
«Корова море перейшла!»

25.XII.1997

13

Пишу з Варшави. Тяжко тут працюю.
Та тішуся, що дураків не чую,
Які кричать і криком тим живуть,
В котрім кипить патріотична муть.
Кого я маю на увазі — знаєш,
Бо вуха пальцями сам затикаєш,
Коли говорить лідер мериносів,
Втікач від лосів і збирач кокосів.
Тобі повідомляю, що в Новиці,
Де мав Антонич перші ногавиці
(Бо народився там, як пісні щем,
А перед тим, як знаєш, був хрущем), —
Отож там пам'ятник стоїть, мосьпане,
Який поклали лемки і львів'яни,
Звичайно, під начальництвом твоїм,
За що я вдячний. Далі розповім
Про те, що саме в жовтні цього року
Антоничеві сповниться, нівроку,
Дев'ятдесят, тож буде ювілей,
Потрібно мудрих скликати людей
На конференції, напевно, наукові
У Кракові, у Горлицях, у Львові,
Провести різні стрічі й вечори,
Відсвяткувати гойно, чорт бери!
До тебе я звертаюсь як до пана
Чутливого, неначе та мембрана,
На всякі наші бідування й болі...

Скажи про це Ільницькому Миколі,
Щоб готував антоничівські дні
(Бо ж він сидить в Антоничі на дні!).
Я знаю — скоро свято буде в Папи,
Співати будуть, їстимуть канapi,
І жаль мені, що я не зможу бути
Там, де стоятиме уся можуть
Літератури нашої святої
До Папи у черзі. В несупокої
Я проведу той день: Іваничук —
То ж мій ровесник! І мені канчук
Та нагаї готуються болючі,
Бо ж будуть рвати душу на онучі
Любителі справляти ювілеї,
Промовці (як звичайно, фарисеї,
Глорифікатори, бездушні солов'ї) —
А де моє життя, літа мої?!
Даруй, що я зійшов на скорбні нути,
Ти дуже юний ще і не збагнути
Тобі того, що каже старший кінь,
Що звик тягнути плуга. Будь! Амінь!

7.V.1999

14

Одержав я Твоє Послання
Хмільне, як пиво різдвяне.
Читаю (о Свята Меланіє,
В сю мить не покидай мене!):
Шпильки та різні мудрі приписи
Під словом приховав майстро.
Або піти мені напитися,
Або втопитися — в Дніпро!
Ну, як я міг, з якої рації —
Це нібито в калюжу плюх! —
Когось причислити до нації

Не нашої, хто є полюх?!
Тепер мені все прояснилося,
Бо ходжу я вперед і взад,
І бачу, ніби Пушик з Крилоса,
Б'є славних полюхів підряд.
Ось ніби я у Львівській опері
(Хтось би подумав, що це сон):
У мантіях, немов нетопирі,
Гуляють понад сто персон.
А все то — полюхи із Австрії,
Із Франції, все королі,
А все то з нашої династії,
Із полюхівської землі.
Бо як подумати з натугою,
То доня нашого князя
Французів багатьох подругою
Була, та правда це не вся;
Була вона також полюшкою,
Бо народилася в полях,
А принців молодих подушкою
Приваблювала — просто жаж!
Отож, на тому балі Львівському
Її нащадки-полюхи
Гуляли, — але Р. Лубківському
Там місця не дали! (Хи-хи!)
Як ти — полюх, не має значення
Все інше; ти — по крові князь!
Дай триста євро на офрачення,
В ряди безсмертних сміло влязь!
І тут не треба ще й філософа,
Щоб довести, хто — слон, хто — рак:
Полюх, ще й правнук Франца-Йосифа, —
Він має всі права на фрак!
Як цісар наш колись стодолами
По всім Поділляю ночував, —
З полюшками єднався голими,
Цісарський рід розпросторяв.

Я думаю, що в губернатора
Були турботи немалі,
Бо в Львові, як вогонь із кратера,
Гудуть чорти і королі.
Давай ти долари, і євро їм,
І всіх — на той бенкет скоріш,
Та Янків думає: «А херро їм!
Де я візьму такенний гріш?!»
Якби я був там замість Янківа,
То скликав би на той банкет
Всіх полюхів з Івано-Франківа,
Та записав би наперед
Пилип'юка і Якимовича,
І цісарів священний дух,
І Калинців, і Януковича,
Бо то є головний полюх;
Я запросив би Кучму й Кудлика,
Йваничука і Бічюю,
За кожного горілки дудлика
Зарплату дав би я свою.
Та, хоч я маю безліч доларів
(Це каже Драч, мій давній друг),
Не дам нічо. Я — повен горорів*, —
Бо я ж — ні Янків, ні полюх!

17.I.2003

15

Посланіє із Києва до Львова,
Де пишеться славетна передмова
До скромних віршів авторства Д. П.,
Хоч, може, і не мудре, і сліпе,
Та все ж таки важливе в році Мавпи, —
На цю обставину зважати мав би

*Горор (від англ. *horror*) — жах. (Прим. автора)

Той, хто позначується як Р. А.,
І лине в небі думки, як орел.
Не маю я таланту златоуста,
Як той Р. А.; неначе меч Прокруста,
Його могутнє слово б'є і тне,
І може навіть вкоротить мене!
У нього мова славна, солов'їна,
Та він забув прославить Бабуїна,
Що рік його настав, — увесь єлей
Він злив на мій нещасний ювілей.
Що ювілей супроти тої мислі,
Де зграї мавп, на деревах навислі,
Літаючи то в сей, то в другий бік,
Дають нам шанси пережити рік?!

Ну, як ти міг, Р. А., лише згадати
Про те, що я готуюся до дати
Знаменної в рік Мавпи? Головне
Ти пропустив, почав хвалить мене.
А треба знати всім — о милий Боже! —
Що Мавпа навіть висловитись може
В цей рік про мене, бо мені везе —
Я вірю — скаже слово Шимпанзе!
А Шимпанзе, якщо увагу зверне
На когось, той своє життя мізерне
Сприймає, наче подвиг давнини, —
Дає та Мавпа навіть ордени!

І, не мене, а того Мавпіона
Хвалити треба, бо його корона
Над нами мерехтить, немов зоря,
І непогано грає він царя.
Той Шимпанзе подібний до людини,
Так зручно хвіст ховає у штанини,
Чи під сорочку він його заб'є,
Що навіть не впізнати, де він є.
Я з Мавпами віддавна добре знався,
Одверто визнаю, що в нас біда вся
Од того йде, що ми не любим Мавп,

А кожен з нас любити Мавпу мав б!
Таж мавпи нами довго керували,
І тільки одного вони жадали,
Щоб довгі вирости у нас хвости,
А ми хвосту казали: «Не рости!»
Бо патріоти, звісно, всі безхвості,
І на хвостатих мають повно злості,
Але біда, що в кожного з вельмож
Патріотичних хвостик є також!
Так склалось історично — патріоти
Просили в Мавп підтримки і роботи,
І в них одразу вирости хвости
(Це видно ззаду, Господи прости!).
Тепер уже не люблять нас Горили,
Бо ми свою державу сотворили,
І Мавпіонів страшно то гризе,
Що скоро вже не буде Шимпанзе
Над нами паном — це для Мавп урон, —
Ми ж хочемо безхвостого на трон!
А де його знайти? Се Божа кара,
Кого ти не візьми — стримить хвостяра,
Або ще гірше — схований хвосток,
(Кричить про Захід, мріє про Восток!)...
От приїжджав до нас недавно в гості
Великий Бабуїн! Всі довгохвості
Його вітали, гарний був вертеп,
І всі хотіли увійти в ЄЕП.
Бажає Шимпанзе, щоб ми гойдались,
Хвостами зачепившись за галузь,
І щоб були надалі, як брати,
А коли ні — одріжуть нам хвости!
Це добре! Патріотів більше стане,
Але біда, що наші всі гетьмани,
Великі патріоти аж до сліз,
Та їх лякає хвостиків обріз.
І заженуть нас Мавпи до ЄЕПу,
Бананів куплять кожному нардепу,

І розвиватиметься хвостова
Частина тіл, що йдуть на дерева.
В цій ситуації скажу крамолу:
Як маєш хвіст, не гни його додолу,
А покажи; хай бачить Шимпанзе,
Хай з радості дурницю проверзе,
Або хай сяде на своїй хвостярі —
«Два кольори» заграє на гітарі* —
І я заплачу, а з кремлівських стін
Хвостом нам помахав Бабуїн!

8.IV.2004

16

Мій брате, дорогий Лубківський,
Зворушив ти до сліз мене.
Відчув я стиль і подих львівський,
І слово, що й Драча зімне.
Щасливий був би Яворівський
Писати так, але не втне.
В цей час новий, час юценківський,
Явив ти слово неземне.

Привіт із Києва! Тут гарно.
Вже топиться бруднючий сніг.
А на Хрещатику безкарно
Переблиски дівочих ніг
Всіх спокушають. «Люба сарно!» —
Одній сказав я й спостеріг,
Що їй потрібен пан Сукарно,
А я для неї — просто сміх.

Тепер лиш президенти в моді —
Квасьневський, Ющенко і Бущ.
А ти, простяк, живи на споді,
Не залижайся до бриндуш,

**Це натяк на Леоніда Кучму, який грає на гітарі і співає «Два кольори». (Прим. автора).*

Що на «бульварному городі»
Цвітуть у товаристві руж,
І мають гарне, голе body,
Й дають його за добрий куш.

Привіт із Києва! Тут влада
Така сама, як там, у вас.
Одна-єдина в неї вада:
Вона прозора, як алмаз,
І чиста; і служити рада
Народові під кожен час,
Нема в ній ні орла, ні гада —
Всі янголи, як напоказ.
І це, сказати б, дуже мило,
Мир, злагода, ховай свій гвер,
І критики згаси чорнило,
Не йди насупроть вищих сфер;
Але скажи, нечиста сило,
Що має діяти тепер
Пан Хмара? Всіх панів громило
І вічний революціонер?

Проблема друга. Депутати
Йдуть у міністри. Йди, та знай,
Що маєш ти мандат віддати,
Якщо кохаси рідний край.
Не братиме він дві зарплати,
Бо він, звичайно, не шахрай, —
Та надвоє себе розтяти
Він хоче, наче самурай.

Він хоче тут і там роботи
(Подвійних подвигів гормон;
І, знаєш, я не був би проти,
Щоб з нього сотворити клон;
Щоб міг він тут і там молоти,
Там — про життя, тут — про закон;
Щоб царював він, аж допоки
Не прийде новий Соломон).

Проблема третя. Це — культура.
Було все добре, але — гоп! —
Прийшла тепер така фігура,
Що закохався кожен хлоп,
І всі хотіли б грати юра,
Забувши рідних Пенелоп,
Мовчить кіно, театр, бандура,
І я мовчу, як остолоп.
Я не співаю алілуя
Нікому в ці прекрасні дні,
Мої думки тріщать, як зброя
На басковитому коні,
Але ніколи не збагну я,
Що хочуть ці пани дурні;
Той хоче грошей, а та — вуя,
Хто він такий, скажи мені!

Я чую нині страх повстанчі
Кличі вчорашніх холоїв;
Вже діють слуги, Санчо-Панчі,
Де Дон Кіхот від праці млів;
Всі хочуть жерти помаранчі,
В палати оберни їм хлів...
Я ж на твоїм чудовім ранчі
Сидів би й кашу-гречку їв!

Ти хочеш бути дипломатом,
А я кажу: не йди туди!
Бо Тарасюк покрие матом,
Дістанеш ти за всі труди
Велику дуже фігу з маком!
То вже не плач й не тиринди, —
Працой, неначе мирний атом,
Словацького переклади!

Було приємно прочитати
Самокритичне послання,

З якого взяв би я цитати
Для свого самопізнання.
Хоч я не можу утверждати,
Що все, що я роблю, дурня,
Та все ж, як правду тут сказати —
Конари ми з одного пня!
Привіт із Кончі! Тут поблизу —
Кравчук і Кучма. Багачі.
Вони носили слави ризу
Сяйнисту, наче дукачі;
Та слава їх, як в'язка хмизу,
Уже згоріла у печі...
Що сталося? Хто їх донизу
Зіпхнув з дзвінниці-каланчі?
Отож помисль про людську кризу,
Свою забудь — і спи вночі!

24.III.2005

Київ — Конча

17

Читати лекції у США,
Доляри файні зароб'єти —
Це добре, та моя душа
Уже сховалася у п'єти —
Тебе нема, і я тужу,
А тут ще Зварич впав із моста,
У банку має він маржу,
І два дипломи — цього доста,
Та вороги його жеруть,
Так ніби всі вони з Нью-Йорку;
Уважним будь, правдивим будь,
Бо попадеш і сам на шворку;
Нікому не кажи, що ти
Читав три лекції в Нью-Джерсі,
Отак собі усе спусти,

Як той, що на смереку дерсі,
Але не виліз! Скорбна річ,
Та не про це я мав сказати!
Я чув, що мав ти гарний спіч,
Про це дзвонили демократи.
Було б чудово, як би ти
Дістав у США нам ор'єнтири,
Як і куди йти до мети,
І на кого справ'єсти гвири,
Кого любить, а кого ні, —
Бо ж українці, як герої,
Не здатні жити без борні!
Вони, як греки біля Трої,
Вбиваються. За що — спитай,
Ніхто відповісти не може...
Отож, вертайся в рідний край,
Впади до Пенелопи в ложе,
А про Гелену ні мур-мур,
А все про Стахіва Євгена
Мені розкажеш; то є мур,
Двійкар, донецька сталь іскренна;
Його у Відні я зустрів,
Ще бувши ніби в комсомолі,
Я приєднавсь до двійкарів,
Хоч був відмінником у школі...
Я думав, що двійкар — це той,
Хто слабко вчиться, втім дізнався:
Двійкар — борець, майже герой,

Я на такий гачок попався.
Діаспора — то не музей;
Що не торкнеш, — знай, руки коле!
Будь мудрим, наче Одисей,
Та все ж наткнешся на розколи
У партіях; і нас пани
Приїжджі, начебто зі Львова,
Насправді з тої сторони,

Де є Нью-Джерсі та Айова,
Так само колять, наче дрова...
Вертайся цілим, не схибни,
Вдавай глухого, як немова!

15.V.2005

18

Пишу Вам із Валенсії,
Що добре бути на пенсії,
Відвідувать Іспанію,
Любити гарну панію,
Не гратися в письменники,
Ходити на вареники
До ресторану львівського,
На гроші Яворівського,
Що тулиться до Юлії,
Немов до матки в улії,
Нікого не боятися,
Нікому не вклонятися,
Хіба лиш тому панові,
Вельможному Романові,
Що премії Шевченківські дає.

Здоров будь, пане Голово,
Тяжке життя, як олово,
Тобі згори призначене,
В борні за правду трачене,
Бо роздаєш ти премії
Для творчої богемії,
І треба дати кожному,
На крик і гнів спроможному,
Як ні, то він страждатиме
І страшно верещатиме!
Я чую із Валенсії
Ті скарги і претензії,

Та раджу не журитися,
Від горя не топитися,
Спалить їх в серця кратері,
Послать к такой-то матері,
А як не маєш палива,
Пошли їх до Кидалова...
Прощу прийняти це і співчуття моє!

Жовтень 2007, Валенсія, Іспанія

19

Empire State Bulding*! Я, мов крик, —
На шпильці хмарочоса.
Літає гарний білий крук
Коло мого носа.
Ах, я подумав, що це ти
Схотів мене уздріти,
Де на диби стають мости
І варіюють стріти.
Я був зворушений. Це птах
Оригінальний дуже.
Він побіч сів собі на дах
І поглядав байдуже
На мою постать. Це — не ти,
А, може, сам подумай,
Ти любиш погляд з висоти,
Хоч сам течеш, як Дунай.
Про що пишу я?! Це склероз!
Ага, із хмародера
Я бачив паню Матіос,
Принадну, як пантера.
Згори, неначебто з небес,
Тобі вклоняюсь низько.
Тут близько СКУ, тобто Конгрес,

**Empire State Bulding — найвищий хмарочос у Нью-Йорку. (Прим. автора).*

Аскольд Лозинський близько.
Аскольд (що не кажи, а князь!)
Не відає печалі.
Кажу йому: «З коня не злазь,
Будь президентом далі!»
Він хоче вже з Конгресу йти,
Він демократа грає.
Ким замінитись, де знайти
Свій княжий дух, — не знає.
Це не біда, кажу, не хнич,
У нас князі й гетьмани
Повсюди. Одного поклич —
Одразу триста стане!
Я подивився у вікно
І пригадав одразу,
Що десь тут є Василь Махно, —
Хлоп, викутий з алмазу.
Він має музу тут свою
Англійської породи.
Тепер його поезію
Читають всі народи.
Він мудро пише, як Шекспір,
Римує й не римує
(Чорнило й дорогий папір
Не пропадають всує).
Він пише мовами двома:
«I love you, милий брате!»
Гнучкого треба тут ума,
Щоб ту любов пойняти.
Нью-Йоркська група? Де вона?
Де віршики модерні?
Де спалахи біля вина
У Мухівській таверні?
Що за таверна? Я згадав
Покійну пані Муху,
В котрої я з Драчем співав
І добру пив сивуху.

Як жаль мені, що ти десь там,
У Мюнхені, чи Варні,
А я сиджу поміж двох дам
В сумній, старій каварні.
І до поета навродіб,
Як мандрівець шалений,
Жую найкращий в світі хліб,
В Бачинського куплений.
Бувай здоровий, не журись,
І не кури махорку!
Ми ще зустрінемось колись
У нашому Нью-Йорку.

Листопад 2007, Нью-Йорк

20

Мій друже, прочитай цей лист, але нікому
Ні слова, бо дійде до Ющенка — і ось
Захоче й справді він поставити на своєму,
Й те може статися, що в сні моїм збулось.

Хай буде краще так, як бачиться сьогодні,
Хай кожен буде тим, ким він насправді є...
А снилися мені події надприродні,
І страх опанував усе єство моє.

Отож примарилось, що Ющенко нарешті
Ударив кулаком по власному столі,
І підписав указ: «Сидітиме в арешті
Усяк, хто із хахлів подався в москалі!»

Заплакав Бузина: не хочеться до цюпи,
Патріотичну став писати юринду,
Але від тих писань смерділо, наче з дупи,
Ще гірше, як від тих, що вже були в ходу.

Гуцульський діалект донецькі повивчали,
А Янукович вліз в сорочку з Космача.
Напам'ять вивчили усі регіонали
Балади й прозові уривки із Драча.

Та що з того, коли те все лишень для виду —
Кивалов спотикався на кожному слівці,
І, слухаючи їх, народ вмирав од встиду,
Бо в кожного сидів тіпун на язиці.

А пані Герман страх бундючно запишалась,
Грудь демонструючи і галицький акцент.
З Балогою вона аж тричі зустрічалась,
І натякала, щоб дав орден Президент.

Казала, що вона не хоче *другой* мови,
Казала, що була сотенною в УПА,
Любила Хмару страх в часи перебудови,
Але Балого їй сказав лише: «Па-па!»

А Шуфрич і також дрібніші депутати
Тризуби одягли на синє негліже,
А Симоненко П. старався доказати,
Що Симоненко В. — то син його, і вже!

За приклад всім була мадам Богатирьова,
Що має вроджений передбачать талант.
А де Ахметов? Він учитися до Львова
Прибув — на путь йому дав грошей сам гарант.

Та це також біда: татарин в місті Лева
У справах бізнесу усіх перехитрив.
І поголос пішов, що знана королева
Із того капітал внесла у свій прорив.

І заспівали всі ось так, як владі треба,
Навіть в Почасві з Галичини попи;
Як влада хоче так (а кожна влада — з небал!), —
Старайся, слухайся, крамоли не терпи!

І Сабодан прибіг вночі до Філарета:
«Приймай мене, бери у пастирство своє!
Я — блудний син, Москві співав я «много лста»,
Та Київ я люблю, як власне життє!»

І тут тобі Москва розлютилася вельми,
І закрутила газ і нафту назавжди, —
Через навернення й гріхи страпної шельми
Тепер ми матимем сибірські холоди!

Отож, читай сей лист і думай, щоб не сталося
Такого в явині, як це буває в сні...
Бажаю, щоб твоє натхнення не кінчалось,
Все добре обміркуй та відпиши мені!

P. S.

Благаю, не журись, не падай в обімління,
Бо потепління йде, і скоро вже заляють
Опівнічні моря Москви старе каміння,
І нафту всю її, і газову можуть.

Та все ж таки подбай, збудуй на горах дачу,
Щоб пережить потоп, і бути, наче Ной.
Скажи Пилип'юку* (його я рідко бачу),
Щоб, як прийде вода, — поводивсь, як герой!

30.XII.2007

21

З трибуни промовляє пані Шмата,
Кладе слова, як з притиском печать.
Законодавча слухає палата,
Всі знають, хто вона, але мовчать.
А Шмата вчить любити Україну,

**Василь Пилип'юк — видатний майстер фотографії, друг автора. (Прим. автора).*

І другу мову завести *ан'ять*,
Нардепи роблять дуже кислу міну,
Всі знають, хто вона, але мовчать.
А пані вірно в КДБ служила,
Як львівська курва (по-московськи — *блядь*),
Та патріотку у собі не вбила,
Всі знають, хто вона, але мовчать.
Вона в пожертву чесно віддавала
Агентам КДБ жіночу статъ,
(І що з того? Таких тут повна зала!)
Всі знають, хто вона, але мовчать.
Як пані Шмата лічить діаманти,
На лівій — десять, а на правій — п'ять,
Всі, хто за неї, і всі ті, хто *анти*, —
Всі знають, хто вона, але мовчать.
Але озвався лицар, пан зі Львова,
Всю правду розповів од а до *ять*,
Та депутатська публіка — ні слова;
Всі знають, хто вона, але мовчать.
До церкви ходить Шмата щонеділі,
На грудях носить декілька розп'ять,
Їй батюшки цілують руки білі,
Всі знають, хто вона, але мовчать.
В садах небес апостоли святії,
А в пеклі — вся комуністична рать,
А на землі злодії і повії —
Всі знають, хто вона, але мовчать.
Романе, друже мій, на цьому світі
Всі змовники і зрадники мовчать.
А як говорять, мають на приміті
Не те, що кажуть, курва їхня матъ.
А депутати наші — фарисеї,
Їм пані Шмата — вигідна кровать.
Вони лягають інколи на неї,
Вона скрипить, вони також скриплять.
Прийшов гуцул до Києва з Дземброні,
Скрипить держава — треба рятувать;

Забрав він пані Шмату й на припоні
Її тримав, як люту тещу зять.
Та це тривало коротко, мій друже,
Вона вернулась до своїх занять.
А далі буде, кажуть, *ещо хуже*, —
І мертві будуть, як живі, мовчать!

12.1.2009

22

Друже мій, Романе, славний мій полюху,
Ти живеш у Львові, у столиці духу
Наших патріотів, де нема злодіїв,
Це тобі не Харків, це тобі не Київ!
Там, у вас, панове йдуть колядувати,
Засівають грішми суддівські палати,
Доларами стелять різдвяну підлогу, —
Оце тобі свято, слава й шана Богу!
В нас так само Дехто має грошей доста,
Діє ця злодійська звичка, мов короста:
Мусиш красти, брате, як щось хочеш мати;
А у Львові — просто клич собі до хати
Вертеп, чи там шопку — всі прийдуть з грошима...
Боже, що то значить щедрість побратима!
Ах, чому я в Київ жити перебрався,
Красти не навчився — це моя біда вся!
А у Львові — просто: сядь і жди в квартирі —
Сіяльники прийдуть, грошовиті й щирі,
Глядь — і на долівці гривні та долари,
Граються, як миші, ховаються в шпари!
Не журися, друже, що живеш у Львові,
Де ще збереглися звичаї чудові —
Грішми засівати сусідські пороги!
Ах, нема такої звички у Балоги!
Сам собі він сіє долари і гривні.
Де бере їх? Ромцю, ці питання дивні,

І відповідати я на них не буду,
Ти мовчи так само, бо підеш до суду
Потім на три роки в цюпи й кримінали...
Хочеш добре жити? Йди в регіонали!
В нас так само Дехто, тобто пані Шмата,
Має діаманти, тобто єсть багата,
Але то все треба тяжко заробляти, —
Щодня виступати і щодня брехати!
Ах, чому я в Київ перебрався жити,
Щоб тут добре жити, треба йти в бандити!
Я про це міркую, та не маю маски,
Щоб замаскуватись від баби Параски,
Щоб Драч і Жулинський мене не впізнали,
Як подамся тайно я в регіонали,
А також не маю пістоля й обріза
(Мова не про жида, а про шмат заліза).
Добре, що не часто їздиш до столиці,
Де всі депутати мають газ в гузиці,
І торгують газом, не боячись кризи
(А всі вони добрі й хитрі сраколизин!),
Газ крадуть і навіть обкрадають брата
Москаля — Європі це велика втрата!
Може й війна бути з того газокраду:
Спереду рус вдарить, а Європа — ззаду.
Європа ридас, плаче римський папа,
Каже: «Гріх великий щось красти в кацапа!»
Я додам од себе, як від європейця:
Хай собі Європа з москалем їпеться!
А ми, чесні люди, як-от пан Балога,
В кого є ментальність, русиняцька, строга,
Хто не вкрав ніколи ані жменьки газу,
Хоч міг би забрати цілу газобазу,
Триматися будем львівського закону
Й шанувать Балугу, як святу ікону.
Ах, чому я жити перебрався в Київ,
Чесний Львів покинув, втрапив до злодіїв!
(Серед них найбільший, мабуть, все ж Балога, —

Але я не вірю! Вірить в це незмога —
Чесна то людина, має всі гаради,
їздить на тойоті, хоч має дві мазди,
Замок в Закарпатті, сто гектарів лісу,
Має він дві річки, Латорицю й Тису,
Заздрять йому люди, це звичайне діло,
Я так само русин, та живу невміло...),
Ах, чому я в Київ перебрався жити,
Щоб тут добре жити, треба йти в бандити!
Дорогий Романе, славний мій полюху,
Плачу я за Львовом, маю жаль і скруху,
Купи мені в Львові старого пістоля,
Знаєш сам для чого — тяжка моя доля:
Або мені впасти в ноги до Балогі,
Або йти з пістолем на темні дороги!

16.1.2009

23

Дорогий Романе, підпиши статтю*,
Бо вона найкраща у Твоєм життє,
Бажано чорнилом чорним підписать,
А всіх опонентів к чорту одіслать.
Цю статтю дивився сам Д. Пилипчук,
Марія Габлевич теж доклала рук.
Мудрий ти радник, та перетлумач
Той рядок єдиний (це гіркий мій плач)
Де звучить аж двічі словесо *страна*,
Що не переклав би сам пан Сатана,
Бо живуть ще досі *господа й рабы*, —
Ти той мій переклад сам перероби!
(Лермонтов Росію так назвав колись;
Думай, щоб два слова ув одне зійшлись.
Дорогий Романе, спробуй доведи,
Всю страну аж двічі в'дин рядок вклади!)

**Йдеться про передмову Р. Лубківського до видання: Павличко Д. Вибрані твори у 2 т. — Т. 2. — К., 2009. — 608 с. (Прим. автора).*

Втім все дуже файно, зауваг нема,
Передмова сяє чарами всіма.
Лінія єдина наскрізь перейшла,
Підписуй негайно, бо зазнаєш зла,
М'я своє підписуй, прізвисьце також,
І отсим засвідчуй: правда се, не лож!

29.1.2009

24

Пане товаришу, йде рубка шалена,
Тигрюля ненавидить кожного члена
УНР, а ви піддалися намові —
За Ющенка битись до смерті готові.
Тигрюля жадає президентом бути,
Вам зустрічі з нею вже не оминати,
Вона вас любила, все змінилось тепер,
Повідамляю, як член УНР.
Тигрюля — то донька тигра і тигриці,
Має зуби прекрасні й прекрасні циці,
Вкупі жіноче й тигряче начало, —
Будьте обережні, не поводьтесь зухвало!
В нас є відомості (джерел не даю,
Але повірте в добродушність мою):
Тигрюля у Львові на вас полює;
Спочатку підходить вона і цілює,
А потім клацне зубами, хоча
Про неї є інша думка в Драча.
Драч, який бачив Тигрюлю зблизька,
Каже: не схожа вона на тигриська,
Ходить до церкви, молиться, як свята,
Вона не чортиця, бо не має хвоста;
Звичайна жіночка в буковинському строї,
В неї закохані майже всі герої,
А деякі кажуть (тіпун їм на язик!),
Що сам президент мав на неї зирк!
Але до вас, пане, вона має густ,

Ваше прізвище славне зійшло з її уст
У політехнічному (був свідком Чолій,
Президент СКУ, праведник, не брехлій!)...
Що ж тепер буде, чи пройде її злість,
Чи як вас зустріне, то обійме і з'їсть?!
Раджу до виборів ніде не з'являтись,
А якщо з'являтись, то так одягатись,
Як ходить Косів, народу слуга,
Й кричати: «Здрастуй, моя дорога!»

9.1.2010 Львів

25

Буде у Львові свято велике,
Зберуться в театрі всілякі владики,
Губернатори, діви, міністри, актори,
Красуні австрійські, московські потвори,
Письменники грізні, як один патріоти,
Ті, що «за» виступали, і ті, що «проти»,
В масках агенти, з лиця вурдалаки,
Хахли, українці, ляхи і поляки,
Тузи гонорові, скоцюрблені вчені,
А Василь Пилип'юк буде на сцені,
Всі будуть кричати поздоровлення різні,
А Василь Пилип'юк чекатиме пісні,
А пісню йому Президент заспіває:
Як хоче героя, то хай його має!
А Василь Пилип'юк — возрадується музо! —
Візьме й сам заспіває, неначе Карузо,
Бо ж то свято велике в опері львівській,
Куди завітає сам Роман Лубківський;
А якщо, не дай Боже, не буде героя,
То Лубківський встане і кричатиме стоя:
Що за норови свинські, людина чекає,
Всі вже мають героїв, а людина не має!
Потрібно збагнути, що людина — Василій
Пилип'юк, що вродився в Новоселиці милій,

Має заслуги в світовій фотографії...
Пане Президент, ви з якої парафії?
Невже не звідомили владці місцеві,
Що треба героя дати Василю?
Свято велике! З героєм, чи без —
Василь — то ж фотограф землі і небес!

9.1.2010

Львів

26

Пане Лубківський, це між нами буде.
Послухайте й нікому не кажіть:
Донецькі хлопці — то так само люди,
Із ними треба нам по-людськи жити!
А то, поглянь, знайшлися в нас герої,
Донецьких лають — треба ж навпаки!
Вони назовні москалі та гої,
Але всередині — то козаки!
Говорять не по-нашому? Байдуже!
Але їдять вареники й борщі!
Я чув, один захворів навіть дуже,
Бо з'їв колись в Москві не борщ, а *щи*.
А Янукович? Пише гарні вірші,
Як це потвердив непомильний Драч.
Я не читав, але вони незгірші —
Ахметова його навчала, бач;
В поета Чехова він добре вчився, —
А ми все невдоволені... Чому?!
Таж Ющенко до нього і не вмився,
Бо в банку був, а цей пройшов тюрму,
В тюрмі страждав і, знаєте, є дані,
Що там боровсь за правду чоловік;
А ми сміялись з нього на Майдані,
Бо ми дурні. А що тепер? Сигґіск*!
Скоро донецькі всі прийдуть до Львова,

*Сигґіск — назад (нім. слово. Прим. автора)

І наведуть порядок, підметуть,
Хоч буде панувати інша мова,
Що суржилом її учені звать, —
Це не біда. Зате всі патріоти,
Що проголосували проти всіх,
Дістануть службу, будуть мати льоти,
Ловитимуть доляри, а не бліх.
Донецькі їм віддають. Янукович
І пані Ганя скажуть їм мерсі,
І кожен буде їсти свіжий овоч,
І буде їздити, як пан, в таксі.
А дехто купить власні мерседеси,
Збудує дачу, та не десь — в Криму;
Дорога на курорт не до Одеси,
А на Багами стелиться йому.
Я знаю — ви голосували проти.
Ну що вам злого вдіяв пан Янук?!
Брехня, що він походить із голоти,
Що б'ється, як совітський політрук.
Християнин! А те, що любить бога
Московського — це натяк на добро;
Московський бог — то сила й перемога,
Він — білий цар і член політбюро.
Ми будемо мати безліч благодаті
Від божества, що відає Кремлем:
Як Драч, ми будемо скоро бородаті,
В Чечні, як треба буде, то й помрем;
Зате від Праги аж до Гонолюлю
Збудуємо Слов'янщину! Мовчіть!
Голосували, знаю, Ви за Юлю, —
За те чекає вас тюремна кліть!
Просила пані Ганя вас, щоб стали
Дорадником, як геніальний Драч,
У президента... Що ж ви заспівали? —
«Не хочу!» І пішли собі навскач
Гуляти Львовом, наче огер юний...
Ну, це вже буде, знаєте, біда!

Вже душить страх мене, як дим тютюнний...
Стецько сказала б: «Вдушить вас влада!»
Мовчіть! Та ні, перебудовчі цноти
Являйте, якщо бракне вам харчу
(Бо тяжко з сала перейти на шпроти),
І злого слова не кажіть Драчу!

21.IV.2010

27

Будуй Рокитне і шануй себе!
В державі нашої йдуть великі зміни,
Вже діє СБУ, мов КГБ,
Це буде дуже файно для України.
Не так для України, як для тих,
Хто хоче, щоб колись його згадали
Історики — серед усіх святих
Святим, найпревелебнішим назвали.
Бо КГБ повинно знать про все!
Отож тепер про тебе донесе
Донощик, що ти був у медресе,
Ставав, як мусульманин, на коліна,
Дівчат щипав (тут рима *Україна*
Годилася б!), та це іще не все.
Донощик скаже, що листа страшного
До президента підписав ти! Много
Ще інших справ про тебе знатимуть
Колись історики. Це, власне, суть
Нової влади. Також донесуть,
Що президента нашого, як фавна,
Що має роги і кохає дів,
Критикував ти, як людина славна.
За що? Згадай, його хвалити треба,
Хоч він колись в тюрмі сидів,
Тепер чолом торкається до неба.
Це чоловік великої культури,

Тасмний патріот літератури
Вкраїнської. Самого Чехонте
Поетом українським він назвав!
(А слово в пана мудре і святе!)
Письменника у москалів забрав
І рідному народові оддав!
Як він побуде довше в нас на троні,
Припише нам Шекспіра і Рабле
(Звичайно, з мовою в нас буде зле,
Зате здорові будемо, мов коні,
Буде що їсти й пити!). Тож дивись —
Будь обережним! Агентурі — *брись!*
А з відповіддю не барись.

21.XI.2010

28

Це було вночі, у Запоріжжі,
Сталін спав, хропів на весь квартал.
Втім збудився, вчувши сили свіжі,
Заспівав «Інтернаціонал».

Тихо він співав собі під вуса,
Щоб не розбудить Петра Ребра,
Хоч була у Сталіна спокуса
Крикнути на радіощах: «Ура!»

До Кремля стелилася дорога,
Знав, що люблять там його тайком,
Що вітатимуть його, як бога,
Путін і Кіріл, і весь партком.

Тут надходять хлопці із «Тризуба»,
Перший — з недалекого села,
Другий — син простого лісоруба,
І блищить в його руках пила.

Сталін кинувся шукати нори,
Якби зникнути, втекти в пітьму, —
Він збагнув одразу: йдуть бандьори
Голову одрізати йому.

Ромку, гарно та пила співала,
Як Стеф'юк Марія в крапці дні.
Я зрадив, як голова упала
І розбилась на шматки дрібні.

Але тут же я подумав: «Діти,
Що ви наробили?! Хай би жив,
Хай би мріяв світом володіти,
Дураків старої правди вчив;

Хай би прозрівали в Манітобі,
І в Парижі, і на всій землі,
Знаючи: дух Сталіна не в гробі,
А навіки й справіку в Кремлі».

1.I.2011

29

Два українці — три гетьмани!
Це хто сказав?! Та це ж брехня!
Не три, а триста, мій Романе! —
Так я кажу при світлі дня.
Чому так є, це невідомо,
Та, як подумати, це — плюс!
Політик наш — незвичний homo,
Нутро він має, мов гарбуз.
Там зерняток — не зрахувати,
Зростає в кожному булава.
Є менші й більші гетьманати
В глибинах одного єства.
Два українці — партій сорок,
Бо кожен вождь — ідей мішок,
Зручний він дуже, наче корок —
Один для тисячі пляшок.
Тим корком можна затикати
Бутельки різного питва!
І маєш: різні гетьманати
Одна пантрує голова.

Що робить вождь? Є партій хмара,
Всі різні, та, як хочеш бути
Повсюдно вітаним, як Хмара,
Піди до всіх і всіх забудь!
Будь у Лук'яненка, і в Юлі,
І в Зайця, тобто в УНП.
Стій біля правди в караулі, —
Хай спить і навіть хай сопе!
Так діє дорога планида —
В одній особі множина
Ідей, як лиць у Світовида,
Душа безрозмірна, без дна.
Це наше віковичне диво,
Де завжди сяяли в душі
Гетьманства різні і, можливо,
Приносили комусь маржі.

3.1.2011

30

Я прожив життя, Романе,
Працював, як мирний атом,
І збагнув: найкраще бути
В цьому світі демократом.
Демократ не знає гніву,
В нього ворогів нема.
Всі конфлікти і роздори
Він ладнає легкома.
Але в нашому народі,
Серед божевільних збурень,
Я пішов братів мирити,
Як найбільший в світі дурень.
А брати — то патріоти
(Розуміється, не всі,
А самі кити й акули,
Не якісь там карасі),
Отже, ті, що Україну

Люблять більше, глибше, краще,
Аніж я. Мов до причастя,
Я пішов до братства натще.
І кажу їм: «Буде свято,
Треба нам промовців п'ять.
Прошу, братчики, до списку
Їхні прізвища вписать».
Записали — прізвищ сорок!
Я кажу: «Це забагато!
П'ять потрібно, а не сорок,
Бо в словах затопим свято!»
А вони сидять похмурі,
Втім раптово знявся крик:
«Всім потрібно дати слово,
Кожен з нас — то провідник,
Кожна партія — то голос,
Інша ідеологема!» —
«Добре, — я кажу, — хай буде!»
І тремчу, немов Ярема,
Що з ножем у гайдаки
Записався; щось мене
Вже підпалює, бо мушу
Рішення приймать дурне.
Та продовжую: «Хай буде!»
Ножика свого ховаю,
Демократом хочу бути,
Та як бути, — я не знаю.
Всі мовчать, бо кожен хоче
Бути першим, як назло,
Потім всі заговорили —
Й почалося, й понесло!..
Той скрегоче: «Я — найстарший!»
Той — «Я мерз у Магадані!»
Той — «Я в Русі верховодив!»
Той — «А я був на Майдані!»
Той — «Я у Верховній Раді
Маю фракцію!» А той

Не говорить, тільки свище,
Тільки свище, як герой,
В п'яти пальці... Я вже знаю:
Першого між них не буде,
Кожен з них, звичайно, перший, —
Й не втечеш від них нікуди!..
Я виймаю із кишені
Ножик гайдамацький свій
І кажу: «Беріть і ріжтесь,
Вперто бийтесь на забій!
Сорок вас, а нам потрібно
Тільки п'ять; це дуже гірко,
Тож вбивайтесь одержимо,
Щоб лишилось вас п'ятірко, —
А тоді вже першим буде
Той, хто з вас найбільше вб'є!»
І сміюся, і ридаю, і кляну життя своє!

21.1.2011

ДО РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО

*Справоздання з одного ювілейного вечора,
де І. Драч допустився страшного виразу —
дай Боже, щоб те lapsus lingue не дійшло до Янука.*

Був ювілей сідого Чорногуза,
Та не того, що любить їсти жаб,
А того, що йому весела Муза
Дає того, що інша не дала б!
Усі сміялися, бо сміху майстер
Спізнивсь, хоч мав би плакати глядач,
Бо ювіляр пропав, немов чугайстер.
І Яворівський реготав, а Драч
Сидів похмурий, думав, що сказати,
Як ювіляр спітнілий прибіжить...
А, звісно, тут були потрібні жарти,
І гумористом Драч зробивсь в ту мить,
Коли на сцену вийшов.
Типа в залі. Немає Ганни Герман, отже, мож
Пожартувати трохи в мент печалі,
І він сказав, здолавши страх і дрож:
«Скидайте Януковича, герої,
Забудьте про Табачника й т. д.»
Сміх вибухнув! Я регітні такої
Не чув давно. Здавалося, впаде
На мене стеля. Я піднявсь і втік,
Бо сміху щирого не міг спинити —
Ось як жартує мудрий чоловік! —
Сміятись будеш, доки будеш жити!
Сміявся я, спасибі Чорногузу,
Що розбудив гумористичний дар
В душі борця! Упала куля в лузу,
Хоч не туди спрямовано удар.
Таке буває, lapsus lingue, пане,
Я насміявся й думаю тепер,
Що скаже Драч, коли прийде до Ганни

На другий день, чи, може, аж в четвер?
Він скаже так: «Даруйте, ясна пані,
Те, що сказав я, то помилки знак.
На тому ювілейному зібранні
Я думав так, але сказав не так.
Тепер я розгорнув думок сувої —
Ось моє так правдиве і тверде:
«Скидайте ви, Табачника, герої,
А Янука шануйте і т. д.».

Д. ПАВЛИЧКО

19 квітня 2011 р.

**РОМАНОВІ ЛУБКІВСЬКОМУ,
що повернув мені загублену валізку,
лист майже трагічний і новорічний...**

Пане, дякую за віршування,
За валізку, що Твоє волення
Вчула в Римі і сама прийшла
До мого і свого житла.
Аж тепер Тобі відкрити мушу:
Та валізка змордувала душу
Так мені, бо в ній я мав штани
І спінжак найвищої ціни.
Я не зміг Тобі про те сказати
(Й Пилип'юк про те не сміє знати),
Що в костюмі тому всім на здив —
Я до Папи Римського ходив.
Папа був ласкавий, за смереку,
Що її ми бачили здалеку,
Крізь вікно, подякував мені.
Ну, а я промимрив: «Чом би й ні?»
Думав я звичайно в ту хвилину
Не про йолку, а про ту Марину,
Що про неї з Риму нам писав
Пій, що ту Марину лобизав!

Вже валізка дома, я не плачу,
Хоч Дракона рік здалека бачу,
Але вірю, що з усіх невдач
Нас врятує всемогутній Драч.
Звісно, я не тішусь новим роком,
Як Баранов, що не звичним скоком —
Раз. Вже він на місці голови
СПУ. А там бери й лови
Славу та ласкавим будь до Жулі,
Академіка, що в караулі
На роздачі орденів стоїть:
«Тому дайте, сього проженіть!»
Жуля — то моя любов велика;
Як попами бідними владика,
Він керує тими, хто перо
Взяв, як Бог Адамове ребро,
І щось ліпить із того реберця —
Розум є, але немає серця —
Той бабусю ліпить, той — дівча,
Жуля ж хвалить, а найбільш Драча.
Справді Драч являє творче диво,
Сам себе картає й б'є жаждиво,
Та з його майстерних чудо-рук
Сходить в німбі янгола Янук.
Хто Янук? Тут мушу промовчати
Може, чорт, а може, ні, не знати,
Але Драч на мене має вплив
Янука я дуже полюбив.
Його вірші і його промови,
Як письмо Драчеве чорноброве,
Все про добродетель, про Людей,
Хоч він, може, трохи фарисей,
Я його люблю, бо то не штука
Бути злим, як істий сатанюка,
Штука мати серце сатани
І носити янгольські штани!

А тепер повернемось до Риму,
Де пригоду мав неповториму.
Я, Твій друг, згубивши паспорт свій,
Й був заарештований, як стій.
Визнали мене за терориста,
І шепнув я: «Матінко Пречиста,
Підкажи цим людям хто я є,
Я в той мент забув ім'я своє».
Втім Тебе згадав я (Божі рани!)
Дав їм телефон, дзвоніть, мосьпане,
То мій друг, мене він добре зна,
І відчув — буде мені хана!
Бо як Ти їм скажеш: «Він — диктатор!»
Пожартуєш так си, насерматер,
Я пропав. Кажу їм: «Не дзвоніть!»
І себе я пригадав ту ж мить.
Пригадав, але не зміг назвати,
Тут мій паспорт принесли солдати,
Козирнули й віддали мені,
Як диктаторові на війні.

Дмитро ПАВЛИЧКО

14.1.2012

**ВЕСЕЛІ ЛИСТИ-ВІДПОВІДІ
РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО
НА ГУМОРИСТИЧНІ ПОСЛАННЯ
ДМИТРА ПАВЛИЧКА**

Жартівлива присвята

КАВА І СЛАВА

Дмитрові Павличку

Ми, два послы, два дні у Беларусі.
Посольство наше на апартамент
Розділено умовно. Кожен мент
Аж двиготить у гаморі та русі.

Павличко мовить: «В Русі по розрусі
Нема нічого більше, крім легенд.
Ти — бородатий! Ти — інтелігент:
Не маєш права нидіти у скрусі!

Мовчу на те. Запарюю дві кави.
Одну — Йому. Вернувся. Взяв перо,
Глип в дзеркало: чиесь лице лукаве!..
То я, мій Боже! Вже не прагну слави.

А за стіною — горде й величаве
Патриція чоло, творця Держави!
Там дзеркало інакше. Там — Дмитро!

Мінськ, 2003 р. Львів

ПОСЛАНІЄ — 2004

Дмитрові Павличкові і році ювілейному

Рік Мавпи, брате (ледь не мовив — «старший»...)

Цей рік повинен принести добро!
В монарший вік (точніше, в патріарший)
Павличко входить так, як у Дніпро.

Залізних імператор справ — сонетів,
І гордий повелитель рубайв,
В краю дочасно вимерлих поетів,
В краю рабів, служак і холоуїв,

Так, у краю малпішонів-дебілів,
В краю, де чутно лиш виття і рев,
В краю вовків, гієн та крокодилів
Він — справді відчувається, як Лев.

Йому відкрились понадхмарні далі,
Морські глибини та гірські верхи.
З його обличчя — карбують медалі,
А з маєстатом — відпускають гріхи.

«Але ж він сам згрішив!» — посеред міста
На клумбі блес горе-патріот.
А те, що знаменитий він псалміста,
Чи знаєш, баламутаючи народ?!

Так, не одна свиня неадекватна
Не любить депутата і посла,
Та золота душа його посвятила
Вам, хруні, незалежність принесла! —

Мов перша пташка, випущена Носем
З ковчега, як закінчився потоп.
О, добре днесь чинися геросем
А вчора, вчора — мамі вашій щоб..!

Він не святий, та й согрівив не надто.
Якщо грішив — з дівками, тупаки!
А те що вам відкрив дорогу в НАТО,
Зняв Горбачова, — все те на віки!

І Кісінджер за нього, і Квасневський,
Бжезінський, Пушик, Буш і Пилип'юк.
Хто не з Дмитра — поповнить фронт куревський,
Є, є такі, та кожен з них — гівнюк!

А наш Дмитро — Мислитель і Філософ.
Прихильник прогресуючих міщан.
У Львові був би — жив би як Франц-Йосиф,
А я складав би «Радість галичан».

Він не боїться навіть Базилевса,
Що в Баден-Баден від народа втік;
Поставою нагадуючи Зевса,
Він — з УНП (як мудрий чоловік!)

Хоч хмариться-кендзбориться на серці,
Мовчаниться-драчиться, не журись,
А дзюбиться-кандзюбиться — і в герці,
І в мирний час на друзів обіпрись!

А позаяк на Папу не подібний
(Краєнина, що родом із Трача),*
Він голос підіймає свій побідний
На вічну жертву — вірного Драча.

Зате із Яворівським прагне згоди
З Жулинським щастя, з Ющенком — добра
Зі мною — миру, волі і свободи. —
Чи не пора зустрітись нам? Пора!

*Мова йде про Р. Іваничука. (Прим. автора)

Лишень лукавий комуняка Боря*,
Що виплітав потужну сіть інтриг,
Немов той пес, що біга красм моря**
Сам у собі заплутався й затих.
Та єсть проблеми. Хоч би з тим же Зайцем
(Не хоче, хоч який не молодець,
Партійним поділитися окрайцем), —
За це йому ганьба (читай: капець).
Лиш славний Ромко***, мученик і месник,
За кривду брата мого повстає,
Підстаркуватий, хоч і не ровесник —
Він бачить в цім призначення своє!
Він славить Ювіляра, передмови
Допишує (усі — в коментарях!)
Хай приклад озьмуть київські панове,
Бо їхня слава — порошок на вітрах!
Тут чую голос Дани. І Наталки****
(Ох місяця велика і свята),
Тож серце розділяю на кавалки, —
На Кончу і Рокитно! На свята
До праці взявся: Юліуш і Янко,
Давно уже чекають при столі.
(А радіо щось теревенить п'янку,
Про коней, Мотрю, чуда на землі).
Тим часом всі святі ідуть землею,
Ведуть Козу, співають коляду,
І в році Мавпи, в році Ювілею
Благословляють душу молоду!
Між тим різдвяна дзеленчить теленка, —
Дай Боже, сівачі, колядники!
А як всерйоз — приходить рік Шевченка.
Любімося, його ученики!

Роман Лубківський

Львів, січень 2004 р.

*Боря — Борис Олійник.

**З твору Чингіза Айтматова.

***Ромко — роман Лубківський.

****Дана — Богдана, дружина моя, Наталя, дружина Р. Лубківського. (Примітки автора)

ЛИСТІВКА З ВАРНИ

Скъпи бай-Димитрийо,

Аз съм читачът Ваших антологій*.
Живу в Софії, як монах Євлогій.
Невистача кого мені? Драча!
Так, і Драча, і дужого плеча
Його сусіда. Але втім, хоча
Лунав по телефону грізний крик
На цілий Європейський материк,
Я роздобув усі — під звуки цитр
Портрети — сканував їх друг Димитр.
Ви прізвище напевно чули: Христов;
Тож, милий пане, працю свою вистав
Для порівняння: паки дві товсті —
Голям късмет і радість у житті!
Хто «Прогласові» відає ціну,
Іще сотворить папку не одну,
Щоб Коломієць — справжній симаргла
«Вступного слова» — слава і хвала! —
Не ждав од Покровителя роки,
Бо в нього теж знайдеш слабкі рядки,
Коли він пише щось про полюїв, —
Немов би вік вареників не їв!
Тож, вдячний, привезу я вам за це
На пиріженьки сиру от овце.

Червень 2006р. Болгарія

ЛИСТІВКА З МЮНХЕНА

В Баварії веселі дідутани
П'ють пиво та наспівують пісень.

**Дорогий пане Димитрію, я є читач Ваших антологій — Р. Лубківський розмовляв болгарською мовою зі мною і тут висловлюється по-болгарськи. (Прим. автора)*

Вони гукають: «Komm zu mir, Романе!»
А я стою немов пномпенський пенъ.
Бо добре пам'ятаю: мій Учитель
(У нього славний швабський діалект!)
Наклав «табу» на пиво, на обитель
УВУ*, щоб я зберіг свій інтелект;
Над книгами, перекладами з Фріча,
Творіннями прославлених майстрів,
Як він, я хочу знати всі наріччя, —
Натомість — сущих ледарів зустрів.
Тут подоляни, бойки і гуцули
Гарують і кусаються — ганьба!
І я втікаю, щоб мене не чули...
Куди, куди? До Києва хіба!
А звідти (там не солодко!) до Кончі:
Він має Гетого авторитет,
Гуртує мужні лави оборончі
Як справжній муж, державник і поет!
Ним пережито не одне. Не смійся
З епохи, бо Він сам — творець епох,
Він пам'ята Володю Коломійця,
Коли його в Почайні мив Дажбог...
Auf wiederseh'n, баварські дідугани,
Прощай, воскреслий з попелу УВУ*!
«Вертайся до Дніпра й Дмитра, Романе!»
Хай буде так! Бо цим я і живу!

Мюнхен, Німеччина, 2006

*УВУ — Український Вільний Університет у Мюнхені. (Прим. автора)

ПОСЛАННЯ—2008

Дмитрові Васильовичу Павличку

1.

Знадіб'я викину елейні
(Хоч незабаром ювілей);
Беру отож папір і клей,
Аби позводити біблейні
Діла, — так славний Бокотей
Зі шклом поводиться, о Дмитре!
Здавалось: діло се нехитре,
Але. але нема і д е й,
Котрі б у серці, мов у тиглі,
Спалили видива химер,
Розплавляли чуття застиглі,
Бо йдеться зараз і тепер
Не про дурний СРСР,
Його дивацькі фіглі-миглі
(Їм вірний сам столичний мер), —
Ідеться про УВКР!!!

2.

Так ось. Задовго до початку
(Чи, краще скажем, від кінця
Його доби, коли печатку
Тримав ще Драч; його нащадку
Се треба знать!) і Горинь був
Біля керма, — у цім випадку
Промовчимо, бо світ забув
Про українство, — падку! падку! —
Дмитро якраз владу здобув.

3.

Та не вхопився він за берло,
Як щойно згадуваний Драч.
Бо серце крила розпростерло:
Що не кажить, такий діяч
Не прагне дешевеньких лаврів,
Пустих діаспорних похвальб,
Він окидає мислю Альпи,
Він лине в Ріо де Женейро,
Не дивиться крізь призми гальб
На доляра чи на крузейро!

4.

Романтик, мовби Чайльд-Гарольд
(Богдана — Золота Ізольда
Благословляє в путь.) Аскольд*
Що не могилою Аскольда
У світі знаній, а умом
Левиним і зміїним спиритом,
Централею (раніш — коритом!)
Зайнявся, наче управдом.
Отак вони удвох, упарі
Кермують мудро, мов жиди.
Читачу! Стримайсь! Підожди!
І не бери мені за свинство
Комікування — та й уже!
Усе всесвітнє українство
Всевишній ними збереже!

5.

Тому нема альтернативи,
Аскольду та Дмитрові, — ні!

**Мова йде про Аскольда Лозинського, президента Світового Конгресу Українців у США. (Прим. автора)*

Всі ДВП ініц'ятиви
Хіба що не сприймуть дурні!
Чи тупаки із Парляменту,
Куди нагодою моменту
Проскочили, — та без борні,
Без трепету, вогню, горіння;
До Уряду, здається, теж
(Поглянь у список і відстеж):
Якщо не хрунь, то певний хрущик, —
Се за твої труди дарунок,
Отож мовчи і жвачку жуй,
Як не вареник, то святенник, —
Та ліпше, аніж Підрахуй!

6.

З висот найвищих патріарших
Прожитих літ (намного старших,
Аніж мої!) пробач, прости,
Що я беру Тебе і з м о р о м,
Як той москаль;

Збагни, що «Forum»

Ну не таки вже зовсім Цирк,
Та все ж ти виявився паном,
Не те, що папа (барабаном
Облізлим) — далі нічичирк!

7.

Та що там! Я втомився вельми
Не так від нього, як від шельми
Відомої. Тримать удар
Якоїсь сучки чи Сердючки
Навчуся. Маю Божий дар!

8.

Закінчуючи цю цидулу,
Сльозою скроплюю бібулу,

Бо далеченько я від Вас,
Де мандрівні, але не гончі
Весільні пси навколо Кончі
Справляють учти немалі!

9.

Але те кодро навіжене, —
Хоч небезпечне, бо скажене, —
Не знищить Свята на Землі!
Отож, як Зірка з Вифлєсму
Зійде, я Вам підкину тему!

10.

Послання братнє шліть сюди —
До темного старого Львова!
Нагода в мене є чудова
(Клянуся сріблом бороди!)

P. S.

Призбиране раніш вкладаю
І додаю, — тому жадаю
Порозуміння — навсїгди!

Львів, 3.01—4.01.2008

ПОСЛАННЯ

Дмитрові Василювичу Павличку

САМОБИЧУВАЛЬНО-ПОКАЯННЕ

У здивуванні та в зажурі
Співець Яношика. Нема
Пощади! Скаржитись Задурі —
Дарма! Ганьба мені! Страма!
Ганьба перу, котре з Шекспіра
Злодійськи, — ні, не з гаряча! —
Висмикує імення Ліра
І приживає до Драча!
Таж Лір — трагічний від початку
І до кінця! А що той Драч?
Віддавши рухівську печатку,
Став жертвою своїх невдач!
До чого ці гадки про межі?
Кадастри, ниви — то святе
Тим робиш послуги ведмежі
Зловмисникові, що плете
Давно закресну інтрижку,
І паморочить читача,
Бо уподібнився Опришку
Не з Космача, але з Трача!
Знай теж: Васюник і Пинзеник
Засуджують слизькі рядки:
Сам автор, круглий, як вареник,
Висміює вареники!
Знай теж: Пинзеник і Васюник,
Хоч до димісії підуть,
А те, що автор — хрунь (чи хруник!)
Конституційно доведуть!
А втім, чимало нісенітниць
Хай підсвідомо, а наплів,
Та ще — тяжка одноманітність

Ритмічна; брак думок і слів
(Немов писалось для ослів!)
Єдино вартісне. Єдине —
Глибокий роздум про щурів.
Це вже немало для людини,
Котра переступає рів
Між однодумцями-братами
(Прощать один одному звик!)
Але, як не прийде до тями,
Отямить всемогучий Бик!
Нічого не попустить, братку,
Хоч ти до Львова вчасно втік:
Вісімдесятку за лопатку
Він підченив! Але твій бік
Що виступає за порогом,
Або врятує від страми,
Або проткне священним рогом,
А це страшніше від тюрми!
.Не на Бригідках, а в Рокитнім,
Де мліють копи пирогів,
Де в мареві дзвінкоблакитнім
Щезають маски ворогів,
Де ні зловтіх, ані овацій,
Де дзвін модрин — могутній спиж!» —
Де невідкупний Боніфацій
Мурликає, а ти не спиш,
Бо виглядаєш Гостя з Кончі —
Димитрія, не Кончака!
А пси — придворні, блудні, гончі, —
Скавчать, бо чують Рік Бика!

Львів, 30.XII.2008

МЕМОРАНДУМ ПРО ВАРЕНИКИ

Д. Павличкові

У Львові гей та на Личаківській —
Не на якійсь там Краківській,
Не десь за Левандівкою,
Пропахлою горівкою,
Не там, на Замарстинові, —
Промовив батько синові:
«Відав би я Пинзеника
За доброго вареника,
Так де в ін.? Ген і ген — та «дзюра».
«А ти довідайся в Кендзюра,
Чи навіть у Васюника,
В Табачника-Тютюнника!»
А Косів каже: «Хлопчики,
Наївні мов горобчики,
Шукайте не на Краківській,
А лиш на тій, Личаківській!
Там чудні ресторанчики;
Гладенькі, мов тушканчики,
Приходять на вареники
Два провідні письменники:
Їден, що дзвонить крицею,
Пригноблений столицею,
А другий — втік із Києва
(Йому не слава Києва),
А Левова й Данилова, —
З Кульпаркова до Скнилова)
Ясне чоло увінчує, —
Що розпочав — закінчує!»
«Так, синку, хоч не генії
Ті хлопці два натхненні,
Не Горині, не Сеники, —
Люби їх! Як вареники!
Вітайся скрізь: на Форумі

(У Римі!), в Каракорумі,
У Кракові й Тернополі
(Під Куполом, на копулі)
Їм-бо вони труженники —
Віддай свої вареники!

28.05.2009

ПІСЛЯВЕЛИКОДНЕ (НА ЖАЛЬ!) ПОСЛАННЯ

Д. Павличкові

Учора в моїй книгозбірні убогій
(Родовищі збірників та антологій)
Хтось ніби зітхас, — не так, як Міцкевич,
Не так, як Вавжкевич...
Мій Боже,
Римкевич!

Затиснутий Стаффом, Броневським і Зихом,
«Квадригою» стоптаний, мучений лихом,
Іще довоєнним та післявоєнним,
Здавався ображеним хлопцем злиденим.

«Меценасе, каже, Ти маєш за звичку
Нещасних поляків Дмитрові Павличку
Давати на вишкіл, — майстерності курси, —
То чим же я гірший від Гайци чи Бурси?
Невже, мов Галчинський, стозвуко, стодзвонно
Не зміг би я крикнути: «Сервус, мадонно!»
Чи Дані, чи Лані, коли з компютера
Виходжу, але — українцем! — холера!

— Поете, — його заспокоїти хочу,
Даруй, що тебе відшукавши, морочу,
В неволі, в Павличка, хоч будь скурвисином,
Французом чи турком, а станеш русином!

Хоч маєш коріння стамбульське, кабульське,
А він танцювати навчить по-гуцульськи!
Він — штухміц! Він може, примруживши око,
З сецесії вкинути просто в бароко!
Зі скептика може зробити трибуна,
З Косцюшка — опришка, а Діани — Нептуна!

На те нема ради! Як прагнеш безсмертя,
Подумай гаразд, усміхнись спересердя, —
З убогого шляхтича станеш вельможа,
І може славетним — од можа до можа!

Отож на Великдень збирайся в дорогу,
Тобі поталанило, дякувать Богу.
Прикрасивши вічності «Десяти томник!..»
Я був би в Лубківського вічний надомник!

31.03.2010

P. S.

Усе знайшлося —
І Дуня Лось!
Шлю Вам Лося.
Добірка — вся!

9.04.2010

Дорогий наш Падипшаху,

Наш володарю земний!
Пилипчук тремтить від жаху,
З ним і я (такий дурний)!
Передмова вже в дорозі,
У конверті — послання!
Цілувать Світлані нозі
Треба нам усім щодня!
Цілувати треба руці,
(Щодо мене — я готов.)

Ох, по довгій творчій муці
Вже «мні не до передмов!
Передмови, післямови,
Вступи, відступи — о жах!
Що там думають «Основи»?
Схаменувся Падишах?
Чи в його всенощній силі —
Ще зібрати сто томів?
Я візьмусь тієї ж хвили
До роботи! Бо зумів
Написати епохально
Про творця Епохи... «Ох!
Хай зирне з небес похвально
Аполлон, мій грецький Бог?!»)

*Львів, 15.XI.2010,
Перед відльотом до Афін.*

ГАНЬБА І СТРАМА

Ліричний нестрим альбо новорічний екстрим

Кому — ганьба? Кому — страма?
Чому нових послань нема
Мені — у край вареників?
Минуло свято Пампуха,
Найурочистіше (ха-ха!)
Для різних тут пинзенників!

Лихе стоїть мені вочу.
Воно мовчить, і я мовчу,
Ждучи десятитомного
Омріяного видання, —
Нема життя, нема спання:
«Зібрання» вікопомного
Я вже давно офірний цап,
Пилигчука галерний раб,
У витівках — невтомного!

Се ж він, ввірвавшись в ефір,
Загадує: «А перевір
Оту і ту цитаточку!»
Він, замість нищити папір,
П'є творчу кров мою, вампір, —
Спаси, Небесний Таточку!

А щоби я не пив, не спав,
Мені спокою не давав
Якраз перед Маланкою...
Що за визискувач їден, —
Де Сяо Пін а чи Ліпен
З подільською захцяркою?

А вже в послідні два-три дні
Хотілося не раз мені
На Него хоч би шикнути!
Розкрити писка не дає
І править лиш одне, своє, —
Я, врешті мусив звикнути.

Хіба що Цезаря спущу,
Нехай би став йому вочу, —
Огромне, обле чудище!
Та Цезар — суцций гуманіст —
Редакторів не їсть у піст,
А з'їсть — то як там буде ще?!

Рятунку кличу. Та дарма!
(Мій голос трубний, мов сурма!)
Лукаю Боніфація.
Та Підкоморія нема.
Яка ганьба! Яка страма!
Яка нікчемна нація
Котяча! І псяча — теж!
В ній лицарів хіба знайдеш? —
Тотальна деградація.

Переродилася звірня!
(А Богдан Горинь, це свиня,
Вважає їх сексотами).
Тож я, рокитнівський Антей,
Йду по рятунок до людей
З громадськими чеснотами.

Де ви, блаженні Калинці,
Із райським сяйвом на лиці,
Де Косіви з Кендзьорами?
А знаменитий дід Юхно? —
Згас, як вербове порохно
Над рідними просторами.

А що там геній Парубій
(Старий)? — «Мер(а)щій виходь на бій!
Бор(а)ись! Хр(а)унів і хр(а)уників
Ми пер(а)єможемо! Дмитр(а)о
Вже нагостр(а)ив на них пер(а)о, —
На зр(а)адників — васюників!

А я: «Послухай-но, старий!
Йде Щедрий вечір. Стіл накрій.
Забудь про шизофреніків.
Для Щербака, Пилипчука,
Для Сливки і Пилип'юка,
Вакарчука і Буняка,
Павличка для — і Гуцака! —
Зліпи сім кіп вареників!

Львів, 13.01.2011

Львів, 24.12.2013

Дорогий Дмитре Васильовичу,

Не думайте, що неслухняний
У Львові зледаців піт! —
Ось подарунок мій майданний,
Ось довгожданий (надто!) звіт.

Я тут задумуюся нині:
Наступний рік — се ж Рік Коня;
Мені нелегко (і родині)
Діждатись радісного дня,
Коли в Стопчатові, як завше,
Верхівець, ставши в стремені,
Махне мечем.
Таке сказавши,
Радію в ці часи трудні,
Хоч і давно гукнуть пора вже:
— Боже, сумно мені...

P. S.

Ось минула вже вігілія...
В мене, львівського Вергілія,
В хаті зовсім не ідилія, —
Хоч би та Анна, хоч Стефанія —
Превелебна Хвеохванія!
Трудно. З «Ініціативою»
Ніц не маю, але, Братику,
Зустріч бачиться щасливою
Із трибуном на Хрепцатику!

PPS.

Отже, третє PPS:
Дуже скаржиться мій пес,
Цезар себто, але Рекс
(Другий пес) ковтає кекс.
Жаль, відрядження моє
Буде довшим.

Є, як є,
Бо Данило напосів:
«І в столиці повно псів,
Але там тя вбереже
Дружба з Д.В.П. Їдь вже!»

PPPS.

В Гамериці Леонід
Пан Рудницький аж поблід,
Що адресу (й не одну) —
Посилаю. Каже: «Ну
Не шкода мені адрес
Тим, хто робить інтерес:
Все залатвить я готов,
А тоді приїду знов
З радістю міркую про
Лицарів, як пан Дмитро,
А таким, як пан Роман
Везу \$ повен чамайдан!

ПОСЛАННЯ З ВІДНЯ

Сучасники мої духовні бідні,
Шукають щастя у цісарськім Відні.
Усяк, чи то холерик, чи сангвінік,
Не вилізає із таверн і клінік.
Але мені сказали ескулапи:
«Ти, братку, сам попався в наші лапи!
А слухати було б тобі Кумира;
В чийому серці квітне віра щира
Цісаря! Вона його лікує
І через те нічо' му' не баркує.
А як на те: прапрадідом Павличка
Був генерал, а в нього мила звичка
Зі сну збудивши Цісаря, щоранку
Кулешу ніс, вдягав у вишиванку.
Франц-Йосиф став подібним до гуцула,
Такого ще історія не чула!
Тут з неба голос: «Мислення модерне
Диктує: сам себе очисти зі скверни,
Бо кілька літ поникавши по Празі,
На чеській помикитився заразі,
Ти мухами засиджені портрети

Сприйняв, як головні пріоритети.
Придбай мерщій парсуни яснолиці,
Пошли до української столиці,
Хай Цісар у найвищих кабінетах
Замість Шевченка сяє на портретах».
Мой, хлопче, мій!
Links, rechts, zurück до Львова —
Франц-Йосиф Цісар — се душі обнова»
А сей малий дарунок великодній
Хай береже повік Герой народний!
Нехай позаздрять Драч, Вампір і Ганця,
Що дух невікрий в нашого повстанця,
А політичні всі його діяння —
Від цісарської помочі-сприяння.
Дарма, що хтось пригадує цитатку,
Що не могла б сподобатися Татку,
З ким не буває! Хоч беріть на роги,
Нас не звести з цісарської дороги!
Шануючи традиції й устої,
Противник мови темної й пустої,
Я ладен без вареників прожити,
А Цісаревій пам'яті служити.
О Д.В.П.! Ще дурачків багацько
Шпинає Вас, і їм здається хвацько, —
Ви не зважайте, бо маєстатична
Особа Ваша і харизматична!
Коли ж запросить Вас на шоу «Інтер»,
Відмовте грізно: «Danke, meine Kinder».
8—9.04.2011. Відень

ЛИСТ З КРАКОВА*

У Кракові, «Під баранами»
Не надто, — Боже борони, —
Чужинці тіпилися нами:
Мовляв, Ви справжні барани...

*Відновлений. (Прим. автора)

Де Ваші мрії-поривання,
Од Вас — не «бе», а кволе «ме»!
В Угорщині є край Баранья,
Чи Барання. Це те саме,
Що в Києві відома Спілка,
Де баранове ледь не всі,
Бо на умі лишень горілка,
Безпомічність в усій красі.
Тож — «не на Рейні, не на Марні;
Не в МТС чи в АТС,
Ми пошлемо вітання Барні,
Вершителю дрібних чудес.
А втім, нехай кермує нами,
Заочно, поки в Кракові
В плацику «Під Баранами».
Ми — баранове! Знакові!

20.06.2013. Краків

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ

*Дмитрові Павличку
на «старий» Новий рік*

Маестро! З Даною й Мазепою
Лишив я Вас, а сам побіг,
Втім почувався недотепою,
А по дорозі занеміг,
(Бо в тім шиночку на Личаківській,
Де Ви затіяли банкет, —
Був пересит... А десь на Краківській
Ми втратили б авторитет!)

Отам поміж «авторитетами»
Буває вчиниться стрільба, —
Так, це бува і між поетами, —
Гукав би темний плебс «Ганьба!»
Отож, продовжуючи спомини,
(В минулім році се ж було...),
Поніс я знов крило надломане
В захламлене своє житло.

І так зробив, як чинять многії
Захланні книжники-скупці,
Заглянув я до «Антології»
Всередині, а не в кінці.
І що помітив? Ось приміточка,
Така, що'м ся не сподівав:
Моїх заслуг дрібненька квіточка
На зло врагам зійшла на яв!

У передмові до Галчинського
Мого кумира-звіздя!
Зрадів, мов зекономив ринського, —
Моє там згадане ім'я!

А вже в розкішній дедикації, —
Обняв я розумом підтекст, —
Ви, Пане, хоч і не без рації,
Як мовиться, дали претекст.

Тра переглянуть біографії
Всіх українських письменників:
Від суцільних класиків до мафії,
Від «уків», «юхів», до «чуків»!
Ну от, візьміть Максима Рильського
Або Миколу Бажана,
Ні, родом я з села подільського,
Я єсьм полюх — се кожен зна!

Та між поляками й словаками,
Немов моїх рамен овал,
В місцях, оспіваних ще даками,
Є знаменитий перевал.
Там кожен лемко скаже: «Лупківський!» —
До файки їм — чи «п» чи «б», —
Мов прикордонний фактор слупківський
В Європі стверджує себе!

Я — поміж бойками й гуцулами
Якщо не світоч — то світач,
Ще не оцінений бамбулами —
Шляхетського-бо роду бач...
Тому Ваш напис, Ексцеленціє,
Я заховую на віки,
Оскільки в нас іще засранці є
І є, звичайно, дураки,
Котрі від задрості до Ромчика
Весь перевернуть родовід
І зроблять ляха та погромщика
З Гудими навіть (рідний дід

По мамі) ну, а що з Гудимами
Котрих Ви знаєте, — оба
Зробились зовсім невидимими, —
А Ромко там, де боротьба!
Він (себто я) не їздить брічками,
Хоч «Мерседесом» трохи вспів, —
Він із Драчами, і з Павличками
Став проти комуняк, попів!
У серпні дев'яносто першого,
Кантарія мов на рейхстаг,
Замість радянського, померлого,
Підняв жовто-блакитний стяг.
Його, романтика і мрійника,
Ані тепер, ані колись
Не заразила їдь Олійника
Ані Коротичева слизь.

Книжки з простими палітурками
(Його) ще знайдуть читача
Поміж циганами і турками,
Поміж поляками... Хоча
На польськім слові розуміється
Ваш друг не гірше, ніж Тувім...
Вертепна вже зоря видніється,
Отож колядують ходім.

Ходім Стопчатовом, Підгайцями —
Хай слухає Галичина!
Поміж одним чи двома зайцями
Вітчизна й пісня в нас одна.
Мазурами ані евенками
Не зроблять нас, хоч ріж ножем!
Все, розтранжирене овенками
Та пендзьорами, — збережем!

Сльозою щастя ніжно зрошую
(Атраментовою) папір,
До Львова знов і знов запрошую
Продовжити незлобний спір.
В державі хрунів-пшизофреніків,
В краю злодіїв та ослів, —
Сім в сотім степені вареників
Іще знайдеться для Послів...

З повагою
Р. Лубківський

Львів, перші дні січня 2003 р.

ПРИТЧІ

ПРИТЧА ПРО СОНЦЕ

Лежало сонце в тихім броді —
Вся армія була в поході.

Важкими чобітьми солдати
Хотіли сонце розтоптати.

Вони пройшли у даль багряну,
Лишили сонце, ніби рану.

Та не минула мить єдина —
Сміється сонце, як дитина.

Кіннота йшла несамовита,
У сонце вдарили копита.

Як листя лілії шовкове,
Порізали його підкови.

Потяли, пошкаматували,
Розбризкали на сміх навали.

Та не минула мить єдина —
Сміється сонце, як дитина.

Повзли сталеві танки з гулом,
Змішали сонце із намулом.

Скрутили з нього злотні шнури,
На гусениці натягнули.

І розривали їх, мов жили,
Ні краплі сонця не лишили.

Та не минула мить єдина —
Сміється сонце, як дитина.

1955

ПРИТЧА ПРО СЛАВУ

Прийшла до поета слава
І тихо йому сказала:
«Перо вже тобі ні до чого —
Бери долото
І вирубай пам'ятник вічний собі
З граніту твердого,
Бо цього
Так добре зробити, як ти,
Не зможе ніхто!»
Трудився поет звиятно,
Давалась робота тяжко.
Закінчивши, друзів покликав:
— Дивіться, це — я. —
Говорять вони:
— І схожості навіть немає,
Поглянь — голова завелика,
І зовсім вона не твоя.
Ми мусимо правду сказати —
У тебе чоло низеньке,
А тут же воно на п'ядь!
У тебе вузьенький виріз
Очей, а тут широкий,
Кирпатий у тебе ніс,
А з каменя рівний виріс!
Скажи ж бо нам правду: а хто він,
Оцей молодець мудроокий,
Задуми великої повен? —
...І тут зрозумів славолюбець,
Що слава його обдурила.
Забрала життя у нього
Твердюща гранітна брила.
І молотом він розбив

Ту статую, що роками
В тупім забутті різьбив
Своїми руками.
А друзі поета збагнули
Тайну граніту:
Хто слухає нашепту слави,
Оббреше себе самого
І людям не лишить нічого,
Йдучи у могилу зі світу.

1955

ПРИТЧА ПРО СИЛУ

Пан Яблоновський жив — не тужив.
Довбуш у пана гірко служив.

Мав Яблоновський руки сталеві.
В силі рівнявся шляхтич коневі.

Вуйка-ведмедя брав голірuch:
Стискував горло, ніби обруч,

Доки не дригне вуйкові лапа,
Доки із писка кров не закапа...

Кличуть до нього раз наймитів —
З кожним боротись пан захотів.

Ой жартівливі панські припарки —
Довбуш береться з паном за барки.

Дивляться слуги, мов неживі:
Лютиться шляхтич, очі в крові,

Повиступали кручені жили —
В наймита більше зручності й сили.

Бореться Довбуш, дума й гада:
«Як переможу, — буде біда!

Руки біленькі, серце ж бо чорне —
Мститися буде стерво гонорне.

Завтра до двору візьме сестру,
Вижене з хати матір стару.

Брату накине більші податки.
Довбуш лягає сам на лопатки.

...Роки минули, роки сумні,
Їде ватажко вже на коні.

Вийхав з лісу, став на дорозі.
«Хто там сховався в панському возі?

Пан Яблоновський? В сіно заліз?
Хлопці, панягу витягти в ліс!»

Стали опришки серед поляни.
«Ще раз боротися будемо, пане!

Був ти сильнішим в тій боротьбі,
Знай же — навмисне здавсь я тобі!»

Раптом зчепились, наче звірюки,
Переплелися ноги і руки.

Чує Олекса — в'яне нога,
Ранена в битві. Пан замага.

В'януть пробиті кулями кості,
Певно, звияга буде їх мосці.

Бореться шляхтич, дума й гада:
«Як переможу, — буде біда».

Хлопці тримають грізно пістолі —
Пан опинився зможено долі.

Встати не годен — хлопці у сміх!..
Лиш той не сміявся, хто переміг.

1955

ПРИТЧА ПРО ЖІНОК

Іванові Чендею

Був собі в царя слуга —
Розум, дотеп і снага.

Словом, хлопець — ніби дзвін,
Та почав марніти він.

Цар питається його:
— Що з тобою, мій слуго?

— Царю, я боюсь ректи,
Бо мене скараєш ти.

Цар подумав: «Щось тут є...»
— Говори, хлоп'я моє.

І ніхто тебе не ткне,
Говори, не зли мене.

— Царю, правди не таю —
Я люблю жону твою!

Впало слово, як удар,
Встав розгніваний владар.

— Що ти, хлопче, стратив глузд? —
Та слуга ні пари з уст.

— В тебе гарна жінка чень! —
Та слуга анітелень.

Не допоможуть тут слова.
Цар підносить кубки два —

Деревний і золотий:
— На, слуго, бери і пий!

Усміхнувшись, цар пита:
— В дерев'янім що? — Вода.

Прє слуга, а цар пита:
— В золотому що? — Вода.

— А тепер іди із віч
І подумай, в чому річ!

— Царю,— відповів слуга, —
В тебе чарка дорога,

В мене тана, та в землі
Води є дзвінкі й гнилі,

Є цілющі, як бальзам,
Є отруйні — знаєш сам.

Спробуй всякої води
І в чім річ — подумай ти!

1955

ПРИТЧА ПРО СЛЪОЗИ

Володимиру Хроновичу

Плакало дві дівчини у горі.
Дві слъози зустрілося у морі.

Перша в глибину морську потала —
І перлиною на дно упала.

Друга — піднялася над водою
І зорею стала золотою.

Плакало дві дівчини, дві милі —
Хлопців двох поховано в могилі.

Першої коханий вмер в недугі,
Другого — принесли з бою друзі.

1955

ПРИТЧА ПРО ВДЯЧНІСТЬ

Подарував убогому багач
З любові до похвальства постолн.
До бідного, немов лайно до гач,
Він приліпився: «Дякуй і хвали!»

Подякував багатому злидар,
Бо добрі постолн дістав задар.
Повихваляв багатого бідак,
Але багач хотів щодня подяк.

Щодня приходив, усміхався, пік:
«Ну як там, куме, ваші постільці?» —
І звик носити бідний чоловік
Хвали й подяки маску на лиці.

Він одмивав її вночі, як леп,
Та жить не міг багатий без хвалеб.
Ходив за вбогим навіть до корчми,
Щоб той хвалив його поміж людьми.

Там плакали вони не раз оба,
Над келихом обнявшись, як брати.
Сльоза жадохвала й сльоза раба
Однакової повні підлоти.

Аж раз у церкві на мольбі святій
Нахрапав злидарюгу багатій
І вліз у вухо чортом з-під поли:
«Чи не гризуть вас, куме, постолі?» —

«Гризуть, — сказав убогий. — Забери
Дарунок свій, а з ним ганьбу мою!
Хай босоніж — але без машкари
Хоч раз я перед Богом постою».

Він вибувся у храмі з постолів,
І випроставсь, і серцем просвітів.
Ця притча каже: кинь, що не твоє, —
Бо від насильних дяк душа гніє!

1967

ПРИТЧА ПРО СМЕРТЬ

Дід Іван косив траву —
Йшла робота туго.
Стала біля нього Смерть.
«Добрий день, дідуго!

Вже своє ти відробив
І відпарубочив.
Ось прийшла я, щоб тебе
Провести на спочив».

«Знаю, — відповів старий
І почав просити. —
Дайте, кумонько, мені
Поле докосити.

Небагато праці тут,
Може — до обіду...»
Смерть погодилась: «Я жду,
Тільки квапся, діду!»

Почекала п'ять хвилин,
Потім од нудоти
Косаря взялась вона
Кпинами колоти.

«Го, кладеш ти, мов юнак, —
Не валки, а гори!
Що то значить — діденя
Молоде та скорє!

Де ви бачили таку
Золоту людину?
Трудиться, хоч помирать
Має за годину!

Ну й попався екземпляр,
Хитрий чоловічок...
Та тобі потрібно ще
Десять п'ятирічок,

Щоб це поле докосить —
Сите та безкрає!
Ти збрехав, та знай — брехлій
Також помирає!»

Дід розправився. На Смерть
Глипнув сатаною:
«Ти помовчала б, а ні —
То коси зі мною!

Поклепай свою косу,
Позгинайся трохи,
Спробуй кураї стинать
І чортополохи.

Запусти свій інструмент
У траву шовкову,
Не лінуйся! І давай
Складемо умову:

Як мене наздоженеш,
То стинай, мов сою, —
Та як я твою п'яту
Відмахну косою, —

Жити ти даси мені
Стільки, скільки схочу!» —
«Згода!» — радо Смерть бере
Руку парубочу.

Почалася боротьба —
Смерть кістками стука,
А коса її сичить,
Наче та гадюка.

Але швидше йде дідузь,
Бо на тому полі
Знає кожну купину,
Наче власні болі.

Він обкошує купці,
Гнізда, муравлища...
Смерть стинає все підряд,
Як вогненна хвища.

Бо для Смерті все — трава:
Муравлі, писклята,
Глід, людина і душа,
Наче птах, крилата.

Не говорить Смерть ні з ким
Лагідно й уклінно.
Йде вона. Все на землі
Обертає в сіно.

Свище й мерехтить коса —
Люта, тонколеза.
Падає, немов стебло,
Молода береза.

Підлітають явори
Над смертельним жалом.
Опікає діда Смерть
Поглядом зухвалим.

Діду дихає вона,
Як хуртеча, в спину.
Буйне дерево кладе,
Наче бадилину.

Думає старий: «Пожди,
Вийдем на поляну,
Де мій дуб росте. Ось там
Я на тебе гляну!»

І навмисне він веде
Злобну костюмаху
До титана: «Ось його
Ти зітни з розмаху!»

Дуб широкий, наче світ —
Небеса зелені.
Дзенькнула коса, немов
Мідяки в кипені.

В деревинці по кісся
Увігналась кіска,
Та звалити не змогла
Того обеліска.

Дуб її піймав і вже
Відпустить не хоче.
Сіпається Смерть, а дід
Пряти їй лоскоче.

«Ти вважай, моя кумо,
Відрубую ноги.
Або далі ти коси,
Або геть з дороги!»

Смерть — у просьби: «Почекай!
Що за вдача груба?!
Поможи мені косу
Витягнути з дуба!»

«Витягай собі сама! —
Дід промовив строго. —
І завчасу не приходь
До людей, небого!»

Доки я працюю, — ти
Не страшна для мене!
І не зітнеш ти мене,
Як гілля зелене.

Йди губити по світах
Нелюдь войовничу.
А по мене ти прийдеш,
Як тебе покличу!»

1978

ПРИТЧА ПРО ПРАВДУ

1

За часів царя Гороха
Не було такого дня,
Щоб за Правду не карали,
Щоб не славилась Брехня.

Цар, бояри, їхні слуги
Тяжко кривдили народ.
Хто хотів шукати Правди,
Потрапляв на ешафот.

Хто поскаржився на Кривду,
Брали вже того кати.
Люди сумно говорили:
«Правди в світі не знайти...»

Та один юнак відважний
Вирішив знайти її.
Годі спину підставляти
Під боярські нагаї!

Він зібрався у дорогу
Дальню — осідлав коня...
Мусить бути в світі Правда,
Раз на світі є Брехня.

Все село прийшло прощатись,
Молодани та діди:
«Як знайдеш, юначе, Правду,
То до нас її веди!

Не забудь, що в нас на шиях
Кривди вдушливе ярмо.
Стрівши Правду, чимскоріше
Повертайся! Ми ждемо!»

Поклонивсь юнак громаді
І сказав: «Брати мої,
Як знайду на світі Правду,
Приведу до вас її!»

Непомітно втер сльозину,
Махом скочив у сідло.
Мить одна — і за горою
Зникло дороге село.

2

Скільки їхав — тиждень, місяць?
Не про це тут мова йде.
Парубчак у власнім краї
Правди не зустрів ніде.

Він і не питав про неї,
Знав, що там її нема.
До сусідньої держави
Пробирався крадькома.

Вже незнана і чужинна
Перед ним була земля.
Від царя Гороха втік він,
Та попав до короля.

Він уздрів сільце бідненьке,
Де живе нужда та голь.
Там збирав якраз данину
Не хто-небудь — сам король.

Не злякався, а під'їхав
До володаря юнак,
Розповів, кого шукає,
А володар мовив так:

«У моїй державі Правда!
Сам я підписав указ:
Язика тому відтяти,
Хто збрехав бодай-но раз!»

І юнак поїхав далі,
Радий, що напав на слід,
Що за Правдою не мусить
Об'їжджати цілий світ.

Та до кого не звертався
В тій країні — все дарма.
Що не стріне він людину, —
А людина вже німа!

Без'язикі всі дворяни,
Всі попи, всі крамарі,
Всі невчені і всі вчені,
Всі дівки й баби старі.

Цілі села без'язикі,
Хутори та городи.
Вчись на мигах розмовляти,
А як ні — то геть іди.

Навіть співаки стрічались
Без'язикі — милий спів! —
Щось гундосять, щось белькочуть,
Та ніхто не чує слів.

Зрозумів юнак, що Правди
У державі тій нема,
Де один король говорить,
А країна вся німа.

Всі мугичуть, всі курличуть
Тужно, ніби журавлі...
І шукач подався далі
З без'язикової землі.

3

Скільки їхав — тиждень, місяць? —
Щодо цього даних брак.
У новій країні першим
Стрінувся йому жебрак.

Він сидів коло дороги
У подертім лахмані:
«Чоловіче, зупинися,
Не жалій гроша мені!»

Дав йому юнак динара.
Розповів, кого шука,
І почув незвичне слово
Від сліпого прошака:

«В цьому краї всі видющі,
Але погляд в них такий,
Що біди не помічає,
Лиш до щастя він зіркий.

Так збудовані в них очі,
Що не знають темноти.
Правду між таким народом
Можна легкома знайти».

І юнак поїхав далі,
Радий, що напав на слід,
Що за Правдою не мусить
Об'їжджати цілий світ.

Справді, та країна дивна
Сяяла, немов салют.
Всюди співи та музики,
Радісний, щасливий люд.

Обдивився ту державу
Наш юнак із краю в край:
В кожному домі, в кожній хаті
Веселяться — справді рай!

Та до кого не звертався —
Відповідь одна лишень:
«Правда — в нас. Хіба не бачиш, —
Ми танцюєм день у день». —

«Але ж я у вашім краї
Бачив старця, що осліп.
Він сидить коло дороги
І випрошує на хліб!» —

«Це неправда! Що ти мелеш!
Покажи нам, де він є!»
Показав. Стоять, не бачать.
Далі знову за своє.

Вмигь побралися за руки
І давай навкруг сліпця
Веселитися, співати,
Танцювати без кінця.

Мандрівник жахнувся: «Горе!
Хто тут зрячий, а хто — ні?
Від багатства всі посліпли
В цій бездушній стороні.

Мають зір вони, та серця
В них немає, а тому
Їхні очі бачать сонце,
Та не знають про пітьму».

Він збагнув, нарешті: Правди
Не знайти йому ніяк
Там, де всі щасливі, ситі,
Але є один жебрак,

Що не має права сісти
З ними при однім столі, —
І шукач подався далі
З невидющої землі.

Довго їхав чистим полем,
Темним лісом — навмання.
Мусить бути в світі Правда,
Раз на світі є Брехня!

Втім у лісі, на поляні,
Вгледів хатку правдолюб;
Де не був, — таких убогих
Не видав ніде халуп:

Стріха вся поросла мохом,
Стіни в землю увійшли
Аж по вікна. Може, люди
Тут ніколи й не жили?

«Дай, — гадас наш сміливець,
Що з дороги вже знеміг,—
В цій покинутій хибарі
Зупинюся на нічліг!».

Але тут з хатини вийшла
Жінка, згорблена, мов гак.
Перед нею з привітанням
Та з поклоном став юнак.

Сивокоса й сивоброва,
Мов береза восени.
Очі — смуток і тривога,
В серці біль — не доторкни.

Гостеві стара зраділа,
Вже виносить хліб і сіль
І питається: «А хто ти?
І куди ти, і звідкіль?» —

«Я, бабусю, бідний хлопець,
Служка панський, галайда,
З володінь царя Гороха
Вигнала мене біда.

Я шукаю Правди в світі,
Як знайти ж її, порай,
Бо вертатися без неї
Я не можу в рідний край!»

Посміхнулася старенька,
А вочу сльоза сія:
«Ти шукаєш Правди в світі?!
Правда, хлопче мій,— це я!

Вже давно мене прогнали
З міст купці та королі,
Не дали мені багаті
Жити з бідними в селі.

Як була ще молодою,
То з Брехнею билась я,
Але все ж мене в двобої
Замогла Брехня-змія!..» —

«Ти?! — гукнув юнак щасливий. —
Тож не гаймо тут часу!
З нетрів цих тебе я швидко
До народу повезу». —

«Не поїду я з тобою,
Бо в дорозі ще помру.
Та й навіщо брати Правду
Недолугу і стару?!..»

Він просив, та все даремно, —
Правда стала на своїм!
Ну, а як же повертатись
Мас він у рідний дім?!

Як убити має мрію
Рідних, дорогих людей?!
Цілу ніч про це він думав,
Не стулив на мить очей.

Вранці запитався Правди:
«Ну, а що я там скажу?!» —
«Скажеш тільки те, що бачив, —
І здолаєш тим Олжу».

5

Повернувся юнак додому,
Став сумний перед людьми.
Плач, небоже, або смійся,
Нишком серце розломи!

І почав він говорити:
«Не журіться! Правда є!
Молода вона й прекрасна,
Наче сонце, що встає.

Я в її сяйних палатах
Жив, як дома, кілька днів.
І про всі знегоди наші
Правді правду розповів.

І вона мені сказала:
«Почекайте, я прийду,
Поламаю ваші ярма,
Прожену Брехню й Біду!»».

Він говорить, гладко бреше,
Всіх втішає мимохіть.
Глянь,— а між людьми бабуса...
Правда між людьми стоїть!

Засоромився наш хлопець,
Розгубився і поник.
Хоче далі говорити, —
Та задеревів язик!

І тоді бабуся Правда
Стала в коло вічове
І почули люди слово,
Хоч печальне, та живе:

«Ваш юнак сказав неправду,
Вам бажаючи добра,
Але ось яка я, Правда, —
Неприваблива, стара.

Та коли б він не злякався
Мовити усе, як є,
То вернулося б до мене
Чародіяння моє.

Бо така моя натура
Невмируща: доторкни
Словом правди мою душу —
І зведуся я з труни.

І зроблюся молодогою,
І на битву поведу,
Поламаю вапні ярма,
Прожену Брехню й Біду.

Але ж він — між вас найкращий —
Правди мовити не зміг!..
Прощайте!» — і бабуся
Зникла, як весняний сніг.

ПРИТЧА ПРО НЕНАВИСТЬ

Посварилися друзі за межу колись,
І ненавистю їхні серця запеклись.
Один одному смерті швидкої хотів,
Так жили вони довго, заковані в гнів.
А на світі вмирали старі рубежі,
Там де межі стояли — немає межі!
І забули поволі старезні діди,
Через що посварились вони назавжди.
Та ненависть їх жерла, не зникла вона,
Мордувала по ночах, немов сатана.
Одного неодмінно жадали вони —
Щоб сховався товариш за віко труни.
Один одному жити взялися на зло,
Хоч погасли їх очі і серце засхло.
Вже літам їх онуки затратили лік,
А ненависть тримала на світі калік.
І здавалось, од смерті сильніша злоба,
Але все ж вони вмерли — одразу оба.
Поховали їх поруч, поклали хрести,
Та хрести не змирили ненависті-мсти.
Навіть з мертвої люті, печалючи світ,
Виростає будяччя — міцне, наче дріт.

1967

ПРИТЧА ПРО ЛЮБОВ

Жив сопілкар у Косові. Бувало
На ярмарок виносив оберемки
Денцівочок, сопілок і теленок,
І кожну брав, і пробував на звук,
І кожна обзивалась по-своєму —
Ця плакала, а та сміялась дзвінко,
Ця щебетала, як мала дитина,
А та, мов соловейко, заливалась
Мелодією провесни й кохання;

Ця, начебто вдова, тихцем тужила
За тим, що повернути неможливо,
А та вбивала в душу харалужний,
Сяйливий голос, ніби вістря дике,
По котрому стікає кров невинна;
Ця, колисанку згадуючи давню,
Світилась, наче всипана сльозами,
А та — одна-єдина — за весілля
Могла б зійти: така була щаслива —
Багата підголосками. Здавалось,
Що сопілкар узяти б міг патик,
Чи просту палицю, чи патерицю,
І подмухом повітря обернути
На інструмент. В його руках сопілка
Зеленим листям пісні розвивалась,
Душа ліщини воскресала в ній,
І понад Косовом, немов горіхи,
Сузір'ями гойдалися зірничі
Мрій молодості й радощів любові.
Ніхто не знав, що грає сопілкар
Для дівчини, коханої своєї,
Що він далеко бачить, як вона
В хустині золотистій, наче сонях,
На кичері небесній, коло хати,
Стоїть і слухає, і цілий світ
Проходить перед нею в сяйві звуків, —
Сама ж вона то плаче, то сміється,
Цілує голос кожної флюяри,
Приймає пісню, наче цвіт бджолу.
Та сталося так, що почали ридати
Всі сопілки — дівчатко вийшло заміж
За іншого; і сумно стало в місті,
І золото сонця ніби потемніло,
Як листя яворове під сльотою.
А потім... потім почали сміятись
На ярмарку флюяри та денцівки;
Вони сміялись, та було скорботно

Від того на торговому майдані,
Що тут сопілкової не чути,
А тільки сміх, що одурити прагне,
Немов купець, і видати нещастя
За радощі та втіхи невгамовні.
А потім зовсім перестав ходити
На ярмарок із флейтами своїми
Великий музикант. Не знаю, де він.
Нещирий сміх — знак темної любові —
Переживеться, милий сопілкарю!
Вернися й грай! І я сміявся так,
І так я плакав, доки не збагнув,
Що та любов на пагорбі небеснім —
Не сміх і не ридання, тільки тута.

1979

ПРИТЧА ПРО ДОГМАТИЗМ

Побачив лама зі своїх палат
Якогось надзвичайного монгола,
Що оббігав святиню надовкола,
Задиханий молився, невпопад

Проказував слова, але в розгоні
Злітав, як птах, розкинувши долоні,
Ширяв у небесах, а потім знов
До храму з іншими він пішки йшов.

І вчений лама мовив летунові:
«Ти переплутуєш рядки в мольбі!
Це добре, що літаєш, та тобі
Порядок треба знати в Божім Слові!»

Задумався монгол, сів до книжок
І вивчив, як то кажуть, назубок
Молитву; темна, плутана ще вчора,
Вона зробилася ясна й прозора!

І знов навколо храму він побіг,
Почав молитись ревно й досконало,
Стрибнув, — та тіло, не злетівши, впало
І вдарилось об кам'яний поріг.

Піднявся він, безкрилий, із пилюки
І ламі показав побиті руки:
«Що вдіяв ти?! Яке вчинив ти зло!
Ти слово вбив, що до небес несло,

Тепер душа, закована в догмати,
В залізо неподатливе й тверде,
Вже давньої молитви не складе!
Навчив молитись, — то навчи й літати!»

Та ні півслова лама не прорік,
Він одійшов, засмучений навік.

1982

ПРИТЧА ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Прийшли до матері сини.
Стоять похмурі, мов залізнi:
«Чому в нас різні талани,
Таланти і прикмети різні?

Таж ми одної крові змах,
Дари кохання невідхлібні!
Чом невідбні ми в умах
І плотьтю навіть невідбні?

Несправедлива таїна
І сила мудрої природи.
Несхожі ми, хоч ти одна, —
Тому між нас не буде згоди!»

А мати стерпла від жалю
За їхню темноту й злобивість:
«Я вас однаково люблю,
І в тій любові — справедливість».

1985

ПРИТЧА ПРО СМІХ

В темні вечори осінні
Бавилися ми на сіні,
І сміялась ти.
Може, лоскоту боялась,
Може, сміхом заливалась,
Щоб з ума звести?

Був я тихий і печальний,
І мені твій сміх знущальний
Осявав пітьму.
«Не торкайся, — ти просила, —
Бо на сміх, немов на вила,
Я тебе візьму!»

З хустки, з кожної торочки
Сміху сипались дзвіночки
Гострі, мов терни:
Вжалить, опече, поколе,
Вб'є колючки в серце голе,
Тільки доторкни!

Ах, якби я здогадався
Та з тобою засміявся,
Сміх підняв на сміх, —
Молодою сміхотною
Всю твою знадливу зброю
Був би переміг!

Але ж я напроти сміху
Виставляв не юну втіху,
А скорботний щем.
Ніч була несолов'їна,
Наче дощ, копицю сіна
Я залив плачем.

Я не знав, що все на світі
Ловить сміх в шовковій сіті;
Всі діла й труди,
Всі вогні, печалі й терни
Він у радощі оберне, —
Тільки підожди!

1985

ПРИТЧА ПРО ЩАСЛИВОГО МУЧЕНИКА

Бувало, батько цвяхне батогом
Лінивого синочка — для науки,
А той у плач, до матері — бігом,
А мати парубка бере на руки:

«Мій мученику золотий, не плач,
Скатований, побитий мій герою,
Я дам тобі дукач, спечу калач,
Сльозами рани всі твої загою!»

Які там рани?! І синців нема,
Бо ж батько бив, та по своїй долоні.
Але синочка не пече страма,
Вже він герой на маминому лоні.

Вже в нього ореол на голові,
І він його втрачати не жадає!
Нові дари — за жалощі нові,
Його не б'ють, а він таки ридас.

Так плачучи, уже й дорослим став,
Відомим, визначним і знаменитим.
Хоч не дає він для биття підстав,
Та дуже любить бути трошки битим.

Ну, так, щоб тільки видимість була,
А як не б'ють, то вигадась муки,
Підпалить сам себе, згорить дотла,
Воскресне, згідно з правилами птуки.

Йому, дивіться, й премії дають,
Звання, почесні грамоти, медалі;
Він дякує, а друзям шепче: «Б'ють!» —
І мало не вмирає від печалі.

Ах, любить він збирати дукачі —
Як плату за свої тяжкі страждання!
А совість, що розбуджує вночі,
Спокійно засинає в передрання.

Вона, немов коханка, все йому
Прощає — повна злагода між ними.
Вона відійде в ранішню пільму,
А він свого хреста за дня нестиме.

Щасливий мученик, чудовий дбач,
Для декого — то вже й місяць новий!
На голові, немов чалма, калач, —
А він вдає, що то вінок терновий.

ПРИТЧА ПРО ВІДОМОГО БРЕХУНА І МУДРОГО ЧАКЛУНА

В телевізорі — художній свист:
Виступає знаний кар'єрист.

Словеса, немов павук, снує,
Вчить, щоб одягатись у «своє».

Вихваляє добрі гумаки,
Сам же — денді панської руки.

Піджачок на ньому — ну, пробач!
З біржі потойбічної ловкач.

Видно, що в Парижі був брехун,
Бо увесь він, наче в сріблі струн.

Модний, посмугований навскіс,
Ніби він в Діора змалку ріс.

В телевізор глянув чарівник —
І від невдоволення поник.

Як не крикне: «Годі лити грязь,
Зараз же сюди мені вилазь!»

Вийшов той із ящика, мов гном,
Закрутився чорним тарганом:

«Я не буду більше, відпустіть,
Я брехав так просто, мимохіть!» —

«Відпустити? Ні, не те, олже,
Скинь усе, що на тобі чуже!»

Роздягнувся гномик догола —
Ну й печальний вигляд у брехла!

«А тепер куфасчку вбери,
Повертайся в скриньку — й говори!»

ПРИТЧА ПРО КАР'ЄРИСТА

Була собі друзів громада:
Наче дібрані для намиста,
Молоді та шляхетні! О Боже,
Не пусти поміж них кар'єриста!

Нахвалялись вони зухвало,
Б'ючись кулаками в груди:
«Ми — чесне нове покоління!
Нема поміж нами Юди!»

Але Бог не повірив: «А дай-но
Одного Я зроблю навмисне
Падлючиною! Що воно буде?
Чи порядність їхня не скисне?»

І почав тут один з громади
Міняти свою натуру:
Він лестив, годив начальству,
Вибивався в номенклатуру.

По стрімкій керівній драбині
Піднімався все вище й вище.
На тих, що внизу стояли,
Гаркав, як лютий псище.
А тим, що вгорі стояли,
Лоскотав поцілунками п'яти.
Навчився орангутангом
Зі щабля на щабель стрибати.

Одинадцять його побратимів
Ходили, як ті поторочі.
Ніхто з них його не полаяв,
Не сказав йому правди в очі.

Тихцем його проклинали,
Запікались на нього злобою,
Юдою звали, одначе
Все те — поміж собою!

Жодного не знайшлося
Сміливця з їхнього грона,
Хто міг би прилюдно зганьбити
Могутнього хамелеона.

Та що ви! Всі вони крадки,
Потаємно і поодинці
Ходили до нього на службу,
Додому несли гостинці.

А той, що волав на зборах —
«Нема поміж нами Юди!» —
Вітав його, але письмово,
Щоб цього не бачили люди!

А він, побратима дволикість
Пізнавши, скликав зненацька
Всіх разом до себе в гості —
Гуляй же ти, дружбо юнацька!

Прийшли. Посоромились трохи.
А далі, скинувши маски,
Почали в кар'єриста благати
Допомоги, підтримки, ласки!

Прославляли його таланти
Державні, літературні;
Горіли любов'ю до нього,
Як сміття у вуличній урні.

І сказав їм негідник: «Друзі!
Я ж то знаю вашу облуду!
Ви себе за порядних маєте,
А мене, звичайно, за Юду!

Я ж не зрадник, я просто нікчема,
Що жадає комфорту й слави.
Але й ви — не апостоли правди,
А поріддя дрібне та лукаве!

Замовчіть! Не кляніть зухвало
Покоління старої дати;
Якби Юда з'явивсь поміж вами,
То не мав би кого продати!»

Липень 1987, Київ

ПРИТЧА ПРО ПРАВДОМОВНИЙ ДЗВІН

В одній країні миролюбна влада,
Лякаючись революційних змін,
Поставила (хай тішиться громада!)
В самій столиці правдомовний дзвін.

З'явилася дзвіниця на майдані,
Для всіх доступна, наче Божий храм.
Покриважені, окрадені і гнані
Щодня дзвонили і молились там.

Всі людські рани, скарги та печалі
Дзвін відчував з тремтіння рук і душ,
Розповідав про злочини зухвалі
Міністрів, суддів і дрібних чинуш.

І тлумився край чесної дзвіниці
Прагнучий справедливості народ,
І скарги розліталися, як птиці,
По тій країні, здуреній стокрот.

А влада розгубилася, хоч знала,
Що видзвонене горе не болить;
Страшніш було, коли юрба мовчала,
Та страшно теж, коли вона кричить.

Тож вирішили мудрі депутати:
Щоб голос правди стих, та не замовк, —
Навкруг дзвіниці мур побудувати,
А серце дзвону одягнути в шовк.

І сталося так, що голос того дзвону
Вже не гримів, а лиш сичав, як вуж,
І мав ще він знадвору перепону —
Стіну високу, ставлену довкруг.

Настала мертва тиша в тому краї.
Як хочеш правди, то піди й дзвони,
Лиш знай, що дзвін ніколи не заграє,
Одягнений в службові лахмани.

Та не було кому зламати стіни,
Зірвати з серця дзвону покриття,
І до тієї славної країни
Прийшла стабілізація життя.

І влада дозволяє по закону
Чинити все, що схвалене вгорі.
Всі задоволені. Не чути дзвону,
Але він є, це знають дзвонарі.

10.IX.2007, Львів

ПРИТЧА ПРО БРАТЕРСТВО

В пустелі, в Кара-Кумах, вже тиждень без води
Блукали друзі — Ваня й Хамід Амангельди.
Від спраги та спекоти всихало їх нутро,
Ввижались їм ріки, де блискотить ситро.

Джерела і потоки, побачені в житті,
У мревах клекотали на піщаній путі.
І раптом — фляга, пляшка, баклажечка в піску!
Відкрили — чують воду здорову і питку.

Хтось загубив той посуд, чи, може, сам Аллах
Для порятунку воду підкинув їм на шлях.
І каже добрий Ваня, справжденний московит:
«Ми браття, тож по-братськи поділимо — і квит!»

Але узбек злякався, і зір його палав
(Московського братерства всі правила він знав!),
Тремтіла та баклажечка в його руці твердій:
«Ми порівну поділимо цю воду, брате мій!».

2.IV.1993

З М І С Т

ПОЕМИ	3
Земля	3
Іван Загайчук	13
Гранослов	28
Поединок	35
Колоски	46
Вогнище	53
Князь	67
Дорога до Шевченка	82
Ностальгія	95
Петрик	123
Петро Могила	141
Космач	150
Ялівець	165
Погоня	172
Аутодафе	182
Кирило Осьмак	194
Кінь	208
Тадеуш Косцюшко	235
Козаки (уривок з поеми «Тадеуш Косцюшко»)	244
Іван Ганжа	247
Покаянні псалми	253
Пам'ять	292
Сотенний Гамалія	302
Сотенний Спартан	311
Марко Безручко	335
Вовки	338
Батько	343
Золоторогий олень	352
Листи до Романа (Лубківського). Весела поема	380
До Романа Лубківського	425
Романові Лубківському	426
Веселі листи-відповіді Романа Лубківського	429
Післявеликоднє (на жаль) послання	442
Ганьба і страма	444
Різдвяне послання Дмитрові Павличку	451
ПРИТЧІ.....	455
Притча про сонце	455
Притча про славу	456
Притча про силу	457
Притча про жінок	459

Притча про сльози	460
Притча про вдячність	461
Притча про смерть	462
Притча про правду	466
Притча про ненависть	475
Притча про любов	476
Притча про догматизм	478
Притча про справедливість	479
Притча про сміх	480
Притча про щасливого мученика	481
Притча про відомого брехуна і мудрого чаклуна	482
Притча про кар'єриста	484
Притча про правдомовний дзвін	486
Притча про братерство	487

Дмитро Павличко. Поєми і притчі. Художнє видання.
«Писаний Камінь». Косів. 2019

«Писаний Камінь»

Косів
2019

Підготовлено до друку 15.07.2019.
Підписано до друку 20. 07. 2019.
Формат 60х90/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура Garamond.
Друк офсетний.

Друк: Видавництво «Писаний Камінь»
Івано-Франківська обл., м. Косів, вул. Незалежності, 28.
Тел./факс: +38 (03478) 2-24-91.
e-mail: evrika-pk@ukr-net